

INTRODUCERE

Perioada interbelică este considerată una dintre epocile care au implicat profunde transformări în viața Bisericii Ortodoxe Române. Din perspectiva dreptului canonic, ne oferă poate mai bine decât orice altă epocă posibilitatea evaluării elementelor fundamentale care definesc canonicitatea Bisericii noastre, autocefalia, autonomia, organizarea ei unitară etc.

Toate acestea pot fi surprinse de momentele dificile prin care a trecut Biserica Ortodoxă Română după refacerea unității statului în 1918, fiind chemată să-și clădească unitatea sa canonic-administrativă, după ce vreme îndelungată Biserica Ortodoxă, atât din Vechiul Regat, cât și din provinciile istorice alipite, avuseseră structură organizatorică și administrativă diferite.

Înființarea Patriarhiei Române, raportul cu statul, afirmarea Bisericii Ortodoxe Române în contextul relațiilor cu celelalte Biserici creștine sunt tot atâtea aspecte care implică o abordare fundamentată pe principii canonic-juridice specifice Ortodoxiei.

De aceea considerăm că lucrarea de față, intitulată *Organizarea Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică (1919-1940) și bazele ei canonice*, ne oferă posibilitatea să interpretăm trecutul Bisericii noastre pentru a-i înțelege prezentul, deoarece, în această perioadă, Biserica Ortodoxă Română se definește, așezând la temelie sa elemente canonic-juridice și administrativ-teritoriale care îi conferă identitate până astăzi.

Pentru a-și atinge obiectivele, lucrarea este structurată atât cronologic, cât și tematic, în șapte capitole. Primul capitol, *Principiile canonice fundamentale privind organizarea Bisericii Ortodoxe Române. Forme de canonicitate ale unei Biserici ortodoxe locale*, are un caracter introductiv, încercând să surprindă nu numai situația *de facto* a Bisericii Ortodoxe Române de la sfârșitul primului război mondial, ci și premisele din trecut ale acesteia. Pot fi înțelese, astfel, schimbările majore care au intervenit în viața Bisericii Ortodoxe Române și care s-au realizat cu multe dificultăți.

Înființarea Patriarhiei Române, alături de Legea și Statutul de organizare al Bisericii Ortodoxe Române din 1925, sunt teme necesare, de fond, ale lucrării care, în capitolele al II-lea și al IV-lea, vizează cunoașterea fundamentelor canonico-juridice de organizare a Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică.

Urmând linia cronologică a evenimentelor petrecute în viața Bisericii Ortodoxe Române, capitolul al III-lea își propune să pătrundă în înțelegerea raportului dintre Biserică și Stat ce va fi legiferat prin Constituția din 1923, Concordatul cu Vaticanul din 1927, Legea Cultelor din 1928 sau Constituția din 1938 .

Politica bisericească a statutului român în raport cu Biserica Ortodoxă Română prezentată în cadrul capitolului al IV-lea oferă posibilitatea creării unui câmp tematic de cercetare și aprofundare a problematicii raportului dintre Biserică și Stat, ce vor marca dezvoltarea Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică.

Capitolul al V-lea se regăsește în planul tematic al lucrării, urmărind o prezentare a organizării și dezvoltării structurii administrativ-teritoriale a Bisericii Ortodoxe Române, a învățământului teologic sau monahismului, alături de preocupările misionar-pastorale ale timpului.

Cel de-al VI-lea capitol are ca obiectiv prezentarea raportului Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe surori și cu celelalte Biserici creștine sub aspect istorico-canonice.

Ultimul capitol, al VII-lea, intitulat *Canonicitatea Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică*, își propune să depășească planul cronologic și tematic al lucrării, printr-o abordare ce se dorește a fi de sinteză.

Tema lucrării implică o vastă bibliografie de factură istorică, fără de care nu se poate aborda problematica ei în context. De altfel, acest aspect se observă și la autorii de drept canonic din epocă, care își fundamentează, în nota specifică de specialitate, temele ce vizează bazele canonico-juridice ale Bisericii Ortodoxe Române.

Bibliografia cuprinde un număr important de lucrări fundamentale ale autorilor recunoscuți de Drept canonic (Liviu Stan, Iorgu Ivan, Nicolae Floca, Nicolae V. Dură) cu lucrări atât cu caracter general, cât și cu caracter special, pe baza cărora

problematica temei ce vizează o anumită perioadă din istoria Bisericii Ortodoxe Române (1918-1940) este abordată în specificul ei, fără o separare de contextul istoric.

O lucrare fundamentală, în special pentru abordarea principiilor canonice care au stat la baza organizării Bisericii Ortodoxe Române din provinciile istorice la sfârșitul primului război mondial este *Dreptul canonic oriental* al Mitropolitului Nicodim Milaș, lucrare de reper în domeniu pentru începutul secolului al XX-lea.

Deosebit de utile sunt și lucrările pr. I. Mateiu sau S. Reli, V. Șesan, I. G. Savin ș.a. care au manifestat reale preocupări pentru clarificarea sub aspect canonic, dar mai ales legislativ, problemele cu care s-a confruntat Biserica Ortodoxă Română în prima jumătate a perioadei interbelice, aflată în plin efort de a-și întări organizarea unitară.

O notă de actualitate este data cu ajutorul studiilor pr. Maximilian Pall, pr. Irimie Marga sau pr. Ionuț Gabriel Corduneanu care abordează teme cu problematică juridico-canică, deosebit de utile înțelegerii realităților curente ale Bisericii noastre.

Bibliografia studiată în acest sens relevă faptul că la nivelul teologiei românești, perioada interbelică nu a fost parcursă însă suficient și profund, cel puțin din punctul de vedere al istoriei Bisericii Ortodoxe Române. Perioada celor 50 ani de regim comunist a blocat practic evoluția firească a cercetării în domeniu, atât din perspectivă istorică, cât și a celorlalte discipline teologice, inclusiv a Dreptului canonic. De aceea este necesar ca abordarea temei să se facă pe suport bibliografic istoric consistent, pentru a putea încadra astfel problematica tratată într-un context specific istorico-bisericesc.

De asemenea, pe baza bibliografiei studiate nu putem vorbi de lucrări pilot pe tema dată. Există numeroase lucrări de referință pe diverse teme care sunt tratate și în cuprinsul lucrării noastre, însă nu putem vorbi de o lucrare sau de lucrări care să abordeze tema aleasă în ansamblul ei. De aceea, consider că alegerea acestui subiect cu caracter general *Organizarea Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică (1918-1940) și bazele ei canonice* răspunde acestor nevoi și prezintă, în ansamblul ei, o epocă definitivă cu profunde implicații în viața Bisericii Ortodoxe Române sub aspect canonic-legislativ și administrativ-teritorial.

Lucrarea surprinde epoca pe care o traversează Biserica Ortodoxă Română pentru a facilita înțelegerea problematicii specifice dreptului canonic. În acest sens, autorul nu își propune să se oprească la nivelul unei abordări teologice referitoare doar la viața internă a Bisericii Ortodoxe Române, ci dorește să surprindă deopotrivă și raportul Biserica-Stat sub multiplele sale aspecte din perioada interbelică.

În felul acesta, organizarea Bisericii Ortodoxe Române poate fi mult mai bine percepută din punct de vedere juridico-canonice și administrativ-teritorial în raport cu statul român, aflat într-un efort susținut de întărire a unității sale. De altfel, raportul Biserica-Stat face obiectul nu numai al capitolului al IV-lea, ce tratează aspecte specifice din Legea de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925, ci și a capitolului I (Biserica Ortodoxă Română la sfârșitul primului război mondial în noul context național-politic) și, mai ales, a capitolului al III-lea (Legi de stat privind Biserica Ortodoxă Română) dedicat integral acestui subiect.

În felul acesta, prin accentul deosebit pe care îl pune pe raportul Biserica-Stat, lucrarea de față își aduce contribuția în cercetarea și aprofundarea științifică în domeniu.

Nu în ultimul rând, accentul pus pe raportul Biserica-Stat în tratarea temei are drept scop actualizarea unor aspecte de natură juridică și legislativă cu care Biserica noastră a fost nevoită să se confrunte din nou în contextul statului român democratic după prăbușirea regimului comunist în decembrie 1989.

Actualitatea temei este susținută și prin intermediul tratării problematicii istorico-canonice a înființării sau reînființării unor noi eparhii, cum este cazul celor din cuprinsul Mitropoliei Basarabiei.

O altă temă de actualitate este cea referitoare la organizarea învățământului teologic la nivelul Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică. Necesitatea uniformizării învățământului teologic din cuprinsul tuturor provinciilor istorice a rămas practic piatra de încercare pentru Biserica Ortodoxă Română de-a lungul întregii perioade interbelice. Lipsa unei abordări unitare și coerente în planul raportului dintre nevoile reale și ambițiile de la nivel eparhial privind ființarea instituțiilor de învățământ teologic sau în planul raportului dintre autonomia universitară și cea

bisericească au creat la vremea respectivă o serie întreagă de blocaje care, din păcate, se întâlnesc și în zilele noastre.

În acest caz, deosebit de interesante sunt propunerile făcute de reprezentanții Bisericii noastre în epocă, ce aveau, în primul rând, o perspectivă și o bună înțelegere a realităților vremii.

De asemenea, o notă de originalitate a abordării temei este oferită de observarea modului în care canonicitatea Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică este afirmată prin intermediul legislației de stat, aspecte aduse în realitate în ultimul capitol al lucrării.

Un ultim aspect pe care îl considerăm important este faptul că lucrarea oferă, totodată, posibilitatea unei abordări comparative a organizării Bisericii Ortodoxe Române sub aspect canonic-legislativ din perioada interbelică cu cea din perioada actuală a ultimilor douăzeci de ani. Deși nu ne propunem acest lucru în paginile acestei lucrări, posibilitățile în acest sens sunt multiple, rămânând deschise celor care doresc să dea prilej prezentului din Biserica Ortodoxă Română să înțeleagă și să se sprijine pe ceea ce trecutul ne învață.

CAPITOLUL I

PRINCIPIILE CANONICE FUNDAMENTALE PRIVIND ORGANIZAREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE.

FORME DE CANONICITATE ALE UNEI BISERICI ORTODOXE LOCALE

1.1. Biserica Ortodoxă Română la sfârșitul primului război mondial în noul context național politic

Realitatea național-politică, consființită prin unirea Transilvaniei cu România avea însă să aducă, cum era de altfel și firesc, schimbări profunde atât în viața statului român unitar, cât și în viața Bisericii Ortodoxe Române.

Sfârșitul primei mari conflagrații mondiale avea să reprezinte sfârșitul dezbinării de veacuri a poporului român. Identificată cu năzuințele poporului, Biserica Ortodoxă Română, prin reprezentanții și slujitorii săi, a fost parte componentă a acestui efort conjugat al nației române care a condus la realizarea României Mari.¹

Noua Românie avea la bază transformările teritoriale și demografice majore care au adus-o la situația de a deveni o putere regională. În noile sale granițe recunoscute – după o aprigă luptă diplomatică – la conferința de la Paris², România acoperea o suprafață de 295.099 km² față de 137.903 km² înainte de război, iar

¹ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 382-385; Idem, *Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la 1 Decembrie 1918*, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul CXVI (1978), nr. 11-12, p. 1250-1263; Idem, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului 1867-1918*, Sibiu, 1986, p. 280-282; Niculae Șerbănescu, *Atitudinea preoțimii față de dreptele năzuințe ale poporului*, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LXXV (1957), nr. 3-4, p. 220-242; Ioan Vasile Leb, *Biserica în acțiune*, Editura Limes, Cluj, 2001, p. 85-100.

² Sherman David Spector, *România la Conferința de pace de la Paris*, Edit. Institutul European, Iași, 1995.

recensământul din 1930 va înregistra un număr de 18.657.000 locuitori față de 7.897.311 locuitori înainte de război.³

În noul context național-politic, Biserica Ortodoxă Română era chemată și ea să se organizeze în mod unitar sub conducerea Sfântului Sinod din București. Unificarea bisericească se impunea atât în interesul statului, cât și al Bisericii, pentru întărirea statalității și identității României Mari. Provinciile istorice, Transilvania, Basarabia și Bucovina aveau o structură ecleziastică diferită de cea a Vechiului Regat. La baza acestora stăteau realitățile politice, sociale și culturale diferite ce individualizau fiecare provincie istorică în raport cu Biserica Ortodoxă Română din vechiul regat. Acestei situații de fapt i se adaugă și atitudinea unor fruntași români din Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banat care manifestau temeri – în bună măsură îndreptățite – față de acele aspecte negative din societatea românească a Vechiului Regat și nu doreau ca, prin crearea statului național român, acestea să se răsfrângă și asupra lor.⁴

Biserica din Basarabia

Biserica din Basarabia avea la sfârșitul primului război mondial o organizare bisericească proprie fostului imperiu țarist, pe baza „Regulamentului spiritual” al lui Petru cel Mare din 1721 și a „Statutului consistoriilor spirituale” dat la 9 aprilie 1883.⁵

Din punct de vedere administrativ și canonic, Basarabia a intrat prin anexarea sa din 1812 „sub oblăduirea” Sfântului Sinod al Bisericii Ruse. Țarul Alexandru I a fost cel care a emis un ucaz privind înființarea, prin comasare, a Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului în fruntea căruia a fost numit Gavriil

³ Catherine Durandin, *Istoria românilor*, Editura Institutul European, Iași, 1998, p. 179.

⁴ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 301.

⁵ Pr. Alexandru Ciubunaru, *Avantajele și dezavantajele Legii și Statutului de organizare al Bisericii Ortodoxe Române din 6 mai 1925*, Bârlad, 1938, p. 13.

Bănulescu-Bodoni.⁶ În 1856, cele trei județe din sudul Basarabiei – Cahul, Ismail și Bolgrad – reintrau în componența Mitropoliei Moldovei, iar domnitorul Alexandru Ioan Cuza înființa Episcopia Dunării de Jos în 1864, care îngloba județele Ismail și Bolgrad. Aceasta stare de fapt a durat până la Pacea de la Berlin (1878), când toate cele trei județe reveneau sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse.⁷

În cadrul Arhiepiscopiei Chișinăului, între 1868-1918, a existat un post de arhieru vicar cu titlul de Akkehman, cu reședința la Chișinău, iar din 1908 a fost creat al doilea post de arhieru-vicar „de Ismail”, cu sediul al Mănăstirea „Sfânta Adormire” de lângă Ismail.⁸

Efectele rusificării vieții ecleziastice se resimțeau puternic în noul context național-politic. Secolul al XIX-lea fusese presărat de măsuri ale autorităților de stat rusești⁹, care, sprijinite de ierarhii ruși din fruntea Arhiepiscopiei Chișinăului, îngădiseră drepturile naționale prin obligativitatea folosirii limbii ruse, inclusiv în seminariile teologice. Cărțile de slujbă sau de învățătură – puține la număr – au fost un reazem pentru susținerea identității naționale în rândul preoțimii române și a credincioșilor din Basarabia.¹⁰ De asemenea, trebuie menționat că în perioada 1904-

⁶ Pr. conf. Nicolae Chifăr, *Basarabia – pământ românesc*, în „Priveghind și lucrând pentru mântuire”, volum editat la împlinirea a 10 ani de arhipăstorire a IPS Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, 1 iulie 1990-1 iulie 2000, Iași, 2000, p. 265-270.

⁷ *Ibidem*, p. 268. De asemenea, trebuie amintit faptul că până la 1837, Eparhia Chișinăului și Hotinului a avut în componența sa și întreaga gubernie a Kersovului, în regiunea dintre Nistru și Bug locuită de români, greci, bulgari, evrei și alte naționalități – dar de puțini ruși (cf. Paul Cernovodeanu, *Primii ani ai ocupației ruse (1812-1820)*, în *Istoria Românilor*, vol. VI, Edit. Enciclopedică, București, p. 717.

⁸ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 74 și p. 92.

⁹ A se vedea lucrările: Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Iași, 1993; Alexandru Boldur, *Istoria Basarabiei*, București, 1983; Nicolae Ciachir, *Basarabia sub stăpânire țaristă (1812-1917)*, București 1992; Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia (1912-1918; 1918-1944)*, Chișinău, 1996; Paul Cernovodeanu, *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în contextul politic internațional 1806-1920*, București, 1993.

¹⁰ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 84.

1908 mitropolitul Chișinăului Vladimir Simicovski – rus de origine – a avut un comportament creștin și îngăduitor față de clerul și credincioșii români. În timpul arhipăstoririi sale, au fost făcute eforturi pentru reintroducerea limbii române în slujbele bisericești și a limbii române ca obiect de studiu la Seminarul din Chișinău, plătind din banii săi profesorul de română care venea de la Iași.¹¹ Înlăturarea sa din scaun a readus lucrurile pe același făgaș în care elementul național românesc era restricționat, atât în spațiul public, cât și în biserici.

Din pricina faptului că majoritatea ierarhilor care au fost în fruntea Bisericii din Basarabia în perioada 1812-1918 au fost ruși, autonomia internă, fundamentată în acest caz pe principiul etnicității, a fost extrem de limitată. Lucrul acesta s-a resimțit și în planul păstrării și promovării identității naționale. Astfel, Biserica din Basarabia nu a putut să-și asume rolul pe care l-au avut în acest plan Bisericele Ortodoxe din Ardeal și Bucovina.

Elementul național, însă, s-a păstrat prin intermediul preoților și a poporului. Refacerea unității Bisericii din Basarabia cu Biserica României Mari în mod natural a demonstrat faptul că efectele rusificării nu afectaseră iremediabil caracterul etnic și național al Bisericii românilor basarabeni.

Structura administrativă s-a păstrat până în primăvara anului 1918, când Episcopul Nicodim Munteanu – episcopul Hușilor și viitor patriarh – va fi desemnat de Sfântul Sinod și de Guvernul României să conducă Biserica din Basarabia. În prealabil, Arhiepiscopul Chișinăului Atanasie Gribonovski, refuzase propunerea de a deveni membru al Bisericii Ortodoxe Române și al Sfântului Sinod.¹²

Episcopul Nicodim va reorganiza administrația eparhială din eparhia Chișinăului în calitate de interimar până în ianuarie 1920. Începând de la 1 septembrie 1918, el a desființat structurile bisericești de sub regimul țarist, reorganizând

¹¹ Arhim. Emilian Nica, *Aduceți-vă aminte de înaintașii voștri. Arhiepiscopia Iașilor între anii 1900-1948*, Editura Doxologia, Iași, 2009, p. 73. Se pune în practică o prevedere a Regulamentului seminariilor din Rusia, care prevedea și posibilitatea introducerii „limbii moldovenești” în seminarul de la Chișinău (Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 97).

¹² Arhim. Emilian Nica, *op. cit.*, p. 76.

administrația eparhială pe cinci direcții: 1. Administrativă; 2. Școlară și culturală; 3. Economică; 4. Judecătorească; 5. Mitricală.¹³ Pentru rezolvarea problemelor deosebite, înființează și un nou „Consiliu Superior Eparhial” compus din 12 membri.¹⁴

În ceea ce privește conducerea Eparhiei Chișinăului, se păstrează practic vechea formulă, arhimandritul Dionisie Erhan fiind hirotonit arhiereu pentru postul de vicar al Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului la 22 iulie 1918 în catedrala mitropolitană din Iași.¹⁵

În altă ordine de idei, trebuie remarcat faptul că Biserica Ortodoxă din Basarabia, deși trecuse prin perioada grea a războiului, își păstra potențialul financiar și economic, având în vedere susținerea de care s-a bucurat, în general, Biserica Ortodoxă în perioada Imperiului Țarist. Altfel spus, Biserica nu trecuse printr-un proces de secularizare a averilor sale așa cum se întâmplase cu Biserica din Vechiul Regat.

Perioada de regăsire și reasezare a Bisericii Basarabiei în contextul Bisericii Ortodoxe Române se va încheia sub Mitropolitul Gurie Grosu¹⁶, interimar din 1920 în scaunul eparhial din Chișinău, care, grație personalității și acțiunilor sale, va da identitate și prestigiu Mitropoliei Basarabiei din perioada interbelică.

Biserica din Bucovina

Biserica din Bucovina suferise și ea transformări cauzate de anexarea ținutului românesc din nordul Moldovei de către Imperiul Habsburgic în 1775. Vechea Episcopie a Rădăuților, subordonată Mitropoliei Moldovei, a fost mutată în 1782 la Cernăuți. Dionisie Herescu devine episcop „exempt” al Bucovinei.¹⁷ Eparhia Bucovinei a fost supusă din punct de vedere spiritual-dogmatic de Mitropolia

¹³ Boris Buzilă, *op. cit.*, p. 113.

¹⁴ *Ibidem*, p. 119.

¹⁵ *Ibidem*, p. 121.

¹⁶ Gh. Vasilescu, *Mitropolitul Gurie Grosu al Basarabiei*, în Biserica Ortodoxă Română, Anul XCI (1993), nr. 9-10, p. 95-104.

¹⁷ Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000*, vol. III, Tom I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 30

Ortodoxă Sârbă din Carloviț, iar din 8 decembrie 1786, și din punct de vedere administrativ. Astfel, episcopul Bucovinei devine membru cu drepturi depline în Sinodul Bisericii Ortodoxe din Carloviț.¹⁸

Această situație a durat până în 1873, când prin decret imperial, Episcopia Bucovinei era ridicată la rang de mitropolie, separată de cea de la Carloviț, primind și două eparhii sufragane în Dalmația și Istria, cu reședința la Zara, iar a doua din Bosche di Cattaro și Ragusa, cu reședința la Ragusa.

În ceea ce privește organizarea ei administrativ-juridică, Episcopia Bucovinei era structurată pe baza „Regulamentului duhovnicesc”, sancționat de Împărat în 1789, care de fapt a stat și la baza noului Statut de Organizație” a Eparhiei Bucovinei din 1843. Conform acestui statut, eparhia era împărțită pe decanate (protopopiate) care cuprindeau un număr de parohii în frunte cu un protopop, care la rândul lui avea locțiitor (vicarul protopresviterial) și doi asistenți (protopresviteriali). Pe lângă preoții parohi, erau numiți preoți ajutători care se regăseau în instituția cooperativelor ca urmare a numărului mare de absolvenți de teologie.

Eparhia era condusă de către episcop, respectiv arhiepiscop, ajutat de către un consistoriu eparhial din care făceau parte doi clerici, doi mireni și locțiitorul episcopului, „un arhimandrit de scaun” cu titlul de vicar general.¹⁹

Deși ulterior, prin Statutul cu privire la noua organizație a Consistoriului Eparhial din 1865 sau a statutului Congresului bisericesc din 1871, s-a stabilit participarea activă în problemele administrativ bisericești și a mirenilor, acest fapt a rămas în practică fără urmări. Episcopul și apoi arhiepiscopul coordona mitropolia, alături de consistoriul eparhial, sub toate aspectele canonic-juridice și administrativ-economice.²⁰ Averele eparhiei erau constituite din „fondul bisericesc”.²¹

¹⁸ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1997, p.179.

¹⁹ A. Moraru, *op. cit.*, p. 31.

²⁰ *Ibidem.*

²¹ Din acest fond - ce avea să constituie o adevărată piatră de încercare în cadrul dezbaterilor privind unificarea bisericească după 1918 – se realiza salarizarea clerului și erau asigurate

Această formă de organizare s-a menținut până în 1918. Este de remarcă faptul că, deși se regăsisse în același imperiu ca și Transilvania, a cărei mitropolie era organizată pe baza statutului șagunian (ce pune accent pe participarea mirenilor la viața Bisericii), Mitropolia Bucovinei era foarte diferită ca structură și administrație de Mitropolia Ardealului.

Dualismul austro-ungar (1867) a stat la baza sciziunii care, la un moment dat, pare a fi depășită în momentul în care, în cadrul imperiului austriac, s-a pus problema unificării Mitropoliei Ardealului cu cea a Bucovinei. Granițele aceluiași imperiu ar fi permis, în baza principiului etnicității și al teritorialității existența unei singure mitropolii ortodoxe autonome pentru toți românii din imperiu. De fapt, lucrul era dorit cu insistență de ardeleni sub conducerea lui Andrei Șaguna, însă împotrivirea lui E. Hacman nu a permis îndeplinirea acestuia din motive pur personale, deoarece acesta din urmă dorea împlinirea dezideratului sub conducerea sa.

Scindarea definitivă s-a produs în momentul în care teritoriul Bucovinei a rămas sub administrație austriacă, în timp ce Ardealul și Banatul au trecut sub administrație maghiară.

Pentru a fi întărită calitatea de scaun mitropolitan în baza principiului teritorial, Mitropolia Bucovinei s-a constituit alături de Arhiepiscopia Cernăuților din alte două eparhii în Dalmația - teritorii aflate de asemenea sub administrație austriacă.

Principiul teritorialității a fost cel care practic a stat la baza existenței acestei structuri mitropolitane în Bucovina sub stăpânire austriacă până în 1918.

Cu toate că autoritățile austriece încercaseră să răspundă cererilor tot mai insistente din partea elementului ruten de a fi prezent în administrația Bisericii în Bucovina, specificul românesc al Mitropoliei s-a păstrat. În această situație se va afla Mitropolia Bucovinei rămasă firesc fără eparhiile sale din Dalmația la sfârșitul primului război mondial. Acest fapt (caracterul ei pronunțat național românesc) a fost determinant în integrarea ei fără dificultăți majore în Biserica Ortodoxă Română.

cheltuielile administrativ-misionare ale eparhiei, fapt ce îi conferea acesteia o largă libertate de mișcare (Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p.180).

Autonomia ei bisericească în raport cu statul era diferită față de cea a Bisericii din Ardeal. Biserica din Bucovina beneficia de asistență financiară a administrației austriece pentru preoți, iar Biserica avea posibilitatea să își administreze resursele proprii prin fondul bisericesc deși acest lucru se făcea sub controlul Statului. Dispunea astfel de o avere și resurse considerabile. Elementul clerical era pregnant în timp ce integrarea elementului laic în viața Bisericii era aproape inexistent.

Cu alte cuvinte, Mitropolia Bucovinei era structurată într-un mod mai apropiat de Biserica din Vechiul Regat, spre deosebire de Biserica Ortodoxă din Ardeal a cărei autonomie se manifesta în cu totul altă situație politică și cu o pregnantă participare a elementului mirean la viața și administrarea Bisericii.

Integrarea Mitropoliei Bucovinei (Arhiepiscopia Cernăuților) în Biserica Ortodoxă Română se va face pe baza principiului etnic și al teritorialității.

La sfârșitul primului război mondial, în fruntea Mitropoliei Bucovinei se afla Vladimir Repta,²² instalat în scaunul de Arhiepiscop al Cernăuților și Mitropolit al Bucovinei în 1902. Mitropolitul Vladimir Repta fusese profesor și apoi decan al Facultății de Teologie din Cernăuți, rector al Universității din Cernăuți, membru în comitetul de conducere, apoi vicepreședinte al „Societății pentru cultură și literatură română în Bucovina”, sub egida căreia a militat activ pentru păstrarea elementului specific românesc al eparhiei și, mai apoi, pentru unirea Bucovinei cu România. Personalitatea sa a fost recunoscută în contextul României Mari, fiind ales membru de onoare al Academiei Române, senator și președinte al Senatului României.

Biserica Ortodoxă din Transilvania

În Transilvania, grație eforturilor vrednicului mitropolit Andrei Șaguna, românii ortodocși se regăseau sub oblăduirea duhovnicească a Mitropoliei Ortodoxe înființate în 1864, cu sediul la Sibiu după ce ieșise de sub jurisdicția Mitropoliei

²² Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Edit. Enciclopedică, București, 2002, p. 416.

Ortodoxe a sărbilor de la Carloviț.²³ Mitropolia cuprindea un număr de trei eparhii: Arhiepiscopia Sibiului, Episcopia Aradului și Episcopia Caransebeșului (înființată în 1865) și era organizată conform Statutului Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania, aprobat de autoritățile imperiale în mai 1869.

Statutul șagunian - așa cum este îndeobște cunoscut - este fundamentat pe două principii definitorii: autonomie și sinodalitate. Pe de o parte, autonomia apăra Biserica de imixtiunile împăratului, ale guvernului sau ale politicienilor. Pe de altă parte, sinodalitatea introducea în viața Bisericii principiul colaborării dintre clerici (1/3) și mireni la conducerea treburilor bisericești, fapt ce apăra Biserica de absolutismul ierarhic și, în general, de clericalism.²⁴

Principiul autonomiei bisericești era promovat, în primul rând, ca unul dintre principiile canonice fundamentale ale Bisericii Ortodoxe, ce asigura independența bisericească a Mitropoliei Ardealului față de instituțiile laice, dar mai ales față de stat.

Statutul șagunian consființea acest principiu nu numai sub aspectul său extern - enunțat mai sus - ci și sub aspect intern, ceea ce însemna independența Mitropoliei Ardealului și față de celelalte Biserici Ortodoxe locale – inclusiv Biserica sârbă – cu care păstra însă unitatea dogmatică și canonică.²⁵

După cum se poate observa aceasta autonomie bisericească a Mitropoliei din Ardeal, ca de altfel și a Mitropoliei Bucovinei, era „autocefalie în sensul actual al acestei noțiuni”.²⁶ Cu toate acestea, nu putem vorbi de o autocefalie în sens plenar, a

²³ Ioan Lupaș, *Viața și faptele lui Andrei Șaguna, Mitropolitul Ardealului*, București, 1926; Mircea Păcurariu, *100 de ani de la reînființarea Mitropoliei Ardealului*, în „Mitropolia Ardealului”, Anul IX, nr. 11-12, 1964, p. 814-840. Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III..., p. 88-107.

²⁴ *Ibidem*, p. 93.

²⁵ Pr. lect. dr. Irیمie Marga, *Andrei Șaguna, canonist și organizator bisericesc*, în volumul *In Memoriam: Mitropolitul Andrei Șaguna 1873-2003*, Edit. Renașterea, Cluj-Napoca, 2003, p. 196-197; Pr. drd. Ioan Gheorghe Roșescu, *Principiul autonomiei și principiul autocefaliei în opera Mitropolitului Andrei Șaguna*, în *Mitropolia Banatului*, nr. 5-6, 1983, p. 307-316.

²⁶ *Ibidem*, p. 197.

Bisericii Ortodoxe din Ardeal înainte de 1918, în baza principiului teritorialității, deoarece Mitropolia Ardealului nu se regăsește în granițele naturale ale unui stat național independent.

Marele canonist Nicodim Milaș, în *Dreptul său bisericesc*, încadrează Mitropolia Ardealului în rândul Bisericilor Ortodoxe autocefale actuale.²⁷ Atât Mitropolia Ardealului, cât și cea a Bucovinei trecuseră de la stadiu în care se aflaseră, de a fi autonome din punct de vedere bisericesc, dar dependente în planul afacerilor spirituale dogmatico-canonice de Mitropolia Sârbă de la Carloviț, la stadiul unei autonomii bisericești depline.²⁸

O altă trăsătură specifică a Bisericii ardelene era faptul că, din perspectivă canonică, îmbinase în mod constructiv principiul sinodal – potrivit căruia organele supreme de conducere în Biserică sunt cele colegiale – cu principiul organic, conform căruia Biserica era administrată de către toți membrii ei, clerici și mireni. S-a impus practica sinoadelor mixte 1/3 clerici și 2/3 mireni, ce avea să se generalizeze în scurt timp în întreaga Biserică Ortodoxă Română.²⁹

Canonicitatea Bisericii Ortodoxe din Transilvania până la 1918 s-a fundamentat pe principiul etnic, definitoriu pentru existența sa în contextul politic al Imperiului austro-ungar. Acest principiu se regăsea la baza principiului ierarhic – al cărui specific românesc era apărat – al autonomiei și sinodalității. Toate acestea apărau caracterul național român al Bisericii transilvănene.

Această formă de organizare a permis practic Bisericii Ortodoxe din Transilvania să fie o prezență foarte activă în viața publică și să se implice cu succes în lupta românilor transilvăneni pentru apărarea identității naționale în contextul politic al dualismului austro-ungar. Episcopii, profesorii de teologie sau preoții ortodocși vor

²⁷ Nicodim Milaș, *Dreptul bisericesc oriental*, București, 1915, p. 255.

²⁸ *Ibidem*, p. 258. Nicodim Milaș menționează în acest sens situația Bisericii Ortodoxe din Bosnia și Herțegovina și a Bisericii din insula Creta, autonome administrativ, dar dependente dogmatico-canonic de Patriarh Constantinopolului.

²⁹ Pr. lect. dr. Irimie Marga, *op. cit.*, p. 196.

întregi rândurile fruntașilor transilvăneni, a căror luptă pentru întregirea neamului va fi încununată de Marea Unire de la Alba Iulia.

În perioada 1916-1918, la conducerea Mitropoliei Ardealului s-a aflat Mitropolitul Vasile Mangra.³⁰ Dacă în prima parte a activității sale publice, Vasile Mangra se remarcase ca unul dintre apărătorii de seamă ai drepturilor în fața autorităților de stat maghiare, fiind de asemenea apreciat și ca profesor de teologie, istoric³¹ și om de cultură, în ultima parte a vieții sale a devenit unul dintre oamenii de încredere ai guvernului maghiar condus de Tisza Istvan. Acest fapt avea să-l îndepărteze de colaboratorii săi direcți, de profesorii de teologie, de preoți și de credincioși. În timpul arhipăstoririi sale, în împrejurările grele ale războiului, mulți preoți au fost deportați, iar școlile confesionale din zonele așa-zis culturale din arcul carpatic de la granița cu România, au fost etatizate.³²

Autonomia Bisericii se vedea amenințată din cauza înaintării trupelor române în 1916, iar scaunul mitropolitan de la Sibiu a fost mutat la Oradea, în aceeași situație regăsindu-se și Institutul Teologic.

Evenimentul de la 1 decembrie 1918 avea să găsească Biserica Ortodoxă din Transilvania în postura de apărătoare și promotoare - prin ierarhii săi - a drepturilor și năzuințelor românilor. Episcopul Ioan Popp de la Arad (devenit locțiitor de mitropolit până în 1920) a fost co-președinte al Marii Adunări de la Alba Iulia, iar

³⁰ Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ed. cit., p. 266. Idem, *Vasile Mangra, istoric și militant pentru drepturile românilor transilvăneni*, în „Mitropolia Ardealului”, Anul XXXV (1990), nr. 2, p. 15-20; Marius Eppel, *Vasile Mangra. Contribuții la cunoașterea vieții și activității lui*, Arad, 2000.

³¹ Ioan Mircea Bogdan, *Activitatea istoriografică a lui Vasile Mangra*, în „Altarul Banatului”, Anul II (XLI) 1991, nr. 7-8, p. 112-122; Gabriel Stempel, *Mitropolitul Vasile Mangra – pasiunea vechilor manuscrise*, în *Magazin istoric*, 31 (1997), nr. 1, p. 17-21; Gheorghe Lițiu, *Un academician arădean înainte de 1918: Vasile Mangra*, în vol. „Academia Română și Banatul”, Timișoara, 1982, p. 154-160; Pr. prof. M. Păcurariu, *Vasile Mangra, istoric și militant pentru drepturile românilor transilvăneni...*, p. 15-20.

³² Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, p. 222.

episcopul Miron Cristea (viitorul patriarh) a făcut parte din delegația românilor transilvăneni ce va înmâna actul unirii Transilvaniei cu România regelui Ferdinand.

Ceea ce aducea Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în contextul României Mari la 1918 era spiritul combatant – întotdeauna prezent în inițiativele fruntașilor săi – dar mai ales principiile organizării sale ce se vor impune și în noua organizare a Bisericii Ortodoxe Române unificate.

De altfel, prin actul Sinodului Mitropoliei Ortodoxe Române din Transilvania, din 23 aprilie 1919 – întocmit în spiritul canonului 34 apostolic, precum și a vechilor legături canonice existente până în secolul al XVIII-lea cu Mitropolia Ungrovlahiei – se pecetluia unirea bisericească „de jure” cu Biserica Ortodoxă a României Mari, unită cu Basarabia și Bucovina, și se solicita ca uniformizarea organizării Bisericii Ortodoxe Române să se fundamenteze pe principiul autonomiei și a experienței transilvănene privind participarea mirenilor la viața și administrarea Bisericii.³³

Biserica Ortodoxă din Vechiul Regat

Despre Biserica Ortodoxă din Vechiul Regat se poate spune că, la sfârșitul primului război mondial – în raport cu Biserica Ortodoxă din provinciile istorice unite din 1918 cu Regatul României, se arată a fi cea mai vulnerabilă, atât în planul organizării legislativ-administrative, cât și în planul conducerii sale.

Autocefală din 1885, Biserica Ortodoxă Română era organizată potrivit Legii organice din 1872. Prin această lege s-au pus bazele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe din România menit să păstreze unitatea dogmatică și canonică cu Biserica ecumenică, precum și unitatea administrativă și disciplinară a Bisericii naționale. Sfântul Sinod era format din cei doi mitropoliți al Ungrovlahiei și al Moldovei și șase episcopi ca sufragani la Râmnic, Buzău și Argeș, respectiv la Roman, Huși și Galați, alături de opt arhierei titulari, câte unul pentru fiecare eparhie.³⁴

³³ A Moraru, *op. cit.*, p. 94.

³⁴ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 127.

Instituirea arhierilor titulari (fără scaun) era însă anticanonică (exceptând episcopii ajutători). Canonul 6 al sinodului IV ecumenic admite hirotonia numai pe seama un ei eparhii. Foarte puțini dintre aceștia îndeplineau sarcini de episcopi vicari, fiind hirotoniți pe seama unor orașe din țară. Se considera că instituția lor este necesară pentru a avea un număr de cel puțin 12 membrii în Sfântul Sinod.³⁵

Această lege, ce a dăinuit până în 1918, avea un mare dezavantaj, în sensul că permitea politicului să se amestece în treburile Bisericii. Astfel, alegerea mitropoliților și a episcopilor era încredințată unui colegiu, în componența căruia intrau membrii Sfântului Sinod, dar și deputații și senatorii ortodocși în funcție. Drept urmare, alegerile ierarhilor stătea sub influența de moment a intereselor partidelor politice.³⁶ Clerul de mir sau monahal, profesorii de teologie nu aveau nici un reprezentant. Acest lucru s-a dorit a fi îndreptat prin Legea pentru modificarea Legii sinodale din 1872 și prin înființarea Consiliului Superior Bisericesc³⁷, care-și propunea crearea unei instituții separate de Sfântul Sinod numită Consistoriul Superior Bisericesc din care făceau parte pe lângă membrii Sfântului Sinod și profesorii de teologie, clericii de mir și clerul monahal. Deși competența acestuia era de natură administrativă și judecătorească, crearea acestui consistoriu a creat o adevărată „criză bisericească” în anii 1909-1911.³⁸

Așa după cum am observat, practica instituirii arhierilor titulari (fără scaun) bulversa principiul canonic al ierarhiei, în timp ce imixtiunea politicului în treburile Bisericii lăsase urme adânci în planul afirmării autonomiei interne a Bisericii Ortodoxe Române din Vechiul Regat. Toate acestea se doreau a fi îndreptate.

Canonicitatea Bisericii Ortodoxe Române a Vechiului Regat era exprimată în primul rând prin autocefalia sa ce se fundamenta pe principiile ierarhic, sinodal,

³⁵ *Ibidem*, p. 127-128.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*; I. G. Savin, *Biserica română și noua ei organizare*, București, 1925, p. 17-18; N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Edit. Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, București 1932, p. 301-302.

³⁸ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 138-139.

etnic și teritorial. Autocefalia Bisericii se afirma astfel în contextul unui stat național independent al Regatului României.

Sub aspect legislativ, în ceea ce privește starea preoțimii, s-a căutat ca aceasta să fie îmbunătățită de către statul român printr-o salarizare adecvată, conform studiilor și mediului social (urban/rural) unde preoții activau, prin Legea clerului mirean și a seminariilor propusă de ministrul conservator Take Ionescu și aprobată de Parlamentul României în 1893. Legea a fost modificată cu scopul îmbunătățirii sale la propunerea lui Spiru Haret în 1906, apoi în 1911.³⁹ Cu toate acestea, neajunsurile legislativ-administrative au continuat să existe în Biserica Ortodoxă Română și să întrețină o atmosferă de neîncredere la nivelul autorității bisericești.

În ceea ce privește conducerea Bisericii, în scaunul de mitropolit primat al României înainte de 1918 s-a aflat Conon Arămescu-Donici⁴⁰, fost episcop de Huși, instalat din 1912. Păstoria sa a fost afectată de anii grei ai primului război mondial. Ca și în cazul lui Vasile Mangra, mitropolitul Conon a fost asociat cu autoritățile germane de ocupație. Acest fapt s-a datorat, în primul rând, semnării sub presiune a unei proclamații de către ostașii români și de către populația din Moldova de a nu mai ridica armele împotriva trupelor de ocupație germane.⁴¹ Din nefericire, demersul a amplificat impresia negativă pe care opinia publică, atât din Vechiul Regat, cât și din provinciile istorice, o aveau față de autoritățile ecleziastice. După încheierea primului război mondial, mitropolitul Conon a mai păstorit puțin timp, până la 1 ianuarie 1919, când s-a retras din scaun.

³⁹

Ibidem.

⁴⁰

Ibidem, p. 140; Pr. N. Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în Biserica Ortodoxă Română, An LXXVII (1959), nr. 7-10, p. 822-824; Arhim. Iulian Scriban, *Moartea mitropolitului Conon*, în Biserica Ortodoxă Română, An XL (1920), nr. 11, p. 853-856

⁴¹

Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 140.

1.2. Avatariile unificării bisericești; alegerea lui Miron Cristea ca Mitropolit Primat al României⁴²

Imediat după unirea tuturor provinciilor românești cu Vechiul Regat, se impunea ca necesitate stringentă pentru bunul mers al Bisericii române, unificarea ecleziastică și organizarea ei pe baza unor statute și legi unice temeinice. După războiul de reîntregire din 1916-1918, s-au alipit Bisericii Ortodoxe Române și Bisericile regionale din Ardeal, Bucovina și Basabia. Aceste Biserici, însă, aveau organizații aparte, care, în unele privințe, se deosebeau una de alta.⁴³

Așa după cum am prezentat în subcapitolul anterior, Mitropolia Ungrovlahiei, care era conducătoarea Bisericii Ortodoxe Române din Vechiul Regat, era văduvită de ierarhul ei, din cauza unor greșeli din timpul ocupației germane. Mitropolitul Coman Arănescu-Donici se retrăsese din scaun la sfârșitul anului 1918, astfel că, deocamdată, nu se puteau începe lucrările pentru unificarea bisericească.⁴⁴ Lucrul acesta era cu atât mai greu cu cât Biserica Ortodoxă Română veche, autocefală din 1885, se baza pe un statut de organizare total diferit de cele din provinciile unificate, acestea din urmă având o organizare în care mirenii reprezentau o parte însemnată din viața Bisericii.

Biserica din Bucovina avea o organizare stabilită prin „Planul regulativ bisericesc” din 1786, care încredința conducerea în cele spirituale, ca și în cele lumești, episcopului, respectiv arhiepiscopului și consistoriului său. Sub raport material, Biserica aceasta se susținea din veniturile „fondului religios”.⁴⁵

⁴² A se vedea Cristian Vasile Petcu, *Guvernarea Miron Cristea*, Editura Enciclopedică, București, 2009, p. 131-142.

⁴³ Econom. D. Georgescu, *Patriarhul Miron Cristea, organizator al Bisericii Ortodoxe Române*, în revista *Biserica Ortodoxă Română*, anul LVI (1938), p. 667.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Pr. Alexandru Ciubunaru, *Avantajele și dezavantajele Legii și Statutului de organizare al Bisericii Ortodoxe Române din 6 mai 1925*, Tipografia Lupașcu S. , Bârlad, 1938, p. 12.

În ceea ce privește Biserica din Basarabia, aceasta avea organizare proprie Bisericii fostului Imperiu rusesc, pe baza „Regulamentului spiritual al lui Petru cel Mare” din 1721 și a „Statutului consistoriilor spirituale” dat la 9 aprilie 1883.⁴⁶

Biserica din Transilvania și Banat se conduceau după „Statutul organic șagunian”, potrivit căruia laicii aveau o largă participare la administrarea treburilor bisericești, ceea ce nu se întâmpla în Vechiul Regat, unde totul era administrat numai de clerici.⁴⁷

Prima consfătuire pe tema unificării bisericești s-a ținut la începutul lunii martie 1919, la Sibiu, unde un comitet organizator, având în frunte pe protopopul de atunci al Săliștei, Ioan Lupaș, a convocat un congres preoțesc.

Pe lângă marele număr de preoți din Transilvania, erau de față episcopul de Caransebeș, Miron Cristea, precum și preoți din Țara Românească și Moldova.⁴⁸

Dezbaterile serioase și temeinice, care au avut loc între 6 și 8 martie la Sibiu, au avut ca principal punct de discuție viitoarea organizare a Bisericii Ortodoxe Române, cu recomandarea ca aceasta să se facă în spiritul Statutului organic transilvănean.

În cadrul acestui congres, s-a preconizat pentru prima dată după Marea Unire, înființarea Patriarhatului românesc, pe baza documentului - referat alcătuit de Pr. Dr. Gheorghe Ciubunaru de la Arad.⁴⁹

În luna mai 1919, s-a convocat la București Consistoriul Superior Bisericesc, alcătuit din membrii Sfântului Sinod, din reprezentanții facultăților de teologie și al seminariilor, ai preoților și ai mănăstirilor care au început discuțiile asupra unificării administrației bisericești. Pentru pregătirea lucrurilor de unificare, Sfântul Sinod a ales o comisie compusă din delegați ai Sfântului Sinod, ai Consistoriului Superior bisericesc și ai organelor de conducere a Bisericilor din

⁴⁶ Ibidem, p. 13.

⁴⁷ Antonie Plămădeală, *Contribuții istorice privind perioada 1918-1938*. Elie Miron Cristea, *Documente și corespondența*, Sibiu, 1987, p. 11.

⁴⁸ P.S. Nestor Vornicescu, *Încercări, posibilități și propuneri în vederea înființării patriarhatului înainte de 1925*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An XCIII (1975), nr. 11-12, p. 1357.

⁴⁹ Ibidem.

provinciile alipite. Din acea comisie făcea parte și episcopul caransebeșean Miron Cristea.⁵⁰

Comisia s-a întrunit la Sinaia, în zilele de 12-15 iunie, sub președenția mitropolitului Pimen al Moldovei, cu scopul de a defini felul cum să se procedeze la alcătuirea noului statut de organizare al Bisericii Ortodoxe Române întregite.

S-a hotărât ca unificarea să pornească de sus în jos, să înceapă cu unificarea ierarhică, iar Sfântul Sinod din București să devină centrul acestei unități.⁵¹

Spre onoarea episcopatului român din Vechiul Regat, trebuie să recunoaștem că organizarea autonomă și constituțională a Bisericii naționale s-a făcut fără nici o zgduire, grație spiritului înțelept și laudabilei tendințe a membrilor acestui episcopat care, printr-un extraordinar studiu al învățatului arhiepiscop Bartolomeu Stănescu asupra autonomiei bisericești, a înlesnit mult calea unificării.⁵²

Format în spirit șagunian, Miron Cristea, episcopul Caransebeșului, a susținut, de asemenea, necesitatea reclamată atât de viitorul bisericii, cât și al neamului și statului român, de a organiza Biserica națională română din întregul regat în raport cu statul pe bază de autonomie și în raport cu afacerile interne pe temelii constituționale.⁵³

Un nou congres al preoților din România, ținut la București pe o bază mai largă, în zilele de 17, 18 și 19 septembrie, s-a declarat și el pentru unificare, accentul căzând pe ideea de autonomie a Bisericii în raport cu statul.⁵⁴

La congresul de la București, a luat parte și a vorbit și Nicolae Iorga, care a criticat biserica din trecut pentru proasta organizare a seminariilor, a alegerii episcopilor pe interese de partid și pe bază de recomandări, pentru netraducerea operelor Sfinților Părinți, dorind, în același timp, ca unificarea bisericească să se facă pe baza Statutului șagunian, dar și acesta cu câteva corecturi și îndreptări.

⁵⁰ Econom. D. Georgescu, *op. cit.*, p. 667.

⁵¹ P.S. Nestor Vornicescu, *op. cit.*, p. 1359.

⁵² Ion Rusu-Abrudeanu, *Patriarhul României. Dr. Miron Cristea, Înalt Regent. Omul și faptele*, vol. Omagial, București, 1929, p. 300.

⁵³ *Ibidem.*

⁵⁴ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 14.

De asemenea, episcopul Miron Cristea este prezent de fiecare dată când regele Ferdinand vizitează Transilvania. Astfel, el îl primește la Sibiu și îl însoțește pe Suveranul României pe Câmpia Turzii, cu ocazia sfințirii troiței ridicate în amintirea marelui voievod Mihai Viteazul de către rege.

La 17/30 decembrie 1919, într-o sesiune extraordinară a Sfântului Sinod și a Consistoriului superior bisericesc, s-a proclamat unirea pe vecie a Bisericilor surori care formau de acum înainte una și nedespărțită Biserica Ortodoxă Română.

Prin această proclamare și prin alegerea întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, în persoana fostului episcop al Caransebeșului, Miron Cristea, s-a considerat pecetluită unirea.⁵⁵ Colegiul întrunit la 18/31 decembrie 1919, în sala Ateneului, sub președenția Înalt Prea Sfinției sale Pimen, mitropolitul Moldovei, l-a ales cu 435 voturi din 447 voturi exprimate ca Mitropolit al Ungrovlahiei și Primat al României.⁵⁶

Fără îndoială, alegerea episcopului Miron Cristea ca Primat al României a reprezentat, în acele momente, un adevărat simbol al unirii tuturor românilor.

Investitura noului mitropolit primat a avut loc în ziua de 1 ianuarie 1920 la Palatul regal, încredințându-i-se toiagul arhiepiscopesc de Mitropolit al Ungrovlahiei și Primat al României.⁵⁷

Datorită lungilor tulburări interne bisericești, alegerea episcopului Miron Cristea a venit într-un moment în care Biserica simțea nevoia ca în fruntea ei să fie ales un ierarh de o forță morală și de o autoritate pe care nimeni să nu le poată contesta. Acesta a fost gândul tuturor bărbaților noștri politici, ca de altfel și al membrilor Sfântului Sinod, care în unanimitate, au căzut de acord asupra alegerii episcopului de la Caransebeș. Alegerea sa în scaunul mitropolitan al Ungrovlahiei a fost, în bună măsură, grăbită și de alegerile ce urmau a avea loc în Ardeal, pentru ocuparea scaunului arhiepiscopal al Transilvaniei, vacant după moartea mitropolitului Vasile Mangra în 1918.

⁵⁵ P.S. Nestor Vornicescu, *op. cit.*, p. 1359.

⁵⁶ Ion Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 306.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 308.

În discursul prin care a mulțumit Suveranului, cu ocazia investirii, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Miron a fixat directivele care trebuiau avute în vedere la viitoarea organizare a Bisericii Ortodoxe Române⁵⁸. Prin acestea, mitropolitul Miron Cristea își propune ca „Biserica să-și regăsească vechea strălucire, să devină mângâietoare celor ce caută alinare la altarul ei, să fie farul de lumină și învățături în spiritul Evangheliei și izvor de virtuți și idealuri, pilda vie de jertfe pentru bine”.⁵⁹

După înscăunarea sa ca mitropolit primat, Miron Cristea a preluat conducerea lucrărilor pentru unificarea administrativă și organizatorică a Bisericii Ortodoxe Române.⁶⁰ În acest sens, s-au ținut mai multe consfătuiri pentru stabilirea principiilor generale.

În luna mai 1920, a fost convocat Consistoriul Superior Bisericesc și s-au reluat discuțiile privind unificarea administrativă și organizatorică a Bisericii Ortodoxe Române. Părerile erau tot împărțite. Dacă reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania cereau admiterea fără schimbare a Statutului șagunian, reprezentanții Bisericii din Vechiul Regat și din Bucovina nu se împăcau cu numărul prea mare al mirenilor aleși în forurile bisericești.⁶¹

Datorită divergențelor din sânul Bisericii, legea de unificare trebuia să fie rezultatul consultării cât mai largi a persoanelor competente sau care aveau dreptul să-și spună cuvântul cu privire la viitoarea conducere a Bisericii românești.

În acest scop, în toamna anului 1920 s-a instituit la București o adunare bisericească ad-hoc, numită și „Constituanta bisericească”, compusă din ierarhi, preoți, foști miniștri ai cultelor și alte persoane familiarizate cu problemele bisericești, ca să discute și să stabilească principiile pe care să se întemeieze noua organizație a Bisericii noastre. Din cadrul Constituantei s-a ales o comisie alcătuită din 15 delegați care să întocmească Statutul de organizare al Bisericii, conform celor discutate în ședințele

⁵⁸ *Ibidem*, p. 312.

⁵⁹ Econom. D. Georgescu, *op. cit.*, p. 669.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 669.

⁶¹ *Ibidem*, p. 664.

plenare ale Constituintei.⁶² Comisia a lucrat sub directa oblăduire a mitropolitului Miron Cristea. Lucrările au fost migăloase și au ținut patru ani. Mitropolitul Miron era arbitru între reprezentanții celor cinci provincii bisericești (câte trei reprezentanți din fiecare), el reușind să-i convingă să se renunțe la unele puncte divergente și să aștepte experiența timpului, pentru a-și spune cuvântul.

Comisia a redactat între 4 septembrie și 2 noiembrie 1920 un anteproiect de lege pentru organizarea Bisericii autocefale Ortodoxe Române, care era însă complet lipsit de unitate, dar totuși urma să fie discutat în Sfântul Sinod. Deși ministrul de atunci al cultelor, Octavian Goga, voia să prezinte cât mai curând acest anteproiect în Camera deputaților, mitropolitul Nicolae Bălan s-a opus și a cerut ca unificarea bisericească să se facă numai după elaborarea noii Constituții a României, în care să fie înscrise și principiile de organizare a Bisericii.⁶³

Acest lucru a atras nemulțumirea reprezentanților bisericești ai vechiului regat, printre aceștia numărându-se și I.G. Savin, care arăta că „proiectul de lege s-a lovit de aceeași atitudine de izolare și particularism regional al unora dintre reprezentanții bisericești din noile provincii”.⁶⁴

Cu toate acestea, mitropolitul Nicolae Bălan a urmărit și a izbutit ca proiectul să fie supus spre ratificare Sfântului Sinod și nu Parlamentului, pentru ca să fie evitat orice amestec al politicienilor vremii.

Noua constituție s-a votat în Parlament și apoi a fost aprobată și de șeful statului în martie 1923.

La dezbaterile din Senat, a luat cuvântul și mitropolitul Nicolae Bălan, care, într-un memorabil discurs, a apărut autonomia Bisericii Ortodoxe Române și principiul fundamental al organizării noastre bisericești, potrivit căreia Biserica avea dreptul de a se organiza și conduce prin ea însăși.⁶⁵

⁶² P.S. Nestor Vornicescu, *op. cit.*, p. 1359.

⁶³ Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 391.

⁶⁴ Ioan G. Savin, *Biserica română și vechea ei organizare*, Imprimeria Fundației culturale „Principele Carol”, București, 1925, p. 97.

⁶⁵ Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 391.

Constituția din 1923 (prin toate cele 138 de articole) înnobila națiunea română cu însemnul „statului de drept”, fiind socotită la vremea aceea „una din cele mai democratice și moderne Legi a legilor din Europa, împlinită cu voia lui Dumnezeu și prin voință națională”⁶⁶

Într-adevăr, în Constituția din 1923, prin articolul 22 erau înscrise și garantate atât caracterul de Biserică dominantă al Bisericii Ortodoxe, cât și autonomia ei. S-a înscris apoi, spre respectare, și principiul participării mirenilor, alături de clerici la viața bisericească.⁶⁷

Odată cu votarea Constituției care prevedea pentru Biserica Ortodoxă o organizare unitară, cu participarea elementelor ei constitutive, clerici și mireni, greutățile ivite în cadrul dezbaterilor din comisia celor 15 membri au fost înfrânte treptat, noua legiuire bisericească a trebuit să se conformeze acestor dispoziții constituționale.

Meritul aparține și mitropolitului Miron Cristea, care cu tactul, personalitatea și prestigiul de care se bucura în lumea politică, a putut obține să se treacă în Constituție această dispoziție salutară, așa cum a conceput-o el, pe care în final au acceptat-o atât ardelenii, cât și celelalte Biserici, care ar fi vrut să păstreze câte ceva din vechile lor organizări regionale.

Totuși, unele divergențe au continuat să existe, Biserica ardeleană manifestând o oarecare rezervă față de principiile care se puneau la baza noii organizații bisericești.

Cu siguranță, Miron Cristea a fost un moderator în cadrul divergențelor iscate pe marginea viitoarei legi de organizare a bisericii și meritele sale în acest sens sunt incontestabile. Încă din 1920, el și-a publicat propriile puncte de vedere într-o broșură intitulată „Principii fundamentale pentru organizarea unitară a Bisericii Ortodoxe Române”. Dintre acestea, rețin atenția câteva lucruri: mai întâi observația că

⁶⁶ Valentin Hossu-Longhin, *Monarhia românească*, Editura Scripta, București, 1994, p. 87.

⁶⁷ Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 392.

Biserica din Vechiul Regat era cea mai slab organizată dintre toate Bisericile provinciilor românești; în al doilea rând, părerea că termenul de Sinod trebuie rezervat numai Adunării Episcopilor; în al treilea rând, apare aici ideea Sinodului permanent și în sfârșit e introdusă ideea că trebuie să li se dea și laicilor posibilitatea de a participa la rezolvarea problemelor bisericești. Propunerea e încă ezitantă „acolo unde este posibil și bine” și „acolo unde pot avea pricepere și părere”. Ezitarea era însă numai strategică și ea se datora desigur faptului că pentru cei din Vechiul Regat propunerea era încă șocantă, dar el sublinia totuși limpede că angajarea laicilor era „un moment de interes vital pentru viitorul Bisericii”.⁶⁸

Prin abilitatea sa deosebită, Miron Cristea însă reușește să impună aceste principii șaguniene Bisericilor din Vechiul Regat, sub protecția Constituției.

Discuțiile au continuat, noi proiecte de organizare au fost puse în dezbateră Consistoriului bisericesc din București, a Congreselor preoțimii din vechea Românie și din Ardeal, a Consistoriului mitropolitan și a Congresului Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului. O nouă problemă o ridica modul cum trebuia privită relația dintre Biserică și stat, autonomia bisericească. Biserica Ortodoxă din Ardeal, având de luptat împotriva statului ungar, tocmai pentru păstrarea naționalității, nu avea nici o legătură cu aceasta. Ea a căutat să impună aceasta și Bisericii Vechiului Regat, strâns legată de instituțiile de stat românești, fără să țină cont de noile condiții create prin unirea de la 1918.

În cele din urmă, s-a considerat că o „trandie” Stat-Biserică, în care Biserica să-și dezvolte activitatea în spiritul normelor sale spirituale, iar statul să contribuie financiar, plătind nu numai personalul, ci și unele cheltuieli materiale și ajutând la construirea bisericilor. În final, legea va împăca interesele statului cu ale Bisericii, principiul autonomiei bisericești cu principiul suveranității de stat.⁶⁹

De altfel, mitropolitul Miron Cristea, referitor la această lege va spune: „Autonomia noastră bisericească nu putea curge așa de departe, cum merge autonomia Bisericilor din alte țări... Biserică liberă în stat liber. Aceasta ar fi o separare totală a

⁶⁸ Antonie Plămădeala, *op. cit.*, p. 17.

⁶⁹ Ion Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 398.

Bisericii de Stat și aceasta la noi în țară nu corespunde evoluției vieții noastre bisericești și nici a vieții Statului”.⁷⁰

1.3. Organizarea Bisericii Ortodoxe Române până la întronizarea primului Patriarh, Miron Cristea

Așa cum era firesc, edificarea unității bisericești din cadrul României Mari s-a realizat în jurul Bisericii Vechiului Regat.

După cum am amintit, în urma refuzului Arhiepiscopului Chișinăului Atanasie Gribonovski de a intra în Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, scaunul episcopal a fost ocupat temporar de episcopul de atunci al Hușilor Nicodim Munteanu.⁷¹

În cazul Bucovinei, Mitropolitul Vladimir Repta caracterizat de Nicolae Iorga ca dând dovadă de o „prudență fricoasă, care singură l-a împiedicat de a fi un adevărat factor în viața nației lui”⁷², în planul unificării cu Biserica Ortodoxă Română, nu s-a opus și nici nu a îngreunat procesul, de altfel ireversibil al integrării Mitropoliei Bucovinei în Biserica Ortodoxă Română.

În cazul Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal, Banat și părțile românești din Ungaria revenirea în sânul Bisericii Ortodoxe Române s-a făcut prin hotărârea Sinodului ierarhilor Mitropoliei Ortodoxe din Transilvania în baza canonului 34 apostolic la 23 aprilie 1919.⁷³

La 30 decembrie 1920, într-o sesiune extraordinară a Sfântului Sinod se decreta unirea pe veci a Bisericilor Surori din toate provinciile românești în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, iar alegerea ca Mitropolit Primat a lui Miron Cristea o zi mai târziu întărea acest act.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 399.

⁷¹ E. Nica, *op. cit.*, p. 76.

⁷² Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 288.

⁷³ Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Autocefalie și patriarhat în Biserica Ortodoxă Română* în vol. *Biserica în misiune. Patriarhia Română la ceas aniversar*, Buc. 2005., p. 676.

Este evident faptul că principiile canonice de bază, primare, prin care se urmărea edificarea unității Bisericii Ortodoxe Române erau cel ierarhic și cel sinodal. Unificarea bisericească, ca proces, s-a derulat de sus în jos, începând cu unificarea ierarhică la nivelul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Relevantă în acest sens este atitudinea ierarhilor ardeleni care, prin hotărârea lor privind revenirea în sânul Bisericii Ortodoxe Române, urmărind întărirea sinodalității Bisericii Ortodoxe unificate a României Mari, au cerut următoarele: „Prea Sfințitul Sinod episcopesc central de la București să primească cu frățescă dragoste, pe episcopii Mitropoliei noastre în sânul membrilor Sinodului episcopesc statornicind împreună locul șederii lor după ordinea ierarhică”.⁷⁴

Sfântul Sinod a devenit astfel punctul central al unității dogmatico-canonice în sânul Bisericii Ortodoxe Române unificate, creând premisele necesare realizării unității sale administrativ-juridice.

Sinodalitatea Bisericii Ortodoxe Române unificate a fost întărită și prin alegerea unui nou mitropolit primat ce provenea chiar din rândurile Bisericilor surori ale provinciilor istorice alipite la Biserica Ortodoxă Română după Marea Unire din 1918. Astfel, s-a creat posibilitatea ca Biserica Ortodoxă Română să se desprindă de problemele sale din trecutul nu prea îndepărtat din Vechiul Regat și să-și așeze o temelie nouă la bazele organizării sale.

Altfel spus, principiul canonic ierarhic și cel sinodal au constituit fundamentele edificării unității Bisericii Ortodoxe Române după înfăptuirea României Mari *pe verticală*, în timp ce principiile canonice ale etnicității și teritorialității au stat la baza edificării unității sale *pe orizontală*.

Biserica Ortodoxă Română avea astfel posibilitatea să se organizeze și să se manifeste ca o Biserică autocefală în granițele noului stat național al României Mari, a cărei importanță și prestigiu în plan internațional se răsfrângea în mod direct și asupra sa.

De altfel, este recunoscut faptul că cele două principii canonice – al teritorialității și cel etnic – au stat la baza autocefaliilor moderne, în special la nivelul

⁷⁴

Ibidem, p. 676.

statelor naționale care au luat naștere în Răsăritul Europei în secolele al XIX-lea și al XX-lea.⁷⁵

În conformitate cu prevederile canoanelor 17 al sinodului IV ecumenic și 38 al sinoadelor V și VI ecumenice, la împărțirea ținuturilor bisericești trebuie să se țină seama de organizarea politică a statelor respective, principiul teritorialității fiind de regulă susținut și de principiul etnic statornicit prin canonul 34 Apostolic. Acestea împreună oferă bazele canonice ale organizării autocefale a unei biserici locale cu caracter național.

De asemenea canoanele 17 al sinodului IV ecumenic și 39 al sinodului VI ecumenic au fost interpretate de canoniști și în sensul că puterea bisericească în unire cu puterea civilă poate alcătui diversele ținuturi bisericești. Orice proces unilateral, atât din partea autorității bisericești, cât și din partea autorității civile pentru înființarea de noi ținuturi bisericești este privit de canoane ca ilegal (canonul 12 al sinodului IV ecumenic).⁷⁶

La nivelul Bisericii Ortodoxe Române și al noului stat național român, procesul de organizare a ținuturilor bisericești s-a derulat astfel în spiritul canoanelor și, în general, a unui raport constructiv de susținere și de o parte și de cealaltă a Bisericii și a Statului, fapt ce a avut consecințe benefice în planul întăririi unității la nivel național, atât a Bisericii, cât și a Statului. Prin prevederile sale, Constituția din 1923 (articolul 22⁷⁷) nu va face altceva decât să confirme starea de fapt în care se

⁷⁵ Ionuț Corduneanu, *Autocefalie, ecumenicitate și naționalitate în articolul 2 al Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, în „Studii Teologice”, seria a III-a, Anul II (2006), nr. 1, p. 158.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ Articolul 22 din Constituția (1923): „*Libertatea conștiinței este absolută. Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiunea, întrucât exercițiul lor nu aduce atingerea ordinii publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale statului. Biserica creștină ortodoxă și cea greco-catolică sunt biserici românești. Biserica Ortodoxă Română fiind religia marei majorități a Românilor este biserica dominantă în Statul român; iar cea greco-catolică are întâietatea față de celelalte culte. Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor. În tot*

regăsea Biserica Ortodoxă Română ca Biserică autocefală, independentă față de orice chiriarhie străină, dar păstrându-și unitatea de credință (dogmatico-canonică) cu Biserica Ecumenică a Răsăritului.

De asemenea, statul român confirma o singură autoritate sinodală centrală ce avea drept scop reglementarea chestiunilor spirituale și canonice la nivelul Bisericii Ortodoxe Române. Având calitatea de a-și reglementa, conduce și administra prin organele sale proprii chestiunile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești, Biserica Ortodoxă Română dobânda posibilitatea de a se organiza unitar pe baza principiului autonomiei în raport cu statul, care însă își exercita dreptul de supervizare și control.

Constituția legifera, de asemenea, organizarea unitară a Bisericii Ortodoxe Române cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni, potrivit Statutului Bisericii din Ardeal. Cu alte cuvinte, surprinzător pentru zilele de astăzi, Constituția din 1923 sintetiza în articolul 22 bazele canonice și legislative potrivit cărora va fi organizată Biserica Ortodoxă Română în perioada interbelică.

În planul organizării canonico-administrative, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, sub președinția mitropolitului primat Miron Cristea îi va cuprinde pe toți ierarhii celor 13 eparhii care intrau în componența Bisericii Ortodoxe Române din granițele noului stat național român, înfăptuit la sfârșitul primului război mondial. Astfel, Biserica Ortodoxă Română cuprindea la instalarea noului său mitropolit primat, la 31 decembrie 1919, următoarele eparhii: Arhiepiscopia Bucureștilor, Episcopia Râmnicului-Noul Severin, Episcopia Buzăului și Episcopia Argeșului - Mitropolia Ungrovlahiei și cele ale Mitropoliei Moldovei (Arhiepiscopia Iașilor, Episcopia

regatul României Biserica creștin ortodoxă va avea o organizație unitară cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni. O lege specială va statornici principiile fundamentale ale acestei organizații unitare, precum și modalitatea după care Biserica își va reglementa, conduce și administra, prin organele sale proprii și sub controlul Statului, chestiunile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești. Chestiunile spirituale și canonice ale Bisericei ortodoxe române se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală. Mitropoliții și episcopii Bisericei ortodoxe române se vor alege potrivit unei singure legi speciale. Raporturile dintre diferitele culte și Sfat se vor stabili prin lege”.

Romanului, Episcopia Hușilor și Episcopia Dunării de Jos – Galați), și eparhiile aferente Mitropoliei Transilvaniei (Arhiepiscopia de Alba Iulia și Sibiu, Episcopia Aradului și Episcopia Caransebeșului), Mitropolia Bucovinei – fără eparhiile sale din Dalmația și Arhiepiscopia Chișinăului.

La acestea se vor adăuga, până la promulgarea Legii și Statutului de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925, eparhiile nou-înființate la: Oradea (1920) și Cluj (1921), aferente Mitropoliei Transilvaniei, la Constanța (1923) în cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei, la Cetatea Albă-Ismail și Hotin-Bălți (1923) sufragane Mitropoliei Basarabiei, pentru ca mai apoi eparhia Hotinului să treacă sub jurisdicția Mitropoliei Bucovinei. În 1921, cu sediul la Alba-Iulia lua ființă și o episcopie a Armatei, a cărei jurisdicție se răsfrângea numai la nivelul Armatei Române.

Prin urmare, și la nivel canonic-administrativ, Biserica Ortodoxă Română a reușit, într-o perioadă dominată de profunde transformări la nivel național, să aibă consistență în planul organizării sale unitare, Legea și Statutul din 1925, precum și înființarea Patriarhiei Române fiind cele două momente fundamentale care vor definitiva procesul de reglementare a organizării Bisericii Ortodoxe Române din perioada interbelică.

CAPITOLUL II

ÎNFIINȚAREA PATRIARHIEI ROMÂNE. RECUNOAȘTEREA ȘI ÎNVESTIREA PRIMULUI PATRIARH ROMÂN, MIRON CRISTEA (1925-1939)

2.1. Înființarea Patriarhiei Române (1925)

În vederea întăririi unificării noastre bisericești, dar și pentru creșterea prestigiului Bisericii Ortodoxe Române în lumea creștină, s-a pus problema ridicării ei la demnitatea de Patriarhie. Am putea spune că discuțiile purtate în vederea unificării bisericești mergeau paralel cu propunerile făcute pentru înființarea Patriarhiei.⁷⁸ Acest lucru se impunea înainte de toate datorită faptului că, în decursul veacurilor, țările române și Biserica Ortodoxă Română au depus cele mai însemnate jefre materiale, mai ales pentru sprijinirea și chiar salvarea a numeroase asezăminte bisericești ortodoxe din Balcani și Orientul Apropiat, căzute sub dominația otomană. Apoi, după 1918, a crescut și prestigiul țării, care, „după atâtea jefre de sânge în cursul primului război mondial, izbutise să-și realizeze integritatea statală”.⁷⁹ Biserica Ortodoxă Română număra atunci peste 19 milioane de credincioși, cu 5 mitropoliți și 18 episcopi.⁸⁰

Ideea înființării unui patriarhat românesc începe a se preconiza îndată după înfăptuirea întregirii neamului nostru. Ea apare, mai întâi, în cercurile bisericești, unde „unii clerici își manifestă dorința ca și biserica românească să fie ridicată la demnitatea ierarhică cerută de împrejurările vremii. De aici, ea a trecut în sfera oamenilor competenți, teologi și istorici, care și ei, în deplină concordantă, au argumentat, destul de temeinic, necesitatea înființării patriarhatului românesc”.⁸¹

⁷⁸ A se vedea Cristian Vasile Petcu, *op. cit.*, p. 142-156.

⁷⁹ Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, 4+ vol. III, p. 392.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ Pr. Econom. Vasile Pocitan, *Patriarhatele Bisericii Ortodoxe*, Tipografiile Române Unite, București, 1926, p. 87.

Pentru prima dată după 1918, această problemă a fost ridicată de preotul doctor Gheorghe Ciuhandru, consilier eparhial la Arad, în cuvântarea pe care a rostit-o la Congresul preotesc din Transilvania, la Sibiu la 19-21 martie 1919.⁸² Această propunere a fost susținută și de mitropolitul primat Miron Cristea, care aflându-se la mănăstirea Căldărușani, transmitea în august 1920 Constituanței bisericești accepțiunea sa față de propunerea preotului Ciuhandru. Cu toate acestea, Miron Cristea nu dădea curs liber problemei înființării patriarhatului ca să nu pară că „dorește și forțează”. „Mergeau mai bine așa lucrurile - zicea el - pentru organizare. Erau destule greutăți de biruit și de nivelat. Nu mi se părea oportună scoaterea în relief a chestiunii Patriarhiei”.⁸³

În cursul anului 1924, mai spre sfârșitul lui, cererile de înființare a patriarhiei au devenit tot mai stăruitoare, aproape generalizându-se în sânul credincioșilor ortodocși români. Însuși ministrul Cultelor de atunci, istoricul Alexandru Lapedatu, întrebat la 20 noiembrie 1924 despre zvonul deja răspândit, nu l-a negat, dar a afirmat că „inițiativa aparține, în vederea realizării lui, Sfântului Sinod”.⁸⁴

Curând după începutul lunii următoare, la 7 decembrie 1924, profesorul Nicolae Iorga, în paginile ziarului *Neamul românesc*, cu un mare prestigiu în epocă, cu competența-i cunoscută, demonstra cu argumente istorice necesitatea înființării patriarhatului românesc și arăta de ce se impune titlul de patriarh la noi, precum și cine trebuie să fie patriarh,⁸⁵ arătând că „cine este mitropolit primat în capitala României reîntregite, acela e de drept patriarhul Bisericii Românești autonome”.⁸⁶

Și tot în paginiile aceluiași ziar, câteva zile mai târziu, Alexandru Lapedatu scria că crearea patriarhatului român e reclamată de situația actuală de superioritate

⁸² Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 393.

⁸³ P.S. Nestor Vornicescu, *Încercări, posibilități și propuneri...*, p. 1363.

⁸⁴ Pr. Prof. Nicolae Serbănescu, *Înființarea Patriarhiei Române – 1925*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an XLIII (1925), nr. 11-12, p. 1388.

⁸⁵ „Neamul românesc” din 7 decembrie 1924.

⁸⁶ Arhim. Tit Simedrea, *Patriarhia românească. Acte și documente*, Tipografia Cărților bisericești, București, 1926, p. 10.

numerică și morală a Bisericii Ortodoxe române față de celelalte Biserici ortodoxe străine, arătând, printre altele, că prestigiul de care se bucură statul român în rândul celorlalte state ortodoxe, trebuia să și-l păstreze și prin poziția Bisericii sale.⁸⁷

Aceeași părere era împărtășită și de preotul profesor Iuliu Scriban care arăta că: „odată cu prăbușirea Rusiei și cu grelele lovituri primite de Ortodoxie în Răsărit, era cu neputință ca o țară ortodoxă, cum e a noastră, ajunsă la rangul la care se află acum, cu puterile ei întregite, să privească cu ochi reci toată această schimbare și să nu vadă care este chemarea ei”.⁸⁸

Ca ministru al Cultelor, deci ca reprezentant al conducerii de stat de atunci, Alexandru Lapedatu nu găsea nicio piedică în calea înfăptuirii unui patriarhat românesc; dimpotrivă, găsea rațiuni pentru crearea lui.⁸⁹ De altfel, întrebât fiind când se va institui Patriarhatul, el răspundea: „Cât mai curând posibil. Poate chiar după sărbători. În tot cazul, Consiliul ecumenic de la Ierusalim, din mai viitor, la care Biserica ortodoxă va participa, trebuie să ne găsească cu patriarhatul instituit”.⁹⁰

Cam în același timp (decembrie 1924) și Consiliul profesoral al Facultății de teologie din Cernăuți, printr-un memoriu, ruga în final pe președintele Sfântului Sinod să ia atitudine față de proiectul de înființare a Patriarhiei,⁹¹ arătând că „titlul de Mitropolit Primat nu este în conformitate cu tradiția bisericii ortodoxe”.⁹²

Propunerea pentru înființarea Patriarhiei a fost îmbrățișată în ultimele zile ale anului 1924 și de mitropolitul Pimen al Moldovei și Sucevei, membru senior al episcopatului românesc, care, alături de mitropolitul Nectarie Coltarciuc al Bucovinei, arhiepiscopul Gurie al Basarabiei, Lucian, episcopul Romanului, Roman Ciorogariu, episcopul Oradei Mari, Nicolae Ivan, episcopul Clujului și Ilarie episcopul Constanței, susținea să fie recunoscută măsura de înființare a Patriarhiei prin ridicarea scaunului

⁸⁷ Pr. Prof. Niculae Serbănescu, *op. cit.*, p. 1388.

⁸⁸ Arhim. Iuliu Scriban, *Patriarhul României*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an XLIII (1925), nr. 2, p. 6.

⁸⁹ Pr. Prof. Niculae Serbănescu, *op. cit.*, p. 1389.

⁹⁰ Arhim. Tit Simedrea, *op. cit.*, p. 14.

⁹¹ Pr. Prof. Niculae Serbănescu, *op. cit.*, p. 1390.

⁹² Ion Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 406.

mitropolitan din București la rang patriarhal, aducând în acest sens numeroase argumente.

Accepțiunea mitropolitului Pimen a reprezentat, în fapt, acordarea întregii libertăți de acțiune pentru realizarea Patriarhiei.

De altfel, mitropolitul Miron, în însemnările sale, își va nota și momentul septembrie 1924 când la Te-deumul de deschidere a Corpurilor legiuitoare, răspunzând unei întrebări a mitropolitului Pimen: „De ce nu m-ai făcut atent că este absolut necesar și pentru Biserică și pentru țară înființarea unui patriarhat român?”, mitropolitul Miron a răspuns că „Nu voiam ca să intervin eu ca să nu apar ca pro domo”. Participant și el la discuție, Ionel I.C. Brătianu, adăuga: „Nu-i vorba de persoană, aici interesul este al țării”.⁹³

Dintre toate acestea, din cele petrecute în Biserica noastră în prima parte a anului 1925 și după aceea, se poate concluda că inițiativa ridicării Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie a aparținut deopotrivă clericilor și credincioșilor, Bisericii și statului.⁹⁴ Actul ce se cerea imperios realizat, de trecere de la Primat la Patriarhat, „trebuia să însemne trecerea de la o stare mai modestă, firească într-o țară mai mică, la o stare din care să curgă o nouă energie ortodoxă”.⁹⁵ România trebuia să-și ia vechea ei chemare de a fi slujitoarea și ocrotitoarea ortodoxiei. Nicolae Iorga spunea în *Neamul Românesc* că „sunt acte care se fac în numele întregului popor, și întreg poporul trebuie să arate că înțelege acest lucru, că ia asupra-și toate consecințele ce pleacă din faptul împlinit”.⁹⁶

Ținând seama de numeroasele propuneri făcute, în primele luni ale anului 1925 s-au îndeplinit formele necesare pentru realizarea acestui act de importanță deosebită în viața Bisericii Ortodoxe Române. Sfântul Sinod a luat în dezbatere această problemă în ședința sa din 4 februarie 1925.

⁹³ I.P.S. Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Evenimentele de acum 50 ani*, în Biserica Ortodoxă Română, An XCIII (1975), nr. 11-12, p. 1339

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ Arhim. Iuliu Scriban, *op. cit.*, p. 67.

⁹⁶ *Ibidem*.

Cu acest prilej, mitropolitul Nectarie Coltariuc a citit propunerea de înființare a Patriarhiei, întocmită de mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei (absent la acea ședință), semnată de șapte membri ai Sfântului Sinod.

Se invocau, cum era și firesc, argumente de ordin istoric, mai ales sprijinul generos acordat de domnii români și de Biserica Ortodoxă Română așezămintelor bisericești din Răsăritul ortodox, precum și numărul mare de credincioși și de eparhii de la acea dată.⁹⁷

Episcopul Vartolomeu Ștefănescu al Râmnicului și Noului Severin a citit apoi actul de înființare a Patriarhatului ortodox român, în care se sublinia, între altele, că „poporul român își înființează de astăzi înaintea propriei lui suveranități politice și bisericești, Patriarhatul pentru care Biserica Ortodoxă Română îi recunoaște mitropolitului de București și al țării, titlul de patriarh al României, în locul titlului de până aici de primat al României”.⁹⁸ În continuare, în documentul amintit, se arăta că: „De astăzi înainte, în virtutea acestui act de superioară înzestrare bisericească, Mitropolitul Capitalei Române va purta ca titlu protocolar și canonic numirea de „arhiepiscop al Bucureștilor și Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Patriarh al României.”⁹⁹

În unanimitate, Sfântul Sinod a adoptat apoi hotărârea de înființare a Patriarhiei Ortodoxe Române și de ridicare a mitropolitului primat la rangul de Patriarh.¹⁰⁰

După exprimarea în Sfântul Sinod a votului, arhiepiscopul Gurie s-a retras de la președinția ședinței, locul lui fiind luat de patriarhul primat Miron. În cuvântul său, aceasta a constatat mai întâi, că „factorul bisericesc legal și complet a ridicat Biserica românească la rangul de patriarhat”, iar înălțarea lui la treapta de patriarh este o onoare nu numai pentru el, ci ea se răsfrânge și asupra Sfântului Sinod, în genere și

⁹⁷ Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 394.

⁹⁸ *Ibidem.*

⁹⁹ Arhim. Tit Simedrea, *op. cit.*, p. 35.

¹⁰⁰ Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 394.

asupra fiecăruia dintre membrii lui, deoarece „supunerea puterii în Biserica noastră nu e individuală, ci colectivă și anume colectivitate în Sfântul Sinod”.¹⁰¹

Trei zile mai apoi, la 7 februarie, hotărârea Sfântului Sinod a fost comunicată Ministerului Cultelor, cu rugămintea de a se dispune întocmirea unui proiect de lege care să fie adus în fața corpurilor legiuitoare, ca astfel și statul, în puterea suveranității sale, să dea o formă legală acestor hotărâri.¹⁰²

Propunerea de înființare a Patriarhiei a fost pusă în discuția Senatului la 12 februarie 1925 și a Camerei Deputaților la 11 februarie 1925. Proiectul a fost aprobat de Senat cu 89 de voturi pentru, 12 contra, iar în Camera cu unanimitate de 156 de voturi. În Senat, au luat cuvântul ministrul Alexandru Lapedatu, care a prezentat o expunere de motive la proiectul de lege respectiv și mai mulți senatori. Câțiva dintre ei au subliniat și necesitatea reîntregirii Bisericii Ortodoxe din Transilvania (preotul unit Iile Dăianu din Cluj, istoricul Gheorghe Ghibănescu din Iași, juristul Constantin Dinescu). În Camera Deputaților, au luat cuvântul, între alții, profesorul Petre Gârboviceanu, care a citit raportul la proiectul de lege, profesorul Ioan Lupaș de la Cluj, care a făcut o lungă expunere istorică și alții.¹⁰³

Fostul protopop al Săliștei vedea în faptul că cel dintâi Patriarh al românilor este ardelean „un semn de înaltă răsplată a dreptății divine pentru toate suferințele și împilările pe care le-au îndurat românii din Ardeal pe vremea regimului milenar al ungarilor, pentru tenacitatea exemplară și eroismul mucenicesc ce i-a însuflețit în greaua luptă de apărare a credinței străbune”.¹⁰⁴

Tututor, atât la Senat, cât și la Camera Deputaților, Patriarhul Miron Cristea a mulțumit din toată inima senatorilor și deputaților, atât în numele său, cât și în numele Sfântului Sinod, pentru dragostea și căldura arătată instituției Bisericii și capului ei vrednic.¹⁰⁵

¹⁰¹ Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 1393.

¹⁰² *Ibidem*, p. 1394.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ Ion Rusu-Abrudeanu, *Patriarhul României Dr. Miron Cristea. Înalt Regent. Omul și faptele...*, p. 409.

¹⁰⁵ *Ibidem*.

În însemnările sale asupra acelor evenimente, Miron Cristea, după ce amintea de nefericita expulzare a noului patriarh din Constantinopol, care ar fi dus la luarea hotărârii de înființare a patriarhiei, nota: „La cameră, solemn de tot, zi rară - cum spun unii - că nu a mai fost la cameră. Toți vorbesc pregătiți. Ovații în picioare. Pe galerii plâng unii de însuflețire”.¹⁰⁶

Promulgarea legii s-a făcut la 23 februarie, fiind publicată în „Monitorul Oficial” din 25 februarie 1925 sub titlul: *Lege pentru ridicarea scaunului arhiepiscopal și mitropolitan al Ungrovlahiei ca primat al României la rangul de Scaun Patriarhal. Pe baza acestor hotărâri, mitropolitul primat Miron Cristea a devenit Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.*¹⁰⁷

2.2. Recunoașterea și investirea Patriarhului Miron Cristea

Potrivit vechiului obicei, patriarhul Miron a trimis o scrisoare tuturor Bisericilor surori, vestindu-le înființarea noii Patriarhii. Primul răspuns a fost primit din partea noului patriarh ecumenic, Vasile al III-lea, care, luând cunoștință de hotărârea comună a Bisericii și a Statului român, pe temeiul hotărârii unanime a „Sfântului și veneratului său Sinod”, în ziua de 30 iulie din anul 1925, prin tomosul nr. 1579, în numele Patriarhiei ecumenice, el cel dintâi și Biserica sa, au recunoscut înființarea Patriarhatului român.¹⁰⁸

Către sfârșitul lunii septembrie din anul 1925, o delegație specială a Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, alcătuită din mitropoliții Ioachim al Calcedonului și Ghermanos al Sardearului și primul dragoman al patriarhiei, Spiru Constantinidis, au venit la București să aducă actul de recunoaștere a noii patriarhii ortodoxe. Înmânarea lui s-a făcut în cadrul unei solemnități deosebite, desfășurată în

¹⁰⁶ IPS Nicolae, Mitropolitul Banatului, *op. cit.*, p. 1339.

¹⁰⁷ Pr prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 394.

¹⁰⁸ Pr. Prof. Nicolae Serbănescu, *op. cit.*, p. 1396.

catedrala patriarhală din București, în ziua de 27 septembrie, după ce unul din cei doi mitropoliți din delegație l-a citit mai întâi în fața celor prezenți.¹⁰⁹

În cuvântul de răspuns, patriarhul Miron Cristea a mulțumit delegației constantinopolitane, în care, între altele, a spus: „Interesele vitale ne îndatorează pe toți să reînnoim legăturile de o mai strânsă unitate a tuturor Bisericilor ortodoxe naționale, fără a știrbi mersul normal al vieții autocefale, ba chiar dezvoltându-se în patriarhate naționale după țări și mărimi. Dar eventualele vechități localnice ale patriarhatelor naționale trebuie să dispară în fața marelui principiu de unitate creștină, în funcție cu autoritatea noastră ecumenică și istorică”.¹¹⁰

Totodată, la 20 septembrie 1925, patriarhul ecumenic Vasile III a adresat o enciclopică specială celorlalte Biserici autocefale ortodoxe, că Patriarhia Ecumenică recunoaște înființarea Patriarhatului român și le cerea tuturor Bisericilor „să-și dea consimțământul și recunoașterea lor la cele săvârșite și să vină în contact și comuniune cu Prea Fericitul Patriarh Domnul Miron, înmulțind astfel bucuria Prea Sfintei Biserici a României”.¹¹¹

Rând pe rând, au urmat recunoașterile în scris din partea Patriarhiei Antiohiei, a Patriarhiei Alexandriei, a Patriarhiei sârbești din Belgrad, a Episcopiei Ciprului, a Sfântului Sinod din Atena, a Sfântului Sinod al Bisericii bulgare, a Mitropolitului Varșoviei Volhimici și a întregii Polonii, a fostului Mitropolit al Kievului, Antonie, a arhiepiscopului de Canterbury și Primat al Angliei, Randal Cantuar, a episcopului Bisericii vechi catolice din Berna, dr. Adolf Kury.¹¹²

Prin enciclica Patriarhiei ecumenice adresată celorlalte Biserici autocefale privind recunoașterea Patriarhiei Române, patriarhul ecumenic Vasile al III-lea și-a asumat rolul tradițional care evidenția scaunul ecumenic ca păstrător și păzitor al ordinii canonice.

¹⁰⁹ Ibidem, p. 1397.

¹¹⁰ Ion Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p.412.

¹¹¹ Arhim. Tit Simedrea, *op. cit.*, p. 138.

¹¹² Ion Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p.412.

Prin atitudinea sa, Patriarhia Ecumenică a contribuit substanțial în planul asigurării consensului la nivel pan-ortodox cu privire la recunoașterea înființării Patriarhiei Române dând momentului importanța cuvenită la nivelul întregii Ortodoxii.

Cu toate acestea, cererea de recunoaștere a înființării Patriarhiei Române de către Patriarhia Ecumenică și celelalte Patriarhii și Biserici Ortodoxe autocefale a avut numai rolul de a binecuvânta această situație. De altfel Patriarhia Ecumenică, ca și celelalte Biserici Ortodoxe autocefale confirma ceea ce Biserica Ortodoxă Română ca Biserică autocefală, în baza rânduielilor canonice, hotărâse prin Sfântul Sinod și recunoașterea de către stat.

Ca și în cazul proclamării autocefaliei sale, Biserica Ortodoxă Română solicita celorlalte Biserici Ortodoxe surori nu acordarea, ci recunoașterea unei decizii asumate prin Sfântul Sinod și autoritatea statală. Această recunoaștere din partea Patriarhiei Ecumenice a nou înființatei Patriarhii Române avea bineînțeles și rolul de a statua și poziția Bisericii Ortodoxe Române în noua sa postură în cadrul Bisericilor Ortodoxe.

Potrivit doctrinei canonice ortodoxe, Bisericile autocefale sunt egale între ele; deci și întâistătătorii lor sunt egali între ei sub raportul poziției juridice și a drepturilor ce le revin. Canonul 39 al Sinodului trulan afirma principiul egalității Bisericilor autocefale.¹¹³ Aceeași doctrină canonică ortodoxă precizează că ierarhia scaunelor și a Bisericilor autocefale nu este de natură jurisdicțională, ci de natură onorifică.¹¹⁴

Această ierarhie a scaunelor și a Bisericilor autocefale nu se întemeiază pe drepturi comune, ci pe privilegii de onoare stabilite în mod diferit, unele prin obicei, altele prin canoane și altele prin raportul de vechime sau raporturi ce conferă întâietate onorifică unor scaune.¹¹⁵

¹¹³ Pr. prof. dr. Nicolae V. Dură, *Patriarhia Ecumenică și Autocefalia Bisericii noastre de-a lungul secolelor*, în *Studii Teologice*, Anul XXXVIII (1986), nr. 3, p. 79.

¹¹⁴ Pr. prof. dr. Liviu Stan, *Problema unui viitor sinod ecumenic și poziția Bisericii Ortodoxe Române față de el*, în *Ortodoxia*, Anul XX (1968), nr. 2, p. 334.

¹¹⁵ Pr. prof. dr. Nicolae V. Dură, *op. cit.*, p. 79.

Prin urmare, recunoașterea înființării Patriarhiei Române de către Patriarhia Ecumenică s-a făcut nu în baza afirmării unei poziții jurisdicționale, ci doar în baza prerogativelor care decurg din întâietatea sa onorifică.

Cât despre investitura și înscăunarea lui Miron Cristea, programată inițial a avea loc în primăvara anului 1925, acestea au fost amânate din pricina sănătății precare a regelui Ferdinand I, pentru toamna aceluiași an. Pentru sărbătorirea momentului, Sfântul Sinod s-a adresat tuturor Bisericii ortodoxe surori, rugându-le să participe la ceremonia investiturii.

La 29 octombrie 1925 Regele Ferdinand, pe temeiul „Legii pentru ridicarea Scaunului Arhiepiscopal și Mitropolitan al Ungrovlahiei ca Primat al României, la rangul de Scaun Patriarhal”, prin înalt decret regal, a întărit pe arhiepiscopul și Mitropolitul Ungrovlahiei Dr. Miron Cristea, Primatul României, în scaunul de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.¹¹⁶

Ceremonia investirii și înscăunării primului patriarh al României a avut loc la București, în ziua de 1 noiembrie 1925, în prezența membrilor Sfântului Sinod, a reprezentanților statului și a 21 de trimiși ai unor Biserici surori, din care 9 ierarhi (Patriarhiile din Constantinopol, Ierusalim și Serbia, Bisericele Greciei, Bulgariei, Poloniei și rusă din emigrație) și a șefilor celorlalte culte din România.¹¹⁷

Investitura s-a făcut într-o atmosferă profund sărbătorească, bisericească și națională, duminică, 1 noiembrie. De dimineață s-a săvârșit Sfânta Liturghie, cu mare solemnitate, după care toți membrii Sfântului Sinod, îmbrăcați în odăjdii, în frunte cu patriarhul Miron Cristea și cu toate delegațiile, însoțite și de ministrul Cultelor și Artelor, au pornit în trăsură regale, sub escorte de gală la Palatul Regal.¹¹⁸ Aici, în prezența regelui Ferdinand și a întregii familii regale, după citirea decretului de investitură de către ministrul Cultelor Alexandru Lapedatu, mitropolitul Moldovei Pimen Georgescu, ca senior, a înmănat Suveranului, cârja patriarhală, care la rândul

¹¹⁶ Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 1399.

¹¹⁷ Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 395.

¹¹⁸ Pr. Econom Vasile Pocitan, *op. cit.*, p. 101.

său, a încredințat-o patriarhului, zicând: „Îți încredințez cărja patriarhală și-ți urez să păstorești în pace pe toți credincioșii țării”.¹¹⁹

Cu prilejul investiturii, Patriarhul Miron Cristea a schițat pe scurt programul viitoare sale activități și a vorbit mai ales de rolul cultural și social al Bisericii.

Totodată, a fost scoasă în evidență semnificația multiplă a acestui act pentru Biserică și poporul roman, subliniindu-se între altele că: „După secole de muncă și de jertfe răbdătoare ale poporului în întregimea sa, de sus până jos, și ale clerului mic și mare după atâtea fapte mari și creștinești ale voievozilor noștri, Atotputernicul ne-a învrednicit ca, odată cu îndeplinirea unității Statului român în hotarele sale firești și după organizarea unitară a întregii Biserici Ortodoxe Române, să avem rara fericire de a vedea creată cea mai înaltă demnitate bisericească, Patriarhia”.¹²⁰

După investitură, s-a format un cortegiu impunător, compus din tot clerul, îmbrăcat în odăjdii albe, așezat în ordine ierarhică, după care urma patriarhul însoțit de toți înalții demnitari ai Statului, care în sunetele clopotelor bisericilor din București și în aclamațiile entuziaste ale populației s-a îndreptat pe jos către catedrala patriarhală.

În însemnările sale, Miron Cristea descrie astfel acest moment: „Populația Bucureștiului se adunase, desigur sute de mii de-a lungul străzilor de la Mitropolie la palat. Am presimțit asta, de aceea am întocmit astfel programul ca să mă întorc nu în caretă închisă, ci ca un patriarh democrat, coborându-mă din palat jos, în mijlocul turmei cu noua cărjă. A fost o procesiune de neuitat”.¹²¹ Într-adevăr, contemporanii apreciau că „o ceremonie mai impunătoare și un entuziasm mai mare ca atunci, arareori s-a mai văzut în capitala țării noastre”.¹²²

La catedrală, Patriarhul Miron Cristea, după săvârșirea Te-Deumului, conform rânduielii, a fost înveșmântat și împodobit cu odăjdiile patriarhale și din scaunul patriarhal primind cuvântările de felicitare din partea mitropolitului Pimen Georgescu, a celor șapte delegații străine și a oficialităților guvernamentale.

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 1400.

¹²¹ IPS Nicolae, Mitropolitul Banatului, *op. cit.*, p. 1340.

¹²² Pr. Econom Vasile Pocitan, *op. cit.*, p. 101.

La 3 noiembrie 1925, patriarhul Miron Cristea împreună cu membrii Sfântului Sinod al Bisericii noastre, delegațiile celorlalte Biserici ortodoxe și profesorii Facultății de teologie din București au participat la o consfătuire la palatul patriarhal, în cadrul căreia s-au discutat felurite probleme de interes comun pentru întreaga Ortodoxie, între care și convocarea unui sinod panortodox.¹²³ A doua zi, patriarhul s-a prezentat Senatului țării, care l-a întâmpinat cu ovații entuziaste. Patriarhul i-a binecuvântat, mulțumindu-le tuturor, cu cuvinte pornite din inimă și arătându-le că „cinstea care i s-a dat și călduroasele manifestări de dragoste ce i se arată, se răsfrâng asupra bisericii ortodoxe naționale și a întreg neamului nostru românesc în genere”.¹²⁴

Înființarea patriarhatului românesc reprezintă un act de mare importanță în rostul promovării ortodoxiei; ea nu constituie doar o simplă înălțare de tron și schimbare de titlu, ci gradul deosebit de mare la care Biserica și Statul român au ajuns, Patriarhia română trebuind să ducă de acum înainte „o rodnică activitate bisericească, corespunzătoare cu această înaltă demnitate”.¹²⁵

Năzuințele patriarhatului românesc vor fi exprimate în cuvinte bine alese de însuși Patriarhul Miron, în cuvântarea rostită în Camera Deputaților, care arăta că Patriarhia română dorește să devină „un far de lumină și căldură, care să lumineze și să încălzească până în cele mai adânci cute, inimile tuturor fiilor țării. Iară de altă parte, acest far să-și arunce lumina și căldura sa, cât mai intensiv și asupra popoarelor îndepărtate, de-o credință cu noi, precum și asupra acelor cu care avem legături, înfrățindu-le pe toate, pe temelia iubirii evanghelice”.¹²⁶ Impresionat de tot ceea ce a însemnat înființarea patriarhiei române, Nicolae Iorga scria în acele zile în paginile ziarului său „*Neamul Românesc*” că „e un act de cea mai mare însemnătate, și prin ce

¹²³ Pr prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 395.

¹²⁴ Pr. Econom Vasile Pocitan, *op. cit.*, p. 102.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 103.

¹²⁶ Arhim. Iuliu Scriban, *op. cit.*, p. 67.

rezumă și prin ce anunță, și mai ales, și mai ales prin tot ce pregătește, prin toate datoriile pe care și le impune”.¹²⁷

¹²⁷

Ibidem.

CAPITOLUL III

LEGI DE STAT PRIVIND BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

3.1. Constituția României din 1923

Una dintre nevoile stringente ale noului stat român după primul război mondial a constituit-o problema constituțională de a cărei rezolvare cât mai rapidă depindea întărirea unității statale.

Este de înțeles faptul că realizarea și promovarea noii constituții a României Mari a stat în centrul activității partidelor politice și a dezbaterilor politice. Constituția – o lege fundamentală a țării – trebuia să răspundă nevoilor noului context de dezvoltare a României.

După intense lupte diplomatice, duse în special de Ionel I. C. Brătianu la Conferința de pace de la Paris¹²⁸, România dobândește drepturi și recunoaștere internațională asupra unui teritoriu ce îngloba toate provinciile sale istorice, cu o suprafață de 295.049 km² față de 137.903 km² înainte de război și cu o populație ce înregistra în 1930 18.657.000 locuitori, față de 7.897.311 locuitori înainte de război.¹²⁹ Problema minorităților devenea foarte serioasă, acestea reprezentând 28,1% din populația anului 1930 fapt pentru care, prin tratatul asupra minorităților semnat la Paris la 9 decembrie 1919,¹³⁰ România se angaja să acorde alogenilor toate drepturile civile și politice de care se bucurau cetățenii români, să le respecte limba și religia.¹³¹

¹²⁸ Vezi Sherman David Spector, *România la Conferința de pace de la Paris. Diplomația lui Ion I. C. Brătianu*, Editura Institutului European, Iași, 1995, p. 169.

¹²⁹ C. Durandin, *op. cit.*, p. 178.

¹³⁰ Conf. dr. Ioan Scurtu, lect. Dr. Gheorghe Z. Ionescu, lect. Dr. Eufrosina Popescu, asist. Doina Smârcea, *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1984., p. 36.

¹³¹ C. Durandin, *op. cit.*, p. 179.

Problemele legate de drepturile minorităților au început să apară și, în scurt timp, au căpătat un caracter confesional. Încă din 1921, misiunile americane și britanice, majoritatea confesionale, în baza anchetelor proprii, denunță la Societatea Națiunilor violarea drepturilor minorităților naționale, în special a celei maghiare din Transilvania, prin depozedarea proprietarilor unguri și prin distrugerea bazei materiale a comunităților calviniste și reformate, în urma reformei agrare din 1919.¹³²

Statul român se apără promulgând noi legi pentru Transilvania și Banat, tratându-se în mod egal proprietarii români, maghiari sau sași, precum și instituțiile Bisericii ortodoxe, catolice sau protestante.¹³³ De asemenea, statul român considera inacceptabile pretențiile episcopatelor catolice sau protestante maghiare de a fi subordonate unor episcopate din Ungaria, fapt ce ar fi însemnat negarea frontierei. Transilvania era legitim integrată în noua structură a României Mari, care își apăra în felul acesta caracterul de stat-națiune unitar.¹³⁴

Încercările unor politicieni de a negocia un Concordat cu Vaticanul puneau serioase probleme ale raportului dintre culte, a identității Bisericii Greco-Catolice și, în special, a poziției Bisericii Ortodoxe Române în stat. În fața problemelor de natură confesională care se ridicau cu privire la Biserica Unită, entuziasmul unirii cu patria mamă a reprezentanților acesteia începea să se diminueze.

Nici în Basarabia lucrurile nu se regăseau pe drumul dorit. Exproprierea prin decretul-lege din 15 decembrie 1918 a pământurilor mănăstirilor închinat și bisericii în întregime și, în mare parte, a celor aparținând mănăstirilor și bisericilor¹³⁵,

¹³² *Ibidem*, p. 190.

¹³³ În memoriul de răspuns al României la Societatea Națiunilor, se arăta că „guvernul regal nu poate fi făcut responsabil de faptul că marea majoritate a proprietarilor de pământ din Transilvania erau de origine maghiară” (*Ibidem*, p. 191).

¹³⁴ *Ibidem*, p. 191.

¹³⁵ Se expropria (cf. Art. 1, aliniat 6) „pământurile mănăstirilor locale, lăsându-se fiecărei mănăstiri câte o jumătate de hectar, pământ arabil, de fiecare călugăr sau frate, viile și grădinile de pomi roditori”, „pământurile bisericilor, lăsându-se fiecărei biserici câte un lot întreg pentru fiecare membru (preot, diacon, dascăl)” (cf. aliniatul 7) în Conf. univ. Dr. Ioan Scurtu, lect. Dr. Gheorghe Z. Ionescu, lect. Dr. Eufrosina Popescu, asist. Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 40.

problemele create de îndreptarea calendarului sau integrarea culturală atât a românilor basarabeni, cât și a minorităților, sau cea administrativ-bisericească au creat un climat de tensiuni și neîncredere față de autoritățile centrale politice, dar și ecleziale.

De fapt, noua constituție trebuia să țină seama de specificul provinciilor unite și să statueze drepturi și libertăți pentru toți cetățenii României, fără deosebire de naționalitate și religie. Unificarea legislativă se impunea cu necesitate, fiind întru totul nefiresc ca un stat unitar să se guverneze după sisteme de legi diferite.¹³⁶ Acest lucru trebuia să fie realizat „nu prin extinderea formală a unei legislații dominante, ce printr-o sinteză originală avea să valorifice toate tradițiile istorice și care să corespundă aspirațiilor naționale”.¹³⁷

Cu alte cuvinte, statul român era confruntat atât cu problemele legate de reconstrucția și dezvoltarea economică, cât și cu cele foarte sensibile, legate de construirea efectivă a identității naționale la toate nivelele: politic, social, cultural și religios.

Cum era de așteptat, dezbaterile parlamentare au fost deosebit de intense. Opoziția Partidului Național Român, Partidului Țărănesc sau a conservatorilor față de proiectul Constituției înaintat de Partidul Național Liberal, aflat la guvernare, au făcut ca adoptarea textului să întârzie o vreme.¹³⁸ Intervenția Regelui Ferdinand, simbol al unității României Mari, avea să fie determinantă, astfel încât Constituția a fost votată în Parlament și promulgată prin decret regal la 28 martie 1923.¹³⁹

După cum afirma istoricul Florin Constantiniu¹⁴⁰, „*Constituția din 1923 reprezintă o sinteză între vechea constituție din 1866 și reformele votate la Iași în*

¹³⁶ A. Onciul, *Organizația României Mari*, Tipografia Herman Czapp, cernăuți, 1920, p. 79.

¹³⁷ C. Sachelarie, V. Georgescu, *Unirea din 1918 și unificarea legislației*, în *Studii. Revista de istorie*, nr. 6/1968, p. 1193.

¹³⁸ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I 1918-1933, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 314-326.

¹³⁹ *Ibidem*.

¹⁴⁰ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Edit. Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 332.

1917. Ea introducea votul universal egal, direct și secret, așeza interesul politic înaintea celui individual, sporea puterea legislativului în raport cu cea a regelui, proclama libertățile cetățenești în spiritul unei democrații desăvârșite”.¹⁴¹

Potrivit noii constituții, „Regatul României este un stat național, unitar și indivizibil” (art. 1). Termenul de *național* avea menirea de a sublinia caracterul imprimat de originea etnică română, de o largă majoritate în granițele noii României „indivizibile”. Noțiunea de *unitar* accentua unitatea teritorială, consacrand realizarea unității statale a tuturor românilor, pe de o parte, și punând sub incidența legii orice tendință de federalizare sau regionalism.¹⁴²

În granițele noului stat național și unitar, „românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea asociației și de toate libertățile și drepturile stabilite prin legi”.¹⁴³

Prevederile constituționale cu privire la cult și, în special, cu referire la Biserica Ortodoxă Română erau cuprinse în articolul 22, ce se dorea a fi atotcuprinzător: „Libertatea conștiinței este absolută. Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiunea, întrucât exercițiul lor nu aduce atingerea ordinii publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale statului Biserica creștină ortodoxă și cea greco-catolică sunt biserici românești. Biserica Ortodoxă Română fiind religia marei majorități a Românilor este biserica dominantă în Statul român; iar cea greco-catolică are întâietatea față de celelalte culte. Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor. În tot regatul României Biserica creștină ortodoxă va avea o organizație unitară cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni. O lege specială va statornici

¹⁴¹ Ibidem, p. 332.

¹⁴² A. Lascarov-Moldoveanu, Sergei V. Ionescu, *Constituțiunea României din 1923 adnotată cu dezbateri parlamentare și jurisprudente*, Tipografia Curierul Judiciar, București, 1923, p. 7.

¹⁴³ *Constituția din 1923*, în Conf. dr. Ioan Scurtu ș.a., *op. cit.*, p. 58.

*principiile fundamentale ale acestei organizații unitare, precum și modalitatea după care Biserica își va reglementa, conduce și administra, prin organele sale proprii și sub controlul Statului, chestiunile sale religioase, culturale, fundaționale și epitropești. Chestiunile spirituale și canonice ale Bisericii ortodoxe române se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală. Mitropoliții și episcopii Bisericii ortodoxe române se vor alege potrivit unei singure legi speciale. Raporturile dintre diferitele culte și Sfat se vor stabili prin lege”.*¹⁴⁴

Articolul 22 al Constituției urmărea să reglementeze problema religioasă în ansamblu, ținând seama de noua realitate pluriconfesională a statului român, de poziția Bisericii Ortodoxe Române în stat și de dorința de afirmare în noul context național al Bisericii Unite.

Mai întâi, se poate observa dorința legiuitorului de a sublinia deplina libertate de conștiință și de manifestare pentru toți cetățenii și toate cultele, fapt ce confirma angajamentele asumate de statul român prin Tratatul de la Paris (1919) cu privire la respectarea drepturilor alogenilor, și întărea dorința de integrare și liberă afirmare a tuturor cetățenilor săi, indiferent de naționalitate sau religie.¹⁴⁵

Apoi, „Biserica creștină ortodoxă și cea greco-catolică sunt definite ca biserici românești, ceea ce reprezenta o schimbare majoră a legiuitorului, care în anteproiectul de constituție inițial preciza, referindu-se la Biserica Ortodoxă, că este biserică națională și dominantă. Însă, în forma finală a proiectului prezentat Corpurilor legiuitoare în vederea discuțiilor pe articole, cuvântul „națională” rezervat Bisericii Ortodoxe a fost scos, pentru a nu contribui la agravarea separatismului dintre ortodocși și uniți, astfel ajungându-se la o formulă de compromis.”¹⁴⁶

Intențiile erau bune, în sensul afirmării unității neamului. Însă, inconsecvența politicianilor și demersurile Bisericii Unite, în strânsă legătură cu Biserica Romano-Catolică, ce aveau drept scop evitarea situației ca Biserica Ortodoxă

¹⁴⁴ I. Mateiu, *Politica Bisericească a Statului românesc*, Tipografia Arhiepiscopiei, Sibiu, 1931, p. 141-143.

¹⁴⁵ Conf. univ. Dr. Ioan Scuru, lect. Dr. Gh. Z. Ionescu, *op. cit.*, p. 36.

¹⁴⁶ I. Mateiu, *op. cit.*, p. 16-24.

Română să fie recunoscută ca Biserică de Stat¹⁴⁷, au făcut ca preconizata apropiere dintre cele două Biserici românești să rămână fără urmări.

Raportul dintre aceste două Biserici românești, cea Ortodoxă și cea Unită, precum și raportul cu celelalte culte era definit astfel: „*Biserica Ortodoxă Română, fiind religia majorității românilor, este Biserica dominantă în statul român, iar cea greco-catolică are întâietate față de celelalte culte*”. Cu toate acestea, se pare că Biserica Ortodoxă Română își păstrează titulatura de „Biserică dominantă”, stabilit de Constituția din 1866, doar pe baza caracterului majoritar al său în stat. Pentru istoricii și canoniștii epocii, „simpla constatare numerică nu-și avea locul în Constituție și era considerat oarecum jignitor ca acest criteriu să fie considerat fundamental de către puterea politică în afirmarea poziției speciale a Bisericii Ortodoxe Române în statul român”.¹⁴⁸ Astfel, se trece peste considerentele de sorginte istorică, culturale și spirituale și, în general, identitare ale Bisericii Ortodoxe Române în raport cu statul român.

Potrivit lui I. Mateiu, se producea o răsturnare a concepției tradiționale a raportului dintre Biserică și statul român la nivelul legii fundamentale a țării,¹⁴⁹ Biserica Ortodoxă Română trecând de la statutul de „religiune dominantă a statului român” (Constituția din 1866) la cel de „Biserică dominantă în statul român”. Acest lucru echivala cu renunțarea la afirmarea caracterului de „Biserică națională” a Bisericii Ortodoxe Române și promovarea caracterului de „Biserică majoritară”, fără consecințe juridice serioase. Din această cauză, s-a spus că, deși denumirea de *dominantă* se menține, aceasta nu mai este decât o formulă răsunătoare, nemaieprimând poziția juridică a Bisericii Ortodoxe Române în stat.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Ibidem, p. 18.

¹⁴⁸ Ionuț Gabriel Corduneanu, *op. cit.*, p. 163. Pentru Irime Marga, noțiunea de Biserică majoritară este legată de ideea de democrație, ce este exprimată în Biserică de sinodalitate (I. Marga, *Biserica Ortodoxă Română majoritară în societatea românească*, în *Revista Teologică*, anul III, nr. 1, 2003, p. 27-29).

¹⁴⁹ I. Mateiu, *op. cit.*, p. 16-25.

¹⁵⁰ Ionuț Gabriel Corduneanu, *op. cit.*, p. 163.

Formula de „Biserică dominantă” acorda mai degrabă o întâietate de prestigiu a Bisericii Ortodoxe Române în raport cu celelalte culte, dacă se ia în considerare faptul că și Bisericii Greco-Unite i se recunoaște *întâietatea* față de celelalte culte (altele decât Biserica Ortodoxă Română) în calitatea ei de Biserică românească.

În aceeași ordine de idei, se poate statul încerca să rezolve problema religioasă pe baza „principiului parității”, introdus în Constituție prin articolul 22, care stipula: „*Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune*” ce echivala pentru mulți canoniști cu pierderea de către Biserica Ortodoxă Română a caracterului ei real de Biserică dominantă sau Biserică de Stat.¹⁵¹

Acest regim „al parității” consacra – cel puțin legislativ, până la semnarea Concordatului cu Vaticanul – raportul de forțe în plan bisericesc la nivelul statului național unitar român. Biserica Romano-Catolică sau cea Reformată, „dominante” în Transilvania în perioada stăpânirii austro-ungare, deveneau sub regimul parității biserici minoritare, având aceleași drepturi și libertăți ca și celelalte culte.

Totodată, această stare de fapt avea urmări la nivelul comunităților confesionale, implicând deziderate economice și patrimoniale. Se știa că Biserica Romano-Catolică sau cea Reformată dețineau averi însemnate, pe care doreau să le conserve în fața voinței noului stat de a dispune de patrimoniul său național.¹⁵²

Prin urmare, calitatea de Biserică dominantă atribuită Bisericii Ortodoxe prin articolul 22 al Constituției din 1923, după părerea preotului Maximilian Pal, demonstrea într-un fel că „*statul român nu mai recunoaște nicio religie ca proprie; recunoaște numai că între toate cultele existente pe teritoriul român, Biserica*

¹⁵¹ Ibidem, p. 163.

¹⁵² M. Mușat, I. Ardelean, *op. cit.*, p. 333. Modul acesta de abordare se observă și în propunerea lui Alexandru Vaida-Voevod care, în calitate de Președinte al Frontului Românesc, a lansat principiul proporționalității etnice, care presupunea ca fiecare naționalitate să aibă dreptul la un anumit număr de locuri în funcțiile publice, la intrarea în școli, în întreprinderi economice etc., potrivit raportului care exista între diversele naționalități față de întreaga națiune (Paul Negulescu, *Principii fundamentale ale Constituției din 27 februarie 1938*, București 1938, p. 18).

*Ortodoxă are cea mai mare parte de credincioși, nu însă și drepturi și privilegii speciale și, cu atât mai mult, putere asupra celorlalte culte”.*¹⁵³

În baza principiilor promovate constituțional, Biserica Ortodoxă nu mai putea atrage drepturi și privilegii speciale cu efect juridic, bucurându-se numai de un primat de onoare.¹⁵⁴

Deși calitatea de Biserică „dominantă” a Bisericii Ortodoxe Române nu includea și drepturi juridice în raportul cu celelalte culte, totuși, în planul vieții publice, statul român interbelic, a căutat să acorde acesteia recunoașterea rolului în păstrarea și afirmarea identității națiunii române, a prestigiului și poziției sale reprezentative pentru poporul român. De altfel, nu este de mirare că însuși textul Constituției cuprinde prevederea ca toți urmașii regelui să fie crescuți în credința ortodoxă (articolul 34), asocierea Casei Regale a României (la origini de confesiune romano-catolică) cu Biserica Ortodoxă Română confirmând statutul privilegiat al acesteia în stat.

În concluzie, doctrina politică a statului român față de Biserica Ortodoxă Română - așa după cum este promovată prin intermediul Constituției din 1923 - „*este inspirată de conștiința nevoii de unitate a celor două instituții naționale*”.¹⁵⁵ Urmărind împlinirea acestui deziderat, statul român a întărit canonicitatea Bisericii Ortodoxe Române. Erau respectate, astfel, cele două principii care au stat la baza autocefaliilor moderne, cel al **teritorialității** - în conformitate cu prevederile canoanelor 17 (Sinodul IV ecumenic) și 38 (Sinodul V-VI ecumenic), potrivit cărora, la împărțirea ținuturilor bisericești, trebuia să se țină cont de organizarea politică a statului - respectiv cel **etnic**, statornicit prin canonul 34 apostolic.¹⁵⁶

¹⁵³ Pr. Maximilian Pal, *Principii juridice în organizarea Bisericii Ortodoxe Române la începutul secolului al XX-lea*, în „Omagiu prof. Nicolae V. Dură la 60 de ani”, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța 2006, p. 1308.

¹⁵⁴ I. Lazăr, *Stat și Biserică*, București, 1942, p. 20-22 apud. Maximilian Pal, *op. cit.*, p. 1308.

¹⁵⁵ I. Mateiu, *op. cit.*, p. 7.

¹⁵⁶ Ionuț Gabriel Corduneanu, *op. cit.*, p. 158. A se vedea, de asemenea: Nicodim Milaș, *op. cit.*, p. 245; Liviu Stan, *Autocefalia și autonomia în Ortodoxie*, în Mitropolia Olteniei, nr. 5-6,

Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române era întărită constituțional (Biserica Ortodoxă Română este și rămâne neatârnată de orice chirie străină), fără ca prin această legiuitorul să afecteze unitatea de credință și legăturile firești cu Biserica Ecumenică a Răsăritului (păstrându-și însă unitatea cu Biserica Ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor – cf. articolului 22). Autonomia Bisericii Ortodoxe Române era garantată pe baza principiului organizării sale unitare, Biserica având posibilitatea constituțională de a-și reglementa, conduce și rezolva singură problemele de natură administrativă, economică sau cultural-misionară, sub controlul statului sau de a-și afirma singură autoritatea sinodală centrală în chestiunile spirituale și canonice (cf. articolul 22).

În raport cu celelalte culte, prevederile Constituției din 1923 nu acordau Bisericii Ortodoxe Române privilegii în conformitate cu ponderea, rolul și prestigiul său în noul stat român, dar nici nu lezau statutul acesteia. Afirmarea firească a principiilor constituționale privitoare la Biserica Ortodoxă Română și la celelalte culte aveau însă să fie bulversate în scurt timp, prin semnarea Concordatului cu Vaticanul în 1927.

3.2. Concordatul cu Vaticanul (1927)

Relațiile noului stat român cu Biserica Romano-Catolică în Transilvania au fost destul de tensionate după momentul Marii Uniri din 1918. Jurisdicția în străinătate, exproprierea marilor proprietari sau problemele minorității maghiare au îmbrăcat adeseori „haina confesională”. Nu de puține ori statul român a fost reclamat către organisme internaționale cu privire la nerespectării drepturilor minorităților, a libertății religioase sau pentru încălcarea convențiilor încheiate de statul român la sfârșitul primului război mondial.

1961, p. 293-303; Arhim. Prof. dr. Ioan N. Floca, *Drept canonic ortodox*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991, p. 322-325.

Tensiunile erau inevitabile în contextul în care statul român căuta să-și consolideze unitatea sa, iar Biserica Romano-Catolică încerca să-și păstreze situația privilegiată pe care o avusese în cadrul Imperiului austro-ungar.

Spiritul care a stat la baza atitudinii statului român față de problemele religioase specifice Transilvaniei era unul pe deplin democratic în conformitate cu Tratatul de la Paris din 1919, încheiat cu Marile Puteri cu privire la minorități și cu aplicarea unui tratament egal, indiferent de naționalitate sau religie tuturor cetățenilor țării.

Constituția din 1923 confirmă această atitudine profund democratică a statului român, care urmărea să asigure tuturor cultelor depline libertăți și un cadru adecvat de manifestare la nivel național. Biserica Romano-Catolică nu se regăsea însă în noul context național-politic.

Pentru a depăși tensiunile existente, statul român a încercat să-și normalizeze relațiile sale diplomatice cu Vaticanul. Regele Ferdinand convenise încă din 1919 cu cardinalul francez Dubois stabilirea unor relații diplomatice între România și Vatican și încheierea unui concordat între cele două părți.¹⁵⁷ Propunerile s-au concretizat la scurt timp, în 1920 fiind stabilite relații diplomatice, iar un an mai târziu luând ființă Legația română de la Vatican și o Nunțatură Apostolică la București.¹⁵⁸

Au urmat apoi demersuri diplomatice și de o parte și de cealaltă, în vedere încheierii unui Concordat între Vatican și România.

Guvernul român, prezidat de Generalul Averescu și avându-l ca Ministru al Cultelor pe Octavian Goga, a înaintat Vaticanului două proiecte de Concordat – foarte favorabile Bisericii Romano-Catolice – pe care Vaticanul le-a respins, după cum și guvernul român a respins două proiecte ale Vaticanului.¹⁵⁹

Prin intermediul proiectelor sale de Concordat, Vaticanul solicita dependența directă a eparhiilor catolice față de Scaunul papal, desființarea dreptului de

¹⁵⁷ Ioan N. Floca, *Din istoria Dreptului românesc. III. Concordatul. Act diplomatic în slujba acțiunii catolice*, Sibiu, 1993, p. 21.

¹⁵⁸ Pr. prof. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 416.

¹⁵⁹ *Ibidem*.

patronat asupra averilor și titlul de „Biserică apostolică română”,¹⁶⁰ cereri ce nu puteau aduce pentru reprezentanții statului român decât o lezare a intereselor naționale.¹⁶¹

Din 1922 până în 1926, a urmat la conducerea statului Guvernul liberal condus de Ion I. C. Brătianu, care nu s-a grăbit să reia tratativele cu Vaticanul în vederea încheierii Concordatului. Totuși, din cauza atitudinilor potrivnice față de statul român ale nunțului papal Marmaggi și ale episcopului Glattfelder din Timișoara, coroborate cu numeroase proteste și memorii ale preoților romano-catolici adresate Vaticanului având ca subiect nerespectarea libertății religioase de către statul român, Ion I. C. Brătianu a hotărât să reia tratativele cu Vaticanul la începutul anului 1924.¹⁶² Un nou guvern condus de Alexandru Averescu avea însă să ducă până la capăt tratativele cu Vaticanul în privința încheierii Concordatului. Astfel, la stăruințele Regelui Ferdinand, guvernul Averescu, prin intermediul ministrului Cultelor Vasile Goldiș, negocia în aprilie-mai 1926, la Vatican, încheierea Concordatului, pe care îl și semna din parte României, la 10 mai 1927.¹⁶³

Toate aceste tratative și demersuri diplomatice atestă o presiune atât de natură internă, cât și externă de care statul român nu s-a putut debarasa. Astfel, s-a pus problema încheierii Concordatului din punct de vedere politico-diplomatic, trecând cu vederea în mod nepermis, problemele de fond, de natură bisericească pe care Concordatul trebuia să le rezolve în mod echitabil.

Dacă până la momentul semnării Concordatului, statul român dăduse dovadă de bunăvoință și de o justă abordare a problemei raportului dintre culte la nivel național, în special pe baza principiului parității, odată cu semnarea Concordatului se renunța practic la tot ceea ce se clădise cu mari eforturi în plan legislativ cu referire la

¹⁶⁰ Valeriu Anania, *Pro Memoria. Acțiunea catolicismului în România interbelică*, București, 1992, p. 17.

¹⁶¹ Onisifor Ghibu, *Nulitatea Concordatului dintre România și Sfântul Scaun*, Tiparul Institutului de Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1935, p. XI-XII.

¹⁶² A. Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserică. Națiune. Cultură*, vol. III, Tom I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 635; Pr. prof. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 417.

¹⁶³ *Ibidem*.

situația cultelor în granițele României Mari. Așa-zisa abordare diplomatică (geopolitică) a Concordatului cu Vaticanul era asumată în detrimentul unei abordări serioase, a unei problematice care pe fond rămânea de natură religioasă.

Pentru a-și justifica atitudinea, Vasile Goldiș însuși încearcă să se apere spunând că „își exprimă satisfacția că prin Concordat, marele Pontif de la Roma consfințește situația de drept și de fapt a noului stat român de la gurile Dunării”, ceea ce, din păcate, era exagerat și nejustificat.¹⁶⁴

Spre deosebire de Vatican, care, prin încheierea Concordatului și-a rezolvat o problemă bisericească prin mijloace diplomatice, statul român și-a rezolvat numai problema diplomatică, nu și pe cea religioasă, pe care din nefericire o va adânci.

Pentru că tratativele cu Vaticanul se derulasă în mare secret, dezvăluiri despre încheierea Concordatului s-au făcut abia la 8 februarie 1928 într-un articol publicat în „Telegraful Român”, ceea ce a condus la numeroase proteste în țară.¹⁶⁵

În numele Bisericii Ortodoxe Române, Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului va avea o atitudine fermă de condamnare a Concordatului încheiat cu Vaticanul, atitudine exprimată în discursul susținut în Senat cu prilejul discuțiilor asupra proiectului de lege a cultelor la 27 martie 1928.¹⁶⁶

În vederea ratificării Concordatului, statul român a purtat o serie de discuții cu reprezentanții Vaticanului, cerând prin intermediul ministrului de externe, Nicolae Titulescu, lămuriri cu privire la articolul 9 din Concordat – în care se vorbea de personalitatea juridică - și la articolul 20 – în care se trata despre învățământul religios. Vaticanul a refuzat însă să ofere lămuririle necesare solicitate de statul român.¹⁶⁷

Cu toată opoziția ierarhiei Bisericii Ortodoxe Române¹⁶⁸, a clerului ortodox¹⁶⁹ sau a intelectualilor români¹⁷⁰ conștienți de urmările Concordatului,

¹⁶⁴ Onisifor Ghibu, *op. cit.*, p. XXVI.

¹⁶⁵ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 417; A. Moraru, *op. cit.*, p. 636.

¹⁶⁶ Dr. Nicolae Bălan, *Biserica neamului și drepturile ei. Discurs rostit la discuția generală asupra Proiectului de Lege a Cultelor, în ședința de la 27 martie 1928 a Senatului Român, Sibiu, 1928.*

¹⁶⁷ A. Moraru, *op. cit.*, p. 636.

¹⁶⁸ Dr. Nicolae Bălan, *Biserica împotriva Concordatului (discurs în Senat)*, Sibiu, 1929.

Guvernul Național-Țărănist condus de Iuliu Maniu (greco-catolic) înainta celor două camere ale Parlamentului României, Legea pentru ratificarea Concordatului cu Vaticanul”, care era aprobat și publicat ulterior în „Monitorul Oficial” la 12 iunie 1929. Documentele de ratificare cu Vaticanul au fost schimbate reciproc abia la 7 iulie, când de altfel au și intrat în vigoare.¹⁷¹

Prevederile Concordatului au bulversat întreaga legislație în vigoare cu privire la cult, diminuând importanța principiilor constituționale prevăzute de articolul 22 al Constituției din 1923. Apoi, a determinat modificări ale Legii Cultelor, făcând lipsite de importanță aspectele legate de raportul Biserica Ortodoxă Română - Stat din cadrul Legii și Statutului de funcționare al Bisericii Ortodoxe Române (1925) și, mai mult, a schimbat radical statutul Bisericii Greco-Catolice.

Principiile constituționale prevăzute de articolul 22, cum ar fi cel al egalității în raportul cu statul (Statul garantează tuturor cultelor libertate și protecție), cel național (Biserica Ortodoxă și cea Greco-Catolică sunt Biserici românești) sau cel al parității (Biserica ortodoxă Română fiind religia majorității românilor, fiind Biserica dominantă în statul român, iar cea Greco-Catolică are întâietate față de celelalte culte) erau practic anulate de Concordat.

Din această cauză, prin încheierea Concordatului, nu s-a putut vorbi de un raport unitar al Statului român cu toate cultele, ci de un raport dintre Stat și Biserica-Catolică și un raport dintre Stat și celelalte culte, inclusiv Biserica Ortodoxă Română. Altfel spus, numai raporturile Statului român cu Biserica Ortodoxă Română și cu celelalte culte s-au stabilit potrivit Constituției prin lege, pe când raporturile cu Biserica Romano-Catolică, cult minoritar recunoscut, s-au stabilit printr-o convenție, de la egal la egal.¹⁷²

¹⁶⁹ Ioan Matei, *Valoarea Concordatului încheiat cu Vaticanul*, Tiparul Tipografiei Arhiediecezane, Sibiu, 1929.

¹⁷⁰ Onisifor Ghibu, *op. cit.*, p. XVIII- XIX.

¹⁷¹ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 418; A. Moraru, *op. cit.*, p. 636-637.

¹⁷² Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 419.

În încercarea de a remedia această situație, statul român va propune o serie de modificări la proiectul de Lege a Cultelor, pentru că prevederile Concordatului să se poată regăsi într-o lege unitară.

Din punct de vedere religios, consecințele Concordatului cu Vaticanul erau multiple. În primul rând, cea mai importantă era aceea că numărul eparhiilor catolice creștea vertiginos la nu mai puțin de 11, deși numărul credincioșilor era de aproximativ două milioane - în timp ce Biserica Ortodoxă Română, cu aproximativ 14 milioane de credincioși, avea numai 18 eparhii.¹⁷³

Prin articolul 2 al Concordatului se stabilea constituirea ierarhiei catolice. Pentru Biserica Greco-Catolică, devenită rit grec, au fost stabilite patru eparhii sufragane (Oradea, Lugoj, Gherla și o nouă episcopie în nordul țării la Baia Mare – înființată mai târziu), dependente de Mitropolia de la Blaj. Credincioșii greco-catolici ruteni aveau să intre și ei cu o administrație aparte – potrivit Concordatului – sub oblăduirea canonică a Episcopiei de la Baia Mare.¹⁷⁴

Pentru „ritul latin” – Biserica Romano-Catolică propriu-zisă – Mitropolia de la București avea pregătite patru diocese sufragane: Alba Iulia, Timișoara, Satu Mare, Oradea (ultimele două sub conducerea unui singur episcop) și Iași. Arhiepiscopia Bucureștilor avea jurisdicție în Muntenia, Oltenia și Dobrogea.¹⁷⁵

Se instituie, de asemenea, pentru ritul armean un „șef spiritual” pentru toți armenii din Regat, cu scaunul la Gherla.¹⁷⁶

Cultul catolic se întărea, astfel, considerabil în raport cu Biserica Ortodoxă Română și cu celelalte culte, având posibilitatea ca pe lângă prevederile Concordatului să beneficieze de legislația în vigoare cu referire la Culte pentru slarizarea unei administrații mult mai numeroase, aferente fiecărei eparhii.

Aceste consecințe directe ale Concordatului asigurau din partea statului „libertate și protecțiune” (art. 22) numai pentru Biserica Romano-Catolică, nu și

¹⁷³ A. Moraru, *op. cit.*, p. 637.

¹⁷⁴ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 419.

¹⁷⁵ *Ibidem.*

¹⁷⁶ *Ibidem.*

pentru celelalte culte, ceea ce încălca principiul egalității dintre culte,¹⁷⁷ stabilit prin Constituție (art. 22).

Sub raport religios, Concordatul cu Vaticanul va avea consecințe nefaste și în planul raporturilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Greco-Catolică, în general cu privire la identitatea și statutul acestei Biserici. Recunoscând meritele Bisericii Greco-Catolice în dezvoltarea culturii naționale și a păstrării conștiinței naționale din Ardeal, statul român, în virtutea promovării principiului unității religioase în stat, a căutat să definească constituțional caracterul și menirea națională a Bisericii Gerco-Catolice alături de Biserica Ortodoxă Română. Ceea ce a făcut de fapt Concordatul a fost să tranforme Biserica Unită dintr-o Biserică națională, într-una minoritară (rit al Bisericii Romano-Catolice), înglobând-o în Biserica internațională, cum pretindea catolicismul cosmopolit.¹⁷⁸

Integral, prevederile Constituției din 1923 cu referire la Biserica Greco-Catolică deveneau literă fără fond prin prevederile Concordatului cu Vaticanul. Biserica Greco-Catolică devenită „rit” al Bisericii Romano-Catolice nu se mai putea regăsi alături de Biserica Ortodoxă Română ca „Biserică românească” (națională), iar formula „Biserica Greco-Catolică are întâietate față de celelalte culte” (art. 22) rămâne fără urmări. Aceasta își pierde caracterul de „Biserică românească” (națională) și prin faptul că avea să-i cuprindă și pe credincioșii ruteni din nordul țării.

În planul relației dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Greco-Catolică, statul român risipea practic, prin încheierea Concordatului, punțile de legătură pe care le realizase la nivel constituțional. Astfel, nu se reușea să se ducă mai departe efortul de consolidare a unității religioase în stat inițiat după primul război mondial.

În plan juridic, Concordatul cu Vaticanul oferea posibilitatea cetățenilor străini să fie conducători de instituții catolice, canonici, profesori de teologie etc. Cultului catolic i se recunoștea, de asemenea, calitatea de persoană juridică (articolul

¹⁷⁷ Valeriu Anania, *op. cit.*, p. 22-25.

¹⁷⁸ Ioan Mateiu, *op. cit.*, p. 130.

9) ca întreg și nu instituțiilor bisericești. Toate aceste prevederi erau, însă, în contradicție cu Constituția României din 1923.¹⁷⁹

Urmând aceeași linie permisivă și privilegiată pentru Biserica Romano-Catolică, statul român garanta prin articolul 4 al Concordatului, dreptul clerului și al credincioșilor de a comunica direct cu Vaticanul, fără controlul statului sau dreptul Vaticanului de a numi direct episcopi în România (articolul 5), aceștia având obligatia să depună jurământ numai față de Rege, nu și față de statul român (articolul 6).¹⁸⁰ Episcopii catolici aveau deplină libertate, putând să-și exercite toate drepturile și prerogativele pastorale potrivit rânduierilor Bisericii Catolice, să înființeze parohii, să numească preoți fără aprobarea guvernului, excepție făcând doar preoții străini (articolele 8, 12).¹⁸¹

De remarcat este faptul că în Austro-Ungaria recunoașterea numirii de preoți o făcea statul, iar posibilitatea ca, în mod excepțional, să poată fi numiți ca episcopi, canonici, preoți parohi și profesori de teologie și cetățenii străini (articolele 5, 11, 12, 16) nu se întâlnea în alte Concordate postbelice.¹⁸²

Situația cultului catolic în România devenea una privilegiată și în ceea ce privește regimul școlar. Fiecare dioceză avea dreptul la un seminar pentru formarea clerului, acesta putând funcționa sub directul patronaj al episcopului, care avea dreptul de a stabili programele analitice, programul de studiu, disciplinele și limba de predare (articolul 16). Studiul limbii române și al istoriei românilor era „obligatoriu, conform programului stabilit la Conferința Episcopilor diocezani, în înțelegere cu Ministerul competent, în măsura de a nu împiedica studiile teologice în așa chip ca să fie compatibil cu caracterul religios al acestor discipline” (articolul 16 aliniatul 4).¹⁸³ Cu

¹⁷⁹ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 420; A. Moraru, *op. cit.*, p. 638.

¹⁸⁰ *Ibidem.*

¹⁸¹ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 420.

¹⁸² Concordatul, în I. Mateiu, *op. cit.*, p. 207.

¹⁸³ *Ibidem*, p. 208-209.

alte cuvinte, cultul catolic încerca să prevadă posibilitatea de a-i face statului român anumite „concesii”.

Tototdată, prin articolul 19, Concordatul prevedea dreptul Bisericii Romano-Catolice de „a înființa și întreține cu propria cheltuială, școli primare și secundare care vor fi sub dependența episcopilor și sub supravegherea și controlul Ministerului Instrucțiunii Publice” (aliniat 1).

Școlile ordinelor călugărești și ale congregațiilor religioase aveau dreptul de a-și fixa limba de predare, având, ca de altfel toate celelalte instituții de învățământ romano-catolice, dreptul de publicitate (articolul 19, aliniatele 3 și 4). De remarcat că, din 45 de școli călugărești de grad secundar (36 în Transilvania, 1 în Bucovina și 8 în Vechiul Regat) numai una singură avea limba de predare română.¹⁸⁴

Prin articolul 20, Biserica Romano-Catolică capătă dreptul de a face instrucție religioasă elevilor catolici în toate școlile din țară în limba lor maternă.¹⁸⁵

În plan economic, prin Concordat se prevedea înființarea unui „patrimoniu sacru” al Bisericii Romano-Catolice pentru întreținerea episcopilor, a seminariilor și instituțiilor, precum și a personalului acestora (articolul 13). Această prevedere, coroborată cu desființarea drepturilor și îndatoririlor de patronat (articolul 15) – clădiri, case parohiale, bunuri etc. care treceau în proprietate directă - oferea cultului catolic posibilitatea de a dobândi averi imense.¹⁸⁶ Biserica Romano-Catolică, din uzufructuară, administrator a fondurilor publice de stat sau din patronat eclezial, așa după cum o regăsim din punct de vedere juridico-economic în perioada Austro-Ungară, în Ardeal, devenea proprietară cu drepturi depline a unor bunuri și averi considerabile.

În aceeași ordine de idei, sub pretextul interpretării articolul 9 din Concordat, Biserica Romano-Catolică cerea o reglementare ulterioară și aparte a situației bunurilor fostului „Status catholicus Transylvanienses”. Acest lucru s-a și

¹⁸⁴ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 422.

¹⁸⁵ *Ibidem*; I. Mateiu, *op. cit.*, p. 209-210.

¹⁸⁶ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 420-421; A. Moraru, *op. cit.* p. 639, Valeriu Anania, *Pro Memoria...*, p. 43-48; Ioan. N. Floca, *op. cit.*, p. 29-30.

întâmplat printr-un nou acord încheiat între statul român și Vatican în 1932, prin care organizația „Statusul romano-catolic transilvănean” era desființată, iar toate drepturile, atribuțiile, averile și proprietățile acesteia erau trecute în seama Episcopiei Romano-Catolice de Alba Iulia. ¹⁸⁷

Pe fond, se observă că Biserica Romano-catolică încerca să obțină un control deplin asupra tuturor bunurilor, averilor, proprietăților din sfera sa publică de manifestare. Statul român nu era, de fapt, socotit un garant, ci cel care oferă garanții pentru acest „stat în stat” constituit în jurul cultului catolic.

Pe baza acestor considerații, Concordatul nu numai că nu a rezolvat problemele confesionale și minoritare la nivelul statului național unitar român, ci a adâncit separația dintre ortodocși și romano-catolici, dintre ortodocși și greco-catolici și dintre români și maghiari.

Raporturile firești dintre culte erau bulversate de prevederile Concordatului cu Vaticanul, astfel încât noua Lege a Cultelor venea ca o soluție de compromis.

3.3. Legea Cultelor (1928)

În spiritul realizării unei legislații solide care să contribuie la întărirea unității statale, Legea Cultelor aducea statului român pe lângă rezolvarea problemelor de natură religioasă și o contribuție importantă în direcția rezolvării problemelor minorității naționale.

Contextul național-politic de dezbatere a problematicii pe care o impunea o nouă lege a cultelor în România Mare depășea cu mult granițele stabilirii raportului dintre stat și culte sau numai a raporturilor dintre cultele recunoscute în stat. În acest sens, Legea Cultelor trebuia să țină seama de realitățile de pe plan intern, ci și de cele care implicau convențiile internaționale ale țării noastre și, în special, ale respectării tratatului de la Paris privind minoritățile, încheiat de România cu Marile Puteri în 1919.

¹⁸⁷

A. Moraru, *op. cit.*, p. 639-640.

Nu de puține ori, reprezentanți ai puterilor maghiare reclamaseră, atât la nivel politic, cât și la nivel religios, statul român pentru încălcarea drepturilor și libertăților minorităților maghiare de confesiune romano-catolică sau protestantă, stipulate în tratatele de pace încheiate de România după primul război mondial pe lângă Societatea Națiunilor de la Geneva.¹⁸⁸

Legea optanților¹⁸⁹ pentru etnicii maghiari originari din România care își aleseseră cetățenia maghiară devenise chiar un subiect *tabu*, prin care se încerca incriminarea țării noastre pe lângă forul de la Geneva în privința nerespectării drepturilor minorităților. Relațiile diplomatice cu Ungaria erau tensionate și pe fondul problemelor minorităților maghiare din Transilvania care adeseori îmbrăcau haina confesională.

În spiritul respectării normelor internaționale, statul român a căutat să asigure printr-o legislație modernă, adaptată timpului, un cadru firesc de manifestare pentru toate minoritățile, cu respectarea tuturor drepturilor și libertăților, inclusiv cele religioase.

Constituția din 1923, prin prevederile sale, era o primă garanție în acest sens, fiind urmată de legile privind organizarea învățământului de stat sau particular¹⁹⁰ care, de asemenea, dădeau o măsură justă egalității de șanse tuturor minorităților și cultelor aferente.

Totodată, încheierea Concordatului cu Vaticanul în 1927 se înscrie pe linia reglementării problemelor confesionale de la nivel național, pe care statul român

¹⁸⁸ Într-un document de răspuns trimis la Geneva în 2 ianuarie 1922, autoritățile române se apărau arătând că: „*Libertatea cultelor există, la Oradea Mare fiind creat un episcopat calvinist maghiar, la Cluj fiind pe cale a se înființa un episcopat luteran*”. Retic, autoritățile române se întrebau: „*Cum puteau fi acceptate anumite pretenții conform cărora episcopatele catolice maghiare din România să fie subordonate unui episcopat din Ungaria? Cum putea fi admisă negarea frontierei, care ar fi însemnat o administrare comună a Bisericii reformată, calvinistă și luterană de ambele părți ale frontierei?*” (C. Durandin, *op. cit.*, p. 191).

¹⁸⁹ Valeriu Florin Dobrinescu, *România și Ungaria de la Trianon la Paris (1920-1947)*, Editura Viitorul Românesc, București, 1996, p. 66-71.

¹⁹⁰ M. Musat, I. Ardelean, *op. cit.*, p. 318.

urmărea să le rezolve. De altfel, despre cultele din România se poate spune că, deși nu au beneficiat până în 1928 de o legislație specifică actualizată, nimic semnificativ nu le-a îngădit libertățile de manifestare și dezvoltare.

În România după 1918, existau pe lângă Biserica Ortodoxă cu credincioși din toate provinciile sale istorice, următoarele culte: cultul român grec-catolic (unit), cultul catolic de rit latin, grec-rutean și armean, cultul reformat (calvin), cultul evanghelic-luteran, cultul unitarian, cultul armeano-gregorian, cultul mozaic și cultul mahomedan.

Biserica Greco-Catolică număra aproximativ 1.350.000 credincioși în Transilvania, la aceștia adăugându-se credincioșii ruteni din Bucovina.¹⁹¹ Biserica Romano-Catolică avea credincioși în Transilvania, peste 1.200.000¹⁹², dar și în Moldova, aproximativ 150.000, și în marile orașe ale țării.¹⁹³ Două treimi dintre maghiarii din Ardeal și șvabii din Banat erau romano-catolici, în timp ce catolicii din Moldova și cei din marile orașe erau români sau reprezentanți ai minorităților: polonezi, cehi, slovaci, croați sau sloveni.

Cultul evanghelic-luteran avea credincioși sași cu episcopie la Sibiu, cel reformat sau calvinist (episcopii la Oradea și Cluj), cel luteran sinodo-presbiterian (episcopie la Cluj) și unitarian (episcopie la Cluj) aveau credincioși maghiari. Cultul armeano-gregorian avea credincioși armeni în marile orașe, cel musulman cuprindea minoritățile de turci și tătari din Dobrogea, iar cel mozaic pe evreii din marile orașe, în special din Moldova și Transilvania, dar și în Maramureș unde trăiau și în mediul rural.¹⁹⁴

Rușii și bulgarii, cu o pondere importantă în Basarabia și Dobrogea, erau ortodocși. În București, la 1930, dintr-un total de 639.000 locuitori, mai bine de două treimi erau ortodocși, la care se adăugau 76.600 mozaici, 37.000 credincioși romano-

¹⁹¹ C. Durandin, *op. cit.*, p. 193-194.

¹⁹² *Ibidem*, p. 194.

¹⁹³ Henri Prost, *Destinul României (1918-1954)*, Editura Campania, București, 2006, p.

¹⁹⁴ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 422-423.

catolici, 13.000 greco-catolici, 12.400 evanghelici-luterani, 7500 reformati calvini etc.¹⁹⁵

Practic, cultele minoritare se regăseau în structura etnică a României Mari mai degrabă grupate regional, identificându-se cu minoritățile naționale. Potrivit recensământului din 1930, la o populație de 18.052.000 locuitori, 12.983.000 (71,9%) erau români, iar 5.069.000 (28,1%) erau naționalități conlocuitoare.¹⁹⁶

Pe baza observării ponderii importante pe care o aveau cultele minoritare în stat (de aproximativ 30%) și a diversității specificului religios și etnic al acestora, se poate ușor deduce că o lege a cultelor care să-i împace pe toți era greu de realizat.

Guvernul liberal condus de Vintilă Brătianu avea să-și asume responsabilitatea înaintării către Parlament a Legii generale a Cultelor, aceasta fiind prezentată Corpurilor legiuitoare de către Ministrul Cultelor Alexandru Lapedatu, în martie 1928.

Din păcate, Biserica Ortodoxă Română era din nou dezavantajată, deoarece multe dintre prevederile Concordatului care se doreau a fi armonizate cu legislația generală pentru culte, au fost introduse în Lege. Acest fapt a produs discuții aprinse în Senat, unde au luat cuvântul numeroși slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române, precum episcopii Roman Ciorogariu de la Oradea, Grigorie Comșa de la Arad, consilierul eparhial Gheorghe Cihandru de la Arad ș.a. Cea mai puternică impresie a produs-o discursul mitropolitului Nicolae Bălan, rostit în Senat în ziua de 27 martie 1928, în care protesta vehement împotriva noilor încercări de nedreptățire a Bisericii Ortodoxe. Deși argumentele Bisericii Ortodoxe au fost acceptate de majoritatea senatorilor, Legea a fost votată și ulterior ratificată de Înalta Regență. În semn de protest, ierarhii ortodocși, senatori de drept, au părăsit cu toții în mod ostentativ sala de ședință a Senatului.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Henri Prost, *op. cit.*, p. 32.

¹⁹⁶ M. Mușat, I. Ardelean, *op. cit.*, p. 906.

¹⁹⁷ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 423.

Indignarea episcopilor ortodocși era cu atât mai mare cu cât constatau că multe dintre articolele Legii reluseră, nu numai pe fond, ci și formal, prevederile Concordatului (articolele 7, 9, 11, 12, 13, 15, 16).¹⁹⁸

Articolul 7 din Legea Cultelor era chiar redactat în spiritul creării premizelor legale privind ratificarea de către Corpurile legiuitoare a Concordatului semnat în mai 1927 de către statul român cu Vaticanul. În acest articol, se prevedea că: „Nici un cult nu poate avea relațiuni de dependență cu vreo autoritate sau organizație bisericească din străinătate, afară de cele impuse de principiile lui dogmatice și juridico-canonice. Relațiunile dintre stat și cultul catolic – singurul din țară cu asemenea dependență – vor putea fi stabilite printr-un acord special, care va fi supus Corpurilor Legiuitoare pentru aprobare”.

Cu alte cuvinte, toate cultele sunt egale, numai că unele sunt mai egale decât celelalte. Prin urmare, era firească nemulțumirea Bisericii Ortodoxe Române, dar și a celorlalte culte cu privire la inserarea în Legea Cultelor a prevederilor Concordatului cu Vaticanul, recunoscându-se astfel statutul special de care beneficia Biserica Romano-Catolică în raport cu statul român.

Pentru comentatorii străini, „problema Concordatului provoacă o ruptură, relevând discordanțe între susținătorii unei Româнии liberale și partizanii unei Româнии ortodoxe”.¹⁹⁹

De asemenea, chiar și Nicolae Iorga s-a aflat printre cei care și-au exprimat opinia cu privire la Concordat, afirmând că este „criticat fără dreptate, cu pasiune de o parte a clerului ortodox”. Pentru marele istoric existau numeroase avantaje ale stabilirii legăturii catolicilor din țară cu Scaunul pontifical sub autoritatea Arhiepiscopului de București sau ale reglementării condițiilor create de granița occidentală pentru episcopiile catolice, fapt ce zădărnicea „imixtiunile iredentiste”.²⁰⁰

¹⁹⁸ *Legea cultelor* în I. Mateiu, *op. cit.*, p. 170-176.

¹⁹⁹ C. Durandin, *op. cit.*, p. 194.

²⁰⁰ N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a Românilor*, editia a II-a, vol. II, p. 308.

S-a creat, astfel, în epocă imaginea că nemulțumirile reprezentanților și susținătorilor Bisericii Ortodoxe Române față de Concordat și Legea Cultelor au la obârșie principii naționaliste ce vizau afirmarea identității național-ortodoxe a statului român. În fond, contestatarii Legii Cultelor incriminau tocmai nerespectarea acelor principii minimale care ar fi trebuit să stea la baza unei Românie liberale. Biserica Ortodoxă Română nu era lezată doar în planul prestigiului său la nivel național, ci concret, la nivel juridic în raport cu cultul catolic și celelalte culte.

Prin facilitățile pe care le acorda Bisericii Romano-Catolice și celorlalte culte în raport cu Biserica Ortodoxă Română majoritară, Legea Cultelor făcea ca o serie de principii impuse prin Constituția din 1923, ca cel al „dominației”, egalității tuturor cultelor sau al parității să nu aibă relevanța dorită.

Nerespectând aceste principii, Legea Cultelor din 1929 genera premise pentru inechitate în privința raportului dintre Biserica Ortodoxă Română și statul român, în comparație cu raportul dintre Biserica Romano-Catolică și statul român sau al celorlalte culte minoritare cu statul.

Calitatea de Biserică dominantă, atribuită de Constituția din 1923 Bisericii Ortodoxe Române devenea o formă fără fond, neimplicând consecințe juridice în raport cu celelalte culte, devenind chiar nejustificată, din moment ce raportat la caracterul național și la numărul de credincioși, nu era nicidecum respectată. S-a ajuns în scurt timp ca Legea Cultelor să genereze situația în care Biserica Ortodoxă Română să nu beneficieze în aceeași măsură de drepturile și subvențiile acordate de stat, pe care le primeau celelalte culte în funcție de numărul lor de credincioși. Pe baza considerentelor de natură minoritară sau teritoriale, celelalte culte au reușit să dispună de un număr mult mai ridicat de episcopi, canonici, protopopi, preoți cu drepturi salariale acordate de statul român față de numărul slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române raportat la ponderea credincioșilor săi.²⁰¹

Cifrele pe care le prezintă I. Mateiu cu privire la subvențiile acordate cultelor de Ministerul Cultelor de la bugetul de stat în anul 1931 sunt revelatoare în sensul celor de mai sus:

²⁰¹

Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 423.

- Ortodocși (12.900.000 suflete) primesc 613.060.119 lei, 47%
- Uniții (1.200.000 suflete) primesc 105.320.669 lei, 87%
- Catolicii împreună (2.650.000 suflete) primesc 158.140.741, 124%
- Luteranii (300.000 suflete) primesc 17.637.698 lei, 58%
- Reformații (600.000 suflete) primesc 53.252.767 lei, 88%
- Unitarienii (70.000 suflete) primesc 9.054.284 lei, 129%
- Mahomedanii (160.000 suflete) primesc 12.498.554, 78%.

De asemenea, statul plătea în 1931 lunar pentru consilierii cultelor, astfel:

- Consilierii patriarhali: 12.580 lei
- Consilierii catolici (canonicii): 15.090 lei
- Consilierii uniți (canonicii): 17.140 lei.

Dacă Biserica Ortodoxă avea la 58 consilieri un total de 7.754.880 lei, Biserica Romano-Catolică avea salarizare de stat pentru un număr de 49 de canonici cu un total de 9.269.300 lei. Statul român plătea, de asemenea, pentru Biserica Ortodoxă Română un număr de 73 protopopi (la circa 13 milioane de credincioși), în timp ce pentru Biserica Unită se plăteau 78 protopopi la numai 1.200.000 credincioși.

Pentru I. Mateiu, sistemul de subvenționare al statului constituia „cea mai neînchipuită privilegiere a Cultelor minoritare, dar în același timp și cea mai dureroasă sacrificare a Bisericii Ortodoxe”.²⁰²

La această situație s-a ajuns, de fapt, din cauza faptului că Legii Cultelor îi lipsea un Regulament de aplicare, fiind aproape inexistent un control financiar al statului pentru acordarea subvențiilor. Regulamentul de aplicare era reclamat și de faptul că, la solicitarea cultelor minoritare, Parlamentul admisesese un amendament la lege prin care li se îngăduia cultelor să-și prezinte spre aprobare statutele de organizare, întocmite în conformitate cu noul regim, abia după un an de la promulgarea acestui regulament.

În lipsa acestuia, cultele continuau să se mențină în vechile organizații bisericești, beneficiind însă de generozitatea financiară a statului.²⁰³ Încercând să

²⁰² I. Mateiu, *op. cit.*, p. 85.

²⁰³ *Ibidem*, p. 119-120.

eludeze Legea, cultele declarau venituri mult mai mici pentru a obține subvenții cât mai mari din partea statului.

Articolul 31 din Legea Cultelor stipula pe lângă respectarea ponderii numerice a credincioșilor cu privire la acordarea ajutoarelor de stat și criteriul nevoilor reale: „Ajutoarele pe care statul le va acorda diferitelor culte vor fi în raport cu numărul credincioșilor cetățeni români ai lor, față de populația țării, cu situația materială a cultelor respective și cu nevoile reale”.²⁰⁴ Neavând mijloacele metodologice de evaluare și control asupra situației materiale și implicit a nevoilor reale a cultelor, statul însuși nu reușea să pună Legea Cultelor în practică. Neputința de a consemna averile bisericești perpetua, totodată, un sistem inechitabil de subvenționare a cultelor în care Biserica Ortodoxă Română era din nou sacrificată.

O altă problemă de fond a Legii Cultelor a constituit-o autonomia bisericească. Majoritatea cultelor minoritare – cu excepția cultului mozaic – s-au pronunțat în Parlament împotriva Legii Cultelor, fie integral, fie parțial, pe motivul că aceasta restrânge prin multe dintre prevederile sale, autonomia bisericească, introducând un „regim polițienesc” față de culte.²⁰⁵

Statul român, în calitate de legiuitor, evitase folosirea cuvântului *autonomie*, atât în Constituția din 1923, cât și în Legea Cultelor, pentru a nu aduce prejudicii de înțelegere și promovare a unității naționale a statului. Însă, autonomia bisericească era confirmată prin însăși recunoașterea personalității juridice a cultelor (Articolul 11 din legea Cultelor), fapt ce conferea „dreptul cultelor de a-și conduce, reglementa și administra, prin organele lor proprii, toate afacerile bisericești de ordin spiritual, cultural și economic, fără nici un amestec străin”.²⁰⁶

Toate aceste drepturi și libertăți de organizare și manifestare a cultelor nu excludeau, însă, dreptul de supraveghere și control al statului, pe care și-l putea exercita prin Ministerul Cultelor (Articolul 25 – Legea Cultelor).²⁰⁷

²⁰⁴ Legea Cultelor, în I. Mateiu, *op. cit.*, p. 183.

²⁰⁵ I. Mateiu, *op. cit.*, p. 114.

²⁰⁶ *Ibidem*, p. 111-112.

²⁰⁷ *Ibidem*, p. 180.

Dorința cultelor minoritare era de a dobândi o autonomie absolută, ceea ce pentru statul român era sinonim cu a da putință de manifestare pentru o autonomie care avea astfel posibilitatea să îmbrace și haina politico-națională, dat fiind caracterul și specificul cultelor minoritare din Ardeal. Teama de asimilare și deznaționalizare a minorităților era exprimată și sub această formă. Spre exemplu, în Ungaria Hasburgică, românii și-au găsit în Biserica Ortodoxă autonomă cel mai puternic scut de apărare a ființei lor naționale.²⁰⁸

Contextul național-politic al României Mari era diferit, raportul Stat-Culte fiind pus în slujba întăririi unității statale, excludea de la bun început principiul separației.

Din această cauză, poziția Bisericii Ortodoxe Române în această dezbatere publică nu era la fel de tranșantă ca a celorlalte culte. Biserica Ortodoxă Română înțelegea să-și apere caracterul național pe baza principiului colaborării cu statul și nu al separării de aceasta, principiu care, față de celelalte culte, îi putea aduce și mari deservicii de natură materială dacă se aplica.

De aceea, autonomia politico-bisericească înțeleasă de canoniști ca dreptul Bisericii de a guverna, de a îndeplini și de a administra toate problemele bisericești independent de puterea civilă²⁰⁹ nu putea fi asumată de Biserica Ortodoxă Română fără urmări în plan național, juridic și social. Se excludea, astfel, orice formă de subordonare.

S. Reli susținea în epocă că: *„Pentru ca Biserica să poată exista în sens juridic, e necesar ca raportul juridic dintre Biserică și Stat să stabilească norme prin care Biserica se preface dintr-o societate religioasă, într-o corporație publică, supusă statului din punct de vedere juridic”*²¹⁰, în timp ce pentru V. Șesan *„Biserica, în forma ei de organism social, vizibil stă alături de stat; dar, în concret, stă pe teritoriul unui stat, care față de toate societățile de pe teritoriul său exercită un drept de suveranitate*

²⁰⁸ Ibidem, p. 116.

²⁰⁹ Conf. pr. Maximilian Pal, *op. cit.*, p. 1306.

²¹⁰ S. Reli, *Relațiile dintre stat și Biserică în România veacurilor trecute*, în *Candela*, 1933, p. 21.

*și Biserica a admis și recunoscut controlul statului în anumite chestiuni bisericești, chiar să legifereze în limitele spiritualului Bisericii, în administrația bisericească”.*²¹¹

În spiritul tradiției sale, Biserica Ortodoxă Română a căutat să meargă spre convergența celor două puteri legislative, spre a întări coeziunea politică, socială și spirituală a creștinilor. „Teologia politică a Bisericii Ortodoxe a fost șlefuită de principiul distincției nete, a paralelismului și a egalității dintre autoritatea ecleziastică cu cea civilă. Acest principiu a funcționat întotdeauna, în pofida vicisitudinilor istorice, datorită postulatelor respectului reciproc, specificității și independenței misiunilor lor în lume”.

Iată de ce Biserica Ortodoxă Română nu putea să încurajeze tendințele entuziaste privind separarea de autoritatea statală manifestate în timpul dezbaterilor referitoare la Legea Cultelor din 1928, prin simplul fapt că acest lucru nu se regăsea în spiritul tradiției sale.

3.4. Constituția României din 1938

În ceea ce privește raportul stat-Biserica Ortodoxă Română, Constituția din februarie 1938 nu aducea fundamental nimic nou față de prevederile constituționale din 1923. De fapt, articolul 19 al Constituției din 1938 relua în întregime prevederile legislative cuprinse în articolul 22 al Constituției din 1923.

²¹¹ V. Șesan, *Reflexiuni asupra unificării organizatorice*, în *Candela* 1923, p. 321; conf. pr. Maximilian Pal, *op. cit.*, p. 1306.

²¹² Vlassios Phidas, *Droit canon – un perspective orthodoxe*, Analista Chambesiana, Chambesy, Geneve, 1998, p. 60 cf. lect. Univ. Dr. Adrian Dinu, *Caracterul formator al dreptului canonic. Reflecții asupra legăturii dintre Stat și Biserică în lumina învățăturii creștine*, în vol. Omagiul prof. Nicolae V. Dură, Edit. Arhiepiscopiei Tomisului, 2006, p. 1340.

²¹³ Articolul 19: *Libertatea conștiinței este absolută. Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune, întru cât exercițiul lor nu aduce atingere ordinei publice, bunelor moravuri și Siguranței Statului. Biserica ortodoxă creștină și cea greco-catolică sunt biserici românești. Religia creștină ortodoxă fiind religia marei majorități a Românilor, biserica ortodoxă este biserica dominantă în Statul Român, iar cea greco-catolică are întâietate față de celelalte culte.*

Biserica Ortodoxă Română își păstra neschimbată calitatea de Biserică dominantă în stat și raporturile legislative în vigoare cu celelalte Biserici.

Dat fiind noul context politic al țării, cel mai important aspect era faptul că Biserica Ortodoxă Română își păstra nealterată autonomia sa în raport cu statul, care *îmbrăcase haina* regimului autoritar al Regelui Carol al II-lea.

În fruntea guvernului instalat în noaptea dintre 10-11 februarie, fusese numit Patriarhul Miron Cristea, prin care se dorea asigurarea unei coeziuni pentru o largă și atotcuprinzătoare guvernare de uniune națională, ce reunea o serie întreagă de personalități politice și de stat de primă mărime.

Prin intermediul unui guvern de uniune națională condus de Patriarhul Miron Cristea și cu multă abilitate, Regele Carol al II-lea reușea să opună Gărzii de Fier un front puternic, ce includea pe lângă armată și politicieni de marcă, și Biserica. Numirea patriarhului Miron Cristea în fruntea guvernului conducea, în mod indirect, la implicarea Bisericii Ortodoxe, a clerului și a maselor de credincioși în sprijinirea noului regim politic al țării.

În acest sens este relevant faptul că Sfântul Sinod era convocat în ziua de 22 februarie, mai devreme decât de obicei, în sesiunea de primăvară, ca prin hotărârile sale, Biserica Ortodoxă Română să-și manifeste sprijinul față de alegerea patriarhului Miron Cristea în fruntea Consiliului de Miniștri al țării și față de noul regim politic impus de Regele Carol al II-lea.²¹⁴ Dezbaterile din Sfântul Sinod ilustrează situația în care se găsea Biserica în acel moment, prinsă în efervescența evenimentelor politice ale statului, în încercarea sa de a-și asuma rolul de conciliator în stat.

Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chirie străină, păstrându-și însă unitatea, în privința dogmelor, cu Biserica Ecumenică a Răsăritului. Chestiunile spirituale și canonice ale Bisericii Ortodoxe Române țin de o singură autoritate sinodală centrală. Raporturile dintre diferitele culte și Stat sunt de domeniul legilor speciale.

²¹⁴ Victor N. Popescu, *IPS Patriarh Miron Cristea, Președinte al Consiliului de Miniștri. Cronica internă*, în Biserica Ortodoxă Română, An LVI (1938), nr. 1-4, p. 173. *Dezbaterile Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române, sesiunea ordinară din anul 1838, 22 februarie*, în Biserica Ortodoxă Română, supliment, nr. 1-4, 1938, p.3.

Cu prilejul Duminicii Ortodoxiei, Sfântul Sinod introducea în rânduală liturgică ectenii și rugăciuni speciale pentru pacea și bunul mers al țării. Cu această ocazie, Biserica Ortodoxă Română dorea să determine autoritățile publice de stat să participe la o sărbătoare a credinței, dar mai ales a unității de simțire și trăire creștinească a întregului neam.²¹⁵ Cuprinsă de acest „duh înnoitor” al vieții publice, Biserica urmărea să ia măsuri în spiritul programului de guvernare și cu privire la botezul evreilor, ceea ce contravenea spiritului și practicilor sale.

Acest tip de angajament, în mare măsură artificial, se manifesta în cadrul Sfântului Sinod după ce acesta primise asigurări ferme de la ministrul Cultelor, Victor Iamandi, că Biserica Ortodoxă Română își va păstra neștirbită autonomia. Confirmarea acestor asigurări vine odată cu promulgarea Constituției în mod solemn al 27 februarie 1938.²¹⁶

În acest moment, patriarhul Miron Cristea, în calitate sa de Președinte al Consiliului de Miniștri, rostea un amplu rechizitoriu la adresa partidelor politice: „Astăzi s-a distrus hidra cu 29 de capete electorale care ne-a învrăjbit fără nici un folos pe toți, spre paguba tuturor și a țării. Astăzi s-a rupt păienjenişul de pe ochii cetăţenilor României întregite ca să vadă limpede de unde le vine mântuirea: de la eroica hotărâre a Majestăţii Tale, de la înţelegerea rosturilor ţării şi de la înţelegerea adevăratelor ei interese. Astăzi s-au distrus zarva, certurile, băţările electorale şi chiar omorurile şi, în locul lor, se va întrona liniştea, munca, pacea şi unirea, pecetluite de frăţeştile îmbrăţişări ale poporului, ca în timpurile legendare”.²¹⁷

Discursul patriarhului Miron Cristea ilustrează o stare de eliberare emoțională din chingiile politicanismului vremii sau față de politicienii cu care Biserica, de voie sau de nevoie, coalizase în problemele de interes ale sale.

În acest spirit, un element de noutate promulgat de Constituția din februarie 1938 în planul raportului dintre Biserică și Stat, sau mai bine zis al raportului preot-politică, era interdicția pentru preoți de a face propagandă politică: „Este oprit

²¹⁵ Ibidem.

²¹⁶ Ibidem, p. 3-4.

²¹⁷ Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, București, p 345.

preoților, de orice rit și credință religioasă, a pune autoritatea lor spirituală în slujba propagandei politice, atât în locașurile destinate cultului și funcțiunilor oficiale, cât și în afară de ele. Propaganda politică în locașurile destinate cultului, ori cu prilejul manifestărilor religioase, nu este îngăduită nimănui. Orice asociațiune politică pe temeiuri ori pretexte religioase este oprită. În afară de persoanele, de condițiunile și de formele prevăzute în legi, nimeni nu poate lua ori presta jurăminte de credință” (Articolul 8).²¹⁸

Cu siguranță, această măsură era îndreptată, în primul rând, împotriva mișcării legionare, știut fiind faptul că un număr important de preoți și teologi simpatizau cu aceasta, datorită doctrinei creștin-ortodoxe împărtășită de mișcare și pentru implicarea socială (legionarii având inițiativa de a ridica biserici, spitale, alimentare sociale, tabere de refacere etc.).²¹⁹

Scoasă din context, această măsură constituțională era binevenită, deoarece Biserica Ortodoxă nu reușise să aibă o poziție coerentă, până la acest moment, în privința raporturilor sale cu partidele politice. Nu de puține ori, Biserica Ortodoxă Română fusese îndemnată să ia atitudine față de mișcările extremiste, ceea ce a condus la recomandări ale Sfântului Sinod către preoți de a nu se angaja în susținerea acestora. Față de celelalte partide politice, considerate democratice, și în general față de implicarea preoților în viața politică, Sfântul Sinod nu avusese niciodată o poziție clară. De altfel, era și greu de luat o poziție în condițiile în care toți membrii Sfântului Sinod erau senatori de drept, fără apartenență la vreun partid politic. Însă, relațiile stabilite cu feluriți politicieni, atât la nivel eparhial, cât și la nivel central, continuau să existe și după promulgarea Legii și Statutului de organizare al Bisericii Ortodoxe Române din 1925, prin intermediul alegerii acestora în Adunările eparhiale sau în Congresul Național Bisericesc – în realitate, acești politicieni nu contribuiau cu nimic la propășirea Bisericii.²²⁰

²¹⁸ *Constituția din 1938*, în Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 322.

²¹⁹ Arnim Heinen, *Legiunea Arhanghelului Mihail. O contribuție la problema fascismului internațional*, Edit. Humanitas, București, 1999, p. 321.

²²⁰ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 415.

Dacă acestea puteau fi considerate, probabil, *obiceiuri* ale Vechiului Regat, nici în Ardeal, în virtutea autonomiei bisericești, nu existase o delimitare clară a preoțimii față de viața politică. Este bine cunoscută implicarea a numeroși preoți în lupta de apărare a identității naționale dusă de Partidul Național Român. Aceasta colaborare a continuat să existe și după Marea Unire în contextul României Mari.

Iată motivul pentru care măsura constituțională de a interzice preoților propaganda politică în februarie 1938 a fost binevenită, reușind să impună Bisericii ceea ce ea însăși nu reușise să facă.

Din perspectiva aplicării acestei măsuri, lucrurile nu păreau dificile. Partidul Totul pentru Țară (aripa politică a mișcării legionare) își autosuspendase activitatea²²¹, pentru ca mai apoi, prin decretul regal din 30 martie 1930, să fie dizolvat împreună cu celelalte partide politice.

Deși părea că impune o restricție în planul libertăților și drepturilor cetățenești ale preoților, interzicerea propagandei politice pentru preoție avea efecte benefice în planul afirmării autonomiei bisericești și a statutului firesc de „păstor sufletească”, indiferent de apartenență politică pentru un preot.

Nu aceleași urmări benefice putea avea în planul raporturilor Biserică-Stat, prezența patriarhului Miron Cristea în fruntea Consiliului de Miniștri. Deși s-a spus că „la el s-a apelat numai în momentele de criză politică, ca la un neutru, ca la un tehnician al împăcării, al națiunii tulburate de politicienii vremii”²²², Regele Carol a transformat această postură a patriarhului într-una de paradă. De altfel, în momentul în care patriarhul era grav bolnav și nu mai putea să-și îndeplinească atribuțiile formale de șef al guvernului în iarna lui 1939, regele îl considera deja „cam uzat”, neincluzându-l în planurile sale de viitor. Ceea ce putea fi dăunător imaginii patriarhului și, implicit, a Bisericii Ortodoxe Române, era faptul că, în calitatea sa de

²²¹ A. Heinen, *op. cit.*, p. 353. În fața situației, Corneliu Zelea Codreanu a ordonat legionarilor „să respecte cu strictețe posturile vinerea și miercurea, precum și citirea Rugăciunii Maicii Domnului (Acatistul) în ediția din 1889 a Sf. Sinod” (Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier 1919-1941*), Edit. Humanitas, 1993, p. 249.

²²² Antonie Plămădeală, *Contribuții istorice...*, p. 89.

prim-ministru, Miron Cristea putea fi asociat cu o serie de măsuri ale regimului carlist care contraveneau învățăturii Bisericii Ortodoxe, cum a fost, de exemplu, aplicarea pedepsei cu moartea și pe timp de pace prin Constituția din 1938 (articolul 15).

Iată de ce principiile relației Stat-Biserică trebuiau respectate în orice context național-politic. De fapt, asumarea de către Biserică a unui rol în stat care nu îi aparținea sau care nu era în menirea sa putea implica riscuri majore cu privire la raportul Bisericii cu învățăturile sale de credință și cu credincioșii săi.

CAPITOLUL IV

LEGEA ȘI STATUTUL DE ORGANIZARE AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE (1925)

4.1. Raportul Biserică - Stat

După aproape cinci ani de dezbateri și propuneri de proiecte legislative, în martie 1925 un ultim proiect de lege și statut al Bisericii Ortodoxe Române era prezentat celor două camere ale Parlamentului României. Legea, în 46 de articole, și Statutul Bisericii Ortodoxe Române cu 178 articole vor fi aprobate de Senat în 24 martie și în Camera Deputaților în 3 aprilie. În data de 4 mai, Legea împreună cu Statutul Bisericii Ortodoxe Române vor fi confirmate prin Înaltul decret regal nr. 1402, fiind publicate în *Monitorul Oficial* nr. 97 din 6 mai 1925.²²³

Această lege, coroborată cu cea privitoare la ridicarea scaunului arhiepiscopal și mitropolitan al Ungrovlahiei, cu rangul de primat al României, la rangul de scaun patriarhal²²⁴, vizau organizarea și administrarea Bisericii Ortodoxe Române. Acest fapt era justificat la acea dată atât sub aspect canonic și legal, cât și sub aspectul necesității și utilității practice.²²⁵

Legea stabilea principiile legislative ce determina poziția Bisericii în raport cu celelalte Biserici, cu celelalte culte, cu statul (reglementa orânduirea ei canonică și administrativă), în timp ce Statutul de organizare cuprindea modalitățile de a

²²³ *Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*, Mănăstirea Cernica, 1925.

²²⁴ Această lege a fost votată de Senat în ziua de 12 februarie 1925 și de Cameră în 17 februarie 1925, fiind confirmată prin decret regal în 25 februarie și publicată în *Monitorul Oficial* în nr. 44 din 25 februarie 1925 – fiind dată în baza hotărârii prealabile a Sfântului Sinod din 4 februarie 1925.

²²⁵ Prof. Iorgu Ivan, *Organizarea și administrarea Bisericii Ortodoxe Române în ultimii 50 de ani (1925-1975)*, în revista *Biserica Ortodoxă Română*, Anul XLIII (1975), nr. 11-12, p. 1406.

reglementa, conduce și administra, prin organele sale proprii, afacerile religioase, culturale, fundamentale și episcopale.

De la bun început, prin articolul 1 al Legii pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, se stabilea poziția Bisericii înăuntru și în afară: „*Biserica ortodoxă română, fiind religia mării majorității a românilor, este biserică dominantă în statul român. Ea este și rămâne autocefală, adică neatârnată de orice ierarhie din afară, păstrându-și însă, în privința dogmelor, unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului*”.²²⁶

Poziția de Biserică dominantă în statul român a Bisericii Ortodoxe Române era stabilită pe principiul majorității. Calitatea de „Biserică dominantă în statul român” fusese stabilită de Constituția din 1923 care preluase atributul de dominantă de la Constituția din 1866 care se exprima în termenii de „religiune dominantă a statului român”.²²⁷ Această formulă avea drept scop nu numai recunoașterea importanței Bisericii Ortodoxe Române pe principiul majorității în stat, ci și caracterul ei național, unitar, de înțietate și prestigiu istoric.

În privința caracterului ei de Biserică a mării majorității a românilor, nu trebuie înțeles faptul că acestuia îi corespundea caracterul național, în sensul echivalării termenilor. Biserica majoritară nu era în accepțiunea legiuitorului Biserică națională, în speță Biserica Ortodoxă Română. Acesta exprima realitatea dată Bisericii Ortodoxe Române în cadrul României Mari pe baza principiului democratic fără implicații juridice. În opinia pr. Lect. dr. Irimie Marga însăși „noțiunea de biserică majoritară a pătruns târziu în limbajul canonic-teologic al reprezentanților Bisericii”.²²⁸

În Biserică, democrația este exprimată prin sinodalitate²²⁹, care nu se manifestă însă prin proporționalitate, ci prin consens la nivelul întregii Biserici.

²²⁶ Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, Mănăstirea Cernica, 1925, p. 31.

²²⁷ Prof. dr. I. Mateiu, *Politica bisericească a statului românesc*, Sibiu, 1931, p. 16.

²²⁸ Pr. Lect. dr. Irimie Marga, *Biserica Ortodoxă Română majoritară în societatea românească*, în *Revista Teologică*, Anul III (2003), nr. 1, p. 27.

²²⁹ *Ibidem*.

Calitatea de Biserică a mării majorități a românilor apare, așadar, în textul Legii de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925 – întocmai ca în Constituția din 1923 – pentru a întări caracterul de Biserică dominantă al Bisericii Ortodoxe Române în statul român, ceea ce sub aspect strict juridic nu poate avea consecințe decât pentru a susține Biserica Ortodoxă Română în raport cu celelalte culte pe baza principiului parității.

În raport cu celelalte Biserici ortodoxe, textul Legii reafirma autocefalia Bisericii Ortodoxe Române²³⁰ și menținerea legăturilor, a unității la nivel dogmatic, cultic și spiritual, cu Biserica Ecumenică a Răsăritului.

Ca „*Biserică dominantă (...) a mării majorității a românilor*”, autocefalia Bisericii Ortodoxe Române se întărea pe baza celor două principii canonice al teritorialității și cel etnic. Potrivit canonului 17 al Sinodului IV ecumenic: „... *alcătuirilor politice și obștești să urmeze și orânduirea parohiilor bisericești*” și al canonului 38 al sinodului V-VI ecumenic care afirmă: „...*orânduirea lucrurilor bisericești să urmeze alcătuirilor politice și obștești*”, confirmând principiul teritorialității. Totodată, canonul 34 apostolic („*Se cade ca episcopii fiecărui neam să cunoască pe cel dintâi dintre dânșii și să-l socotească pe el drept căpetenie și nimic însemnat să nu facă fără încuviințarea acestuia*”) reafirma principiul etnic.

Organizarea autocefală a unei biserici locale, în speță a Bisericii Ortodoxe Române, la acest moment istoric, era reclamată de condițiile legate de organizarea politică și de evoluția istorică a poporului. Caracterul unitar al Bisericii Ortodoxe Române autocefale – prin Legea și Statutul de organizare din 1925 – era întărit atât de puterea bisericească, cât și de cea civilă. Canonul 17 al sinodului IV ecumenic și canonul 39 al sinodului VI ecumenic, interpretate în sensul că la alcătuirea diferitelor ținuturi bisericești puterea bisericească se află în strânsă legătură cu puterea civilă,

230

A se vedea și: *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 1885-1985*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987; *Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995; *Biserica în misiune – Patriarhia Română la ceas aniversar. 120 ani de autocefalie (1885-2005) 80 de ani de patriarhat (1925-2005)*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.

procedura unilateral fiind respins de canonul 12 al sinodului IV ecumenic ca ilegal. Se confirmă astfel faptul că în Biserica Ortodoxă, „consimțământul puterii civile”²³¹ statua și întărea organizarea autocefală a unei Biserici.

Legea privind organizarea Bisericii Ortodoxe Române din 1925 reglementa potrivit principiului autonomiei Bisericii în raport cu statul român, drepturile și îndatoririle sale constituționale: „După dreptul canonic și în conformitate cu constituția țării, Biserica ortodoxă română își reglementează, conduce și administrează prin organele sale proprii și sub controlul Statului, afacerile sale, religioase, culturale, fundamentale și epitropești. Controlul Statului asupra Bisericii se exercită, în mod constituțional, prin Ministerul Cultelor”.²³²

Autonomia Bisericii Ortodoxe Române era reclamată în special de reprezentanții Bisericii ortodoxe din Ardeal potrivit tradiției legislativ-canonice a Statutului Organic, în sensul delimitării și afirmării autorității Bisericii în raport cu Statul.

Faptul că statul își exercita dreptul constituțional de control asupra Bisericii, prin intermediul Ministerului Cultelor (articolul 4) nu leza cu nimic principiul statutului șagunian al autonomiei bisericești – acesta vizând respectarea legii. Principiul autonomiei Bisericii față de stat este exprimat, de altfel, foarte clar, „ad integrum” de către Legea de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925. „Ceea ce constituie...elementul nou și în deplină concordanță cu canoanele (canoanele 30, 34, 37 apostolice; canonul 5 al sinodului I ecumenic, canonul 12 și 19 al sinodului IV ecumenic, canonul 3 al Sinodului VII ecumenic) nu este faptul că întreaga activitate a statului și a regulamentelor Bisericii exprimă această iconomie ca o stare de fapt. Dovada cea mai vie a acestei autonomii o avem în faptul că Biserica și-a elaborat și adoptat prin organe proprii, legile sale după care se organizează și se conduce”.²³³ De

²³¹ A se vedea: drd. Ionuț Corduneanu, *Autonomia Bisericii Ortodoxe față de stat în România*, în volumul „Omagiu profesorului Nicolae V. Dură”, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța 2006, p. 1431-1441.

²³² *Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*, p. 32.

²³³ *Ibidem*, p. 32.

aceea, Biserica dorind să dea statură autonomiei sale, nu reia sau dezvoltă aproape deloc în Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, aspecte legislative cuprinse în Constituție sau în Legea de organizarea a Bisericii Ortodoxe Române.²³⁴

În altă ordine de idei, „un străin de realitățile și mentalitățile acelor vremuri ar putea înțelege că statul era interesat parcă mai mult decât Biserica să afirme aceste realități”.²³⁵ În plan intern, întărirea caracterului unitar al organizării Bisericii Ortodoxe Române era pentru stat o garanție a întăririi propriei sale unități, proaspăt și greu dobândită după primul război mondial,²³⁶ iar în plan extern, relațiile interortodoxe erau, de asemenea, prilej de afirmare la nivel zonal și european a statutului politic internațional al României.

În planul reglementării raportului Biserică-Stat, Legea de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925 dădea dreptul statului, prin reprezentanții săi guvernamentali, precum și ai instituțiilor academice de prestigiu să participe la alegerea episcopilor, investitura urmând a fi întărită prin decret regal. Astfel, conform articolului 12 din Legea de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, *„Alegerea episcopilor și arhiepiscopilor-mitropoliți se face de un colegiu electoral compus din membrii Congresului național bisericesc și din acei ai adunării eparhiale a eparhiei vacante. La alegere vor lua parte, ca membri de drept, întrucât vor fi ortodocși, și Președintele Consiliului de miniștri, Ministrul de Culte, Președintele Senatului, Președintele Adunării Deputaților, Prim-președintele Înaltei Curți de Casație, Președintele Academiei Române, Rectorii Universităților și Decanii Facultăților de Teologie. Examinarea canonică a celor aleși se face de Sf. Sinod, iar confirmarea lor, la propunerea Ministerului de Culte, de M. S. Regele, urmând apoi, potrivit datinelor țării, investitura regală”*.

²³⁴ Ibidem, p. 33.

²³⁵ Ionut Gabriel Corduneanu, *op. cit.*, p. 162.

²³⁶ Ibidem, p. 163.

Scopul acestei prevederi era de a nu „regionaliza”²³⁷ excesiv și în interesul unui grup relativ restrâns, la nivel eparhial și în detrimentul Bisericii, alegerea unui episcop, arhiepiscop sau mitropolit.

Se dorea, astfel, ca Biserica să reacționeze în mod unitar și nu fragmentar în privința alegerii unui episcop, care nu trebuia să reprezinte numai interesele Bisericii la nivel local, ci și pe cele ale Bisericii în general. Ponderea pe care o aveau în colegiu electoral membrii Congresului Național Bisericesc și cu cei ai adunării eparhiale a eparhiei vacante reprezentate deopotrivă prin clerici și mireni ilustrează modul în care principiul democratic de alegere se dorea a deveni funcțional și eficient la nivelul Bisericii Ortodoxe Române.

În primii ani ai perioadei interbelice, înființarea sau reînființarea de noi eparhii în cadrul Bisericii Ortodoxe Române unificate au scos în evidență faptul că alegerea unui episcop era considerată un deziderat de factură locală. În general, implicarea Bisericii era uneori privită ca o ingerință a unui factor extern. Existența unor reglementări unitare la nivelul Bisericii Ortodoxe Române se dovedea a fi foarte necesară. În altă ordine de idei, exista riscul ca persoana aleasă la nivel eparhial – local – să nu întrunească calitățile necesare unui episcop. Biserica avea posibilitatea să promoveze pe principiul competenței personale potrivite pentru intrarea în rândurile ierahiilor sale.

Această formulă părea a fi una de compromis în sensul că reprezentanții Bisericii din Vechiul Regat, obișnuiți cu participarea parlamentarilor la alegerea unui ierarh, considerau că în felul acesta Biserica, pe baza principiului „simfoniei” nu era ruptă de legăturile sale firești cu statul. În același timp, reprezentanții Bisericii din Ardeal, în baza principiului „majorității” considerau formula agreabilă, deoarece nu influența decisiv alegerea făcută în cadrul intern al Bisericii.

Din perspectiva statului, alegerea unui ierarh care în mod automat devenea membru al Senatului, nu putea să-i fie complet indiferentă. Poziția în stat a unui ierarh - senator de drept - conferea, pe lângă drepturi și prestigiu, responsabilități care depășeau granițele eparhiei pe care o reprezentau sau în general cele ale Bisericii. De

²³⁷

Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, p. 35-36.

aceea, se considera că în privința alegerii unui episcop, autonomia Bisericii nu era știrbită prin ponderea și calitatea elementului laic, politic și academic, însă nu era nici absolutizată.

Prestigiul și responsabilitatea în stat deținute de un episcop erau astfel promovate în planul realității vieții publice, atâta vreme cât alte ingerințe și interese politicianiste rămâneau departe de alegerea unui ierarh.

4.2. Sfântul Sinod și organizarea conducerii Bisericii Ortodoxe Române

Potrivit Legii și Statutului de organizare al Bisericii Ortodoxe Române din 1925, unitatea de conducere a Bisericii era asigurată prin Sfântul Sinod, Congresul Național al Bisericii și Eforia Bisericii Ortodoxe Române, prin organizația cu atribuții executive Consiliul Central al Bisericii.²³⁸ În fruntea Bisericii Ortodoxe Române se află Sfântul Sinod, socotit a fi „cea mai înaltă autoritate pentru chestiunile spirituale și canonice, și for suprem pentru chestiunile bisericești de orice natură”.²³⁹

În componența Sfântului Sinod intrau toți mitropoliții, episcopii și arhieriei vicari în funcție, președinte fiind Patriarhul României. În lipsa Patriarhului, președinte al Sfântului Sinod era Mitropolitul Moldovei, iar în lipsa acestuia, Mitropolitul Ardealului, urmând al Bucovinei, al Basarabiei sau cel mai vechi episcop în hirotonie.²⁴⁰

Sub raport canonic, unitatea Bisericii Ortodoxe Române reflectată de canonul 34 apostolic - care prevedea dreptul de organizare ierarhică bisericească în mod unitar pentru popor și primatul scaunului de mitropolit al Ungrovlahiei și apoi cel patriarhal - era neconfirmată prin Legea și Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925. De asemenea, prin Lege și prin Statutul de organizare calitatea de membri ai Sfântului Sinod o primeau toți arhieriei, prin însăși hirotonia în această

²³⁸ A. Lepădatu, *Expunere de motive*, în „Legea și Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române...”, p. 18-19.

²³⁹ *Legea și Statutul....*, p. 33.

²⁴⁰ *Ibidem*.

treaptă. Sinodul era, în sens propriu, adunarea tuturor arhierilor, conform canoanelor 34 și 37 apostolice, canoanelor 3, 4, 5, 6, 8 și 14 ale Sinodului I Ecumenic, canoanelor 2 și 6 ale Sinodului II Ecumenic, canoanelor 1-8 ale Sinodului II Ecumenic, canoanelor 1, 3, 6 și 9 ale Sinodului IV Ecumenic, canoanelor 2, 3, 51 și 92 ale Sinodului VI Ecumenic, canonului 6 al Sinodului VII Ecumenic.²⁴¹

Primirea hirotoniei întru arhieru însemna, pe de o parte investirea cu cea mai înaltă putere bisericească (cea mai înaltă treaptă ierarhică), iar pe de altă parte intrarea în rândul membrilor episcopatului, înțeles nu în mod solidar²⁴², ci constituit într-un corp sinodal unitar.

Alegerea episcopilor și arhiepiscopilor (care erau în același timp și mitropoliți) se făcea de către Colegiul electoral format din membrii Consiliului Național Bisericesc și din membrii Adunării eparhiale a eparhiei vacante la care se adăugau câțiva membri de drept dacă erau ortodocși (președintele Consiliului de Miniștri, Ministrul Cultelor, președintele Senatului, președintele Academiei Române, rectorii universităților și decanii facultăților de teologie (art. 12). De asemenea, Congresul Național Bisericesc era compus din membrii Sfântului Sinod, toți arhierii români ortodocși, câte patru mireni și doi clerici de la fiecare eparhie, în timp ce membrii Adunării Eparhiale a eparhiei vacante erau reprezentați după importanța acestora în număr de 45 sau 60 de persoane, în proporție de 1/3 clerici și 2/3 mireni.

Alegerea patriarhului se făcea de către membrii Congresului Național Bisericesc, membrii Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor (întrucât patriarhul era și arhiepiscop al Bucureștilor și mitropolit al Ungrovlahiei) și membrii ortodocși ai corpurilor legiuitoare (Camera Deputaților și Senat). După alegere, urma examinarea canonică făcută de Sfântul Sinod, apoi confirmarea și investirea de către

²⁴¹ Drd. Aurel Bucălea, *op. cit.*, p. 1205.

²⁴² I. Lupaș, *Atitudinea oficialităților bisericești și politice față de problema unificării constituțional-administrative a Bisericii Ortodoxe Române*, în *Biserica Ortodoxă Română Anul LXXV (1925)*, nr. 5, p. 267.

rege și înscăunarea făcută de mitropolitul locului (în cazul episcopilor) sau de către patriarh (în cazul mitropoliților).²⁴³

Ca organ deliberativ, pentru întreaga patriarhie, funcționa Consiliul Național Bisericesc, format din câte șase reprezentanți ai fiecărei eparhii (doi clerici și patru mireni) aleși pentru o perioadă de șase ani din rândul membrilor adunării eparhiale sau din rândul personalităților din eparhia respectivă. Membrii Sfântului Sinod făceau parte de drept din Congresul Național Bisericesc (cf. articolul 8 din Statutul de organizare al Bisericii Ortodoxe Române).²⁴⁴ Congresul Bisericesc se întrunea la București din trei în trei ani, la o anumită dată (14 octombrie- Sfânta Paraschiva), iar în sesiuni extraordinare ori de câte ori era nevoie (cf. Articolul 10). Congresul avea drept scop să stabilească în cadrul legislației bisericești și de stat în vigoare, norme obligatorii pentru întreaga Biserică.

Între atribuțiile Congresului Național Bisericesc amintim: sustine și apără interesele și drepturile Bisericii Ortodoxe Române; conduce și reglementează afacerile bisericești, culturale, fundationale și epitropești ale întregii Biserici; sustine așezămintele culturale, filantropice și economice ale Bisericii; decide asupra delimitării eparhiilor și asupra înființării de noi eparhii; alege membrii Consiliului Central Bisericesc și doi membri ai Eforiei Bisericii; alege împreună cu membrii adunării eparhiale a unei eparhii vacante pe episcopi sau mitropoliți (cf. Articolul 9).

Președintele de drept al Congresului Național Bisericesc era Patriarhul (articolul 11) care avea și dreptul de a convoca Congresul (articolul 12).²⁴⁵

Organul executiv al Sfântului Sinod și al Congresului Național Bisericesc era Consiliul Central Bisericesc (articolul 14) format din 15 membri (1/3 clerici și 2/3 mireni) câte trei din partea fiecărei mitropolii.²⁴⁶ Cei cinci clerici urmau să formeze delegația permanentă fiind și școlarizați, în timp ce mireni, în număr de 10, aveau

²⁴³ Pr. prof. dr. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, p. 415.

²⁴⁴ *Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*..., p. 50.

²⁴⁵ *Ibidem*, p. 50-51.

²⁴⁶ *Ibidem*, p. 52.

calitatea de onorifici (articolul 15). Patriarhul era, de asemenea, președintele Consiliului Central Bisericesc (articolul 16).²⁴⁷

La nivel central bisericesc – Legea și Statutul Bisericii Ortodoxe Române din 1925 – institua și Consistoriul Spiritual Central, ca instanță de recurs pentru afacerile disciplinare și judecătorești venite de la consistoriile spirituale mitropolitane și pentru asigurarea unității de jurisprudență (articolul 19).²⁴⁸ Consistoriul Spiritual Central era compus din cinci preoți cu pregătire superioară teologică și eventual juridică – câte unul din partea fiecărei mitropolii, aceștia fiind aleși pe o perioadă de 6 ani. Pe lângă cei cinci membri ordinari erau numiți și alți cinci membri supleanți (articolul 20).²⁴⁹

În conformitate cu articolul 22 din Statutul Bisericii Ortodoxe Române, „pentru administrarea fondului general bisericesc, a tuturor averilor comune Bisericii și a sumelor acordate de Stat pe seama ei” se institua Eforia Bisericii Ortodoxe Române ca organ executiv al Consiliului Central Bisericesc pentru afacerile economico-financiare.²⁵⁰

Eforia era formată din trei membri, unul numit de Ministrul Cultelor, în acord cu Ministrul Finanțelor, iar ceilalți doi aleși de Congresul Național Bisericesc (un cleric și un mirean). Drept urmare, Eforia se afla atât sub controlul Ministerului Cultelor, cât și a Consiliului Central Bisericesc.²⁵¹

4.3. Părțile constitutive ale Bisericii: parohia, protopopiatul, mănăstirea și episcopia

Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române stabilea prin articolul 8 părțile constitutive ale Bisericii și organele sale. Acestea erau: parohia,

²⁴⁷ *Ibidem.*

²⁴⁸ *Ibidem.*

²⁴⁹ *Ibidem*, p. 53.

²⁵⁰ *Ibidem.*

²⁵¹ *Ibidem*, p. 54.

protopopiatul, mănăstirea și episcopia (arhiepiscopia sau mitropolia). „Fiecare dintre părțile constitutive ale Bisericii are dreptul de a reglementa, conduce și administra independent de altă parte constitutivă de același grad, afacerile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești și, totodată, de a participa prin reprezentanții săi la lucrările părților constitutive superioare” (Articolul 8).²⁵²

Aceste părți constitutive: parohia, protopopiatul și episcopia (cu excepția mănăstirilor) aveau ca organ deliberativ adunarea parohială, protopopească sau eparhială, care erau constituite, potrivit principiului statutului organic șagunian, din reprezentanții clerului 1/3 și ai mirenilor 2/3 (Articolul 9). Pe baza principiului unitar de constituire și funcționare a structurilor sale, a Legii și Statutului din 1925, se stabilea, de asemenea, perioada de 6 ani pentru constituirea unei adunări (parohiale, protopopești sau eparhiale), prin alegeri organizate la nivelul fiecărei părți constitutive (Articolul 9). Aceleași principii stăteau și la baza prevederii ca fiecare din aceste adunări să își aleagă un organ executiv (consiliul parohial, protopopesesc și eparhial) (Articolul 10).

Parohia, conform Statutului, „este comunitatea bisericească a credincioșilor, clerici și mireni, care, sub conducerea parohului, susțin, cu mijloacele lor materiale și morale, una sau mai multe biserici cu așezămintele și personalul său”. (Articolul 26).

Scopul parohiei era de „a susține, întări și răspândi credința Bisericii ortodoxe și a lucra astfel ca toți credincioșii să viețuiască în conformitate cu învățăturile acestei credințe (...)” și de „a întreține și ajuta biserica, pe slujitorii așezămintelor ei și a purta de grijă de toate nevoile parohiei” (Articolul 27).

Cu alte cuvinte, scopul legiuitorului era de a defini parohia nu numai juridic, ci și din punct de vedere misionar, accentuând astfel rolul pe care aceasta, ca instituție de drept juridic, îl avea față de credincioșii de pe tot cuprinsul său.

Orice comunitate care nu reușește să se susțină prin mijloace proprii, se putea afilia unei parohii sub numele de filială (Articolul 28). Transformarea unei filiale în parohie și înființarea unei noi parohii se făcea numai la cererea credincioșilor, cu

²⁵²

Legea și statutul de organizare al Bisericii Ortodoxe Române din 1925, p. 34.

avizul oficiului protopopesesc și al consiliului eparhial (Articolul 29). Pentru înființarea unei parohii noi, se cerea ca aceasta să aibă un număr de 400 familii la oraș, iar la sate de cel puțin 200 familii; în cazuri bine motivate se accepta înființarea de parohii și sub acest plafon (Articolul 32).

Prin aceste prevederi, Statutul Bisericii Ortodoxe Române încerca să dea atenția cuvenită asupra înființării unei noi parohii și, în special, asupra parohiilor vacante și a bisericilor fără preoți, numite „filii”.²⁵³

Personalul parohiei era constituit din preoți, diaconi și cântăreți, preoții având îndatorirea să locuiască în parohie (Articolul 32).

Treburile parohiei erau coordonate de către preotul paroh, căruia îi era încredințat „oficiul parohial”, cu obligația de a ține evidențele cu privire la toți membrii parohiei sale (Articolul 33-34).

Pentru a putea fi hirotonit preot sau diacon, statutul cerea ca cel vizat să fie major, cetățean român, întrunirea condițiilor canonice, să fi absolvit una dintre instituțiile care asigura acordarea unei diplome de studii superioare în teologie (Articolul 35).

Afacerile parohiale erau îndeplinite de paroh, cu ajutorul următoarelor structuri de conducere și administrare parohiale: adunarea parohială, consiliul parohial și epitropia parohială (Articolul 36).

Această structură organizatorică ce implică o largă participare a laicilor la viața parohiei și, în general, a Bisericii, avea la bază principiile definite de canoniști

²⁵³ Una dintre problemele serioase cu care Biserica Ortodoxă Română se confrunta la nivelul anilor 20 ai secolului trecut era cea a parohiei vacante și a lipsei personalului clerical specializat. În vechiul regat, la nivelul eparhiilor din Mitropolia Ungrovlahiei, existau în 1924 nu mai puțin de 611 parohii vacante, dintre care 38 la orașe și restul la sate. Proporțional, cifra parohiilor vacante era mult mai mare în Ardeal. Datele statistice din 1924 indicau faptul că în Vechiul Regat existau 3686 parohii rurale, cu 2465 biserici filiale și 428 parohii urbane cu 207 filiale. Numărul preoților din mediul rural era de 3113, cu 573 filii vacante, și 607 preoți urbani (447 parohi și 160 ajutători) cu 38 de parohii vacante. La aceștia se adăugau 60 de preoți și 30 de diaconi, încadrați la centrele eparhiale (I. G. Savin, *Biserica Română și noua ei organizare*, București, 1925, p. 28-30).

drept fundamentale pentru organizarea bisericească: constituțional, reprezentativ, electiv și al împărțirii puterilor.²⁵⁴

Principiul constituțional era susținut de faptul că organizarea bisericească urmează întotdeauna pe cea civilă, fiind întemeiat pe Sfânta Scriptură, tradiție și canoane, fără a aduce atingere principiului sinodalității de conducere a treburilor bisericești.²⁵⁵ „Acest principiu presupune a se face distincția între treburile bisericești spirituale și cele ce țin de Biserică, ca societate vizibilă. Biserica Ortodoxă se manifesta astfel în dubla sa ipostază organizatorică: sinodală și constituțională. Scopul uzual al acestui principiu viza în esență evitarea abuzului de putere al clerului”.²⁵⁶

Practic, principiul constituțional se afla la baza celorlalte principii amintite (reprezentativ, electiv și al împărțirii puterilor) pe care Statutul Bisericii Ortodoxe Române din 1925 le preia și le actualizează în spiritul tradiției legislative a Bisericii din Ardeal (Statutul Șagunian), dar, cel puțin în parte, și a Bisericii Vechiului Regat, Bucovina și Basarabia.²⁵⁷

La nivelul parohiei, adunarea parohială era considerată cea dintâi formă de manifestare a „democrației bisericești”, fiind constituită pe baza principiului reprezentativității. Astfel, din adunarea parohială făceau parte „toți bărbații majori de sine stătători, nepătați și care își îndeplinesc datoriile lor morale și materiale față de Biserică, la care bineînțeles se adăugau și preoții, diaconii și cântăreții ca membri de drept” (Articolul 37). Cu alte cuvinte, adunarea parohială era deschisă spre participare tuturor laicilor. Cu toate acestea, condiționa participarea acestora la luarea deciziilor privind problemele bisericești din parohie, ținând cont de împlinirea socială și morală a acestora în sânul comunității.

Fiind un organ deliberativ de conducere, adunarea parohială se întrunea în mod regulat de două ori pe an (Articolul 39) și avea ca atribuții printre altele: alegerea

²⁵⁴ Pr. conf. dr. Maximilian Pal, *op. cit.*, p. 1309-1310.

²⁵⁵ *Ibidem*, p. 1309.

²⁵⁶ *Ibidem*, p. 1311.

²⁵⁷ *Ibidem*.

consiliului parohial, examinarea și aprobarea măsurilor propuse de consiliul parohial privind repararea și înzestrarea bisericii sau cele ce priveau patrimoniul imobil al parohiei, înființarea de fonduri, fixarea taxei de cult, bugetul și inventarul, gestiunea anuală a parohiei. De asemenea, adunarea parohială decidea în privința cumpărării, vânzării sau grevării imobilelor, sau în privința alegerii membrilor adunării protopopești sau pe cei ai adunării eparhiale, în conformitate cu modalitățile stabilite în regulamente (Articolul 38).

Adunarea parohială se convoca de preotul paroh, cu cel puțin opt zile înainte (Articolul 41), iar hotărârile sale erau considerate valide numai dacă de față erau preotul paroh și cel puțin a zecea parte a membrilor înscriși pe lista partenerilor. În cazul în care nu se întrunea acest număr, adunarea se reconvoca. Hotărârile sale erau valide dacă numărul participanților nu era mai mic decât cel al membrilor din consiliul parohial (Articolul 42).

În mare măsură, aceste norme cu privire la adunarea parohială se regăsesc și în actualul Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române ²⁵⁸, fapt ce atestă – o dată în plus – viabilitatea principiilor constituționale și canonice ce au stat la baza lor.

Având cea mai mare importanță practică în conducerea parohiei, **consiliul parohial era organul executiv și administrativ al adunării parohiale, fiind ales din sânul ei. Consiliul parohial era condus de către preotul paroh, iar deciziile sale vizau toate problemele comunității bisericești, cu excepția celor duhovnicești (Articolul 44).**²⁵⁹

Consiliul parohial era format din 10 până la 30 de membri, în funcție de numărul credincioșilor, fiind aleși pe o perioadă de 6 ani, perioadă după care puteau fi realeși (Articolul 46).

Atribuțiile Consiliului parohial acopereau în totalitate aspectele administrative ale vieții comunității parohiale (Articolul 27). Consiliul parohial se întrunea ori de câte ori era nevoie, însă obligatoriu de două ori pe an, la sfârșitul lunii

²⁵⁸ Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, p. 41-43.

²⁵⁹ Legea și statutul de organizare al Bisericii Ortodoxe Române, p. 60-61.

iunie și al lunii noiembrie, pentru ca la adunarea parohială din luna decembrie, să poată fi prezentat raportul anual și proiectul de buget (Articolul 48). Convocarea consiliului o putea face preotul paroh, dar și membrii consiliului parohial, dacă jumătate dintre aceștia solicitau în scris președintelui (parohului) convocarea unei ședințe extraordinare (Articolul 50).

Hotărârile Consiliului parohial erau valide numai dacă erau luate de cel puțin 50% dintre membrii consiliului (Articolul 51).

Pe lângă consiliul parohial, mai puteau fi constituite comitete parohiale, pentru înzestrarea și înfrumusețarea bisericii, formarea și susținerea corurilor, acțiuni cultural-misionare sau filantropice (Articolul 52). Este evident faptul că aceste comitete parohiale aveau un real caracter misionar, al căror tip de activități dădeau, în toată puterea cuvântului, un sens autentic de viețuirea creștină comunității parohiale, dacă erau puse în practică. Nu întâmplător Statutul Bisericii Ortodoxe Române sugera, în legătură cu cele menționate mai sus, asocierea mai multor comitete parohiale pentru susținerea reciprocă în activități similare (Articolul 53).

De asemenea, aceste comitete parohiale aveau drept scop implicarea femeilor în activitățile parohiale, ceea ce reprezenta un factor pozitiv sub aspect legislativ, într-o lume cu o tradiție bisericească și o percepție culturală eminentemente dominată de bărbați (Articolul 54).

În ceea ce privește administrarea averii parohiale, aceasta era încredințată unui număr de 3-5 epitropi, dintre cei mai merituoși, enoriași ai parohiei, ce trebuiau confirmați de protopop (Articolul 55). În sarcinile lor se regăseau: ținerea registrului de venituri și cheltuieli, inventarul bisericii și al averii parohiale, plățile salariale diverse pentru personalul bisericesc sau cultural, ajutorarea săracilor sau susținerea bursierilor etc.

Protopopiatul se baza în mare măsură pe aceleași principii organizatorice ce se regăsesc la nivelul parohiei. Conform Statutului, protopopiatul este „o reuniune a mai multor parohii în frunte cu un protopop” (Articolul 59). Un protopopiat putea,

astfel, ales din rândul preoților licențiați sau din absolvenți ai Academiei teologie din Transilvania cu o activitate de cel puțin 5 ani.²⁶⁰

Protopopiatul avea rolul de a administra afacerile bisericești, culturale și epitropești din protopopiat, fiind organul de legătură între parohie și eparhie și având rolul de a reprezenta oficial Biserica față de autoritatea statului (în cazul celor cu reședința în capitală de județ - Articolul 60-61).

Îndatoririle protopopului vizau inspectarea, supravegherea activității parohiilor, implementarea dispozițiilor centrului eparhial, precum și rezolvarea problemelor curente ale preoților din cuprinsul protopopiatului (Articolul 62).

Statul prevedea ca activitatea protopopiatului să fie coordonată de către protopop cu ajutorul următoarelor structuri: adunarea protopopească, consiliul protopopesesc și epitropia protopopească.

Sub aspect legislativ, aceste structuri au la bază aceleași principii de funcționare ca și la nivelul parohiei. Ceea ce diferă este numărul membrilor și nivelul de implementare a atribuțiilor specifice acestor structuri. Astfel, adunarea protopopească, ca organ deliberativ, era formată din 15 până la 24 de membri în proporție de 1/3 clerici și 2/3 mireni. Consiliul protopopesesc, ca organ executiv, era format din 6 membri - 2 clerici și 4 mireni -, iar pentru administrarea averii protopopiatului epitropia era formată din 4 membri.

În privința instanțelor disciplinare, protopopiatul avea posibilitatea prevăzută de Statut (Articolul 79) de a institui judecătoria protopopească, în a cărei competență să intre problemele și diferențele apărute între preoți și credincioși din cuprinsul parohiei lor.

Pentru perfecționarea clerului, statul prevedea organizarea de conferințe preoțești, cu scopul îmbunătățirii activității liturgice, pastorale și misionare a preoților și pentru promovarea celor meritorii (Articolul 81). Erau prevăzute, de asemenea, conferințe similare și pentru cântăreții din protopopiat (Articolul 82).

Mănăstirile. Statutul Bisericii Ortodoxe Române din 1925 încadra mănăstirile în cadrul părților constitutive ale Bisericii, întocmai precum Statutul șagunian²⁶¹, încercând în felul acesta să promoveze unitatea de organizare a Bisericii, fără a știrbi din specificitatea rânduielilor vieții monahale.

Importanța pe care o conferă Statutul Bisericii Ortodoxe Române din 1925 organizării vieții monahale, pe baza principiului integrării sale în contextul vieții bisericești, în mod unitar din punct de vedere legislativ, se observă din numeroasele prevederi statutare care au menirea de a stabili în detaliu, atât normele interne de organizare a vieții mănăstirești, cât și cele de subordonare canonică și de conducere.

De altfel, este important să menționăm că normele legislative privind organizarea și funcționarea mănăstirilor se regăsesc - la mai bine de 80 ani - și în actualul Statut al Bisericii Ortodoxe Române, aprobat de Sfântul Sinod în data de 28 noiembrie 2007²⁶². De aici rezultă încă o dată buna fundamentare a legiuitorului.

Altfel spus, viața bisericii suportă o dinamică de o intensitate mai mare, în funcție de epoca istorică pe care o trăiește și o parcurge. În contradicție cu aceasta, în viața monahală timpul are o altă dimensiune, fundamentată pe trăire și viață spirituală și rânduieli canonice.

Potrivit Statutului, mănăstirea era definită ca o „comunitate religioasă de călugări sau de maici care se hotărăsc prin vot sărbătorește a-și petrece viața în înfrânare, sărăcie și ascultare necondiționată” (articolul 84).

Principiul vieții de obște (viața comunitară)²⁶³, al viețuirii în mănăstire separat călugării și călugărițele, potrivit canonului 20 al Sinodului VII Ecumenic²⁶⁴ și

²⁶¹ Statutul Bisericii Greco-Orientale române din Ungaria și Transilvania, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1881, p. 26-30.

²⁶² *Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, p. 41-43.

²⁶³ *Legea și statutul.... 1925*, p. 72.

²⁶⁴ A se vedea: Arhid. Ioan N. Floca, *Sfântul Vasile cel Mare, organizator al vieții monastice*, în „Sfântul Vasile cel Mare”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 330-354.

prin asumarea celor trei voturi monahale²⁶⁵ sunt caracteristicile fundamentale ale monahismului ortodox, sintetizate astfel în articolul amintit.

Episcopul era recunoscut drept conducătorul canonic al mănăstirilor din cuprinsul eparhiei sale (Articolul 85).²⁶⁶ În conformitate cu canonul IV al Sinodului IV Ecumenic, înființarea unei mănăstiri se putea realiza numai de și cu acordul episcopului locului, care, potrivit statutului, avea posibilitatea de a propune acest lucru pentru binecuvântare Sfântului Sinod (Articolul 87).

Statutul prevedea apoi o serie de norme pentru organizarea vieții în interiorul mănăstirii, atât din punct de vedere duhovnicesc (Articolul 87), cât și catehetic, pastoral, misionar și gospodăresc (Articolele 87 și 88).²⁶⁷

Un accent deosebit se punea pe pregătirea personalului monahal prin intermediul seminariilor monahale, al instituțiilor culturale și misionare (Articolul 89).²⁶⁸

Potrivit articolului 90, Statutul prevedea ca intrarea în monahism să se facă numai cu aprobarea episcopului în conformitate cu principiile stabilite de canonul 4 al Sinodului IV Ecumenic, care a avut menirea de a pune sub jurisdicția Bisericii și implicit a episcopiei, monahismul.²⁶⁹

Perioada de noviciat putea fi de la 6 luni la 3 ani, timp în care candidatul la tunderea în monahism era supus ispitirii canonice sub supravegherea starețului și format astfel în spiritul însușirii și respectării regulilor monahale (canonul V al Sinodului al IX-lea particular).²⁷⁰

²⁶⁵ Nicodim Milaș, *Dreptul bisericesc oriental*, București, 1915, p. 551.

²⁶⁶ Arhid. Ioan N. Floca, *Dreptul canonic ortodox*, vol. I, p. 264-265.

²⁶⁷ *Legea și statutul.... 1925*, p. 73.

²⁶⁸ *Ibidem*.

²⁶⁹ Arhid. Ioan N. Floca, *Dreptul canonic ortodox*, vol. I, p. 263. De asemenea, canonul 8 al Sinodului IV Ecumenic prevedea că orice monah se excomunică din cauza neascultării față de episcopul său, întocmai și după canonul 18 al aceluiași Sinod, conform căruia se depune din monahism dacă persistă în neascultare.

²⁷⁰ Nicodim Milaș, *op. cit.*, p. 544.

După perioada de instruire sub supravegherea starețului – conform canonului 2 al Sinodului IX particular – candidatul putea fi propus de către acesta în vederea tunderii în monahism dacă a împlinit vârsta de 30 ani – principiul biblic al vârstei maturității, sau de 25 ani dacă un candidat avea studii teologice sau altfel de studii superioare - principiul pregătirii și al capacității de formare -. De fapt, intrarea în monahism chiar de la vârsta de 25 ani se făcea respectând tradiția canonică a Bisericii Ortodoxe, care prin canonul 126 al Sinodului de la Cartagina stabilea că o făgăduință monahală se putea face și după împlinirea vârstei de 25 ani.²⁷¹

Statutul nu preciza nimic, însă, cu privire la vârsta primirii în rândul fraților, stabilită de Sfântul Vasile cel Mare la 16-17 ani (canonul 18), ceea ce nu înseamnă că această rânduială nu era în practică în Biserica Ortodoxă Română.²⁷²

Articolul 90 al Statutului stabilea, de asemenea, faptul că la intrarea în monahism, cel devenit monah nu mai poseda avere. Acesta trebuia să-și regleze toate problemele familiale legate de proprietate și moștenire înainte de tunderea în monahism. Era respectat astfel votul sărăciei de bunăvoie și hotărârile canonului 6 al Sinodului IX particular.

De altfel, ca un corolar, monahii erau îndemnați să respecte cu strictețe normele canonice și cele privitoare la viața monahală din rânduiala pentru monahi.²⁷³

Statutul stabilea apoi normele privind conducerea unei mănăstiri și structura de organizare a acesteia.

²⁷¹ Nicodim Milaș (*op. cit.*, p. 543) amintește faptul că la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, în Biserica Ortodoxă practicile privind vârsta de intrare în monahism erau asemănătoare. Mitropolia de Carloviț stabilea vârsta de 24 ani, în Rusia vârsta era de 30 ani sau 25 ani pentru cei care au absolvit studiile.

²⁷² Actualul Statut al Bisericii Ortodoxe Române (2008), precizează ca vârstă de primire în mănăstire vârsta de 18 ani și nu mai puțin de 16 ani, însă cu acordul scris al părinților. Acest lucru are menirea de a evita posibilele abuzuri și implică o asumare în conformitate cu calea aleasă de cel care dorește să urmeze principiile vieții monahale (Articolele 72). (*Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, 2008, p. 41-43)

²⁷³ *Legea și statutul.... 1925*, p. 76.

Cea dintâi structură o reprezenta soborul mănăstiresc, format din toți monahii sau monahiile mănăstirii (Articolul 93). Acesta se îngrijea de bunul mers al mănăstirii, al vieții religioase, culturale, sociale și economice, având un rol în examinarea rasofoilor înainte de primirea în cinul monahal, recomandarea pentru hirotonie, ținerea în evidență a averii mănăstirii, alegerea starețului etc. (Articolul 92).²⁷⁴ Conducătorul mănăstirii este de drept episcopul, starețul fiind președintele soborului și conducătorul direct al mănăstirii (Articolul 94).

Starețul putea fi numit de către episcop, din rândul a trei candidați propuși de soborul mănăstiresc, având vârsta de cel puțin 30 ani, studii și calități duhovnicești și misionare care-l recomandau (Articolul 95).

La solicitarea soborului mănăstiresc, episcopul avea posibilitatea să aprobe alegerea unui episcop retras sau pensionar ca stareț în mănăstirea unde acesta viețuia (Articolul 96).²⁷⁵

Starețul reprezenta mănăstirea în orice situație de ordin juridic (Articolul 97).

Conducerea mănăstirii era înfăptuită de către stareț, cu ajutorul unui consiliu duhovnicesc format din cel puțin cinci duhovnici sau monahi cu autoritate, aleși de sobor pentru o perioadă de 6 ani (Articolul 99). În mănăstirile de maici, acest sobor era format din stareță, duhovnicul mănăstirii și un număr corespunzător de maici cu experiență (Articolul 100).

De asemenea, pentru buna conducere a mănăstirii, starețul putea fi sprijinit și de consiliul economic al mănăstirii, compus din econom, casier, ecleziarh, arhondar (Articolul 101), în timp ce lucrările de cancelarie erau împlinite de un secretar (Articolul 102). Alegerea acestora trebuia întărită de episcop.

Atribuțiile amănunțite ale starețului și tuturor formelor de conducere într-o mănăstire urmau a fi stabilite prin regulamente speciale (Articolul 104).

Erau stabilite mai apoi gradele monahale în conformitate cu tradiția monahismului ortodox. Acestea puteau fi acordate pentru merite deosebite de către

²⁷⁴ *Ibidem*, p. 77.

²⁷⁵ *Ibidem*, p. 78.

episcop la propunerea consiliului duhovnicesc, rangul de anhimandrit fiind conferit de episcopul eparhiat cu aprobarea Sfântului Sinod (Articolul 105), prevederi care se păstrează și în actualul statut al Bisericii Ortodoxe Române (Articolul 81).²⁷⁶

Urmau apoi o serie de prevederi cu caracter particular privitoare la: slujirea credincioșilor din apropierea mănăstirii, organizarea unei biblioteci mănăstirești, averea monahilor (canonul 6 al sinodului II ecumenic), ascultarea față de ierarh și mutarea monahilor dintr-o mănăstire în alta (canonul 4 al sinodului IV ecumenic și canonul 21 al sinodului VII ecumenic), slujirea prin delegare de către episcop (Articolul 106-110).²⁷⁷

Statutul mai stabilea obligația pentru arhieriei retrași din funcție de a se retrage la mănăstirea de metanie sau la o altă mănăstire desemnată de Sfântul Sinod (Articolul 111).

Fiecare eparhie avea posibilitatea desemnării unui exarh ca organ de supervizare pentru toate mănăstirile din cuprinsul eparhiei sale. De asemenea, episcopul eparhiat avea posibilitatea de a delega și alte organe bisericești pentru control (Articolul 112).

Se prevedea, de asemenea, nevoia unei întruniri a tuturor stareților sub conducerea episcopului sau a delegatului acestuia pentru îmbunătățirea vieții de obște a mănăstirii (Articolul 113) sau cerința adresată mănăstirii cu mijloace materiale de a veni în sprijinul nevoilor eparhiale (Articolul 114).

Episcopia îngemăna, practic, celelalte părți constitutive ale Bisericii, fiind definită ca o „reuniune a mai multor protopopiate și mănăstiri în frunte cu un episcop sau arhiepiscop” (Articolul 115)²⁷⁸. Cu alte cuvinte, atât în latura sa pe orizontală - organizarea administrativă a structurilor componente -, cât și în latura sa pe verticală – ascultarea față de episcop – episcopia (arhiepiscopia) era înțeleasă ca funcțională. Titlul episcopului era dat de cel al eparhiei (Articolul 116).

²⁷⁶ Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, 2008, p. 38.

²⁷⁷ Legea și statutul.... 1925, p. 80-81.

²⁷⁸ Ibidem, p. 81.

Alegerea unui episcop (Articolul 116) se făcea pe baza principiilor statutului șagunian²⁷⁹ de către un colegiu electoral format din membrii Consiliului Național Bisericesc și din membrii Adunării Eparhiale vacante la care se adaugă și o serie de membri de drept, reprezentanți ai instituțiilor guvernamentale și de cultură ale statului, alături de rectorii universităților și decanii facultăților de teologie. Se urmărea promovarea unei cât mai bine reprezentativități a Bisericii (mireni și clerici), cât și a statului (reprezentanții ei de frunte). Alegerea unui episcop se realiza, astfel, în afara oricărui context politic, după cum era cazul în Vechiul regat, potrivit Legii clerului mirean din 1872 (articolul 1-6).²⁸⁰

Se afirma, pe de o parte, autonomia Bisericii, iar pe de altă parte – în baza respectării acestui principiu – integritatea sa în structurile publice, alături de celelalte instituții de prestigiu din stat.

Sfântul Sinod era cel care întărea alegerea unui episcop și trebuia să confirme alegerea numai examinarea canonică (canoanele apostolice 58 și 80 canonul 11 al sinodului VII ecumenic).²⁸¹ Prin intermediul Ministerului Cultelor se solicita apoi confirmarea din partea regelui – conducătorul statului (Articolul 119-120).

Drepturile și îndatoririle unui episcop erau stabilite prin articolul 122, punându-se în lumină persoana episcopului nu numai ca și conducător al unei eparhi, în conformitate cu canoanele și normele legislative bisericești în vigoare, ci și ca reprezentant al statului. De fapt, episcopul era senator de drept, cu atribuții specifice (aliniatul d) și reprezentant al statului român în situația în care efectua o vizită în străinătate. În această din urmă situație, acesta avea îndatorirea să înștiințeze prin intermediul Ministerului Cultelor pe conducătorul statului, adică pe rege.

²⁷⁹ Statutul organic al Bisericii Greco-Orientale Române din Ungaria și Transilvania, Sibiu, 1881, p. 36-39.

²⁸⁰ Legea asupra clerului mirean și seminariilor, Imprimeria Statului, București, 1906, p. 3-6.

²⁸¹ N. Milaș, *Dreptul bisericesc oriental...*, p. 29.

Fiecare episcop (arhiepiscop) avea dreptul la un vicar administrativ, numit din rândul clericilor al cărui cerc de activitate îl desemna după nevoile eparhiale (Articolul 123-124).

Averea casei episcopale era administrată de un econom, iar sub aspect liturgic, veșmintele și odoarele de arhiereu erau păstrate de eclesiarhul catedralei (Articolul 125, 126).

Potrivit canoanelor 14, 35 apostolice, canonului 15 al sinodului I ecumenic, canonul V al sinodului IV ecumenic, canonul 13, 21 al sinodului din Antiohia, canonul 16 al Sinodului I-II (861) era strict interzisă slujirea unui arhiereu în eparhie străină fără încuviințarea episcopului eparhiat (Articolul 127).

Statutul prevedea apoi structurile și forma de conducere a eparhiei, potrivit principiilor șaguniene ce se regăseau și la baza parohiei sau a protopopiatului.

Episcopia (arhiepiscopia) avea ca organ deliberativ adunarea eparhială, care se compunea din reprezentanții clerului (1/3) și a credincioșilor (2/3).

Numărul membrilor Adunării eparhiale era stabilit la 45 sau 60 membri, în funcție de întinderea teritorială a fiecărei eparhii. Astfel eparhiile: Argeș, Buzău, cetatea Albă, Dunărea de Jos și Huși aveau 45 membri pentru adunarea eparhială, iar eparhiile: Arad, București, Caransebeș, Cernăuți, Chișinău, Cluj, Constanța, Hotin, Iași, Oradea, Râmnic, Roman și Sibiu aveau 60 membri (Articolul 129). Membrii Adunării eparhiale erau aleși pentru o perioadă de 6 ani, putând fi realeși (Articolul 130).

Atribuțiile adunării eparhiale urmau aceeași linie specifică unui organ deliberativ ce se regăsește la nivelul parohial sau al protopopiatului (Articolul 131).²⁸² Adunarea se întrunea o dată pe an, la Duminica samarinencii și în mod extraordinar în cazuri de necesitate (Articolul 133).

Convocarea se făcea de către episcop (Articolul 134) care avea posibilitatea să înainteze către Consiliul Național Eparhial hotărârile adunării eparhiale care ar fi vătămat interesele Bisericii sau ale statului (Articolul 135).

Consiliul eparhial era organul executiv al adunării eparhiale, conducând afacerile administrative, bisericești, culturale și fundamentale pentru întreaga eparhie (Articolul 136).²⁸³

Consiliul eparhial era structurat pe trei secții: administrativ-bisericească, culturală și economică, având fiecare câte șase consilieri, dintre care numai doi puteau fi salariați, iar ceilalți onorifici (Articolul 137). Aceștia erau aleși de adunarea eparhială, pentru o perioadă de 6 ani, putând apoi fi realeși (Articolul 140). Fiecare secție își îndeplinea atribuțiile sale specifice în consiliu, putând fi cooptați după necesități (juriști, arhitecți, pictori etc) pentru nevoile curente, excepție făcând secția administrativă, unde toți membrii trebuiau să fie clerici (Articolul 138-144).

Ca instanță disciplinară la nivel eparhial era organizat consistoriul spiritual, format din trei preoți licențiați și având cunoștințe canonice și juridice (Articolul 150). Ca și în cazul consiliului eparhial, membrii săi erau aleși pe o perioadă de 6 ani de către adunarea eparhială și validați de către episcop, putând fi apoi realeși (Articolul 151).

Mitropolia era considerată drept a cincea parte constitutivă a Bisericii în baza faptului că îngemăna mai multe episcopii sufragane, având în frunte mitropolitul care era totodată și arhiepiscopul eparhiei centrale (Articolul 153). Alegerea mitropolitului se făcea în baza modalităților prevăzute de lege (articolul 12) și statut (Articolul 121), alegerea sa fiind supusă examinării canonice a Sfântului Sinod și învestit de rege la propunerea Ministerului Cultelor (Articolul 154-155).

Fiecare mitropolit avea dreptul să-i convoace pe episcopii și arhieriei mitropoliei sale la consfătuiri ce privesc mitropolia și care nu intră în atribuțiile Sfântului Sinod (Articolul 156). Mitropolitul avea dreptul la un arhiereu vicar (Articolul 157). Ca instanță de apel era stabilită funcționarea unui consistoriu spiritual mitropolitan la nivelul celor trei mitropolii istorice (Sibiu, Iași și București) (Articolul 158).

²⁸³

Ibidem, p. 88.

Statutul Bisericii ortodoxe Române din 1925 mai prevedea, în ultima sa parte o serie de dispoziții privitoare la edificiile bisericesti, cimitire și incompatibilități la toate nivelele de conducere ale Bisericii (Articolul 159-174) și bineînțeles o serie de dispoziții finale (Articolul 175-176).

În concluzie, putem spune că această abordare în detaliu a Legii și Statutului Bisericii Ortodoxe Române din 1925 a impus la nivelul Bisericii Ortodoxe Române principiile șaguniene de organizare și funcționare a Bisericii. Dacă pentru Biserica din Ardeal aceste principii erau considerate fundamentale, regăsindu-se în mod natural în planul unei bune organizări și funcționări, pentru Biserica din Vechiul Regat, principiile șaguniene erau întrutotul noi, fiind de multe ori receptate cu reținere. De altfel, trebuie amintit faptul că în Vechiul Regat, însăși ierarhia Bisericii nu reușise să îi impună autonomia, din cauza imixtiunii factorului politic, ceea ce a dus la incoerență în organizarea și conducerea Bisericii. Clerul nu participa efectiv la conducerea afacerilor bisericesti, deși Spiru Haret, în calitate sa de ministru al cultelor, încercase să regleze această situație printr-o serie de propuneri legislative, înainte de izbucnirea primului război mondial.²⁸⁴ În același timp, participarea mirenilor – a nu se înțelege implicarea deputaților și senatorilor – era inexistentă.

Astfel, devine clar de ce această schimbare radicală în planul implicării mirenilor într-un număr foarte mare la nivelul conducerii Bisericii provoca reacții adverse în rândul unor reprezentanți ai Bisericii din Vechiul Regat. Nu de puține ori, *Legea și statutul* (1925) au fost considerate mult prea laicizate și influențate de protestantism, cerându-se chiar înlăturarea elementului laic.²⁸⁵

Dezbaterile firești ce au urmat cu privire la lipsurile și scăderile Legii și statutului Bisericii Ortodoxe Române din 1925 au avut la baza incompatibilități cu realitățile vieții bisericesti. Propunerile de îmbunătățire a legiuirilor de unificare au început să apară relativ la scurt timp. Cele mai multe dintre acestea se bazau pe dezbaterile iscate cu privire la participarea mirenilor la viața Bisericii, ce aveau să se prelungească pe toată perioada interbelică.

²⁸⁴ I. G. Savin, *op. cit.*, p. 13.

²⁸⁵ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit. vol. III*, p. 415

4.4. Rolul miren timer în viața Bisericii

Cei care au contestat în epocă drepturile miren timer de participare la exercitarea puterii bisericești își argumentau poziția pe studiul canoanelor Bisericii Ortodoxe care încredințează oficiul conducerii Bisericii ierarhiei.²⁸⁶

Colaborarea cu elementul clerical era considerată „o inovație apărută din necesitatea Bisericii de a adopta forma conducerii acelor principii care astăzi corespund mai bine obișnuințelor popoarelor, obiceiurilor și evoluției, așa cum s-a făcut în societatea civilă”.²⁸⁷

Episcopul era considerat cel care deține toată puterea bisericească; de la episcop trebuie sa emane organele de conducere ale Bisericii și nu de la popor, episcopul fiind cel care avea dreptul să ceară concursul laicilor, fără ca aceștia să și-l poată impune.²⁸⁸

Legea și Statutul de organizare al Bisericii Ortodoxe Române din 1925, prin prevederile sale referitoare la rolul miren timer în Biserică, erau considerate ca nepotrivite cu realitățile epocii, deoarece statutul șagunian, cel care le promovase de-a lungul timpului, făcuse lucrul acesta din motive național-politice și materiale, date fiind condițiile Bisericii Ortodoxe din Transilvania, sub stăpânire austro-ungară, ceea ce nu mai era valabil în prezent.²⁸⁹

De asemenea, participarea laicilor la conducerea Bisericii, potrivit principiilor Statutului Organic al Bisericii din Ardeal ce se regăseau și în noul statut al Bisericii Ortodoxe Române, unificate în 1925, era considerată de influență protestantă, contrară tradiției ortodoxiei.

Numărul laicilor în toate organele de conducere ale Bisericii în proporție de 2/3 față de numai 1/3 clerici (cu excepția consistoriilor și a congresului Național

²⁸⁶ A. Tarangul, *Modificarea Legii și a statutului Bisericii Ortodoxe Române*, în *Candela*, An XLIII (1932), p. 721-723.

²⁸⁷ *Ibidem*; V. Șesan, *Modificarea Legii și a Statutului Bisericii Ortodoxe Române*, în *Candela*, An XLVI (1935), p. 152.

²⁸⁸ Pr. Maximilian Pal, *op. cit.*, p. 1309.

²⁸⁹ *Ibidem*.

Bisericesc de ½ clerici și ½ laici) erau de asemenea pricina disensiunilor din sânul Bisericii Ortodoxe Române, după promulgarea Legii și a Statutului de organizare din 1925.

În general, contestatarii rolului îl dobândiseră mirenii în Biserica Ortodoxă Română după 1925 erau reprezentanții Bisericii din Vechiul Regat, susținători fiind, în mod firesc, reprezentanții Bisericii din Ardeal.

Împotriva acestor opinii, preotul canonist Liviu Stan a întocmit o amplă lucrare cu caracter canonic-istoric²⁹⁰, care la acea vreme va reuși să dea un răspuns adecvat pentru înțelegerea participării mirenilor la exercitarea puterii bisericești.

Ca elemente constitutive ale Bisericii, clericii și laicii se condiționează reciproc. Biserica nu este și nu a fost niciodată formată numai din laici sau numai din clerici, ci ea este formată din ambele elemente, Biserica neputând să existe numai printr-unul din acestea.²⁹¹

*„Fiind mirenii un element constitutiv al Bisericii este evident că rolul lor nu poate fi atât de lipsit de importanță, încât să fie reduși la un simplu subiect pasiv al administrației bisericești; din contră, într-o biserică normal organizată, mirenii, ca și ierarhia, sunt un factor viu, un element activ care participă intens la viața bisericească, având pe lângă îndatoriri încă și drepturile lui în Biserică”.*²⁹²

Biserica ca trup al lui Hristos reclamă deopotrivă participarea tuturor, clerici sau mireni, la viața ei. Unitatea trupului ecleziastic se arată și se înfăptuiește în cultul comun, în Sfânta Liturghie, în lucrarea misionară a Bisericii.

După C. Skuteris, *„unitatea, sfințenia, sobornicitatea și apostolicitatea descrie, în modul cel mai bun, unicitatea Bisericii și unirea indestructibilă dintre elementul divin și uman, care se înfăptuiește în comuniunea bisericească, iar în*

²⁹⁰ Pr. dr. Liviu Stan, *Mirenii în Biserică – studiu canonic-istoric*, Sibiu, 1993, p. 816.

²⁹¹ *Ibidem*, p. 24-25.

²⁹² *Ibidem*, p. 25.

*același timp, ele constituie cadrul pentru perceperea prezenței și a unității tuturor mădurelor trupului bisericesc sau ecleziastic în Sfântul Duh”.*²⁹³

Pentru evitarea oricărei confuzii, pr. Liviu Stan arată că în Biserică nu există două izvoare ale puterii și nu există nici două autorități deținătoare ale puterii, una clericală și cealaltă laică, ci „în biserică autoritatea coboară de sus, din ordinea supranaturală și își are principiul lui Hristos și învestirea ei cu putere vine tot de la El”.²⁹⁴

În acest context ierarhia – cea care prin hirotonie deține dreptul de a exercita puterea bisericească prin învestire harică este chemată să împărtășească laicilor autoritatea care li se cuvine în Biserică, trupul lui Hristos, care devine astfel un organism viu ce cuprinde toate mădurele Sale.

Din această perspectivă, drepturile mirenilor nu mai sunt privite ca simple concesi ale ierarhiei, ci ca drepturi acordate și exercitate prin intermediul autorității ierarhice în virtutea voinței lui Hristos față de plinătatea Bisericii sale.²⁹⁵

Cooperarea laicilor cu ierarhia este în același timp privită ca o măsură de prevenire a absolutismului ierarhiei bisericești, laicii fiind considerați un ajutor și orânduitor al exercițiului normal al organizării bisericești.²⁹⁶

Pentru a apăra drepturile mirenilor în Biserică, față de cei care le contestau, canonistul Liviu Stan le așază pe acestea în rânduielile statornicite în obiceiurile de drept ale Bisericii. Lipsa de norme expuse în textele canoanelor care să se ocupe de drepturile și îndatoririle speciale ale laicilor este înțeleasă prin faptul că Biserica nu a simțit necesar să facă acele precizări canonice, care oricum se regăseau în viața sa.

Sinoadele ecumenice, prin însăși alcătuirea lor mixtă, au statornicit o rânduială canonică de nezdruincinat în această privință, rânduială care a rămas în domeniul legii nescrise, adică în domeniul obiceiului de drept.²⁹⁷

²⁹³ C. Skuteris, *Locul laicilor în Biserică (o abordare ortodoxă), ...în „Omagiu prof. Nicolae V. Dură...”, p. 1244.*

²⁹⁴ Liviu Stan, *op. cit.*, p. 32-33.

²⁹⁵ L. Stan, *op. cit.*, p. 34-35.

²⁹⁶ *Ibidem*; Pr. Maximilian Pal, *op. cit.*, p. 1310.

²⁹⁷ Liviu Stan, *Biserica cu sau fără laici*, în *Ortodoxia* An XXI (1969), nr. 4, p. 614-615.

Prin urmare și în privința drepturilor laicilor, „canonicitatea unei rânduieli din viața bisericească, precum și necanonicitatea ei nu se măsoară numai cu textul scris al canoanelor, ci și cu obiceiul de drept al Bisericii”.²⁹⁸

În ceea ce privește acuzațiile de protestantism aduse legislației Bisericii Ortodoxe Române după 1925, Liviu Stan arată că spre deosebire de lumea protestantă, în care drepturile laicilor nu sunt limitate de nimic, în ortodoxie, limitele sunt clare. Laicii nu pot să participe la exercitarea puterii sacramentale, drepturile lor neputând fi extinse astfel încât să lezeze principiul ierarhiei. Laicilor li se conferă drepturi și îndatoriri în afaceri bisericești, limitele cooperării lor fiind impuse de specificul lucrării lor ce nu încalcă obligațiile și drepturile stării preoțești.

Proporția de 1/3 clerici față de 2/3 laici în organele conducerii bisericești își află temeiul în principiul constituțional, ce răspunde în spirit democratic la realitatea dată membrilor ce compun Biserica. Împotriva acestei ponderi a laicatului, cu privire la girarea afacerilor de natură bisericească, s-au ridicat voci care arătau că într-o astfel de situație votul laicilor reduce la nimic autoritatea episcopilor²⁹⁹, pericolul fiind pus pe seama faptului că laicii, lipsiți de duh creștin, pot să-și asume drepturile ierarhiei căutând să-și impună propriile interese în detrimentul Bisericii.³⁰⁰

De aceea se și propunea ca votul laicilor în organele de conducere ale Bisericii să fie numai consultativ și nu deliberativ, ceea ce ar fi fost „conform canoanelor”.³⁰¹

În timp, realitatea va demonstra însă că Biserica Ortodoxă Română își va asuma, în spiritul rânduielilor tradiționale și canonice ale Ortodoxiei exercitarea și de către laici a puterii bisericești, aceasta devenind o constantă a organizării sale administrativ-canonice.

²⁹⁸ *Ibidem*, p. 615.

²⁹⁹ *Idem*, *Mirenii în Biserică*, p. 242-243.

³⁰⁰ V. Șesan, *op. cit.*, p. 153.

³⁰¹ N. Milaș, *Dreptul bisericesc oriental...*, p. 320; V. Șesan, *op. cit.*, p. 119-120; Pr. Maximilian Pal, *op. cit.*, p. 1310.

CAPITOLUL V

ORGANIZAREA ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

5.1. Structura administrativ-teritorială a Bisericii Ortodoxe Române - înființarea de noi eparhii

După înfăptuirea unității statale din 1918, Biserica Ortodoxă Română va cuprinde, pe lângă eparhiile Mitropoliei Ungrovlahiei (Arhiepiscopia Bucureștilor, Episcopia Râmnicului-Noul Severin, Episcopia Buzăului și Episcopia Argeșului) și celele ale Mitropoliei Moldovei (Arhiepiscopia Iașilor, Episcopia Romanului, Episcopia Hușilor și Episcopia Dunării de Jos – Galați -), și eparhiile aferente Mitropoliei Transilvaniei (Arhiepiscopia de Alba Iulia și Sibiu, Episcopia Aradului și Episcopia Caransebeșului), Mitropolia Bucovinei – fără eparhiile sale din Dalmația și Arhiepiscopia Chișinăului.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, sub președinția mitropolitului primat Miron Cristea – instalat la 31 decembrie 1919 – îi va cuprinde și reprezenta deopotrivă pe toți ierarhii celor 13 eparhii ce intrau acum în componența Bisericii Ortodoxe Române, din granițele României Mari de la sfârșitul primului război mondial.

Nevoile administrativ-teritoriale de factură bisericească reclamau în noul context de dezvoltare a statului român înființarea de noi eparhii care să corespundă aspirațiilor spirituale și naționale ale Bisericii Ortodoxe Române.

În acest sens, primele eparhii care vor fi înființate sunt cele din Ardeal, de la Oradea și Cluj. La cererea clerului și credincioșilor din ținuturile arădene și bihorene, autoritățile de stat au aprobat înființarea Episcopiei Oradei prin Legea de înființare promulgată la 30 august 1920. Episcopia lua ființă în locul Consistoriului

Ortodox Român în Oradea dependent de Episcopia Aradului.³⁰² În fruntea episcopiei era numit arhimandritul Roman Ciorogariu³⁰³ care, până la acest moment, se aflate la conducerea Consistoriului orădean, având calitatea de vicar administrativ (3 octombrie 1917-16 octombrie 1920). A fost hirotonit întru arhiereu la 26 martie 1921 și instalat abia la 21 octombrie în același an.³⁰⁴ Despre cel dintâi episcop orădean, Nicolae Iorga spunea: „Un vechi luptător pentru unitate românească, un ziarist de mare talent și un român neîncovoiat în lupta cu vechiul regim unguresc, Roman Ciorogariu îndeplini cu deplină izbândă aceeași funcțiune de prim ctitor”.³⁰⁵

La Cluj, a luat ființă mai întâi un consistoriu ortodox, acesta fiind înființat la 7/20 iulie 1919 de către Sindoul sau Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului, deși aceasta nu avea calitatea necesară.³⁰⁶ Conducerea vicariatului a fost încredințată arhimandritului Nicolae Ivan³⁰⁷, fost consilier eparhial la Sibiu. Acesta a fost instalat în capitala culturală a Transilvaniei la 15 octombrie 1919.

Acțiunea Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului era umbrită de faptul că hotărârea înființării vicariatului la Cluj era luată în lipsa unui arhiereu titular în scaunul de la Sibiu și fără a ține seama de noul context juridico-canonice al Bisericii Ortodoxe din Ardeal. Cu puțin timp în urmă, [la 23 aprilie 1919, sinodul ierarhilor](#)

³⁰² Ibidem, p. 439; Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 134.

³⁰³ A se vedea: Vasile Coman, *Episcopul Roman Ciorogariu, luptător pentru libertatea și dreptatea poporului român din Transilvania*, în Mitropolia Ardealului, An XXI (1976), nr. 7-9, p. 628-636; Prof. dr. Vasile Popeangă, prof. dr. Gheorghe Lițiu și colaboratorii, *Roman Ciorogariu (1852-1936). Studii și documente*, Oradea 1981; Pr. Vasile Rusu, *Rolul lui Roman Ciorogariu în mișcarea tribunistă orădeană*, în Mitropolia Banatului, Anul XXXV (1985), nr. 1-2, p. 35-43.

³⁰⁴ Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 135.

³⁰⁵ N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*, vol. II, p. 304.

³⁰⁶ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 439.

³⁰⁷ A se vedea Ioan Lupaș, *Episcopul Nicolae Ivan 1855-1936*, în vol. Studii, conferințe și comunicări istorice, III, Sibiu 1941, p. 274-279; Ioan Zăgrean, *Episcopul Nicolae Ivan (1855-1936) primul ierarh român al reînviatelor episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului*, în Mitropolia Ardealului, An XVI (1971), nr. 5-6, p. 416-427; Idem, *Episcopul Nicolae Ivan, ctitorul reînviatelor episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului*, în Studii și documente, Cluj-Napoca, 1985, p. 425; Alex. Moraru, *Scurt istoric al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj Napoca, 2001.

Mitropoliei Ortodoxe Române din Transilvania, sub președinția episcopului Ioan I. Papp al Aradului, locțiitor de mitropolit al Transilvaniei, hotărâse în spiritul canonului 34 apostolic și a vechilor legături canonice existente încă dinaintea veacului al XVIII-lea între Biserica Ortodoxă din Transilvania și Mitropolia Ungrovlahiei, revenirea în sânul Bisericii Ortodoxe Române a Bisericii Ortodoxe din Ardeal, Banat și părțile românești din Ungaria.³⁰⁸

În locul consistoriului eparhial, la 18 iulie 1921 a fost înființată noua eparhie cu titlul de Episcopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului – cu sediul la Cluj – în fruntea sa fiind ales la 15/28 septembrie 1921 în mod meritat, arhimandritul Nicolae Ivan³⁰⁹ ce avea să fie înscăunat la 19 decembrie 1921.

Jurisdicția nou-înființatei episcopii de la Cluj se întindea peste teritoriile din dreapta Mureșului, care până atunci aparținuseră Arhiepiscopiei Sibiului³¹⁰. În scurt timp, episcopia a fost organizată de episcopul Nicolae Ivan care „cheltui lungi și spornice silinți pentru a organiza o administrație, a crea o reședință și a înălța o măreață catedrală”³¹¹, după cum frumos reda în *Istoria Bisericii românești* marele istoric Nicolae Iorga.

În această perioadă, la Sibiu, în scaunul de Mitropolit al Ardealului la 14/27 februarie 1920 a fost ales Nicolae Bălan, cel care va deschide o nouă epocă în istoria Bisericii din Ardeal.³¹²

Pentru a deservi armata română, având calitatea de inspector ai clerului militar (episcopi ai Armatei), la Alba Iulia s-a înființat în august 1921 o Episcopie a Armatei. Primul ei ierarh numit a fost protopopul Vasile Safta (decembrie 1921) care

³⁰⁸ Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 94.

³⁰⁹ *Ibidem*, p. 136.

³¹⁰ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 439-440.

³¹¹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 304.

³¹² Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 434. A se vedea și: Idem, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An C (1982), nr. 5-6, p. 494-517; Grigorie T. Marcu, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului. Bio-bibliografie*, p. 65-128; *Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, la cincizeci de ani de activitate bisericească, 1905-1955*, Sibiu, 1956, p. 459.

însă nu a ajuns să fie hirotonit, pentru că la 6 aprilie 1922 a trecut la cele veșnice. I-a urmat în scaun vlădica Iustinian Teculescu (1923-1924), fost protopop de Alba-Iulia, care după ce a fost ales episcop al Cetății Albe-Ismail a fost succedat de Ioan Stroia (1925-1937) și Partenie Ciopron (1937-1948).³¹³

Jurisdicția lor se restrângea la nivelul Armatei Române, având în subordine preoții militari cu grad de căpitan, maior sau locotenent colonel, care deserveau diferite garnizoane din țară.³¹⁴

O nouă eparhie era înființată și în cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei la Constanța (10 mai 1923), sub titulatura de Episcopia Tomisului.³¹⁵ Se reînnoia astfel tradiția scaunului episcopal de pe meleagurile Sciției Minor, răspunzându-se în același timp nevoilor pastorale ale Bisericii printr-o organizare adecvată pentru un teritoriu considerabil ce acoperea pe lângă județele Tulcea și Constanța și județele din Cadrilater (Dârstor și Caliacra). Cel dintâi ierarh al Eparhiei Tomisului a fost Ilarie Teodorescu³¹⁶, fost profesor de religie și director la Seminarul Nifon din București, care va păstori numai doi ani între 1923-1925. După moartea sa neașteptată, îi va urma în scaun Gherontie Nicolau (1925-1949).³¹⁷

La aceeași dată cu Episcopia Constanței (10 martie 1923) erau înființate în Basarabia Episcopia Cetății Albe-Ismail și Episcopia Hotinului-Bălți. Cele două noi episcopii erau formate din împărțirea Arhiepiscopiei Chișinăului, numai cea de la Cetatea Albă-Ismail rămânând sufragana acesteia, deoarece Episcopia Hotinului va trece la scurt timp sub jurisdicția Mitropoliei Bucovinei. Înființarea celor două eparhii și arondarea lor canonică nu va fi lipsită de discuții și fricțiuni între Mitropolia

³¹³ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 443, 565; Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 145.

³¹⁴ *Ibidem.*

³¹⁵ *Ibidem*, p. 432. *Episcopia Constanței 10 ani de autonomie bisericească*, Călărași, 1936; Alexandru Ioniță, *Episcopia Constanței*, în *Studii Teologice*, An XXVIII (1976), nr. 7-10, p. 627-630.

³¹⁶ Pr. dr. Petre Procopovici, *Episcopul Ilarie al Tomisului*, în *Candela*, Anul XXVI (1923), p. 433-434.

³¹⁷ Diac. A. I. Vârnav, *Carte omagială cu ocazia aniversării a cinci ani de păstorie a P.S. D.D. Gherontie Episcopul Constanței*, Constanța, 1931.

Moldovei, avându-l în frunte pe Pimen Georgescu și Arhiepiscopia Chișinăului, condusă de Gurie Grosu.

După cum se știe, Arhiepiscopia Chișinăului fusese subordonată până la 1918 Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse. Primul ierarh al ei a fost Episcopul Nicodim al Hușilor – viitorul patriarh, în calitate de locțiitor de arhiepiscop (14 iunie 1918-31 decembrie 1919). De la 1 ianuarie 1920, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a delegat provizoriu pe arhiereul Gurie Botoșăneanul – cu titlul de Bălți – să conducă Eparhia Chișinăului și Hotinului. Amintim faptul că Gurie Grosu fusese hirotonit arhiereu vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei la 15 iulie 1918 în Catedrala din Iași de către Mitropolitul Pimen și alți ierarhi români. Pentru postul de arhiereu vicar al arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului era hirotonit tot la Iași câteva zile mai târziu (22 iulie 1918) arhimandritul Dionisie Erhan.³¹⁸

Ca locțiitor al Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului, Gurie Grosu a rămas o scurtă perioadă în funcție, deoarece la 21 februarie 1920 va fi ales arhiepiscop titular de către Colegiul general al preoților și mirenilor din Basarabia. Alegerea va fi recunoscută de Sfântul Sinod, iar episcopul Gurie a fost instalat Arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului de către Mitropolitul Primat Miron Cristea la 16 mai 1921.³¹⁹

Pentru noile eparhii ale Arhiepiscopiei Chișinăului au fost aleși Nicolae Coltariuc la Cetatea-Albă - cu reședința la Ismail - și Visarion Puiu la Hotin cu reședința la Bălți, ambii fiind confirmați prin decret regal la 31 martie 1923.

În vederea hirotoniei întru arhiereu a profesorului de teologie Nicolae Coltariuc, Ministerul Cultelor solicită Arhiepiscopului Gurie să ia măsurile necesare în acord cu Mitropolitul Moldovei și Sucevei. Fără a ține seama de competențele Arhiepiscopiei Chișinăului în această situație, Mitropolitul Pimen al Moldovei stabilește singur data hirotoniei lui Nicolae Coltariuc la 13 aprilie 1923, invitându-l

³¹⁸ Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia...*, p. 121; Arhim. E. Nica, *op. cit.*, p. 76-77.

³¹⁹ *Ibidem*, p. 77. Cu acest prilej s-a petrecut și un fapt inedit, cu o profundă valoare simbolică și anume, ridicarea blestemului pe care poporul moldovean din stânga Prutului îl aruncase asupra râului despărțitor. Mitropolitul primat Miron Cristea a ținut să ridice el însuși acest blestem, ca semn al unirii pentru vecie a ținuturilor locuite de români (I. Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 349).

pe Arhiepiscopul Gurie să slujească împreună. Mitropolitul Pimen considera Arhiepiscopia Chișinăului fiindu-i sufragană, fapt ce a determinat o dispută aprinsă cu Arhiepiscopul Gurie materializată printr-un schimb intens de scrisori pe tema autonomiei Arhiepiscopiei Chișinăului.

Rezultatul a fost că Arhiepiscopul Gurie a participat la hirotonia întru arhieru a lui Nicolae Coltariuc de la Iași (13 aprilie 1923), iar la instalarea celor doi ierarhi Visarion Puiu – ca episcop al Hotinului la Bălți (13 mai 1923) și Nicolae Coltariuc – ca episcop al Cetății Albe la Ismail (23 mai 1923) a participat Arhiepiscopul Gurie, iar Mitropolitul Pimen a trimis reprezentanți cu gramată mitropolitană. Astfel că la instalarea celor doi episcopi s-au citit două gramate, fiind „întăriți” în scaunul episcopal atât de Mitropolia Moldovei și Sucevei, cât și de Arhiepiscopia Chișinăului.³²⁰

Cu toate acestea, situația se va normaliza. La scurt timp, pe 15 noiembrie 1923, Sfântul Sinod a hotărât înființarea Mitropoliei Basarabiei, având ca sufragană Arhiepiscopia Chișinăului, Episcopia Cetății Albe și Episcopia Hotinului și Bălților, aceasta trecând la scurtă vreme jub jurisdicția Mitropoliei Bucovinei. Se răspundea astfel necesităților de ordin național și moral al credincioșilor dintre Prut și Nistru.

Acest statut al Mitropoliei Basarabiei era confirmat și prin Legea de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925, în baza căreia și la cererile repetate ale Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Chișinăului, Sfântul Sinod, în ședința din 25 iunie 1927, înălța pe Arhiepiscopul Gurie la treapta de mitropolit.³²¹

Mitropolia Bucovinei dobândește și ea o eparhie sufragană prin trecerea sub jurisdicția sa alături de Arhiepiscopia Cernăuților, a Episcopiei Hotinului. Până în 1924, în fruntea mitropoliei s-a aflat vrednicul ierarh Vladimir Repta, urmașul său

³²⁰ Arhim. E. Nica, *op. cit.*, p. 77-78.

³²¹ Gh. Vasilescu, *op. cit.*, p. 102; Arhim. E. Nica, *op. cit.*, p. 77.

fiind distinsul teolog Nectarie Coltariuc³²², care a păstorit până la moartea sa în 1935, în locul său fiind ales episcopul Visarion Puiu al Hotinului.³²³

Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române din 1925 va consfinți situația de fapt existentă sub raportul orânduirii canonice și administrative a Bisericii, având următoarea structură³²⁴:

Sub raportul orânduirii canonice și administrative, Biserica Ortodoxă Română cuprinde: *Mitropolia Ungro-Vlahiei*, cu eparhiile: Arhiepiscopia Bucureștilor, Episcopia Râmnicului-Noul-Severin, Episcopia Buzăului, Episcopia Argeșului și Episcopia Constanței.

Mitropolia Moldovei și Sucevei, cu eparhiile:

Arhiepiscopia Iașilor, Episcopia Romanului, Episcopia Hușilor și Episcopia Dunărei-de-Jos.

Mitropolia Ardealului, Banatului, Crișanei Maramureșului, cu eparhiile: Arhiepiscopia Albei Iulii și Sibiului, Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, Episcopia Caransebeșului, Episcopia Oradei și Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului.

Mitropolia Bucovinei, cu eparhiile: Arhiepiscopia Cernăuților și Episcopia Hotinului

Mitropolia Basarabiei, cu eparhiile: Arhiepiscopia Chișinăului și Episcopia Cetății Albe-Ismailul.

Potrivit articolului 3 din Lege, „schimbarea titulaturii actuale a mitropoliilor și episcopiiilor și a întinderii lor teritoriale, ca și crearea de noi eparhii se va face numai prin lege”.

³²² Pr. prof.dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, p. 134-135; Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 138-139 și p. 265-266.

³²³ Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 138-139; Pr. Mihai Mocanu, *Mitropolia Bucovinei. Visarion Puiu - un nedreptățit al istoriei*, în *Teologie și Viață*, LXX (1994), nr. 1-4, p. 147-156.

³²⁴ *Legea și Statutul Bisericii Ortodoxe Române*, p. 32-33.

Se legitima astfel structura administrativ-canonică a Bisericii Ortodoxe Române, care avea la 1925 un număr de 5 mitropolii cu 18 episcopii sufragane, la care se adăuga Episcopia Armatei.

După promulgarea Legii și a Statutului de organizare a Bisericii Ortodoxe Române și a Legii privind înființarea Patriarhiei Române în 1925, Biserica Ortodoxă Română se regăsea într-un cadru propice de afirmare atât la nivel național, prin aportul substanțial ce îl aducea în planul întăririi unității statale, cât și la nivel intercreștin și ecumenic.

Din 1934, structura Bisericii Ortodoxe Române va cuprinde și nou înființata Episcopie Misionară Ortodoxă Română din America, prin legea promulgată la 5 mai 1934, fiind ales ca episcop eparhiat arhimandritul Policarp Morușca, pe atunci stareț al mănăstirii Hodoș-Bodrog din eparhia Aradului. A fost instalat în catedrala românească Sf. Gheorghe din Detroit la 4 iulie 1935.³²⁵ Episcopia era destinată să răspundă nevoilor spirituale ale credincioșilor ortodocși de origine română stabiliți în Statele Unite ale Americii și Canada înainte de primul război mondial. În 1937, după o perioadă destul de lungă de tatonări, era înființată și Episcopia Ortodoxă a Maramureșului, sufragana a Mitropoliei Bucovinei. Consiliul Național Bisericesc propusese înființarea Episcopiei Maramureșului încă de la întrunirile sale din 1932 și 1935. Autoritățile statului vor decide înființarea acestei episcopii după câțiva ani, prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1874 din 14 iulie 1937, act sancționat prin decretul regal din ziua de 21 august a aceluiași an.³²⁶

Deși episcopia Maramureșului primea în componența sa protopopiatele Maramureș (Sighet) și cetatea de Piatră (Baia Mare), aferente Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului și protopopiatul Satu Mare, aferent Episcopiei Oradei, ea

³²⁵ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1997, p. 448; Veniamin Pocitan, *Biserica ortodoxă românească din America*, București – Cernica, 1937, 112p.; Policarp Morușca, *Episcopia misionară și românii din America*, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LVIII (1940), nr. 7-8, p. 538-557.

³²⁶ Diac. Vasile Rusu, *Considerații privind înființarea Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului*, în *Omagiu prof. Nicolae V. Dură...*, p. 696.

devenea sufragana nu Mitropoliei Ardealului din care era desprinsă, ci Mitropoliei Bucovinei.

Sediul Episcopiei Maramureșului era stabilit la Sighet, mitropolitul Visarion Puiu numindu-l în funcția de vicar eparhial la 14 decembrie 1937 pe dr. Iacu Vască, fost profesor și rector al Academiei Teologice din Cluj.³²⁷

La 1 noiembrie 1938, Congresul Național Bisericesc îl va alege Episcop al Maramureșului pe dr. Vasile Stan, vicar al Mitropoliei Ardealului. Instalarea sa oficială la Sighet a fost oficiată abia la 29 decembrie 1938 de episcopul Nicolae Popovici al Oradei.³²⁸ Din păcate, episcopul Vasile Stan va păstori foarte puțin, căci în 1940, în urma Dictatului de la Viena, a fost nevoit să-și părăsească eparhia.

În 1939, prin decretul regal din 7 noiembrie 1939 era înființată și Episcopia Timișoarei, având sediul, cum era și firesc, în cel mai important oraș, centru economic și cultural din vestul țării. Potrivit Decretului Lege³²⁹ :

„Se înființează Episcopia Ortodoxă Română a Timișoarei ca sufragana a Mitropoliei Ardealului, Banat, Crișanei și Maramureșului. Episcopia Timișoarei va cuprinde toate parohiile de pe teritoriul județului Timiș-Torontal, precum și parohiile din protopopiatele Belint, Balint și Birchiș, aflate pe teritoriul județului Severin” (Articolul I).

Datorită întinderii sale considerabile se stabilea pentru Adunarea Eparhială a Timișoarei un număr de 60 de membri (Articolul III).

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului va cuprinde parohiile de pe teritoriul județului Arad, precum și acele parohii din județul Hunedoara care la această dată fac parte din protopopiatul Hălmagiului (Articolul IV).

³²⁷ Simion Reli, *Biserica ortodoxă română din Maramureș în vremurile trecute*, Cernăuți, 1938, p. 245.

³²⁸ Diac. Gh. I. Moisescu, *Alegerea, investirea și înscăunarea P.S. Arhiepiscopului Vasile Stan ca episcop al Maramureșului*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LVII (1999), nr. 1-2, p. 93-99.

³²⁹ *Decret Lege pentru înființarea Episcopiei Ortodoxe Române a Timișoarei, precum și pentru modificarea întinderii unei episcopii ortodoxe române*, 1937, 7 noiembrie, București, în I.D. Suci, R. Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol. II., Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1979, p. 1023-1024.

Episcopiile Aradului, Caransebeșului și Timișoarei erau invitate apoi să procedeze la o nouă delimitare a protopopiatelor ce le aparțin (Articolul VI).

Președintele Consiliului de Miniștri, C. Argetoianu, în referatul său către Consiliul respectiv amintea de hotărârea luată de Sfântul Sinod în 1932, privind înființarea eparhiei Timișoarei, dar și de Congresul Național Bisericesc care la 15 octombrie 1934 a autorizat Consiliul Central Bisericesc să intre în contact cu guvernul în acest scop.³³⁰

La început, Episcopia Timișoarei a fost cârmuită în calitate de locțiitori de Episcopul Andrei Magieru al Aradului (decembrie 1939-martie 1940) și Episcopul Nicolae Popovici al Oradei (martie 1940-martie 1941). Primul episcop eparhial al Timișoarei va fi Vasile Lăzărescu, care va fi înscăunat la 25 martie 1941.³³¹

O schimbare relativ majoră în structura administrativ-canonică a Bisericii Ortodoxe Române din perioada interbelică se va produce în noiembrie 1939, prin desființarea Episcopiei Râmnicului Noului Severin la 1 noiembrie. În locul acesteia, a luat ființă la 7 noiembrie Mitropolia Olteniei, Râmnicului și Severinului, cu reședința la Craiova, având ca sufragănă Episcopia Argeșului.

Mitropolia îl va avea în frunte pentru mai puțin de o lună pe arhiereul Irineu Mihălcescu (numit la 7 noiembrie și înscăunat la 13 noiembrie, ales apoi Mitropolit al Moldovei la 29 noiembrie 1939), fiind urmat de practic primul întâistătător al mitropoliei Nifon Criveanu, fost episcop de Huși și fost arhiereu vicar la Râmnic, cu titlul de Craioveanul, în perioada 1929-1933.³³²

Desființarea Episcopiei Râmnicului a pricinuit multe nemulțumiri în rândul preoților și credincioșilor din cuprinsul fostei eparhii, care au cerut stăruitor reînființarea ei.³³³

³³⁰ I.D. Suciu, R. Constantinescu, *op. cit.*, p. 1025.

³³¹ Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 137-138.

³³² *Viața bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Craiova, 1941, p. 116-130; Pr. prof. D. N. Șerbănescu, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de autocefalie*, în *Mitropolia Olteniei*, An XXXVIII (1985), nr. 5-6, p. 355-356.

³³³ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 431.

La sfârșitul perioadei interbelice, structura administrativ-canonică a Bisericii Ortodoxe Române se va mări considerabil, ajungând să aibă un număr de 22 de eparhii (6 mitropolii și 16 episcopii). Potrivit Anuarului Mitropoliei Olteniei, publicat în 1941³³⁴, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române avea următoarea componență:

Președinte: I. P. S. Patriarh Dr. Nicodim Munteanu.

Membri:

I. P. S. Mitropoliți:

1. Dr. Irineu Mihălcescu, al Moldovei.
2. Dr. Nicolae Bălan, al Ardealului.
3. Tit Simedrea, al Bucovinei.
4. Nifon Criveanu, al Olteniei.
5. Gurie Grosu, al Basarabiei.

P. S. Episcopi:

1. Lucian Triteanu, al Romanului.
2. Ghenadle Niculescu, al Buzăului.
3. Grigorie Leu, al Hușilor.
4. Dionisie Erhan, al Cetății-Albe Ismail, cu delegație la conducerea provizorie a Episcopiei Argeșului.
5. Cosma Petrovici, al Dunării de Jos.
6. Dr. Nicolae Colan, al Clujului.
7. Dr. Andrei Magieru, al Aradului.
8. Dr. Nicolae Popovici, al Orăzii.
9. Gherontie Nicolau, al Constanței.,
10. Dr. Vasile Lăzărescu, al Timișoarei.
11. Veniamin Nistor, al Caransebeșului.
12. Dr. Partenie Ciopron, al Armatei.
13. Dr. Vasile Stan, al Maramureșului.
14. Dr. Policarp Morușca, al Americii.

³³⁴

Viața bisericească în Oltenia..., ed. cit., p. 7-11.

P. S. Arhierei:

1. Ilarion Mircea Băcăuanul, vicar al Episcopiei Romanului.
2. Veniamin Pocitan Ploșteanul, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.
3. Galaction Gordun Silistreanul, vicar al Episcopiei Constanței,
4. Efrem Enăcescu Tighineanul, vicar al Arhiepiscopiei Chișinăului, trecut provizoriu la Episcopia Buzăului.
5. Valeriu Moglan Botoșăneanul, vicar al Arhiepiscopiei Moldovei,
6. Emilian Târgovișteanul, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.
7. Eugen Laiu Suceveanul, vicar al Arhiepiscopiei Cernăuților.

Structura administrativă teritorială a Bisericii Ortodoxe Române era următoarea:

I. Mitropolia Ungro-Vlahiei, cu eparhiile:

1. *Arhiepiscopia Bucureștilor*, având titular pe I. P. S. Dr. Nicodim Munteanu, Arhiepiscop și Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Patriarh al României, Președinte al Sfântului Sinod și al Consiliului Central Bisericesc.

Vicari: P. S. Arhiereu Veniamin Pocitan Ploșteanul și P. S. Arhiereu Emilian Antal Târgovișteanul.

2. *Episcopia Buzăului*, cu reședința în Buzău, având titular pe P. S. Episcop Ghenadie Niculescu.

Vicar: P. S. Arhiereu Efrem Enăcescu Tighineanul.

3. *Episcopia Tomisului*, cu reședința în Constanța, având titular pe P. S. Episcop Gherontie Nicolau.

Vicar: P. S. Arhiereu Galaction Gordun Silistreanul.

II. Mitropolia Moldovei și Sucevei, cu eparhiile:

1. *Arhiepiscopia Iașilor*, cu reședința în Iași, având titular pe I.P.S. Mitropolit Dr. Irineu Mihălcescu.

2. *Episcopia Romanului*, cu reședința la Roman, având titular pe P. S. Episcop Lucian Triteanu.

Vicar: P. S. Arhiereu Ilarion Mircea Băcăuanul.

3. *Episcopia Hușilor*, cu reședința în Huși, având titular pe P. S. Episcop Grigorie Leu.

4. *Episcopia Dunării de Jos*, cu reședința la Galați, având titular pe P. S. Episcop Cosma Petrovici.

III. Mitropolia Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului, cu eparhiile :

1. *Arhiepiscopia de Alba-Iulia și Sibiu*, cu reședința în Sibiu, având titular pe I. P. S. Arhiepiscop și Mitropolit Dr. Nicolae Bălan.

Vicar arhiepiscopal: vacant.

2. *Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului*, cu reședința în Arad, având titular pe P. S. Episcop Andrei Magieru.

3. *Episcopia Caransebeșului*, cu reședința în Caransebeș, având titular pe P. S. Episcop Veniamin Nistor.

4. *Episcopia Orășii*, cu reședința în Oradea-Mare, cedată acum Ungariei, prin dictatul de la Viena, având titular pe P. S. Episcop Dr. Nicolae Popoviciu, care și-a stabilit reședința provizorie în Beiuș.

5. *Episcopia Timișoarei*, cu reședința în Timișoara, având titular pe P. S. Episcop Dr. Vasile Lăzărescu.

6. *Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului*, cu reședința în Cluj, având titular pe P. S. Episcop Dr. Nicolae Colan. Această eparhie se află sub stăpânire maghiară, prin dictatul de la Viena.

IV. Mitropolia Olteniei, Râmnicului și Severinului, cu eparhiile:

1. *Arhiepiscopia Craiovei*, cu reședința în Craiova, având titular pe I. P. S. Arhiepiscop și Mitropolit Nifon Criveanu.

Vicar arhiepiscopal: vacant.

2. *Episcopia Argeșului*, cu reședința în Curtea de Argeș, fiind condusă provizoriu de P. S. Dionisie Erhan, Episcopul Cetății-Albe Ismail, cu delegație la conducerea provizorie a Episcopiei Argeșului.

V. Mitropolia Bucovinei, cu eparhiile:

1. *Arhiepiscopia Cernăuților*, cu reședința (în Cernăuți, acum sub stăpânire rusească) provizorie în Suceava, având titular pe I. P. S. Arhiepiscop și Mitropolit Tit Simearea.

Vicar arhiepiscopal: P. S. Arhiepiscop Eugen Laiu Suceveanul.

2. *Episcopia Hotinului*, cu reședința în Bălți, aflată acum sub ocupație rusească. Scaunul de episcop este vacant.

3. *Episcopia Maramureșului*, cu reședința în Sighet, având titular pe P. S. Episcop Dr. Vasile Stan, refugiat în Țară. Întreaga eparhie se află acum sub stăpânire maghiară.

VI. Mitropolia Basarabiei (sub ocupație rusească), cu eparhiile:

1. *Arhiepiscopia Chișinăului*, cu reședința în Chișinău, având titular pe I. P. S. Arhiepiscop și Mitropolit Gurie Grosu (refugiat).

2. *Episcopia Cetății Albe*, cu reședința în Ismail, având titular pe P. S. Episcop Dionisie Erhan (refugiat), azi delegat cu conducerea provizorie a eparhiei Argeșului.

VII. Episcopia Armatei:

Cu reședința în Alba-Iulia, având titular pe P. S. Episcop Dr. Partenie Ciopron.

VIII. Episcopia misionară ortodoxă pentru Românii ortodocși din țările apusene și din America, cu reședința în Detroit Avenie — 6201 — Cleveland, Ohio — America, având titular pe P. S. Episcop Policarp Morușca.

5.2. Învățământul teologic – aspecte administrativ-juridice

Ceea ce caracterizează învățământul teologic la nivelul Bisericii Ortodoxe Române din perioada interbelică este lipsa de uniformitate. Aceasta se manifesta atât la nivelul eparhial – cu diferențe semnificative între eparhiile din Ardeal și cel al Vechiului Regat – cât și la nivelul învățământului teologic integrat în sistemul de stat.

După 1918, în contextul României Mari, învățământul teologic se desfășura prin intermediul seminariilor, academiilor teologice (Ardeal) și al facultăților de teologie.

Seminariile. Învățământul teologic seminarial avea o puternică tradiție, în special în Vechiul Regat, unde exista un număr important de seminarii. Se remarcă

seminariile Central și Nifon³³⁵ în București și Veniamin în Iași.³³⁶ Prestigiul acestor școli era dat de tradiția unui învățământ mediu de bază de o înaltă ținută, realizat prin osteneala unui remarcabil corp profesoral care a predat în aceste instituții de învățământ teologic național. Majoritatea profesorilor erau doctori în teologie sau în alte discipline laice, cu titluri academice sau științifice, specialiști în limbile clasice, moderne sau orientale.³³⁷

La aceste seminarii se adaugă seminariile vechi din Râmnic, Buzău, Argeș, Roman, Huși și Galați sau cele din Basarabia, de la Chișinău și Cahul.

Pentru a răspunde nevoilor stringente de la nivel eparhial – datorate în mare măsură lipsei de personal clerical pentru parohiile vacante – la scurt timp după primul război mondial se înființează pe tot cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române un număr considerabil de seminarii. Astfel, se înființează în 1922 Seminarul teologic de la Craiova, care ființează până în 1930; la Câmpulung-Muscel – prin grija mitropolitului primat Miron Cristea se înființează în 1922 un seminar pentru orfanii de război; tot în 1922, la Neamț este înființat un seminar monahal care mai târziu, în 1929, este mutat la mănăstirea Cernica. Au mai fost înființate noi seminarii la Constanța, Dorohoi, Pomârla (județul Botoșani).

O notă aparte între acestea o constituie înființarea seminarului Miron pentru orfanii de război de la Câmpulung-Muscel și a Seminarului monahal de la Cernica. Înființarea seminarului teologic cu opt clase pentru orfanii de război de la Câmpulung-Muscel a fost posibilă prin transformarea orfelinatului Dragoslavele din Câmpulung în seminar, Miron Cristea bucurându-se și de un deosebit aport adus de doamna Olga

³³⁵ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria învățământului teologic în Biserica Ortodoxă Română*, în *Biserica Ortodoxă Română*, XLIX (1981), nr. 9-10, p. 879-1008; Ștefan Călinescu, D. Boroianu, *Istoria Seminarului Central din București*, Iași, 1904, 279 p.; Grigorie N. Popescu, *Din trecutul Seminarului „Nifon mitropolitul” din București*, București, 1943, 239 p.

³³⁶ Gheorghe Adamescu, *Istoria seminarului Veniamin din Iași (1803-1903)*, București, 1904, 180 p.; Arhim. E. Nica, *op. cit.*, p. 217-225.

³³⁷ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 256-257; Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 347-348.

Sturza, o personalitate în rândul oamenilor de suflet, în mâinile căreia a încredințat inițiativa construirii clădirilor aferente seminarului și îngrijirii lui.³³⁸

Din rândurile absolvenților seminarului care-i purta numele „Miron Patriarhul” merită amintită alegerea lui Iustin Moiescu, pe care l-a trimis la studii la Atena, apoi la Strasbourg, facilitându-i apoi numirea ca profesor la facultatea de Teologie din Varșovia, parcă presimțind în el pe viitorul urmaș la cârma Bisericii.³³⁹

La 29 octombrie 1929 a inaugurat un nou Seminar teologic, și anume Seminarul de la Cernica, acela care a dat Bisericii generații de ierarhi, stareți, profesori, dovedind o pregătire excepțională și răspunzând nevoilor din acea vreme a Bisericii.³⁴⁰ Inaugurarea cursurilor seminarului este operată cu prezența însăși a Patriarhului țării, înaltul ierarh, de la început, adusese o modificare substanțială Regulamentului din 1923, cerând să se pună un deosebit temel pe pregătirea sufletească a elevilor, potrivit „cu principiile de viață călugărească și după aceea de pregătirea intelectuală”. Nici vorbă de pregătire gospodărească și agricolă. Încă înainte de a fi Patriarh criticase cu tărie „alunecarea monahismului nostru de pe temelia vieții de obște” și viața individualistă a fiecăruia, ceea ce ducea inevitabil la picirea mănăstirilor.³⁴¹

Tot aici la Cernica, patriarhul Miron va înzestra noul așezământ și cu o tipografie care să constituie un mijloc de propăvăduire a credinței noastre, prin participarea efectivă a elevilor seminariști și a monahilor ei: „o administrau și tot ei erau lucrători în ea”.³⁴²

De numele patriarhului Miron Cristea se leagă și înființarea seminarului din Craiova, mitropolitul primat în acea vreme reușind să dea viață unei dorințe mai vechi

³³⁸ Colonel Gr. Grecescu-Muscel, *Patriarhul Miron, ocrotitor și îndrumător al orfanilor de război*, în Biserica Ortodoxă Română, an LVI (1938), p. 651; C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 180.

³³⁹ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 23.

³⁴⁰ *Ibidem*, p. 38.

³⁴¹ Arhim. Ioasaf Popa, *Seminarul monahal. Perioada interbelică, 70 de ani de la înființare*, în „Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 373; C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 181.

³⁴² Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 38.

a episcopului Bartolomeu Stănescu de la Râmnic. Înființarea seminarului de la Craiova nu a fost lipsită nici ea de probleme, Biserica dorind ca noul sediu seminarial să fie la fostul Sanatoriu de la Biserica Madona-Dudu, local transformat la inițiativa ministrului Angelescu în școală normală. Acesta, așa cum reiese din însemnările patriarhului Miron, „ține morțiș la acel local”.³⁴³ Cu toate acestea, Miron Cristea, intervenind pe lângă ministrul președinte Ion I.C. Brătianu, și la ministrul învățământului, reușește să obțină pentru seminar „un alt local frumos, mare de trei pogoane”.³⁴⁴

Cum era de așteptat, s-a ajuns foarte repede la o „diluare” a calității învățământului seminarial. Normele de funcționare ale instituțiilor școlare intrate în vigoare prin legislația de stat după 1925 făceau ca noile seminarii să se regăsească din ce în ce mai greu pe un făgaș firesc de funcționare.

Paradoxal este faptul că, fără a se ține seama de consecințele pe termen mediu și lung ale ființării unui număr mult prea mare de seminarii la nivelul Bisericii Ortodoxe Române, voci de primă mărime cereau înființarea de noi seminarii cu scopul de a răspunde nevoilor de moment privind acoperirea cu personal clerical a posturilor vacante din mediul rural.³⁴⁵

În sensul celor de mai sus, pot fi amintite și intervențiile episcopului Bartolomeu Stănescu³⁴⁶ al Râmnicului sau ale mitropoliților Pimen și Nicodim ai Moldovei³⁴⁷ în Sfântul Sinod sau în Parlament în vederea hirotonirii absolvenților de seminar pentru parohiile rurale.

Statutul Bisericii Ortodoxe Române din 1925 încerca să legifereze astfel de situații, acordând posibilitatea ca numai în lipsa absolvenților cu diplomă de studii superioare (facultăți, academii și institute teologice) să se poată hirotoni diaconi sau preoți și absolvenții seminariilor (Articolul 35).³⁴⁸

³⁴³ *Ibidem*, p. 39.

³⁴⁴ *Ibidem*.

³⁴⁵ I. G. Savin, *op. cit.*, p. 29-34.

³⁴⁶ *Ibidem*, p. 29

³⁴⁷ Arhim. E. Nica, *op. cit.*, p. 222.

³⁴⁸ *Legea și statutul...*, p. 58.

Ținând seama de prevederile statutare ale Bisericii Ortodoxe Române, precum și de rezultatele practice neconcludente ale seminariilor teologice, profesorul I. Mateiu considera că menținerea acestora în acele condiții nu se justifică. I. Mateiu găsea mult mai util transformarea seminariilor în licee confesionale sau spirituale pentru fiecare episcopie, care să funcționeze potrivit legii învățământului particular, după modelul liceelor confesionale aparținând celorlalte culte sau chiar Bisericii Ortodoxe din Ardeal.³⁴⁹

Aceste licee confesionale puse sub conducerea Bisericii ar fi asigurat o serioasă educație religioasă a elevilor, fapt care ar fi îndemnat multe familii creștine să-și trimită copiii la aceste școli.

Pe de altă parte, școlile confesionale ar fi constituit, după părerea lui I. Mateiu, o bună bază de selecție pentru școlile teologice superioare, a celor care dovedeau aptitudini și vocație pentru preoție.³⁵⁰

Din păcate, analizând situația învățământului teologic seminarial din perioada interbelică ai sentimentul că tratezi o problemă de actualitate pentru Biserica Ortodoxă Română după 1990. De altfel, propunerile lui I. Mateiu sunt actuale, ele oferind posibilitatea centrelor eparhiale – căci la acest nivel se află puțința de a rezolva problema – de a salva ca structuri școlare puse sub conducerea Bisericii, seminariile teologice liceale în proces de lichidare.

Prin transformarea acestora în licee confesionale³⁵¹, centrele eparhiale ar reuși, în mod eficient, să pună în valoare baza materială pe care au dobândit-o mai mult sau mai puțin cu sprijinul statului după 1990. Mai mult decât atât, s-ar da dovadă

³⁴⁹ I. Mateiu, *op. cit.*, p. 62.

³⁵⁰ *Ibidem*, p. 63.

³⁵¹ În momentul de față, Legea Cultelor oferă posibilitatea organizării învățământului confesional, însă, din cauza lipsei unei metodologii de aplicare, care trebuie redactată de către Ministrul Educației, lucrurile stagnează. Legislația în vigoare privind învățământul particular permite organizarea de instituții școlare, inclusiv liceale, ceea ce ar putea constitui o alternativă pentru culte, până la definitivarea metodologiei Ministerului Educației și Cercetării privind învățământul confesional. În baza acesteia, instituțiile școlare de învățământ particular ale cultelor, pot fi foarte ușor transformate în școli confesionale susținute de către stat.

de adaptabilitate și acomodare cu realitatea socio-culturală dată și, mai ales, de deschidere în plan misionar prin lărgirea sferei de realizare a educației religioase pentru credincioșii săi.

Academiile teologice. În Transilvania și Banat, vechile institute teologice din Sibiu, Arad și Caransebeș au fost ridicate la rangul de Academii teologice, cu patru ani de studiu, continuând să funcționeze sub îndrumarea directă a Bisericii. Alte două academii teologice se vor înființa la Oradea (1923) și Cluj (1924) prin stăruințele episcopilor Roman Ciorogariu și Nicolae Ivan.³⁵²

Între acestea, de un prestigiu recunoscut se bucura Academia Teologică de la Sibiu, care sub oblăduirea mitropolitului Nicolae Bălan, beneficia de un corp profesoral de înaltă ținută academică.³⁵³

Marea problemă a acestor instituții de învățământ teologic superior o constituia faptul că nu aveau dreptul să acorde diplomă de licență studenților după terminarea celor patru ani de studii, ci doar un „Absolutoriu”.³⁵⁴ Acest lucru l-a determinat pe mitropolitul Nicolae Bălan ca, încă din 1921, să facă numeroase demersuri pe lângă Ministerul Instrucțiunii Publice, în vederea recunoașterii dreptului de a acorda diplome de licență pentru Academia Teologică Andreiană din Sibiu.

De asemenea, Adunarea Eparhială, Consiliul Arhiepiscopesc și corpul profesoral de la Sibiu au continuat să facă noi intervenții ca să se recunoască Academiei Teologice din Sibiu dreptul de a elibera diplome de licență, dar toate demersurile au rămas fără rezultat. Un congres al profesorilor de la cinci academii teologice din Ardeal, întrunit la Sibiu, în 19-20 aprilie 1935, în moțiunea votată, a cerut din nou să li se recunoască acest drept.³⁵⁵

³⁵² Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 453.

³⁵³ Grigore T. Marcu, *Înălțarea în rang a Academiei Teologice „Andreiene”*, în *Revista Teologică*, XXXIII (1943), nr. 3-4, p. 162-163; Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 364; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 454.

³⁵⁴ Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 364.

³⁵⁵ Pr. Prof. dr. Mircea Păcurariu, *200 ani de învățământ teologic la Sibiu*, în *Studii Teologice*, Anul XXXVIII (1986), nr. 2, p. 108.

Abia la 19 mai 1938 s-a dat un decret de lege pentru învățământul teologic ortodox prin care se acorda celor cinci Academii Teologice din Ardeal dreptul de a conferi titlul de licențiat și magistru. Decretul n-a fost pus în aplicare pentru că la 4 noiembrie 1938 a intrat în vigoare așa numita „Lege de raționalizare” pentru învățământul superior, potrivit căreia Acdeemiile erau trecute în rândul școlilor speciale, numărul cadrelor era redus de la 8 la 6, iar Ministerul Cultelor își rezerva dreptul de numirii lor și al directorului. Noua situație a dus la nenumărate proteste din partea Adunării Eparhiale, a Congresului Arhiepiscopesc și a Consiliului profesoral al Academiei, cerându-se revocarea Legii. Abia în 1941, Ministerul Cultelor admite ca Acadeemiile să revină la situația din 1938.

În urma unor noi demersuri ale Mitropolitului Nicolae, prin Legea de organizare a învățământului superior din 23 mai 1942, s-a prevăzut pentru Academia Teologică din Sibiu avea dreptul de a elibera diplome de licență. Demersurile sale vor fi încununate de succes abia în 1943, când ministrul Ioan Petrovici va da acest drept numai academiei sibiene la 11 februarie 1943, prin *Decretul Lege pentru organizarea și funcționarea Academiei Teologice „Andreiane”*.³⁵⁶

Acadeemiile teologice erau privite în Ardeal și Banat ca forme de manifestare a autonomiei Bisericii în planul învățământului teologic, potrivit normelor legiferaute prin Legea și Statutul Bisericii Ortodoxe Române din 1925 și Legea Cultelor din 1928. În raport cu facultățile de teologie integrate în sistemul universităților de stat, activitatea academiilor teologice era coordonată direct de către Biserică. Implicările statului, prin intermediul ministerului de resort, se limitau la supravegherea activității acestor academii.

Autonomia academiilor oferea posibilitatea unei pregătiri liturgice, tipiconale și administrative a viitorilor preoți de bună calitate. Programa de studii era aceeași cu cea a facultăților de teologie³⁵⁷, ceea ce a făcut ca demersurile privind dreptul de a acorda diplome de licență pentru academiile teologice să fie justificate.

³⁵⁶ *Ibidem*, p. 108-109.

³⁵⁷ Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 863; Grigore Marcu, *op. cit.*, p. 162.

În acest context, la ajuns la situația ca academiile teologice să-și revendice postura de instituții complementare pentru facultățile de teologie aflate sub autoritatea statului. Facultatea de teologie ar fi avut menirea de a dezvolta și aprofunda printr-o abordare științifică cunoștințele teologice dobândite în academiile teologice, contribuind în același timp la întreținerea spiritualului creștin al culturii din mediul universitar.³⁵⁸

Pentru ca aceste lucruri să treacă de la stadiul de intenție la cel de realitate era nevoie ca Biserica Ortodoxă Română să definească raportul dintre aceste instituții de învățământ superior la nivel intern și, ținând seama de aceasta, raportul lor cu sistemul universitar de stat. Însă, lucrul acesta nu s-a întâmplat. Cu toate acestea, Academiile teologice vor constitui pentru Biserica Ortodoxă Română în perioada interbelică, în care au și luat ființă și s-au dezvoltat, o frumoasă ieșire a Bisericii Ortodoxe în viața spirituală și culturală a României.

Pe lângă academiile teologice de vocație pentru formarea viitorilor preoți, o notă aparte în peisajul învățământului teologic din perioada interbelică a avut-o Academia de Muzică Bisericească.

Academia de Muzică Bisericească a luat ființă în 1927 cu statut de școală superioară, patriarhul Miron reușind să obțină pentru noua instituție subvențiile necesare pentru funcționare de la Stat. În fruntea academiei, patriarhul Miron a numit pe renumitul profesor Ion Popescu-Pasărea, om cu vederi largi și mereu actuale, și care nădăjduia că „în acest institut se va putea studia muzica psaltică în forma sa autentică bizantină, precum și diferitele adaptări făcute în Biserica noastră de genul muzical român”.³⁵⁹

Academia de muzica religioasă a funcționat până în 1948, an în care este desființată muzica religioasă, intrând și ea alături de întreaga mișcare culturală într-o perioadă de convalescență.³⁶⁰

³⁵⁸ I. Mateiu, *op. cit.*, p. 64.

³⁵⁹ Ion Popescu-Pasărea, *Muzica Bizantină*, în Biserica Ortodoxă Română, XLIX (1931), nr. 2-3, p. 287.

³⁶⁰ C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 183.

Facultățile de teologie.

După Marea Unire de la Alba-Iulia, pe cuprinsul României și-au continuat activitatea vechile facultăți de teologie de la București și Cernăuți.

Facultatea bucureșteană, care își crease deja o frumoasă tradiție în cadrul Bisericii noastre, va activa în perioada interbelică cu roade deosebite, mai ales după ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie. Bucureștiul va deveni un punct de mare însemnătate pe harta Ortodoxiei. Acest lucru se va datora și faptului că în cadrul ei vor activa profesori de primă valoare: Ion Popescu-Mălăești, Grigore Pișculescu, Haralambie Roventă, Ion Mihălcescu, Petre Vintilescu, Dimitrie Boroianu, Vasile Ispir și alții, care vor crește tot mai mult prestigiul Facultății de Teologie bucureștene.³⁶¹

Alături de facultatea bucureșteană, la Cernăuți și-a continuat activitatea renumita Facultate de Teologie din Bucovina, încadrată în Universitatea de acolo, cu un program diferit față de cel al Facultății din București. Cursurile se țineau acum în limba română în locul celei germane. Datorită prestigiului ei câștigat în bună măsură încă din timpul stăpânirii austro-ungare, Facultatea de Teologie din Cernăuți va deveni în perioada interbelică a patriarhatului românesc, una dintre cele mai celebre facultăți de teologie, aici activând profesori de mare valoare ca Vasile Tarnavski, Vasile Gheorghiu, Simeon Reli, Valerian Sesan.³⁶²

Reînființarea facultății de Teologie a Universității din Iași, cu sediul la Chișinău, va produce însă un real conflict de interese între Biserică - în speță Mitropolia Moldovei - și statul român.

Încă din 1919, preoții din cuprinsul Mitropoliei Moldovei adresau „Marelui Colegiu Universitar din Iași” un memoriu prin care solicitau reînființarea facultății de teologie în cadrul Universității din Iași. Numeroase voci solicitau, însă, ca Facultatea de Teologie să ființeze la Chișinău, cu scopul de a întări sub raport cultural și spiritual, unirea Basarabiei cu România.³⁶³

³⁶¹ Antonie Plămădeală, *Contribuții istorice*, p. 434.

³⁶² C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 186.

³⁶³ Arhim. E. Nica, *op. cit.*, p. 205.

În paralel, Arhiepiscopia Chișinăului și Hotinului cerea în 1921, prin intermediul arhiepiscopului Gurie, înființarea unei academii teologice la Chișinău, pentru care oferea local, internat și un fond de 500.000 lei pentru retribuirea profesorilor.³⁶⁴

Deoarece lucrurile se găseau în impas, iar dezbaterile privind stabilirea noului sediu al Facultății de Teologie a Universității din Iași se înteteau, mitropolitul Pimen al Moldovei a reluat inițiativa privind înființarea facultății la Iași. Astfel, pe parcursul anului 1926 a adresat numeroase memorii Sfântului Sinod, primului ministru și Ministrerului Cultelor și Artelor. Sfântul Sinod a aprobat propunerea, iar Guvernul a răspuns Mitropoliei Moldovei că Ministerul Cultelor și Artelor a prevăzut în bugetul său înființarea Facultății de Teologie la Iași.³⁶⁵

O serie de intervenții ale oamenilor politici și nu numai vor face ca Guvernul să revină asupra intențiilor sale și să decidă prin hotărârea ministrului de resort din septembrie 1926, înființarea unei facultăți de teologie în cadrul Universității din Iași, cu sediul la Chișinău. Facultatea urma să funcționeze în sediul seminarului teologic, care era pus la dispoziția sa.³⁶⁶ Decizia Guvernului a stârnit protestul preoților ieșeni³⁶⁷ și al participanților la congresul național bisericesc de la București din octombrie 1926³⁶⁸. Însuși Nicolae Iorga a solicitat Sfântului Sinod să intervină pentru reglementarea situației.³⁶⁹

Astfel, Sfântul Sinod a cerut autorităților de stat să țină seama de revendicările preoților ieșeni în sensul de deschidere a cursurilor Facultății de Teologie la Iași în cadrul Universității.

³⁶⁴ *Ibidem*, p. 206.

³⁶⁵ *Ibidem*, p. 207.

³⁶⁶ *Ibidem*.

³⁶⁷ Arhieru Grigorie Botoșăneanul, Econom Valeriu Iordăchescu, *Memoriu clerului din Iași în chestia înființării la Iași a unei Facultăți de Teologie*, în *Mitropolia Moldovei*, Anul II (1926), nr. 9, p. 198-200.

³⁶⁸ Pr. C. Dron, *Congresul național și Facultatea de Teologie*, în *Mitropolia Moldovei*, anul II (1926), nr. 10, p. 209-211.

³⁶⁹ Arhim. E. Nica, *op. cit.*, p. 208.

Lucrurile au rămas însă neschimbate. De la 1 aprilie 1931, Facultatea de Teologie a intrat din toate punctele de vedere sub prevederile legii învățământului superior, încetând starea excepțională aplicată pentru primii ani de funcționare.³⁷⁰

Conflictul de interese care s-a iscat între Biserica Ortodoxă (în parte) și statul român pe seama înființării Facultății de Teologie la Chișinău a avut drept consecințe și întreținerea dezbatărilor referitoare la autonomia Bisericii și în planul învățământului teologic.

Această autonomie era dorită insistent de reprezentanții Bisericii Ortodoxe din Ardeal, care prin intermediul ierarhilor, a adunărilor eparhiale sau a congreselor Asociației Clerului „Andrei Șaguna” au cerut în nenumărate rânduri trecerea întregului învățământ teologic sub conducerea exclusivă a Bisericii.³⁷¹

Experiența din trecut a Bisericii din Vechiul Regat îi determina pe profesorii facultăților de teologie sau pe reprezentanții preoțimii întruniți la „Congresul Asociației Generale a clerului” în 1930, la București, să ceară ca învățământul teologic să rămână pe viitor în seama statului.³⁷²

Această atitudine se datora, în special, lipsei bazei materiale necesare pentru susținerea instituțiilor de învățământ teologic. De asemenea, desprinderea din sistemul universitar de stat al facultăților de teologie, prin trecerea lor sub conducerea exclusivă a Bisericii, era percepută de profesorii de teologie ca un pericol de izolare a Bisericii Ortodoxe de mediul academic și cultural, cu consecințe nefaste în planul misiunii Bisericii în lume.

Autonomia bisericească se considera a fi îngrădită și limitată de autonomia universitară. Atât Biserica Ortodoxă, cât și statul român prin ministerul de resort nu au reușit, în toată perioada interbelică, să găsească cele mai eficiente modalități de colaborare, astfel încât, nici una, nici cealaltă, să nu fie afectată.

³⁷⁰ *Ibidem*, p. 209.

³⁷¹ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1997, p. 453.

³⁷² *Ibidem*.

Autoritatea Bisericii față de facultățile de teologie a continuat să fie pusă în umbră de faptul că Biserica nu avea pârghii legale prevăzute în legea învățământului superior pentru a-și putea exercita dreptul de a supraveghea - cel puțin din punct de vedere dogmatic și moral - învățământul teologic superior dedicat formării viitorilor slujitori. De fapt, Biserica Ortodoxă cerea să-i fie respectat dreptul Sfântului Sinod de „a-și da asentimentul la numirea profesorilor de la facultățile de teologie”, stipulat de Articolul 3, litera j din Statutul său de organizare din 1925³⁷³, înțelegând prin aceasta că Biserica avea recunoscută calitatea de a se pronunța în privința profesorilor care, din punct de vedere doctrinar, o reprezintă.

Învățământul religios. Predarea religiei în perioada interbelică era obligatorie în toate școlile de stat, la toate profilele,³⁷⁴ figurând în catalog la prim rubrică, înaintea celorlalte obiecte obligatorii de studiu. Statutul disciplinei Religie era întărit de Legea de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925, care prevedea ca „învățământul religios pentru elevii și elevele de religie ortodoxă în școlile primare, secundare și profesionale, publice și particulare, este obligatoriu și se va preda sub controlul Bisericii și al Ministerului Instrucțiunii, potrivit legilor” (Articolul 33).³⁷⁵

În general la sate, religia era predată de preotul local și acolo unde acesta nu exista, de învățător, care se considera că avea cunoștințe necesare de religie, dobândite în timpul școlii normale. Nici preoții și nici învățătorii nu erau renumerați în mediul rural.³⁷⁶

³⁷³ *Legea și Statutul...*, 1925, p. 49

³⁷⁴ Pr. prof. Dumitru Călugăru, *Învățământul religios în Biserica Ortodoxă Română*, în *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXIX (1971), nr. 1-2, p. 135-145; Pr. Alexandru-Armand Munteanu, *Religia în școlile publice*, în vol. *Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 401-420; Diac. Prof. Nicu Octavian, *Învățământul teologic și religios la începutul mileniului III*, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul CXX (2002), nr. 1-6, p. 189-255; Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 337.

³⁷⁵ *Legea și Statutul...*, 1925, p. 42.

³⁷⁶ Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 338.

În orașe și municipii, religia se predă la clasele I-VIII de preoți cateheți, iar la gimnaziale și liceale de profesori calificați (licențiați) și cu examen de capacitate. Atât preoții cateheți, cât și profesorii de religie nu aveau obligații parohiale, decât cele didactice, fiind renumerați de stat.³⁷⁷

Inspecțiile curente erau realizate de protopopi la sate, iar cele la școlile din orașe de către inspectorul eclesastic, precum și de cel școlar.³⁷⁸

La școlile confesionale, se predau două ore de religie săptămânal, cea de-a doua fiind plătită din fonduri proprii.³⁷⁹

Se observă, așadar, că în baza unei frumoase tradiții, că disciplina Religie se bucura de recunoaștere și prestigiu în școala românească din perioada interbelică. Colaborarea dintre Biserică și Stat în planul învățământului religios era evidentă și eficientă. Singurul aspect negativ putea fi considerat faptul că preoții din mediul rural nu erau renumerați pentru predarea religiei în școală. De altfel, aceasta se întâmpla și din cauza numărului limitat de ore pentru școlile primare de patru clase.

În concluzie, se poate spune că una dintre cauzele majore care au făcut extrem de anevoioase demersurile de uniformizare ale învățământului teologic în perioada interbelică la nivelul Bisericii Ortodoxe Române a constituit-o păstrarea atât de către eparhiile din Ardeal și Banat, cât și de cele ale Vechiului Regat a formelor tradiționale de învățământ teologic.

O consecință directă a reprezentat-o lipsa de coerență și abordarea unitară a problematicii învățământului teologic față de statul român. Fără o coeziune internă de opinie și de perspectivă, Biserica Ortodoxă Română a dat dovadă de slăbiciune și lipsă de vigoare în afirmarea autonomiei sale în raport cu statul și în planul învățământului teologic.

Deși *Legea și Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române* din 1925 conferea dreptul Bisericii de a-și conduce școlile pentru formarea clerului (Articolul

³⁷⁷ *Ibidem.*

³⁷⁸ *Ibidem.*

³⁷⁹ *Ibidem*, p. 339.

34)³⁸⁰, în practică lipsurile de natură materială, neputința de a susține financiar întreținerea școlilor teologice, coroborate cu inexistența normelor legislativ-metodologice de aplicare a legislației în vigoare, au făcut ca Biserica Ortodoxă Română să nu dețină decât în parte controlul asupra instituțiilor sale de învățământ teologic.

Pentru a se remedia situația, la nivelul Bisericii Ortodoxe Române se vor face numeroase propuneri și încercări de reorganizare a învățământului teologic pe baze unitare în toată perioada interbelică. Astfel, în 1927, o comisie sinodală, având în frunte pe mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului, a înaintat Sfântului Sindod un proiect de lege – adoptat cu unanimitate de voturi – potrivit căruia toate instituțiile de învățământ teologic erau puse sub conducerea Bisericii.

Se preconizau trei tipuri de școli teologice: facultatea de teologie, cu patru ani, academia teologică sau de vocație, tot cu patru ani, și seminariile de vocație cu 6 clase (acestea cu caracter tranzitoriu) în care se vor primi absolvenți de 4 clase secundare.³⁸¹

Din păcate, acest proiect a avut aceeași soartă ca și altele de altfel, care întotdeauna și-au găsit opozanți, nereușind să fie puse în practică.

5.3. Organizarea vieții monahale și a activității editoriale la nivelul Bisericii Ortodoxe Române în timpul Patriarhilor Miron și Nicodim

Perioada interbelică a constituit pentru viața monahală din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române o epocă care a corespuns cu recunoașterea și înflorirea sa sub aspect administrativ, patrimonial-economic și spiritual.

³⁸⁰ „Școlile pentru formarea clerului și școlile pentru formarea cântăreților bisericești stau sub conducerea Bisericii” (Articolul 34 - *Legea și Statutul...* din 1925, p. 42).

³⁸¹ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 453.

La începutul anilor 20 erau resimțite de așezările monahale nu numai efectele primului război mondial, ci și rănile adânci ale secularizării averilor mănăstirești din 1863 în Moldova și Țara Românească, care erau încă nevindecate.³⁸²

În Vechiul Regat, potrivit Anuarului Bisericii Ortodoxe Române din 1909, existau doar 33 mănăstiri și schituri de monahi, cu un număr de 912 viețuitori și 25 mănăstiri și schituri de maici, cu un număr de 2176 de călugărițe și surori.³⁸³ Efectele secularizării averilor mănăstirești sub Alexandru Ioan Cuza se dovedeau devastatoare în timp.

Lipsurile materiale fuseseră accentuate în anii de război, mulți tineri frați din mănăstiri fiind înrolați în armată alături de sute de călugărițe care lucrau ca surori de caritate pe front și în spitalele de război.³⁸⁴ Unele mănăstiri fuseseră jefuite sau distruse sau chiar abandonate, iar altele puse în slujba efortului de război. Sub presiunea exercitată de armata germană, statul român fusese nevoit să preia obiectele de patrimoniu de mare preț de la mănăstiri și să le trimită spre „păstrare” la Moscova.³⁸⁵

Drept recompensă pentru eforturile depuse în timpul primului război mondial, mănăstirile din Mitropolia Moldovei au fost apreciate și recompensate de

³⁸² Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. I*, ediția a II-a, p. 113-116.

În urma promulgării acestei legi, peste 200 de mănăstiri și schituri au fost transformate în parohii, altele au rămas în paragină sau au fost folosite ca închisori și spitale precum: Văcărești, Cotroceni, Măslea, Bisericiani, Pângărați și altele (Arhim. Ilie Cleopa, Arhim. Ioachim Bălan, *Viața monahală ieri și azi*, în volumul „Atotucefalie, Patriarhie....”, București, 1995, p. 388).

³⁸³ *Ibidem*, p. 390.

³⁸⁴ *Ibidem*.

³⁸⁵ Arhim. E. Nica, *op. cit.*, p. 165.

Mare parte din obiectele bisericești, îndeosebi cele din argint, alamă, bronz, cupru și cositor aparținând mănăstirilor din zona ocupată a Puterilor Centrale (Germania și Austro-Ungaria) fuseseră confiscate de administrația militară a acestora (Gh. Vasilescu, *Din suferințele Bisericii noastre în teritoriu vremelnic ocupat (1916-1918)*, în *Biserica Ortodoxă Română, Anul CXVI* (1978), nr. 11-12, p. 1291).

conducerea țării, fiind împrăștiate cu terenuri agricole, îndeosebi după reforma agrară din 1923.³⁸⁶

După înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România și desăvârșirea creării României Mari, viața monahală se va afla într-un continuu efort de reorganizare și dezvoltare.

Beneficiind de un cadru național-bisericesc stabil, viața monahală a început să se refacă nu numai sub aspect administrativ sau patrimonial-economic, ci și sub aspect spiritual-duhovnicesc, mulți tineri îmbrățișau viața călugărească.

În această perioadă, se remarcă faptul că, pe lângă viața de obște, a luat un deosebit avânt și duhul isihast în diferite sihăstii și schituri din diverse zone ale țării și anume la: Sihăstria, Sihla, Icoana, Agapia Veche, Sihastru, Măgura, Poiana Mărului, Rogos, Peștera Ialomicioarei, Frăsinei etc.³⁸⁷

Viața monahală din Transilvania, care fusese practic suprimată la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când la ordinul Curții din Viena, generalul Adolf Bucow distrusese peste 250 schituri și mănăstiri, va cunoaște și ea o perioadă de renaștere. Astfel, prin grija patriarhului Miron Cristea se ridică un schit în Toplița Harghitei, care-i va purta numele. Mitropolitul Nicolae Bălan redeschide viața monahală brâncovenească de la Sâmbătă de Sus, refăcând mănăstirea din temelie, și deschide un schit nou la Păltiniș.³⁸⁸ În Episcopia Caransebeșului sunt reînființate mănăstirile de la Săraca, Partoș, Sfântul Ilie și Cezla³⁸⁹, în Episcopia Oradei este înființată mănăstirea de la Izbuț³⁹⁰, iar în Maramureș cea de la Rohia.

³⁸⁶ Arhim. E. Nica, *op. cit.*, p. 163.

Nu același lucru s-a întâmplat cu mănăstirile din Basarabia, care au fost, în mare măsură, expropriate după război de patrimoniul agrar considerabil de care dispuneau (Ioan Scurtu ș.a. *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, ed. cit., p. 40).

³⁸⁷ *Ibidem*.

³⁸⁸ Alex. Moraru, *op. cit.*, p. 522; Ieron. Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească – sec. IV-XX*, București, 1982, p. 33.

³⁸⁹ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 437.

³⁹⁰ *Ibidem*, p. 438.

Sub egida Comisiei Naționale a Monumentelor istorice, numeroase mănăstiri vor fi restaurate, Comisia aducând un aport substanțial la refacerea patrimoniului național bisericesc.

În ceea ce privește aspectul legislativ, Legea și Statutul Bisericii Ortodoxe Române din 1925 au acordat o atenție deosebită organizării vieții monahale în duhul tradiției canonice, legiferând o serie întreagă de aspecte ale vieții de obște monahale.

Statutul Bisericii Ortodoxe Române încerca să creeze premize favorabile pentru încurajarea activității filantropice și pastoral-misionare, era încurajată organizarea de școli monahale sau de cântăreți bisericești, deschiderea de școli misionare, a tipografiilor de cărți bisericești sau de diverse ateliere de pictură, broderie, argintărie bisericească etc.

În această perioadă, Patriarhia Română reușește în 1935 înființarea primei mănăstiri românești la locurile sfinte, cu hramul Sfântul Ioan Botezătorul de lângă Iordan. De asemenea, pe țărm palestinian lua naștere Așezământul românesc din Ierusalim, care în timp își va dovedi pe deplin importanța.³⁹¹

Printre alte preocupări se înscrie și înființarea Institutului Biblic.³⁹²

Declanșarea primului război mondial a dus în perioada 1914-1916 la desființarea majorității revistelor și tipărițiile bisericești; abia la începutul anilor 20, cartea bisericească reușește să-și găsească vechea putere și să-și caute noi modalități de dezvoltare.

Odată cu venirea lui Miron Cristea în fruntea Arhiepiscopiei din București, a reînviat revista teologică a Sfântului Sinod „Biserica Ortodoxă Română” pentru ca mai apoi să se înființeze un curier al arhiepiscopiei Bucureștilor cu titlu „Apostol” care a constituit un imbold pentru toate eparhiile care scot foi speciale eparhiale.³⁹³

Printre înfăptuirile mai deosebite ale lui Miron Cristea ca mitropolit primat trebuie să amintim și înființarea Institutului Biblic, precum l-a numit el, institut care se va numi mai târziu: „Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române”.

³⁹¹ Antonie Plămădeală, *Contribuții istorice...*, p. 38.

³⁹² C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 166-168.

³⁹³ *Ibidem*, p. 443.

Propunerea face încă o dată dovada calităților sale de organizator și legiuitor, ca unul ce alcătuiuse în Transilvania atât statute, cât și regulamente.³⁹⁴

În propunerea către Sfântul Sinod, el motiva necesitatea înființării acestui Institut cu faptul ca „educația religioasă lasă mult de dorit” și că se impune o muncă sistematică și hotărâtă. Mai întâi avea în vedere tipărirea Sfintei Scripturi, cu deosebire a Noului Testament și a altor cărți care trebuiau traduse „în limba frumoasă și arhaică-populară românească”.³⁹⁵

El constata că, chiar și un preot are încă nevoie de instrucție, pentru ei urmând a se tipări traduceri din scrierile patristice. Acestea erau cerute cu insistență și de mari cărturari în frunte cu Nicolae Iorga.³⁹⁶

Hotărârea de înființare a Institutului Biblic Ortodox s-a luat în ședința Sfântului Sinod din 26 mai 1920, stabilindu-se o largă comisie sub președenția episcopului Hușilor, Nicodim Munteanu, care să studieze amănuntele de funcționare.

Institutul lua ființă în 1922, fiind conceput ca un așezământ de cultură și colportaj pentru întreaga Biserică.

Până la organizarea lui în 1940-1941, activitatea acestui institut a fost destul de restrânsă și fără prea mare influență în domeniul tipăriturilor noastre bisericești. De altfel, el nici nu avea la început o tipografie proprie; abia în 1927 vechea tipografie a cărților bisricești a trecut în proprietatea Patriarhiei, ca tipografie a Institutului Biblic. De aceea, mai ales în timpul păstoririi primului patriarh, Miron Cristea, anumite cărți de cult, părți din Biblie, cărți de rugăciune și de pietate, cărți de predici, au continuat să fie tipărite în diferitele tiparnițe ale centrelor eparhiale existente înainte de al doilea război mondial, sau chiar în tiparnițe sau edituri particulare fără ca tipărirea lor să fie reglementată de un plan editorial unitar și bine definit.

³⁹⁴ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 17.

³⁹⁵ *Ibidem*, p. 18.

³⁹⁶ *Ibidem*, p. 14.

Tiparul și cartea bisericească în timpul Patriarhului Miron Cristea³⁹⁷

Prin unificarea Bisericii Ortodoxe Române din țara reîntregită de după primul război mondial, urmată de înființarea Patriarhiei în 1925, cărțile de cult au început să fie tipărite, de regulă, la București în Tipografia Cărților Bisericești.³⁹⁸ Prin această măsură se urmărea unificarea cultului și a limbii noastre liturgice. Cele tipărite îndată după primul război mondial - până la 1925 - sunt foarte puține din pricina lipsurilor firești de după război, dar nici cele de după înființarea Patriarhiei nu sunt prea numeroase în raport cu nevoile Bisericii. Ele au fost tipărite sub îndrumarea Sfântului Sinod, de către comisii de arhierei, care nu fac nici o îmbunătățire sau revizuire de fond a textelor tradiționale, ci se mulțumesc în general să reproducă întocmai textele din edițiile de la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, cu toate calitățile și defectele lor.³⁹⁹

Un important pas înainte s-a făcut însă, prin tipărirea Sfintei Scripturi în 1936, printr-un efort concentrat inițial și susținut de Patriarhul Miron Cristea, înscriindu-se prin aceasta pe lista celor care în trecut au știut că prin aceasta oferă românilor o limbă comună, menită să le mențină unitatea națională.⁴⁰⁰

Pentru realizarea acestui scop, Patriarhul Miron înființase Institutul Biblic, iar în 1927 reușise să publice noua tâlcuire a Noului Testament făcută de Grigore Pișculescu, teolog și literat de seamă, hirotonit preot de către, primul patriarh, dându-i în același timp tot sprijinul moral și material pentru tălmăcirea Sfintei Scripturi.

„Traducerea și tipărirea Sfintei Scripturi a durat șase ani. Lucrarea aceasta s-a început la 5 Mai 1930, când s-a făcut înțelegere cu traducătorii. Nicodim Munteanu, Mitropolitul Moldovei - pe atunci stareț al mănăstirii Neamț - și preoții Grigore Pișculescu (Gala Galation) și Vasile Radu, profesori la Facultatea de teologie

³⁹⁷ A se vedea C.V. Petcu, *op. cit.*, p. 168-173.

³⁹⁸ Pr. prof. Ene Braniște, *Tiparul și cartea bisericească în cei 50 de ani de patriarhat (1925-1975)*, în Biserica Ortodoxă Română, An. XCIII(1975), nr. 11-12, p. 1422.

³⁹⁹ *Ibidem*, p. 1423.

⁴⁰⁰ *Ibidem*

din Chișinău, și s-a terminat la ziua de Sfinții Împărați Constantin și Elena , fiind dată la lumina în tipografia Cărilor Bisericești.⁴⁰¹

Apărută ca ediție oficială, de probă, a Bibliei, tipărită din inițiativa Patriarhului Miron Cristea și sub controlul Sfântului Sinod, această operă monumentală, caracterizată ca un document de mare însemnătate al evoluției și progreselor moderne ale limbii noastre literare, apărea la o distanță de 22 de ani după cea dintâi ediție sinodală din 1911, umplând un gol imens în literatura noastră religioasă și satisfăcând o necesitate viu simțită de multă vreme.⁴⁰²

Această Biblie are un lung „Cuvânt înainte” semnat de Miron Patriarhul Românilor. Asemenea Predosloviilor bătrâne, acest „Cuvânt înainte” formează o admirabilă expunere a istoricului traducerilor Bibliei în românește, într-un stil ales. Totodată, în partea ultimă, Patriarhul își dezvăluie toată taina preocupărilor sale, din care a născut această nouă tălmăcire.⁴⁰³

Însărcinarea tălmăcitorilor a fost să dea „o traducere exactă, limpede, fără cuvinte anevoie de înțeles și într-o limbă cât mai îngrijită păstrând nota arhaică a atât de frumoasei limbi a vechilor Scripturi”.⁴⁰⁴

Cu prilejul tipăririi Bibliei în 1936, Patriarhul Miron, într-o scrisoare adresată Academiei Române la 27 mai - era membru de onoare al Academiei - spunea în încheiere: „Eu doresc ca ea să contribuie - ca și edițiile înaintașilor - la închegarea neamului, la întărirea conștiinței și unității sale bisericești, culturale și naționale și să fie și să rămâie prin dumnezeieștile sale povești și învățături - ca și în trecut - temelia de dezvoltare a întregii noastre vieți personale, familiale și obștești”.⁴⁰⁵

Din nefericire, noua traducere prezenta mari deosebiri de text față de Biblia sinodală din 1914, mai ales când era vorba de Cărțile Vechiului Testament pentru care traducătorii au luat ca bază textul ebraic masaretic. În uzul liturgic al Bisericii noastre,

⁴⁰¹ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 34.

⁴⁰² D.I. Balaur, *Noua traducere a Sfintei Scripturi*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LIV (1936), p. 337.

⁴⁰³ Pr. Prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 1422.

⁴⁰⁴ Pr. Haralambie Roventă, *op. cit.*, p. 666.

⁴⁰⁵ *Ibidem*.

pentru textele psalmilor, al paremiilor și al altor lecturi vechi-testamentare folosite în cărțile noastre de cult se încetățenise vechea traducere românească, făcută după versiunea grecească a Septuagintei. De aceea, încercările ulterioare de a înlocui traducerea veche a acestor texte din cărțile de slujbă, cu cea nouă, nu au dat rezultate.⁴⁰⁶

Scoaterea în evidență a inițiativei sale privitoare la Biblia din 1936 care-i poartă numele a atras Patriarhului Miron Cristea și unele nemulțumiri, printre acestea numărându-se chiar a părintelui Grigore Pișculescu, care-și vedea diminuat astfel, importantul său rol pe care l-a jucat în traducerea Sfintei Scripturi.

Fără îndoială, Gala Galation (alias Grigore Pișculescu) „nu inventează și nu-și arogă inițiative și idei pe care nu le-a avut. Dar a avut și el nevoie de un patriarh, așa cum și patriarhul a avut nevoie de un Galation”.⁴⁰⁷

Totodată, Biblia din 1936 marchează un nou jalon în dezvoltarea limbii românești.

Pasiunea patriarhului Miron pentru Sfânta Scriptură nu s-a oprit însă odată cu tipărirea ei integrală în 1936, vădindu-se și prin alte realizări. Prin râvna patriarhului, poetul Vasile Militaru publică Psaltirea în versuri, ca un alt Dosoftei, de data aceasta în teascurile Tipografiei Cărilor Bisericești.⁴⁰⁸

Tot datorită inițiativei Patriarhului, a apărut o nouă traducere revizuită a Noului Testament, în 1937, într-un format ca cel al Societății Britanice și la un preț mai ieftin.⁴⁰⁹

De asemenea, primul ierarh al țării își făcea cunoscută la 1 ianuarie 1937, cu prilejul primirii preoților din capitală, dorința de a fi scoasă cât mai curând posibilă o ediție populară a Sfintei Scripturi. Printr-o astfel de tipărire Patriarhul Miron nădăjduia o răspândire cât mai largă a Sfintei Cărți în rândul tuturor maselor,

⁴⁰⁶ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 36.

⁴⁰⁷ Pr. Prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 1422.

⁴⁰⁸ *Ibidem.*

⁴⁰⁹ Antonie Plămădeală, *Biblia de la 1936 și avatarurile ei*, în vol. „Dascăli de cuget și simțire românească”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 435.

considerând că ar putea constitui și un important mijloc de luptă împotriva sectanților, deosebit de activi în acea vreme.⁴¹⁰

În 1938, se tipărește o altă ediție a Bibliei, din inițiativă laică, sub titlu „*Biblia adică Dumnezeuiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament*” cuprinzând de asta dată numai traducerea a doi dintre cei trei traducători ai primei ediții - preoții Vasile Radu și Grigore Pișculescu. Era o ediție de masă, într-un format mai mare, greu de purtat și de folosit.⁴¹¹

Tipărirea acestei noi ediții a Sfintei Scripturi venea ca un efect al divergențelor iscate între Patriarhul Miron și cei doi traducători de seamă, Gala Galation și Vasile Radu și care astfel își vedeau satisfăcute nevoițele, Patriarhul Miron abținându-se să reacționeze împotriva acestei inițiative. Biblia din 1938 purta și însemnele într-o măsură mai mică sau mai mare, protectoare, ale regelui Carol al II-lea.

Pe lângă susținerea unor lucrări teologice și a cărților de slujbă, Patriarhul Miron Cristea „între anii 1925-1939 a imprimat șase volume mari cu „Pastorale predici și cuvântări”,⁴¹² în care își va face remarcată din plin vocația sa predicatorială. În 1927, tipărește cartea „*Adevăruri istorice asupra întregirii neamului*”, la care dacă adăugăm și preocupările sale culturale din perioada cât a funcționat la Sibiu - teza de doctorat despre Eminescu, o carte despre Alexandru Roman (1825-1897) vestit profesor de limba și literatura română la Universitatea din Budapesta (1897) apoi colecția de proverbe maxime, asemănături și idiatisme, Sibiu, 1901, Iconografia și întocmirile din interiorul Bisericii Răsăritene, Sibiu, 1905, Biserica-Catedrală de la Mitropolia Ortodoxă din Sibiu, Istoricul zidirii 1857-1906.⁴¹³ Constatăm o importantă

⁴¹⁰ Pr. Haralambie Roventă, *op. cit.*, p. 666.

⁴¹¹ Pr. Victor N. Popescu, *Ediția populară a Sfintei Scripturi*, în Biserica Ortodoxă Română, An LV (1937), p. 110.

⁴¹² Pr. Prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 1422.

⁴¹³ Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, *Patriarhia română la 70 de ani (1925 - 1995)*, în „Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă”, Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 272.

și valoroasă activitate culturală pusă în slujba poporului și a Bisericii române recunoscându-l pe Patriarhul Miron Cristea ca un valoros cărturar.

PS NEWS

CAPITOLUL VI

RAPORTUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE CU CELELALTE BISERICI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

6.1. Raportul Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe surori

6.1.1. Relația Bisericii Ortodoxe Române cu Patriarhia Ecumenică

Relațiile Bisericii Ortodoxe Române în timpul păstoririi lui Miron Cristea ca mitropolit primat s-au arătat de la început deosebit de fructuoase. În acest sens, trebuie menționată, în primul rând, atitudinea Bisericii Române în sprijinul Patriarhiei ecumenice, care suporta efectul victoriei armatei lui Kemal Atatürk împotriva grecilor din Asia Mică. În 1922 a avut loc, o conferință de pace la Laussane, unde turcii puneau grecilor condiții dure, dintre acestea unele se refereau la Patriarhia Ecumenică. În cadrul conferinței de pace, ministrul de Externe al României, I.G. Duca, dând curs interesului României și rugăminții mitropolitului primat Miron Cristea făcută în numele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a intervenit cu succes obținând o soluție echitabilă.⁴¹⁴

Era în joc chiar mutarea scaunului Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, însă țările occidentale, în frunte cu Anglia, la care s-a adăugat și România au intervenit pe lângă guvernul turc, unde au găsit înțelegere. De altfel, după cum arată Ion Rusu-Abrudeanu, guvernul grec ca și patriarhul Meletie al IV-lea al Constantinopolului („un arhipăstor cult... cu idei liberale și noi”⁴¹⁵), n-au întârziat de a exprima mitropolitului primat al României călduroasele lor mulțumiri pentru sprijinul acordat.⁴¹⁶

⁴¹⁴ Ion Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 315; C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 201-202.

⁴¹⁵ Pr. Prof. T. Titov, *Situația Bisericilor Ortodoxe Orientale în prezent*, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1933, p. 7.

⁴¹⁶ Ion Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 317.

De altfel, relațiile dintre cele două țări și biserici s-au bucurat de o deosebită evoluție în toată perioada interbelică. Un exemplu în acest sens îl reprezintă colaborarea dintre Patriarhia Ecumenică în frunte cu Meletie al IV-lea și Biserica Română în organizarea primei conferințe panortodoxe din 1923, cele două biserici fiind, de fapt, artizanele întâlnirii.

Cu toate acestea, relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu Patriarhia de la Constantinopol au rămas în continuare vădit incomodate de atitudinea guvernului turc, care și după încheierea păcii după războiului greco-turc, a supus Patriarhia Ecumenică unor grele încercări, restrângându-i prin toate mijloacele activitatea. Deceniul al III-lea al secolului al XX-lea a fost pentru Patriarhia Ecumenică extrem de dificil. În favoarea Patriarhiei Ecumenice, Miron Cristea prin poziția sa de conducător al Bisericii Române, a intervenit în numeroase rânduri, atât în numele Bisericii Ortodoxe Române, cât și a statului român. El a insistat deseori pe lângă reprezentanții guvernului român să facă demersuri diplomatice în sprijinul ortodoxiei, demersuri care se intersectau doar cu cele ale Bisericii anglicane, acestea fiind singurele care au acționat, de altfel, cu succes în sprijinul Patriarhiei Ecumenice.⁴¹⁷

În planul relațiilor directe dintre Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia Ecumenică după promulgarea „*Legii pentru ridicarea scaunului arhiepiscopal și mitropolitan al Ungrovlahiei, ca primat al României, la rangul de Scaun Patriarhal*” (în februarie 1925), câteva luni mai târziu (în 30 iulie 1925) Patriarhul ecumenic Vasile II (1925-1929) a dat un *Tomos de recunoaștere a Patriarhiei Ortodoxe Române*.⁴¹⁸

Cu prilejul instalării primului Patriarh al României, dr. Miron Cristea, de la 1 noiembrie 1925, Patriarhia Ecumenică a fost reprezentată la acest eveniment de către Mitropolitul Ioachim al Calcedonului, Mitropolitul Ghermanos al Sardeonului,

⁴¹⁷ C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 202-203.

⁴¹⁸ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, 412.

Mitropolitul Fotie al Dercosului și dl. Spiru Constantinide, marele dragoman al Patriarhiei.⁴¹⁹

În toamna anului 1925, Mitropolitul dr. Nicolae Bălan al Ardealului a condus un pelerinaj la Locurile Sfinte; cu această ocazie a fost vizitată și Patriarhia Constantinopolului.⁴²⁰

Doi ani mai târziu (la 23 mai 1927), Patriarhul Miron a făcut o vizită la Constantinopol, pentru a-i mulțumi și „prin viu grai” Patriarhului Ecumenic, Vasile III, pentru că a acordat Bisericii noastre rangul de Patriarhie; în timpul discuțiilor, Patriarhul român a propus înființarea unui „Consiliu de reprezentanți” ai tuturor Bisericilor Ortodoxe (cu sediul la Constantinopol), în vederea realizării unității panortodoxe.⁴²¹ Se urmărea, de asemenea, întărirea poziției Patriarhiei Ecumenice în noul context politic al statului turc. Patriarhul Miron Cristea declara, într-una din ședințele Sfântului Sinod, că dacă Consiliului de reprezentanți „se făcea demult, Patriarhia n-ar fi amenințată de a deveni un simplu episcopat în Turcia”.⁴²²

Cu toate că propunerea Patriarhului Miron n-a găsit ecou la Patriarhia Ecumenică, el s-a bucurat la Constantinopol de o deosebită stimă și apreciere. În cadrul discuțiilor purtate la Constantinopol, Patriarhul a abordat propunerea organizării unei conferințe interortodoxă și cu siguranță și problema Schismei bulgare.⁴²³ În acest sens, Patriarhul l-a însărcinat pe episcopul Tit Târgovișteanul (Simedrea), vicar patriarhal, să abordeze aceste probleme și peste doi ani în timpul vizitei pe care acesta o face la Constantinopol, în iulie 1929. Pe lângă aceste probleme, Episcopul Tit avea mandat să medieze diferendumul dintre Patriarhia Constantinopolului și Biserica Albaniei și să abordeze problema stabilirii unui consens cu privire la sărbătorirea

⁴¹⁹ Arhim. Iuliu Scriban, *Învestitura Patriarhului României*, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul XL (1925), nr. 11, p. 701 și 708.

⁴²⁰ Pr. prof. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 475.

⁴²¹ Arhiva Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, *Dosar 233/1927*, f. 21u; Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 12.

⁴²² Dr. Antonie Plămădeală, *Ca toți să fie una*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 140.

⁴²³ *Ibidem*, p. 141.

Sfintelor Paști în anul 1930 și cea privitoare la disciplinarea călugărilor din Sfântul Munte Athos.⁴²⁴

Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu patriarhia Ecumenică s-au derulat pe toată perioada de păstorire a Patriarhului Miron Cristea în duh de frățietate și cordialitate, fapt sesizabil din schimburile de scrisori cu prilejul instalării noului Patriarh Fotie, după moartea Patriarhului Vasile III sau din vizitele mitropoliților Ghermanos al Sardeonului și Dorotei al Laodiceei din 1936.

6.1.2. Relația Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Bulgară

Tot în folosul Ortodoxiei și al unității bisericești trebuie sublinată atitudinea lui Miron Cristea față de Biserica Bulgară.⁴²⁵

Înființarea Exarhiei bulgare, la 20 februarie 1870, a dus la declanșarea Schisme de către sinodul Patriarhiei Ecumenice în 1872. Astfel că Biserica bulgară, după o luptă eroică pentru independența bisericească, care s-a încununat prin înființarea Exarhatului, ducea după 1872 o luptă pentru justificarea canonică și normalizarea raporturilor cu celelalte Biserici ortodoxe.⁴²⁶ În acest sens, cea dintâi Biserică care a intrat în comuniune oficială și deplină cu Biserica bulgară a fost Biserica română, prin intervenția hotărâtă a mitropolitului Miron Cristea, care după ce a studiat adresa primită de la Biserica bulgară, prin care acesta solicita cu insistență Sfântul Mir pentru nevoile bisericești, a hotărât împreună cu venerabilul profesor al Facultății de Teologie din București Dragomir Demetrescu, să trimită Bisericii bulgare Sfântul Mir, ca „să nu rămână nici o clipă vreo ramură din Biserica ortodoxă lipsită de Sfântul Mir, întrucât un asemenea lucru va fi în paguba credinței și a întregii Biserici Ortodoxe”.⁴²⁷

⁴²⁴ *Ibidem*, p. 142.

⁴²⁵ A se vedea C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 203-205.

⁴²⁶ S. Simionov, *Patriarhul Miron și Biserica bulgară*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LVI (1938), p. 706.

⁴²⁷ *Ibidem*, p. 705.

Gestul Bisericii române față de autoritățile superioare ale Bisericii bulgare, a reprezentat o largă deschidere și înțelegere a problemelor spirituale și canonice ale Bisericii vecine.

De altfel, mitropolitul Miron Cristea ruga în 1922 Patriarhia Ecumenică să ridice așa zisa schismă bulgară, arătând că „la temelia ei nu prea stau pricini bisericești”. Totodată Patriarhia din Constantinopol era prevenită că, în caz contrar, Biserica Română nu se va conforma cu această schismă.⁴²⁸

Lucru care, de alături, s-a și întâmplat, Biserica Română trimițând Sfânt Mir Bisericii bulgare, care din 1872 și până la 1918 era primit în mod tacit de la Biserica Rusă.

Biserica Ortodoxă Română a intrat în comuniune deplină oficială cu Biserica Bulgară prin actul de unire sacramentală între arhiepiscopii români și cei bulgari, act petrecut cu ocazia sfințirii bisericii Ligației Regale a României la Sofia în august 1923, de către un sobor de preoți, având în frunte pe mitropolitul Bucovinei Nectarie Coltariuc și pe mitropolitul Ștefan al Sofiei.

Gestul Bisericii Române a avut semnificația unui început și rostul unei pilde pentru celelalte Biserici ortodoxe. Afirmarea înaintea întregii lumi ortodoxe s-a înfăptuit în anul 1925 cu prilejul ridicării Bisericii Ortodoxe la rangul de Patriarhat, eveniment la care Sfântul Sinod și Patriarhul Miron au poftit Biserica bulgară să trimită un reprezentant la învestirea celui dintâi Patriarh al României.⁴²⁹

Legăturile dintre cele două Biserici s-au întărit și prin schimbul de profesori de teologie, profesorul bulgar Ștefan Zankov conferențiind la București și Sibiu.⁴³⁰

Actul mitropolitului Miron, pe lângă consecințele de natură spirituală, a avut și un efect de ordin politic și social în relațiile româno-bulgare. Aproximarea bisericească a urmărit în același timp și o apropiere între cele două popoare, dezbinată de războiul balcanic din 1913 și primul război mondial. Respectul pe care vecinii noștri de la sud l-au avut față de Patriarhul Miron Cristea este remarcat și prin faptul că

⁴²⁸ *Ibidem.*

⁴²⁹ *Ibidem*, p. 707.

⁴³⁰ Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 455.

la înmormântarea sa din 14 martie 1939 a participat din partea Bisericii Ortodoxe Bulgare Mitropolitul Mihail al Rusciucului, Chiril, Mitropolitului Plovdivului; din partea Facultății de teologie din Sofia a fost de față pr. prof. dr. Ștefan Zankov. În timpul ceremoniei de înmormântare, Mitropolitul Mihail a amintit de bunele relații ce s-au statornicit între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Bulgară, pe vremea Patriarhului Miron.⁴³¹

6.1.3. Propunerea mitropolitului primat Miron Cristea pentru organizarea unui nou sinod ecumenic - 1920

În calitate de mitropolit primat, Ilie Miron Cristea a prezentat în premieră, într-o ședință a Sfântului Sinod din 1920, propunerea organizării unui nou sinod ecumenic al întregii ortodoxii⁴³², al optulea după cele șapte din primul mileniu.⁴³³

„Prin sporirea necurmată a treburilor vieții - își argumenta propunerea Miron Cristea - omenirea s-a văzut silită să-și revizuiască vechile ei așezări aproape din veac în veac, și să și le reclădească după adevărurile și cerințele date la iveală de vremurile noi”.⁴³⁴

Inițiativa organizării unui nou sinod ecumenic venea într-un moment de cotitură pentru istoria europeană și mondială. Evenimentele care se produsese la sfârșitul primului război mondial scosese la iveală numeroase națiuni, care cu puțin timp în urmă erau înglobate marilor imperii și care urmăreau acum o consolidare a suveranității și independenței lor, prin tratate și pacte de recunoaștere internațională sau prin încadrarea în Societatea Națiunilor, organism creat în 1919, având ca scop dezvoltarea bunelor relații între state, deci prin asigurarea unui climat de pace.

În această ordine nou creată, „conform principiului consfințit de sinodul IV ecumenic și de sinoadele următoare, starea de lucruri bisericești trebuia să urmeze

⁴³¹ Diac. Gheorghe I. Moiescu, *Moartea în îngroparea Fericitului întru pomenire Miron Patriarhul României*, în Biserica Ortodoxă Română, Anul LXVI (1948), nr. 1-2, p. 145, 156, 164-165.

⁴³² A se vedea C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 205-208.

⁴³³ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 20.

⁴³⁴ Idem, *Sfântul și Marele Sinod ortodox*, în Telegraful Român, nr. 17-18, 1982, p. 1.

starea politică de fapt.⁴³⁵ Ori, după război, o serie de Biserici naționale, ca cele din Estonia, Lituania, Letonia și Finlanda sau Cehoslovacia și Polonia, devin autonome sau autocefale, fiind legate de marea familie ortodoxă numai pe bază dogmatică și canonică. Largile vederi ale mitropolitului primat Miron Cristea cu privire la viața bisericească și socială se reflectă și în această frumoasă inițiativă de întărire a ortodoxiei în cadrul noii situații geopolitice europene, prin care urmărea o consolidare a unității ortodoxiei, prin rezolvarea unor diferențe între biserici și prin strângerea legăturilor interortodoxe. Acest lucru se impunea cu atât mai mult cu cât prestigiul de altă dată al ortodoxiei era în scădere: în Rusia, în urma furiei sălbatice a bolșevismului, Biserica ortodoxă era la pământ în timp ce Patriarhia din Constantinopol trecea și ea prin momente grele din pricina războiului din Asia Mică dintre greci și turci.⁴³⁶

În aceste condiții, rezolvarea problemelor doctrinare în cadrul unui sinod ecumenic și astfel strângerea relațiilor interortodoxe se impunea ca necesară fiind, de altfel, în spiritul vremii.

Patriarhul Miron propunea la vremea aceea teme pentru agenda Sinodului, dintre care jumătate sunt valabile și astăzi.⁴³⁷ Amintim în acest sens:

a) Statornicirea mijloacelor pentru combaterea sectelor care s-au ivit în sânul popoarelor ortodoxe;

b) înlocuirea calendarului Iulian cu cel gregorian, sau cu unul mai nou și mai exact științificește decât acesta din urmă; peste tot o unificare reclamată de marile interese ale țării și Bisericii;

c). asezarea eventuală în calendar a sărbătorilor din cursul săptămânii, în așa fel ca cele care se vor putea să se mute să fie trecute în duminica viitoare;

d) revizuirea unor momente rituale ținându-se seama de formația și de dispozițiunile sufletești, morale și artistice ale creștinilor din vremurile noastre și adoptarea unor slujbe pentru trebuințele bisericilor din parohii și din mănăstiri

⁴³⁵ Pr. Econom Vasile Pocitan, *op. cit.*, p. 94.

⁴³⁶ Ion Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 312.

⁴³⁷ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 51.

e) reexaminarea zilelor de post, în legătură cu clima, igiena organismului omenesc și cu influența asupra sufletului;

f) organizarea în comun, de către toate Bisericele Ortodoxe a unor institute de propagandă creștină ortodoxă, fără nicio primejdie însă pentru ordinea publică și pentru siguranța națională și politică a statelor respective.

g) necăsătorirea preoților văduvi, în funcție de vârsta și de greutatea lor familiale și de trai.

h) examinarea din nou a gradelor de rudenie în vederea căsătoriei și alte momente.

i) găsirea mijloacelor pentru ridicarea monahismului oriental la vechea-i strălucire și îndrumarea lui spre accepțiuni culturale umanitare.⁴³⁸

A rămas valabilă și metoda de lucru pe care o propunea el: temele să fie dezbătute și clarificate în prealabil de către teologi, ierarhii școlii teologice și sinoade locale, în așa fel încât Marele Sinod doar să le sancționeze.⁴³⁹ De altfel, conferințele de la Rhodos din anii '60 ai secolului trecut, vor stabili peste o sută de teme. Mai apoi s-au selecționat câteva zeci și în cele din urmă au rămas doar zece, așa cum gândise și Ilie Miron Cristea.⁴⁴⁰

În ceea ce privește ideea unei întâlniri panortodoxe, din însemnările lui Miron Cristea mai aflăm și de ideea convocării unui sinod ecumenic la Ierusalim, idee apărută în discuțiile cu patriarhul Damianos al Ierusalimului, care a vizitat Bucureștiul în anul 1924.⁴⁴¹

Toate acestea dovedesc o dată în plus, realismul orientării Bisericii noastre în lumea contemporană cu mult înainte de a face acest lucru alte Biserici creștine, și cu mult înainte ca ideea să devină un bun comun tuturor Bisericilor ortodoxe, așa cum este astăzi”,⁴⁴² meritul fiind în întregime al mitropolitului primat Miron Cristea.

⁴³⁸ Idem, *Contribuții istorice...*, p. 21.

⁴³⁹ Idem, *Sfântul și Marele...*, p. 1.

⁴⁴⁰ Idem, *Contribuții istorice...*, p. 22.

⁴⁴¹ *Ibidem.*

⁴⁴² Idem, *Sfântul și Marele...*, p. 1.

6.1.4. Participarea Bisericii Ortodoxe Române la conferințele panortodoxe

Conferința panortodoxă de la Constantinopol (1923)

Prima și cea mai importantă conferință panortodoxă a secolului al XX-lea s-a desfășurat la Constantinopol în perioada 10 mai - 8 iunie 1923. La lucrări, au fost invitați să participe Biserica Ortodoxă a Alexandriei, a Antiohiei, a Ierusalimului, a Serbiei, a Ciprului, a Greciei, a României, precum și Sinodul mixt de la Carloviț.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române, au participat Arhimandritul Iuliu Scriban, profesorul Dragomir Demetrescu și profesorul Petru Drăghici.

Principala temă de discuție a fost reforma sau îndreptarea calendarului vechi sau iulian, rămas în urmă cu 13 zile față de calendarul civil. Pe baza referatelor profesorului Petru Drăghici și a profesorului Milanovici din Belgrad și a amplei discuții din cea de-a treia ședință, s-a hotărât suprimarea celor 13 zile de întârziere pe care le avea calendarul vechi iulian, astfel încât ziua de 1 octombrie s-a socotit ca fiind ziua de 14 octombrie. S-a ajuns astfel ca anul bisericesc și civil să fie echivalent cu cel solar sau tropic.⁴⁴³ Pentru data Paștelui s-a hotărât să se țină seama de timpul sfântului oraș Ierusalim, care se lua drept criteriu.⁴⁴⁴

Din nefericire, hotărârile conferinței cu privire la schimbarea calendarului nu au fost aplicate în toate bisericile ortodoxe. În 1924, doar Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, Patriarhia Alexandriei, Patriarhia Antiohiei și Biserica Ortodoxă Română au adoptat calendarul îndreptat. În 1968, calendarul îndreptat a fost adoptat și de celelalte biserici ortodoxe, cu excepția Patriarhiei Ierusalimului, a Patriarhiei Ruse, a

⁴⁴³ A. Moraru, *op. cit.*, p. 100; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 474; Ierom. Magist. Iulian Florea, *Participarea și contribuția Bisericii Ortodoxe Române la conferințele interortodoxe în prima jumătate a secolului al XX-lea*, în *Ortodoxia*, anul XIV (1962), nr. 1-2, p. 184-185.

⁴⁴⁴ Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, p. 434.

Patriarhiei Serbiei și a nouăsprezece mănăstiri din Muntele Athos (în afară de Mănăstirea Vatoped).⁴⁴⁵

La această conferință s-au luat, însă, și o serie de hotărâri cu un pronunțat caracter canonic, cum au fost:

- propunerea de a se îngădui și a doua căsătorie a preoților și diaconilor rămași văduvi prin deces. Sinodul bisericilor particulare avea posibilitatea să aprobe astfel de cereri.
- vârsta la care se poate hirotoni a fost stabilită la 21 ani - diacon, 24 ani - preot, 30 ani - episcop, iar tunderea în monahism nu mai devreme de 25 ani.
- se socotesc impedimente la căsătorie toate acelea care au fost stabilite ca atare de canoanele sinoadelor ecumenice.
- cu privire la posturi, să se țină canonul 69.
- se primește propunerea Mitropolitului Nicolae Bălan cu privire la celebrarea, cu mare fast, a 1600 ani de la Sinodul de la Niceea.
- divorțul este socotit valabil numai dacă se pronunță, în cazul căsătoriilor cu cununie religioasă, și de către autoritatea bisericească respectivă.
- căsătoria clerului și după hirotonie.⁴⁴⁶

În cadrul conferinței, Arhimandritul Iuliu Scriban a prezentat propunerea Mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului de a se face pregătiri pentru sărbătorirea în anul 1925 a 1600 ani de la Sinodul Ecumenic de la Niceea, prilej cu care se dorea și alcătuirea unei noi mărturisiri de credință care să fie trimisă și Bisericii de la Roma.⁴⁴⁷

În sprijinul aceleiași idei a vorbit și prof. D. Demetrescu, care susținea că mărturisirile de credință „pe care le avem sunt provocate de anumite împrejurări și au în vedere anumite scopuri și, astfel, toate poartă un caracter particular. Ele nu sunt alcătuiri

⁴⁴⁵ Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Istoria Bisericii Universale*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, p. 522.

⁴⁴⁶ Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *op. cit.*, p. 434-435.

⁴⁴⁷ Arhim. Iuliu Scriban, *Conferința interortodoxă de la Constantinopol*, în revista *Biserica Ortodoxă Română*, Anul XLI (1923), p. 662.

oficiale, nici hotărâri ale întregii Ortodoxii și nu cuprind decât părți ale întregii Ortodoxii”.⁴⁴⁸

Mai mult, confirmând rolul major pe care Biserica noastră dorea să-l aibă în susținerea întăririi unității bisericilor ortodoxe, delegația Bisericii Ortodoxe Române propunea să se constituie și un organ permanent al Ortodoxiei care să păstreze legătura dintre bisericile ortodoxe și prin intermediul căruia să se rezolve problemele comune.⁴⁴⁹

Conferința din 1923 de la Constantinopol a manifestat un real entuziasm în planul unității bisericilor ortodoxe și a promovării unui mare sinod panortodox. A fost, de asemenea, prima mare conferință ortodoxă care a ridicat o serie de probleme de natură canonică privind situația clerului. Însă cea mai importantă realizare a conferinței rămâne îndreptarea calendarului, chiar dacă adoptarea acestuia în sânul bisericilor ortodoxe continuă și astăzi să creeze disensiuni.

Conferința de la Vatoped (1930)

Conferința de la Vatoped a fost convocată de Patriarhul Fotie al Constantinopolului, cu acordul celorlalte biserici, pentru zilele de 8-23 iunie 1930. Au lipsit de la întrunire Biserica Ortodoxă Rusă și cea Bulgară.

Această nouă conferință se desfășura oarecum pe fondul neliniștilor create cu privire la acceptarea în bisericile ortodoxe a hotărârilor conferinței de la Constantinopol și își propunea să aibă un caracter pregătitor în vederea convocării unui prosinod, care avea să fie urmat de un sinod panortodox.⁴⁵⁰

⁴⁴⁸ Dragomir Demetrescu, *De la congresul panortodox din Constantinopol*, în revista Biserica Ortodoxă Română, Anul XLI (1923), p. 305.

⁴⁴⁹ Arhid. Pr. Prof. dr. Ioan Floca, *op. cit.*, p. 435.

⁴⁵⁰ Arhim. I. Scriban, *Congrese ortodoxe și cu ortodocși*, în Biserica Ortodoxă Română, Anul XLVIII (1930), p. 493; Arhid. pr. prof. Ioan Floca, *op. cit.*, p. 436.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Episcopul Lucian al Romanului, Episcopul Tit Simedrea – Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, pr. prof. Grigore Pișculescu (Gala Galaction) și de pr. Nicolae Popescu.⁴⁵¹

În vederea pregătirii pentru un sinod panortodox, a fost alcătuit un program care cuprindea 17 teme, împărțite în trei categorii tematice: 1. Organizarea internă a Bisericii Ortodoxe; 2. Relațiile interortodoxe și 3. Legăturile Bisericii Ortodoxe atât în Răsărit, cât și în Apus. Bisericii Ortodoxe Române i-au revenit patru teme: *Căutarea mijloacelor în vederea unei colaborări a Bisericilor între ele, cu scopul de a combate sistemele pseudoreligioase ca: teozofia, spiritismul etc.*⁴⁵²; *Studierea chestiunii calendarului sub aspectul hotărârii primului sinod ecumenic, privitor la pascalie și aflarea mijlocului de a institui un acord între Bisericile Ortodoxe în această chestiune; Studiarea și aflarea mijloacelor prin care să se intensifice printre poparele ortodoxe, o cultură creștină ortodoxă care să îmbrățișeze toate manifestările lor de viață; un studiu asupra mijloacelor în ceea ce privește susținerea și întărirea artei bizantine tradiționale, în diferitele ei exprimări, precum: muzica bisericească, pictura, arhitectura, țesătura odăjdiilor, ofrevăria.*⁴⁵³

Lista problemelor ce urmau a fi abordate în cadrul viitorului sinod panortodox era într-adevăr cuprinzătoare:

- relații mai strânse între Biserici, prin schimbul de profesori, studenți, vizite;
- pregătirea candidaților la preoție;
- situația Bisericii Ortodoxe din America;
- refacerea vieții monahale;
- relațiile Bisericii Ortodoxe cu bisericile eterodoxe din Răsărit (Necalcedoniene) și Apus;

⁴⁵¹ Arhiereu Veniamin Pocitan Bârlădeanu, *Conferința panortodoxă din sfântul munte al Athosului*, în Biserica Ortodoxă Română, Anul XLVIII (1930), p. 282.

⁴⁵² La aceasta temă au fost numiți: prof. V. G. Ispir, pr. prof. Grigore Cristescu, pr. I. Ionescu, diac. prof. Haralambie Roventă și prof. I. Savin (cf. Ierom. Magistrand Lucian Florea, *op. cit.*, p. 189, nota 35.

⁴⁵³ A. Moraru, *op. cit.*, p. 101-102; Ierom. Magistrand Lucian Florea, *op. cit.*, p. 189-190.

- primirea la ortodoxie a ereticilor și a schismaticilor;
- codificarea sfintelor canoane;
- impedimente la căsătorie, motivele de divorț;
- instanțele de judecată bisericească;
- problema îndreptării calendarului în întreaga Biserică Ortodoxă;
- uniformizarea tipicului;
- întărirea artei bizantine;
- proclamarea și nerecunoașterea unei Biserici ca autocefale și recunoașterea autonomiei.⁴⁵⁴

La conferința de la Vatoped a mai fost abordată și problema schismei bulgare care se păstra de la 1872. Participanții, în frunte cu delegația Bisericii Ortodoxe Române, doreau astfel o cât mai grabnică împăcare a Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol cu Biserica Ortodoxă Bulgară și reîntoarcerea acesteia în sânul comunității ortodoxe.⁴⁵⁵

De asemenea, a fost dezbătută și situația juridică a muntelui Athos, iar încercarea de a schimba statutul juridic al acestuia a fost respinsă categoric de către Patriarhia Ecumenică.⁴⁵⁶

Delegația română a relansat propunerea făcută și la conferința de la Constantinopol din 1923 privind constituirea unui organism permanent al Bisericii Ortodoxe, precum și pentru constituirea unui organism creștin ortodox de propagandă.

⁴⁵⁴ S-a stabilit să se țină cont de trei factori:

- de Sinodul Bisericii în cauză, în conformitate cu canonul 2 al Sinodului I Ecumenic, care stabilește că „toți mitropoliții eparhiilor sunt autocefali și se hirotones de către sinoadele proprii”;
- de Sinodul Bisericii sub jurisdicția căreia s-a aflat Biserica care solicită autocefalia;
- de conducerea politică a locului.

(Arhid. prof. dr. I. Floca, *op. cit.*, p. 437).

⁴⁵⁵ Încă din 1929, Patriarhul Miron Cristea lua inițiativa de a mijloci împăcarea dintre cele două Biserici prin trimiterea Arhiereului Tit Târgovișteanul (Simedrea) la Constantinopol și Sofia (Dr. Antonie Plămădeală, *Ca toți să fie una*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 142).

⁴⁵⁶ Arhid. prof. dr. I. Floca, *op. cit.*, p. 438.

Dar și la aceasta conferință, ca și după conferința din 1923, receptarea deciziilor luate la Vatoped de către bisericile locale nu a avut ecoul firesc, astfel încât preconizatul prosinod stabilit pentru 1932 tot la Mănăstirea Vatoped nu a mai avut loc.

Din perspectivă canonică, după conferința de la Constantinopol (1923) și Vatoped (1930) se observă că inițiativa convocării acestor întruniri panortodoxe a avut-o Patriarhia Ecumenică, celelalte Biserici consimțind tacit. Caracterul panortodox a fost unul indiscutabil prin nivelul de reprezentare din partea Bisericilor Ortodoxe. Acest caracter s-a păstrat chiar dacă Biserica Rusă și cea Bulgară nu au fost prezente, iar hotărârile acestor întâlniri nu obligă întreaga Biserică Ortodoxă.⁴⁵⁷

Congresul profesorilor de Teologie Ortodoxă de la Atena (1936)

Congresul de la Atena⁴⁵⁸ a fost precedat de conferința ce a avut loc la București în luna ianuarie 1936, la care, sub președinția pr. prof. Irineu Mihălcescu – decanul Facultății de Teologie din București – au participat teologi români și străini.

Lucrările Congresului de la Atena s-au desfășurat în perioada 29 noiembrie-4 decembrie 1936 și a avut drept scop promovarea științei teologice ortodoxe. Din partea facultăților de teologie din țara noastră au participat profesorii: Iuliu Scriban, Vasile Ispir, Șerban Ionescu, Petru Vintilescu, Teodor M. Popescu, Grigore Cristescu și Iona Savin.⁴⁵⁹

Delegația română a prezentat în cadrul congresului un număr de opt teme:

1. Problema convocării unui sinod ecumenic; 2. Revizuirea canoanelor și a altor norme bisericești și codificarea lor; 3. Problema calendarului; 4. Proiect de editare a unei

⁴⁵⁷ Ibidem, p. 438-439.

⁴⁵⁸ N. Cotos, *Întâiul Congres de Teologie Ortodoxă*, în „Candela”, An XLVII (1936), p. 205-206; Arhim. I. Scriban, *Congresul profesorilor teologi ortodocși la Atena*, în ziarul „Epoca” din 8 decembrie 1936, p. 2; Teodor M. Popescu, *Primul Congres de Teologie Ortodoxă. Atena 29 noiembrie-4 decembrie 1936*, în „Studii Teologice”, Anul VI (1937), nr. 1, p. 151-185; Ierom. Magist. Lucian Florea, *op. cit.*, p. 191-194; Pr. asist. Viorel Ioniță, *Participarea profesorilor români la congrese, consfătuiri și întruniri interortodoxe*, în „Ortodoxia”, Anul XXXIII (1981), nr. 4, p. 556-564.

⁴⁵⁹ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 475.

reviste de teologie ortodoxă; 5. Strângerea relațiilor dintre facultățile de teologie; 6. Fixarea principiilor fundamentale ale Ortodoxiei; 7. Misiunea internă și externă a Bisericii Ortodoxe; 8. Biserica și problemele sociale, precum și Biserica și cultura.⁴⁶⁰

Aceste propuneri tematice au fost dezbatute în cadrul a două mari teme: 1. Poziția științei teologice în Biserica Ortodoxă și 2. Chestiuni teologice, preliminar unor probleme bisericești.⁴⁶¹ Însă cea mai dezbătută problemă a fost cea a convocării sinodului ecumenic. Deși toți referenții au pledat pentru organizarea neîntârziată a unui sinod general al Bisericii Ortodoxe, posibilitatea întrunirii și modalitățile convocării lui a stârnit vii controverse și opinii împărțite în rândurile teologilor participanți. Dacă pentru unii referenți, un sinod ecumenic nu era nici posibil, nici necesar, alții susțineau că un nou sinod ecumenic nu se poate întruni numai în cadrul Bisericii Ortodoxe, deoarece acesta nu ar fi decât un alt sinod panortodox.

S-a sugerat faptul că pentru ca un sinod să fie cu adevărat ecumenic, ar fi necesară și participarea episcopatului romano-catolic și vechi catolic, chiar și a celui anglican și a reprezentanților întregii lumi protestante.⁴⁶²

Profesorul V. Șesan și Ștefan Zankov au socotit a fi posibilă organizarea unui sinod ecumenic numai după ce s-ar fi ajuns la unirea Bisericilor care au episcopat cu succesiune apostolică, cum ar fi Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică. La acestea, profesorul grec A. Alivizatos adauga și Biserica Anglicană⁴⁶³, ca urmare a recunoașterii succesiunii apostolice a acesteia de către Patriarhia Ecumenică în 1922.

De asemenea, profesorul V. Șesan solicita reactivarea vechilor sinoade ecumenice⁴⁶⁴ organizate la nivelul Patriarhiei Ecumenice în vederea întăririi legăturilor interortodoxe.

Dificultatea problematicei ridicate de convocarea unui sinod ecumenic a întărit convingerea participanților că, pe viitor, teologii ortodocși vor putea să

⁴⁶⁰ A Moraru, *op. cit.*, p. 102-103; Ierom. Magist. Lucian Florea, *op. cit.*, p. 192.

⁴⁶¹ *Primul Congres de Teologie Ortodoxă*, în revista „Studii Teologice”, Anul VI (1937), p. 169.

⁴⁶² Arhid. prof. dr. I. Floca, *op. cit.*, p. 439.

⁴⁶³ *Ibidem*, p. 439.

⁴⁶⁴ *Ibidem*, p. 440

lămurească situația abia după ce vor avea răspunsurile adecvate la o serie de întrebări⁴⁶⁵, cum ar fi:

- Cine este în drept să fie convocat?
- Cine are dreptul să convoace sinodul ecumenic?
- Cum vor fi publicate hotărârile sinodului și cu ce formulă vor fi investite pentru a fi general obligatorii în Ortodoxie?

Deosebirile de păreri în rândul participanților a făcut practic imposibilă adoptarea unei rezoluții cu privire la un viitor sinod ecumenic la Congresul de la Atena.

În ceea ce privește participarea delegației române, este de remarcă faptul că în hotărârile primului congres al profesorilor de teologie ortodoxă au fost adoptate și o serie de propuneri făcute de reprezentanții Bisericii noastre, printre care:

1. „Primul Congres de Teologie Ortodoxă, recunoscând necesitatea codificării Sfintelor Canoane⁴⁶⁶, exprimă Sfintelor Biserici Ortodoxe dorința ca să se formeze de către Patriarhia Ecumenică, în înțelegere cu ele, o comisie de profesori canoniști ai Facultăților de Teologie, pentru lucrările de codificare, care, atunci când va fi încheiată, va fi supusă spre aprobare”.⁴⁶⁷

2. Primul Congres de Teologie Ortodoxă recunoaște necesitatea editării unei reviste teologice ortodoxe științifice, prin care să se facă promovarea științei teologice ortodoxe.⁴⁶⁸

3. Congresul exprimă dorința să se consfințească raporturile mai strânse între facultățile de teologie ortodoxe, prin schimb reciproc de profesori, prin organizarea reciprocă de conferințe și prin schimb de studenți.

⁴⁶⁵ Ibidem.

⁴⁶⁶ *Primul congres de teologie ortodoxă*, loc. cit., p. 179.

⁴⁶⁷ Ibidem, p. 179.

⁴⁶⁸ Biserica Ortodoxă Română trimite sume de 50.000 lei pentru editarea revistei. Revista trebuia să apară în orașul de reședință a Comitetului executiv, și tipărită în trei limbi moderne: franceză, germană și engleză (apud. L. Florea, *op. cit.*, p. 193, nota 61).

S-a hotărât, totuși, ca următorul congres al teologilor ortodocși să se întrunească în 1939 la București, însă, din motive obiective, acesta nu avea să se mai țină.

6.2. Relația Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Romano-Catolică și cu Biserica Greco-Catolică

În planul relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică⁴⁶⁹, perioada interbelică este recunoscută ca una dintre cele mai puțin deschise spre colaborare și dialog. După Marea Unire de la Alba Iulia, pentru statul român, Biserica Romano-Catolică din Transilvania constituia o problemă delicată, deoarece marea majoritate a credincioșilor ei erau de naționalitate maghiară, având un cârmuitor suprem, papa, în afara hotarelor țării. În plus, numeroase parohii din diecezele romano-catolice maghiare din Satu-Mare, Oradea și Timișoara au rămas în Ungaria. Până la o nouă arondare teritorială a lor, parohiile respective au continuat să stea sub jurisdicția fostilor episcopi rămași în România, astfel că aceștia aveau cârmuirea duhovnicească asupra credincioșilor aflați în două state, România și Ungaria. În același timp, romano-catolicii din Bucovina (polonezi, germani) se aflau sub jurisdicția arhiepiscopului catolic din Lvov (pe atunci în Polonia), greco-catolicii din aceeași provincie fiind, de asemenea, sub jurisdicția arhiepiscopului greco-catolic din Lvov.⁴⁷⁰

Aceste delicate probleme de ordin administrativ au condus guvernele României, în stânsă legătură cu Biserica Ortodoxă Română, la numeroase contacte diplomatice, în vederea încheierii unui Concordat cu Vaticanul.

Tratativele cu Biserica romano-catolică s-au dovedit a fi însă deosebit de anevoioase, aceasta mai ales din pricina cererilor exagerate pe care le înaintau

⁴⁶⁹ Dan Zamfirescu, *Ortodoxie și Romano-Catholicism în specificul existenței lor istorice*, București, 1992; Pr. prof. Dumitru Popescu, *Relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Catolică*, în *Studii Teologice*, Anul XXXI (1979), nr. 9-10, p. 367-390; C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 188-196.

⁴⁷⁰ Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 398.

reprezentanții Sfântului Scaun. Datorită acestui fapt, guverne ale României care au înaintat discuții cu Vaticanul, au fost nevoite, în dese rânduri să renunțe la tratative.

Însuși mitropolitul primat de atunci, Miron Cristea, în consultațiile pe care le avea cu oamenii politici ai vremii, susținea că în condițiile pe care le ridica Sfântul Scaun, Concordatul nu se putea încheia. Chiar dacă se recunoștea necesitatea politică a semnării acestui acord de către România, mitropolitul Miron considera acest fapt, în condițiile date, un act de înjosire a României.

O încordare a relațiilor cu Biserica Romano-catolică s-a produs cu ocazia încoronării regelui Ferdinand de la Alba-Iulia la 15 octombrie 1922 în catedrala „Reîntregirii”. Deși se dorea să fie o adevărată sărbătoare a României, prin participarea tuturor elementelor sale componente, Biserica Romano-Catolică prin reprezentantul său nunțul Marmaggi, a refuzat ierarhiei unite intrarea în biserica ortodoxă. Acest fapt a stârnit o vie nemulțumire, „mitropolitul Miron Cristea oficiind liturghia solemnă”⁴⁷¹, sfințirea coroanelor regale și rugăciunea pentru încoronarea regelui Ferdinand „în prezența protestanților, a rabinului Niemirower și a muftiului mahomedan”.⁴⁷²

Acest lucru a condus, în același timp, la o înăsprire a relațiilor Bisericii noastre cu Biserica Greco-Catolică. Aceasta se va manifesta de acum înainte ca parte a catolicismului apusean, chiar dacă imediat după Marea Unire, în cadrul legăturilor pe care Biserica Unită le-a avea cu cea ortodoxă, se manifesta acea frumoasă conlucrare de care se dăduse dovadă în anii stăpânirii austro-ungare. Au existat și numeroase inițiative de unire, cum ar fi, de exemplu, cea din 1919, an în care câțiva fruntași ai românilor ortodocși și uniți i-au propus lui Vasile Suciu, ales mitropolit, dar încă neîntărit de papă, să primească să fie mitropolit ortodox al tuturor credincioșilor români din Transilvania.⁴⁷³ De asemenea, o serie întreagă de parohii în frunte cu preoții lor s-au întors la Biserica strămoșească, ruptura dintre cele două biserici rămânând definitivă și menținându-se și în zilele noastre.

⁴⁷¹ Valentin Hossu-Longin, *op. cit.*, p. 84.

⁴⁷² Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 79.

⁴⁷³ Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 406.

Față de tendințele Bisericii Unite de separare față de Biserica Răsăritului, mitropolitul primat Miron Cristea, ca observator al problemelor vremii și ca unul care colaborase activ și cu deplin succes cu Biserica Unită înainte de 1918, va prevedea îndepărtarea dintre cele două Biserici, abordând încă din primii ani ai pastorației sale în capitala României, raporturile cu Biserica Greco-Catolică conform noilor realități.

La toate acestea se adaugă și nemulțumirile provocate de politicienii Partidului Național Țărănesc, în mare majoritate uniți, care duceau o politică amplă de susținere a Bisericii Greco-Catolice, fiind de altfel procuratorii unor nesfârșite polemici.

Astfel, delimitându-se de Biserica Răsăritului, Biserica Greco-Catolică, ruptă din trupul ortodoxiei române, nu va mai reprezenta o instituție cu o dublă fizionomie și orientare, ci o Biserica strâns legată de cea romano-catolică, reprezentanții ei de seamă, devenind, după spusele preotului Petru Chiricuță într-o scrisoare adresată Patriarhului Miron, „mai catolici decât Papa”.⁴⁷⁴

Poziția patriarhului Miron Cristea față de Biserica Romano-catolică și față de sora mai mică, Biserica Greco-Catolică, încă de la numirea sa ca mitropolit primat, a fost exprimată foarte clar. Judecățile lui Miron Cristea cu privire la caracterul național al Bisericii Ortodoxe Române și la caracterul internațional al Bisericii Greco-Catolice sunt revelatoare asupra situației și raporturilor dintre ele. Biserica Greco-Catolică era internațională pentru ca avea „cap în afară de țară” și nu se acomoda complet cu interesele țării.⁴⁷⁵

Când spunea aceste lucruri în ședința comună a Camerei și Senatului din 10/23 februarie 1923, doar la câțiva ani după Pacea de la Trianon, era un act nu lipsit de îndrăzneală și răspundere. Poate că exagera în concluziile sale cu privire la români, dar el cita în sprijinul afirmațiilor sale o enciclică a Papei, care declara că „pacea aliaților este numai pe hârtie și nu în inimă. Desigur, nu era aceasta situația românilor,

⁴⁷⁴ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 156.

⁴⁷⁵ *Ibidem*, p. 24.

dar se ridica întrebarea cum mai puteau rămâne românii sub un asemenea cap, care gândea și simțea împotriva intereselor și simțămintelor lor?”.⁴⁷⁶

„Prin esența lui internațională - aprecia în acei ani Ioan Matei - Vaticanul nu propagă și nu favorizează unitățile naționale, fiindcă idealul său este monarhia universală sub flamura catolicismului”.⁴⁷⁷ Iar atitudinea Bisericii romano-catolice, cum a fost și în cazul încoronării cu mare solemnitate la Alba-Iulia în 1922 a regelui Ferdinand, înfăptuitorul Marii Uniri, ca rege al tuturor românilor, când nunțul papal Marmaggi le-a interzis românilor uniți să intre în catedrala Reîntregirii (unul dintre motive fiind și acela că regele Ferdinand romano-catolic își botezase copiii în credința ortodoxă) nu făcea decât să hrănească suspiciunile în rândul populației ortodoxe.

Prin atitudinile și acțiunile sale, nunțul Marmaggi a contribuit mult la deteriorarea raporturilor dintre cele două biserici. Roman Ciorogariu, într-o scrisoare adresată lui Miron Cristea, arăta că acesta „sfidează țara”, acuzându-l pe nunțul papal de prozelitism, lucru care-l va face pe primul mitropolit al țării în acea vreme să afirme că își depășea statutul diplomatic, ceea ce nu se putea tolera. Această stare de lucruri se pare că a condus, de altfel, la înlocuirea nunțului Marmaggi din postul diplomatic pe care-l ocupa în România.

Cu toate acestea, în privința încheierii Concordatului, Miron Cristea a dat dovadă de toleranță și multă modestie. El își exprimase punctul de vedere în legătură cu încheierea unui Concordat încă din 1921, într-un discurs ținut în Senat. El arăta atunci că românii sunt toleranți, dar n-ar fi drept să accepte ceva ce ar fi împotriva intereselor lor. De asemenea, el a atras atenția că în România s-a practicat adesea „o mica îndoială” în ceea ce privește „controlul cultului străinilor”. Fără a cere un tratament aspru față de aceștia, el admitea unul care să-i favorizeze față de ortodocși, respingând în același timp pretențiile unora de a încheia Concordatul „cu orice pret”.⁴⁷⁸

⁴⁷⁶ *Ibidem.*

⁴⁷⁷ Ioan Matei, *Valoarea Concordatului încheiat cu Vaticanul*, Tiparul tipografiei arhidiecezane, Sibiu, 1929, p. 12.

⁴⁷⁸ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 68.

Din însemnările Patriarhului Miron Cristea reiese în mod clar, poziția sa față de Concordat, în special din contactele avute cu oamenii politici ai vremii: Alexandru Averescu, Octavian Goga, Alexandru Lapedatu, Vasile Goldiș. Acesta din urmă, ministru al Cultelor în guvernul Averescu va semna Concordatul, cu toate că, cu puțin timp în urmă, Miron Cristea obținuse de la el promisiunea că nu va ceda presiunilor exercitate de Vatican, Patriarhul avertizându-l că nu putea iscăli un astfel de document în calitatea sa de regent. Dincolo de hotarele țării, cei chemați să cârmuiască diocesele trebuie să fie cetățeni români, iar excepțiile urmau să aibă acceptul ambelor părți (art. 5). Astfel, biserica catolică „se bucura de un tratament care nu va putea fi inferior celui de care se bucură, după Constituție, celelalte religii ale Regatului” (art. 10).⁴⁷⁹

Cu toate acestea, Vasile Goldiș s-a dus la Roma și, după discuții de câteva zile cu secretarul de Stat al Vaticanului, cardinalul Pierre Gasparre, a semnat, în ziua de 10 mai 1927 Concordatul pe care cu atâta dreptate și vehemență îl combătuse până atunci.⁴⁸⁰

Prin documentul semnat, Vaticanul izbutise să asigure Bisericii catolice o situație privilegiată juridică și economică în România.⁴⁸¹

După unele opinii contemporane, nelipsite de subiectivitate, prin această convenție de ordin internațional, catolicismul câștiga un nou temelie de siguranță pentru existența și activitatea sa din România, iar Biserica Romano-unită intra pe calea unei legi a țării, în comunitatea de interese a Bisericii Romano-Catolice, de care voia s-o despartă cunoscuta dispoziție din articolul 21 al Legii Cultelor, care o prezintă drept „un cult deosebit de celelalte culte catolice din țară”.⁴⁸²

⁴⁷⁹ Textul Concordatului în: Ministerul Afacerilor Externe al României, 1920-1950, România-Vatican, vol. I, Editura Enciclopedică, București, p. 32-44. Vezi și: Ambasciata di Romania presso la Santa Sede, *La Romania e la Santa Sede. Documenti diplomatici*, Libera Editrice Vaticana, 2000, p. 47-61.

⁴⁸⁰ Pr. Onisifor Ghibu, *Nulitatea Concordatului dintre România și Sfântul Scaun*, Tiparul Institutului de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1935, p. XVIII.

⁴⁸¹ Ioan Matei, *op. cit.*, p. 80.

⁴⁸² *Ibidem*, p. 88.

Concordatul a desființat Biserica Greco- Catolică, reducând-o la rit.⁴⁸³

Așadar, Legea cultelor din 1928 coroborată cu Concordatul din 1927 (1929) a înăspriț ireconciliabil pentru perioada interbelică relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică pe de o parte și Greco-Catolică pe de altă parte în perioada interbelică.

6.3. Relația Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Veche Catolică și cu Biserica Anglicană

6.3.1. Relația Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Veche Catolică

Legăturile dintre ortodocși și vechii catolici au fost inițiate la scurt timp după Conciliul I Vatican din 1870, moment ce a provocat formarea Bisericii Vechilor Catolici.

Astfel, manifestând o reală dorință în planul refacerii Bisericii cea Una, vechii-catolici invitau pentru discuții atât pe anglicani, cât și pe ortodocși la conferințele de la Bonn din 1874 și 1875.⁴⁸⁴

După primul război mondial, noi perspective de relaționare s-au deschis în cadrul dialogului dintre ortodocși și vechii catolici.

În 1931, la scurt timp după realizarea intercomuniunii vechilor catolici cu anglicanii, s-a întrunit la Bonn o conferință mixtă ortodoxo - veche-catolică care avea drept scop realizarea unirii celor două Biserici. Din partea Bisericii Ortodoxe Române,

⁴⁸³ Pr. Onisifor Ghibu, *op. cit.*, p. LX.

⁴⁸⁴ Pr. prof. dr. Ioan Vasile Leb, *Dialogul ortodoxo-vechi catolic. Stadiul actual și perspectivele sale*, în Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Dialog teologic și ecumenic*, vol. III, Tom II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 366; Idem, *Ortodoxie și vechi-catolicism sau ecumenism înainte de Mișcarea Ecumenică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996; Martin Parmentier, *Old Catholic-Orthodox Dialogue*, în *Dictionary of Ecumenical Movement*, second edition, Editat de Nicholas Lossky et. al, WCC Publication, Geneva 2002, p. 843; Pr. prof. N. Șerbănescu, *Biserica Ortodoxă Română și Mișcarea Ecumenică*, în „Ortodoxia”, Anul XIV (1962), nr. 1-2, p. 135.

a participat Mitropolitul Nectarie Coltalciuc al Bucovinei, care a și înaintat referatul său către Sfântul Sinod.⁴⁸⁵

Discuțiile s-au purtat în zilele de 27 și 28 octombrie 1931, pe baza a treisprezece teme privind învățătura și practica liturgică a celor două Biserici, ajungându-se la concluzia că există o bază suficientă pentru realizarea intercomuniunii.⁴⁸⁶

Partea ortodoxă s-a arătat însă mai reținută, susținând că o astfel de hotărâre privitoare la realizarea intercomuniunii cu vechii catolici trebuie asumată de întreaga familie a Bisericilor Ortodoxe în cadrul unui preconizat prosinod ortodox. De asemenea, Biserica Greacă, prin reprezentanții care au participat la întâlnire, atrăgea atenția asupra problematicii de natură dogmatică pe care o crease deja realizata comuniune anglicano-veche catolică. Se accentua faptul că realizarea comuniunii sacramentale trebuia precedată de înfăptuirea unității dogmatice, ori între anglicani și vechii catolici existau încă deosebiri dogmatice. Un astfel de lucru se dorea a fi evitat în planul realizării intercomuniunii dintre Biserica Ortodoxă și cea Veche Catolică.⁴⁸⁷

Atitudinea reprezentanților Bisericii Ortodoxe, deși argumentată, a provocat dezamăgire și resemnare în rândul reprezentanților Bisericii Vechi Catolice, care, după ce se bucuraseră cu puțin timp în urmă de realizarea intercomuniunii cu anglicanii, își vedeau entuziasmul înfrânt în dobândirea comuniunii sacramentale și cu ortodocșii.

După congresul de la Bonn (1931), Mitropolitul Nectarie al Bucovinei – delegatul Bisericii noastre la acel Congres – a propus Sfântului Sinod acceptarea intercomuniunii cu Vechii Catolici. Nu s-a precizat însă la ce nivel de intercomuniune putem intra cu vechii catolici (la nivel de rugăciune, de practici religioase, de taine?).

După părerea pr. Nicolae V. Dură, este îndeobște cunoscut că „Ortodoxia nu poate admite intercomuniunea, și nicio altă formă de asociație sacramentală, în vederea unei

⁴⁸⁵ Nectarie, Arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei, *Referat despre ședința Comisiunii mixte de studii a catolicilor vechi și ortodocșilor ținută la Bonn de la 27 la 28 octombrie 1931, privitor la intercomuniunea între aceste două Biserici*, în revista Biserica Ortodoxă Română, seria a III-a, Anul L (1932), nr. 6, p. 439 și următoarele.

⁴⁸⁶ Pr. prof. dr. Ioan Vasile Leb, *op. cit.*, p. 370.

⁴⁸⁷ *Ibidem*, p. 370-371.

intercomuniuni parțiale sau depline cu Biserici sau denominațiuni creștine care nu mărturisesc aceeași credință”.⁴⁸⁸ Totodată, intercomuniunea implică în primul rând un acord deplin în credință. De aceea, nu poate avea loc comuniunea în taine până nu se va realiza unitatea în credință. O „unire minimală” sau „parțială” nu poate fi deci admisă de Biserica Ortodoxă.⁴⁸⁹ Prin urmare, problema reconcilierii nu trebuie privită ca o coexistență de tradiții paralele, ci ca o reîntoarcere a acestora la Tradiția primară, nedeformată, la credința apostolică comună. Restabilirea acestei comuniuni în credință - „sub forma unei comuniuni canonice” - constituie deci „condiția prealabilă a unei comuniuni sacramentale”.⁴⁹⁰

Cu toate acestea, relațiile Bisericii Ortodoxe Române și Biserica Veche Catolică nu s-au rupt în totalitate. În 1938, o delegație compusă din preoții Oreste Tarangul și Ioan Zugrav participa la cel de-al IV-lea Congres al Vechilor Catolici din 25-29 august. La întoarcere, aceștia au comunicat impresia lor că stăruințele de unire ale Bisericii Vechilor Catolici sunt sincere și au recomandat ca și în viitor să trimită observatori la congresele acestei Biserici.⁴⁹¹

După cum s-a putut constata din evaluarea textelor rezultate din dialogul teologic ortodoxo-vechi catolic, aceste Biserici Vechi Catolice – care s-au desprins din Biserica Romano-Catolică – se străduiesc să-și identifice doctrina lor dogmatică canonică și cultică cu aceea a Bisericii Ortodoxe, păstrătoare fidelă a moștenirii epocii apostolice și patristice. Aflându-se însă înconjurată de o lume protestantă secularizată, aceste Biserici nu au putut încă recepta, întrutotul, spiritualitatea proprie Bisericii primului mileniu creștin.⁴⁹²

⁴⁸⁸ Pr. Asist. Nicolae V. Dură, *Considerații...*, p. 431.

⁴⁸⁹ *Ibidem.*

⁴⁹⁰ *Ibidem.*

⁴⁹¹ Pr. prof. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 140.

⁴⁹² Dialogul dintre Bisericile Ortodoxe autocefale și Bisericile Vechi Catolice, după ce a trecut prin diverse forme de manifestare, a cunoscut începând cu anii 70 ai secolului trecut un real progres prin instituirea unei comisii mixte de dialog teologic oficial ortodoxo-vechi catolic a cărui primă întrunire s-a desfășurat la Chambessy (Geneva) în august 1975 (A se vedea *Texte comune ale Comisiei teologice mixte ortodoxo-vechi catolice*, traducere Pr. Prof. Ștefan Alexe în Ortodoxia, anul

6.3.2. Relația Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Anglicană

Perioada interbelică s-a dovedit a fi una dintre cele mai importante etape istorice în cadrul dezvoltării relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană.⁴⁹³

Aceste relații au fost promovate de Patriarhia Ecumenică în mod deosebit la sfârșitul primului război mondial, ele oficializându-se prin trimiterea de către Patriarhia Ecumenică a unei delegații ortodoxe la conferința Bisericii Anglicane de la Lambeth din 1920.⁴⁹⁴

În cadrul dialogului cu patriarhia Ecumenică, Biserica Anglicană considera aceste relații ca fiind favorabile, din moment care urmărea recunoașterea hirotoniilor anglicane de către Biserica Răsăriteană. În timp ce anglicanii insistau pe intercomuniune și recunoașterea hirotoniilor anglicane, ortodocșii considerau că acest lucru nu se poate face fără o înțelegere doctrinară prealabilă. Dacă anglicanii înțelegeau intercomuniunea ca o cale sigură spre unitate, relativizând atât ideea de comuniune, cât și pe cea de unitate a credinței, Biserica Ortodoxă percepea comuniunea drept o pecetluire a unității credinței.⁴⁹⁵ Hirotoniile anglicane au fost recunoscute în 1922 de patriarhul ecumenic Meletie IV al Constantinopolului, cu rezerva că aceasta nu înseamnă și comuniunea Sfintelor Taine.⁴⁹⁶ Recunoașterea a

XXX, 1978, nr. 1-2, p. 5-12; *Dialogul teologic ortodoxo-vechi catolic. Noi texte comune ale Comisiei teologice mixte ortodoxo-vechi catolice*, în *Ortodoxia*, Anul XXXI, 1979, nr. 2, p. 371-376).

⁴⁹³ Lucrări de referință: Petru I. David, *Premize ale dialogului anglicano-ortodox; aspectul revelației divine. Contribuția culturii teologice românești (teză de doctorat) în Studii Teologice*, Anul XXVIII (1976), nr. 3-6, p. 213-512; pr. prof. Alexandru Moraru, *Biserica Angliei și ecumenismul, legăturile ei cu Biserica Ortodoxă Română (Teză de doctorat)*, București, 1986, 270 p.

⁴⁹⁴ Hugh Wybrew, *Anglican-Orthodox Dialogue*, în *Dictionary of the Ecumenical Movement...*, p. 30.

⁴⁹⁵ Prof. asist. Ioan Rămureanu, *Tratatule de unire dintre Bisericile Ortodoxe și Biserica Anglicană de la 1920 până azi*, în „*Ortodoxia*”, Anul X (1958), nr. 2, p. 232.

⁴⁹⁶ Pr. Dr. Gheorghe Ghia, *Problema unirii Bisericilor creștine*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An XLIX (1931), nr. 5, p. 417; Arhim. Iuliu Scriban, *O delegație a Bisericii anglicane vizitează Biserica Românească*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LIII (1935), p. 177.

venit apoi și din partea Patriarhiei Ierusalimului și a Arhiepiscopiei Ciprului în 1923, a Arhiepiscopiei Sinaiului și Patriarhiei Alexandriei în 1931.⁴⁹⁷

La stăruințele Patriarhiei ecumenice de a se pronunța în privința validității hirotoniilor anglicane, Biserica Română, prin vocea mitropolitului Nicolae al Ardealului, a cerut Bisericii Anglicane „să precizeze, ea însăși, dacă doctrina despre Sfânta Treime și în special cea a hirotoniei este consideră taină sau nu”.⁴⁹⁸ De asemenea, poziția Bisericii Ortodoxe Române a fost formulată foarte clar și concis de către Mitropolitul Nectarie Coltariuc al Bucovinei, la conferința de la Lambeth din 1930 și în cadrul comisiei mixte pe probleme doctrinare anglicano-ortodoxă de la Londra din octombrie 1931. Da fapt, această poziție doctrinară, cunoscută drept „teza română” a fost adusă la cunoștința Patriarhiei Ecumenice încă din 1925.⁴⁹⁹

Răspunsul s-a dat cu prilejul Congresului Bisericii anglicane de la Lambeth Palace, în anul 1930, în discuțiile purtate cu Bisericele Ortodoxe. Însă, neconsiderând acest răspuns suficient, Sfântul Sinod în frunte cu patriarhul Miron a hotărât invitarea la București a reprezentanților Bisericii anglicane.⁵⁰⁰

Conferința română ortodoxă- anglicană s-a desfășurat între 1-8 iunie 1935 la palatul patriarhal din București, cu participarea a două impunătoare delegații de ambele părți.⁵⁰¹ În cadrul conferinței, s-au prezentat atât de către partea anglicană, cât

⁴⁹⁷ Pr. asist. Nicolae V. Dură, *Considerații asupra dialogurilor teologice ale Bisericii ortodoxe cu Bisericele Romano-Catolică, Anglicană, Veche Catolică, Orientală (Necalcedoniană) și Luterană*, în *Ortodoxia*, Anul XXXVIII (1985), nr. 3, p. 411.

⁴⁹⁸ *Ibidem*.

⁴⁹⁹ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 238.

⁵⁰⁰ C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 199.

⁵⁰¹ Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat: Lucian Triteanu, Episcopul Romanului, Episcopul Vasile Lăzărescu, Arhimandritul Tit Simedrea și profesorii Arhim. Iuliu Scriban, pr. Ion I. Mihălcescu, pr. V. Gheorghiu, pr. Grigore Pișculescu (Gala Galaction), pr. Petre Vintilescu, pr. Haralambie Roventă, Vasile Ispir, V. Loichiță, Teodor M. Popescu (Magistrand Sever Buzan, *Relațiile dintre Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă Română, în Ortodoxia, An VII (1956), nr. 3, p. 477*). Delegația anglicană era condusă de Episcopul de Lincoln, dr. F. Nugent Hicks (Tit Simedrea, *Conferința anglo-ortodoxă de la București, în Biserica Ortodoxă Română, Anul LIII (1935), nr. 5-6, p. 264*).

și de către partea ortodoxă română mai multe referate cu privire la următoarele teme: 1. Succesiune apostolică și validitatea hirotoniilor anglicane din punct de vedere istoric; 2. Necesitatea preoției și caracterul ei sacramental; 3. Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție, cartea comună de rugăciuni și cele 39 de articole ale religiei (Rev. A.J. Macdonald) și Despre izvoarele Revelației divine ale credinței sau ale religiei creștine: Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție (Prof. V. Loichiță); 4. Sfânta Euharistie și caracterul ei sacrificial (Episcopul Nugent Hicks și pr. prof. Petre Vintilescu); 5. Tainele și diferitele servicii religioase în cartea de rugăciune anglicană (canonicul H. N. Bate) și Sfintele Taine și ierurgiile Bisericii (Arhim. Prof. Iuliu Scriban); 6. Procesul de justificare-îndreptare (Rev. Prof. Frank Gavin) și procesul de îndreptare al omului înaintea lui Dumnezeu (Pr. prof. Vasile Gheorghiu); 7. Viața creștină ca un imbold spre ecumenicitate (Episcopul J. L. F. Gregg și prof. Vasile G. Ispir).⁵⁰²

Conferința ecumenică dintre ortodocși și anglicani s-a încheiat prin recunoașterea de către Biserica Ortodoxă Română a validității hirotoniilor anglicane, socotindu-le validă succesiunea apostolică, în momentul ruperii de catolicism.⁵⁰³

Cu acest prilej, s-a remarcat faptul că Biserica anglicană nu se cuvine să fie cunoscută numai din punctul de vedere al „Celor 39 de Articole” și al cărților de rugăciuni, observându-se că în latura practică ea se deosebește de protestantism, „fiind apropiată în această privință de vechiul duh catolic”.⁵⁰⁴

Delegația anglicană a acceptat ca izvor al credinței, pe lângă Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, hotărârile sinoadelor ecumenice și scrierile Sfinților Părinți. De asemenea, au acceptat formula ortodoxă despre Taina Sfintei Euharistii (prefacere și prezență reală), au recunoscut preoția ca Taină și cele șapte Taine, subliniind însă importanța Botezului și a Euharistiei, autoritatea cărții comune de

⁵⁰² Irineu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Anglicanismul și Ortodoxia română*, în Biserica Ortodoxă Română, Anul LVIII (1940), nr. 5-6, p. 284-287; Drd. Ioan N. Șurubaru, *Tratativele și acordurile anglicano-ortodoxo-române din 1935 în perspectiva dialogului între Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană*, în Ortodoxia, nr. XX (1968), nr. 1, p. 75-87.

⁵⁰³ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 50.

⁵⁰⁴ Arhim. Iuliu Scriban, *Cele două fețe ale Bisericii Angligane*, în Biserica Ortodoxă Română, An XLIX (1931), p. 130.

rugăciune și a celor 39 de articole de credință care trebuiau interpretate în spiritul celor de mai sus, precum și faptul că mântuirea se realizează prin credință, fapte bune și lucrarea Duhului Sfânt.⁵⁰⁵

Hotărârile luate în cadrul conferinței au fost cercetate apoi și validate de către Sfântul Sinod în ședința din 20 martie 1936, decizia luată fiind ulterior comunicată Patriarhiei Ecumenice și Arhiepiscopului de Canterbury spre ratificare.⁵⁰⁶

Aceasta a fost prima manifestare ecumenică românească de mari proporții cu un rezultat spectaculos, valabil și azi, dovedind în primul rând spiritul deschis al patriarhului Miron Cristea.⁵⁰⁷ El a ținut atunci o importantă cuvântare de deschidere, pornind de la textul liturgic „Ca și aceștia împreună cu noi să slăvească Prea Cinstitul și de mare cuvântă numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”. Făcând aprecieri asupra Ortodoxei și căutând analogii cu ceea ce le-ar putea face plăcere oaspeților, el a spus la un moment dat că la fel ca „în vechile castele din Anglia, cele pline de amintiri și de podoabe seculare, noi păstrăm, în duhovnicești castele, comorile intactei noastre mărturisiri creștine ortodoxe”. Patriarhul Miron Cristea a salutat orice

⁵⁰⁵ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 246. Vezi, de asemenea, Petru I. David, *Premize ale dialogului anglicano-ortodox; aspectul revelației divine. Contribuția culturii teologice românești* (teză de doctorat), loc. cit, p. 213-512; prof. Ioan Bria, *Contribuția teologiei românești la studierea anglicanismului*, în *Ortodoxia*, Anul XXII (1970), nr. 2, p. 304-310; Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Tratativele dintre Biserica Ortodoxă Română și Anglicană, privite sub aspectul dogmatic*, în *Ortodoxia*, Anul X (1958), nr. 2, p. 236-351; Pr. prof. P. Vintilescu, *Conferința română ortodoxă-anglicană de la București, în iunie 1935, privită în cadrul temelor ei sacramental-liturgice*, în *Ortodoxia*, Anul X (1958), nr. 2, p. 252-286; pr. prof. Liviu Stan, *Perspectiva canonică a relațiilor dintre Ortodoxie și Anglicism*, în *Ortodoxia*, Anul X (1958), nr. 2, p. 287-301; Doctorand Ioan N. Șurubaru, *Izvoarele Revelației divine în Biserica Anglicană*, în *Glasul Bisericii*, Anul XXVII (1968), nr. 1-2, p. 95-106; Pr. asist. Nicolae V. Dură, *Considerații asupra dialogurilor teologice ale Bisericii ortodoxe cu Bisericele Romano-Catolică, Anglicană, Veche Catolică, Orientală (Necalcedoniană) și Luterană*, loc. cit., p. 420 și urm.

⁵⁰⁶ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 246-247.

⁵⁰⁷ C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 200.

pas de apropiere între Biserici, considerând cunoașterea reciprocă drept primul pas spre aceasta.⁵⁰⁸

Conferința teologică de la București din anul 1935 este de departe cea mai importantă din acest deceniu, scoțând în evidență valoarea remarcabilă a teologilor români și spiritul ecumenic al Bisericii Ortodoxe Române, a cărei poziție este cunoscută și azi sub denunțarea de „teza română”.⁵⁰⁹

La insistențele Bisericii anglicane, în anul 1936 Patriarhul Miron a întors vizita delegației acestei Biserici la București, în ziua de 28 iunie fiind primit cu mare cinste în gara Victoria din Londra. Era primul ierarh al României care pășea pe pământul Angliei ca reprezentant al Bisericii.⁵¹⁰ Aici, Patriarhul Miron a rostit două cuvântări, una în catedrala orașului Lincoln și alta la „Clubul Atheneum” din Londra, la o mare recepție oferită în cinstea vizitei lui.⁵¹¹ În cuvântul său, spunea printre altele că: „Precum în viața familială, mama și farmecul ei nu au înlocuire - așa și în cazul nostru, Biserica anglicană, ca fiică a Bisericii ecumenice, în iubirea ei firească, va găsi calea de revenire la sânul iubitor al mamei comune, Biserica Ortodoxă, din care ca unul dintre smeriții ierarhi și patriarhi fac parte, împreună cu Patriarhia Romană, care se bucură de orice pas de apropiere, până la deplina unire”, arătând că pentru aceasta se cere timp și răbdare.⁵¹²

Prin rezultatele sale, prin tot ce a făcut în domeniul ecumenic și de strângere a legăturilor intercreștine și interortodoxe, Patriarhul Miron, pe bună dreptate trebuie considerat ca fiind piatra de temelie a ecumenismului românesc.⁵¹³ Din păcate, însă, eforturile acestei remarcabile generații de ierarhi și teologi în planul apropierii dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană vor fi puse în umbră, câteva

⁵⁰⁸ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 51.

⁵⁰⁹ Pr. Prof. Ioan Bria, *Patriarhia Română și Consiliul ecumenic al Bisericilor (1961-1986)*, Geneva, 1986, p. 3.

⁵¹⁰ Arhim. Iuliu Scriban, *IPS Patriarh Miron în Anglia*, în Biserica Ortodoxă Română, An LIV (1936), p. 465.

⁵¹¹ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 51.

⁵¹² *Ibidem.*

⁵¹³ C. V. Petcu, *op. cit.*, p. 201.

decenii mai târziu, de incoerența Bisericii Anglicane în efortul său de regăsire în spiritul tradiției apostolice.

Din această cauză, Biserica noastră, ca și celelalte Biserici Ortodoxe autocefale care au recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane în perioada interbelică, au limitat această recunoaștere „la cazurile când unii clerici anglicani ar intra în Biserica Ortodoxă”.⁵¹⁴ Acest act implica în mod obligatoriu acceptarea mărturisirii de credință ortodoxă din partea respectivilor clerici.⁵¹⁵

În opinia preotului Nicolae V. Dură, realitatea existentă astăzi în sânul Bisericii Anglicane face ca teologia Ortodoxă Română să condiționeze validitatea hirotoniilor anglicane de trei clauze: a). lipsa consensului Comunității Anglicane; b). Intercomuniunea Bisericii Anglicane cu diferite Biserici și denominațiuni protestatnte care nu au o preoție harică și c). hirotonia femeilor.⁵¹⁶ Din aceste considerente, dialogul Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Anglicană se arăta a fi în ultima perioadă de timp tot mai anevoios de realizat.

6.4. Biserica Ortodoxă Română și Mișcarea Ecumenică

Mișcarea ecumenică modernă poate fi datată de la Conferința Misionară mondială (Consiliul Misionar Internațional) de la Edinburgh (Scoția), din anul 1910, care a condus ulterior la întemeierea, în 1921 a *Consiliului Internațional al Misiunilor*; în 1925 la crearea Mișcării creștine mondiale: „Viață și acțiune” (Life and Work) la Stockholm (Suedia), iar în 1927 la Lausanne (Elveția) a Mișcării mondiale „Credință și constituție” (Faith and Order).⁵¹⁷

⁵¹⁴ Pr. prof. Liviu Stan, op. cit., p. 290.

⁵¹⁵ Pr. asist. Nicolae V. Dură, *Considerații...*, p. 423.

⁵¹⁶ *Ibidem*, p. 412.

⁵¹⁷ Prof. N. Chițescu, *Mișcarea ecumenică*, în „Ortodoxia”, Anul XIV (1962), nr. 1-2, p. 18-19.

Astfel, Mișcarea Ecumenică „a căutat contact cu toate Bisericele și formațiunile creștine”.⁵¹⁸ Era, deci, firesc ca Ortodoxia să se întâlnească cu mișcarea ecumenică pe drumul căutării unității creștine.⁵¹⁹ În acest sens, inițiativa a aparținut Patriarhiei Ecumenice, care reprezenta și reprezintă oficial Biserica Ortodoxă.

Urmările primului război mondial (1914-1918), pe care creștinismul nu l-a putut împiedica, au determinat Patriarhia Ecumenică să facă un pas mai departe printr-un apel călduros către celelalte Biserici creștine în vederea unei colaborări și solidarități. Astfel, mitropolitul Dorotei de Brussa, locțiitor al patriarhului ecumenic, în ședința Sfântului Sinod din 10 ianuarie 1919 a acceptat propunerea Bisericii anglicane, a Bisericii vechi-catolice și a Bisericii armeano-gregoriene, pentru colaborarea și unirea Bisericilor.

În Enciclica sinodală a Bisericii din Constantinopol către Bisericele lui Hristos de pretutindeni tipărită în tipografia Patriarhiei în ianuarie 1920, el adresează un apel tuturor Bisericilor creștine din lume, în care afirma că diferențele dogmatice nu pot constitui o piedică de netrecut în calea apropierii și colaborării Bisericilor unele cu altele. Până se va putea ajunge la unirea lor deplină, fapt ce a reprezentat un scop vital al realizărilor ecumeniste, tematicile ulterioare arătau cum fundamentele Bisericii Ortodoxe au fost puse în discuție nu pentru a fi prezentate drept model unic și adevărat de urmat, ci pentru a fi negociate la masa tratativelor de unificare.⁵²⁰

Ca urmare a acestui fapt o serie de Biserici locale au inițiat legături în plan ecumenic cu Biserica Anglicană, cu cea Veche Catolică și cu diverse confesiuni ale lumii protestante.

⁵¹⁸ Pr. prof. Ioan G. Coman, *Ortodoxia și mișcarea ecumenică*, în „Ortodoxia”, Anul XIV (1962), nr. 1-2, p. 64.

⁵¹⁹ *Ibidem*.

⁵²⁰ Ioan I. Ică, *Enciclica Patriarhiei Ecumenice din ianuarie 1920 către Bisericele lui Hristos de pretutindeni*, în *Mitropolia Ardealului*, anul VIII (1968), nr. 1-3, p. 131-160; Pr. prof. I. Rămureanu, Pr. prof. M. Șesan, pr. prof. T. Bodogae, *Istoria Bisericii Universale 1054-1982*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, p. 545; Pr. prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 65-67.

La întărirea legăturilor între Biserici, la o cât mai bună cunoaștere reciprocă au contribuit și o serie de intelectuali ruși care, „răspândiți în tot Apusul european în urma revoluției bolșevice, au adus Occidentului o bogată literatură religioasă, înfățișând Biserica de Răsărit lumii protestante și lumii romano-catolice într-o lumină cu totul nouă și surprinzătoare”.⁵²¹

6.4.1. Participarea la întrunirile organizației „Creștinismul practic” („Life and Work”)

Unul dintre promotorii ideii de unitate creștină a fost arhiepiscopul luteran de Uppsala, Nathan Söderblan.⁵²² La stăruințele sale, a luat ființă o organizație ecumenistă numită „Creștinismul practic” („Life and Work”⁵²³), căci el a înțeles că pentru a se ajunge la unirea Bisericilor creștine este necesară mai întâi o colaborare a lor în plan practic.

Între 19-30 august 1925, s-a convocat o conferință internațională creștină la Stockholm⁵²⁴ la inițiativa lui Nathan Söderblan, la care se dorea a fi invitate toate Bisericile Creștine - inclusiv Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă - pentru ca împreună să formuleze un răspuns la problemele economice, sociale și morale care să asigure o pace durabilă în rândul popoarelor după primul război mondial. Planurile pentru această conferință au fost făcute în august 1920 la Geneva. La conferință au luat parte delegați oficiali ai 31 de Biserici, cuprinzând 37 de națiuni. Numărul

⁵²¹ Pr. prof. dr. Gheorghe Ghia, *Problema unirii Bisericii Creștine*, în Biserica Ortodoxă Română, An XLIX (1931), nr. 5, p. 181.

⁵²² Nathan Söderblan, episcop de Uppsala (Suedia), este considerat unul dintre cei mai importanți pionieri ai mișcării ecumenice din secolul al XX-lea. De altfel, el este considerat liderul creștin care pentru timpul său a depus cele mai intense eforturi în planul apropierei dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Evanghelică (Hanfried Krüger, *Söderblan Nathan*, în Dictionary of the Ecumenical Movement..., p. 1056; vezi și Pr. prof. Gheorghe Ghia, *op. cit.*, p. 181).

⁵²³ „Viață și acțiune”.

⁵²⁴ Pr. prof. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 456.

participanților a fost de 610. Era reprezentată întreaga creștinătate, în afară de Biserica Papală, care a refuzat inițiativa.⁵²⁵

Din partea Bisericii noastre au participat Mitropoliții Nicolae Bălan, Nectarie Coltarciuc, episcopul Vartolomeu Stănescu, arhimandritul Iuliu Scriban, profesorii Vasile Ispir, Ioan Lupaș și preotul Trandafir Scorolet.⁵²⁶

Invitat să conducă Biserica română la conferința suedeză, Miron Cristea nu a putut participa. În 1926, Nathan Söderblan scria patriarhului Miron că „a fost o mare pierdere, pentru Conferința creștină mondială Life and Work” absența sa de la lucrări. Totodată, invitându-l să participe la continuarea conferinței ce urma să aibă loc la Berna, Miron Cristea, din cauza diverselor probleme ale Bisericii pe care o păstora, nu a putut să participe. De această dată, Biserica noastră a fost reprezentată de mitropolitul Nicolae Bălan, cu deosebit succes.⁵²⁷

6.4.2. Participarea la întrunirile Conferinței mondiale pentru „Credință și constituție” (Faith and Order)

O altă ramură a mișcării ecumenice se numea Conferința mondială pentru credință și constituție. Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea avea contacte cu conducătorii acestei organizații încă de pe vremea când era episcop la Caransebeș. De aceea, el a adus la cunoștință propunerile acestora mitropolitului Pimen al Moldovei și a delegat, pentru dialog, la viitoarea conferință pe preotul Cicerone Iordăchescu și pe episcopul Vartolomeu.⁵²⁸

Între timp, Miron Cristea, devenind Mitropolit primat, și-a intensificat legăturile cu această organizație, iar în vederea Conferinței Mondiale Creștine ce urma să aibă loc la Geneva și apoi la Chicago a încredințat mandat de a reprezenta Biserica

⁵²⁵ Pr. prof. Gheorghe Ghia, *op. cit.*, p. 181; Paul Albrecht, *Life and Work*, în Dictionary of Ecumenical Movement,..., p. 691.

⁵²⁶ Pr. prof. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 456.

⁵²⁷ Pr. Nicolae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 122.

⁵²⁸ *Ibidem.*

Ortodoxă Română episcopului Vartolomeu Băcăuanul, prof. I. Lupaș și prof. Cicerone Iordăchescu.⁵²⁹

Însă, din cauza lipsurilor materiale, Biserica Română nu a reușit să participe decât la Geneva în mod „semioficial” prin profesorul Dragomir Demetrescu și profesorul Gheorghe Rădulescu din Constanța.

În încercarea de a organiza un congres similar cu cel de la Stockholm, această organizație a convocat la Lausanne în Elveția în august 1927, un mare congres.⁵³⁰ Deoarece se dorea discutarea problemelor de dogmă, patriarhul Miron Cristea împreună cu o serie de reprezentanți de frunte ai Bisericii Ortodoxe Române au manifestat rețineri. În cele din urmă, Biserica noastră a fost reprezentată la lucrările conferinței de Mitropolitul Bucovinei Nectarie, de profesorii Grigorie Cristescu, Nicolae Colan și preotul Trandafir Scorobeț. Din cele șapte rapoarte ale diferitelor comisii, delegații ortodocși au depus unul singur care trata în linii generale despre misiunea Bisericii în lume. Acest lucru a arătat că suntem în faza de pregătire a unirii și că Biserica ortodoxă nu înțelege să facă compromisuri cu adevărurile ei fundamentale, ci că este foarte atentă la rezolvarea chestiunilor ce i se prezentau.⁵³¹ De altfel, partea ortodoxă prezintă la Conferința de la Lausanne sublinia faptul că trebuie făcută întotdeauna distincția între unitate pe de o parte, și uniformitate pe de altă parte. Biserica Ortodoxă considera unitatea în credință o primă condiție a reunirii Bisericii.

⁵²⁹ Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 48.

⁵³⁰ La conferința *Faith and Order* din 1927 de la Lausanne, au fost prezenți peste 400 de participanți, reprezentând 147 de Biserici (Ortodoxă, Anglicană, Reformată ș.a.) sub președenția lui Charles H. Brent (Günther Gassmann, *Faith and Order*, în *Dictionary of the Ecumenical Movement...*, p. 461-462. Vezi, de asemenea, Lukas Vischer, *A Documentary History of the Faith and Order Movement 1927-1963*, St, Louis, MO, Bethany Press, 1963, p. 27-39; Günther Gassman, *Documentary History of Faith and Order 1963-1993*, WCC Publications, Geneva 1993, p. 6).

⁵³¹ Michael Kinnamon, Brian E. Cope, *The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices*, WCC Publications, Geneva, 2002, p. 14.

6.4.3. Participarea la întrunirile organizate de Alianța Mondială pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică

A treia organizație ecumenistă purta numele de Alianța Mondială pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică întrucât milita pentru pacea lumii.⁵³² Și cu această organizație Patriarhul Miron Cristea a avut strânse legături. Dovada acestei colaborări este invitația pe care Patriarhul, mitropolit primat la acea vreme, a primit-o la conferința de la St. Beateruberg, Elveția, din partea reprezentanților acestei organizații în 1920 de a fi vicepreședintele *Alianței*.⁵³³

La congresele *Alianței* de la St. Beateruberg din 1920 și de la Copenhaga din 1922, Patriarhul a mandatat din partea Bisericii Ortodoxe Române pe profesorii Dragomir Demetrescu și Vasile Ispir, care de altfel, alături de Iuliu Scriban, vor fi susținătorii și inițiatorii numeroaselor conferințe regionale, desfășurate în țările balcanice, inclusiv în România. Între 14-19 mai 1933, a avut loc la București prima conferință regională a *Alianței* în capitala românească, sub președenția de onoare a lui Miron Cristea, care devenise o personalitate marcantă și se bucurase de o bună faimă de teolog și vorbitor de limbi europene.

Mai mult, deși Biserica Ortodoxă Română în frunte cu Miron Cristea manifesta neîncredere față de conferințele care urmăreau unitatea mișcărilor și organizațiilor ecumenice ce urmau să se țină la Oxford în 1937 și la Edinburgh în 1938, a participat la acestea printr-o delegație avându-i în frunte pe profesorii Iuliu Scriban și Vasile Gh. Ispir. Această delegație avea mandat limitat „de a prezenta protenstamentismului mondial întrunit la Oxford și la Edinburgh doctrina, ritualul și experiența religioasă a Ortodoxiei, ca singura bază posibilă de întoarcere la unitatea și ecumenicitatea apostolică a Bisericii creștine fără să cedeze nimic”.⁵³⁴

Cu prilejul discuțiilor purtate în jurul raportului profesorului Vasile Ispir, întors de la Oxford, de către Sfântul Sinod în ședința din 6 mai 1938, patriarhul țării a

⁵³² Pr. prof. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 456.

⁵³³ Pr. Nicolae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 122.

⁵³⁴ *Ibidem*.

arătat că „este bine ca la toate congresele interconfesionale să fie reprezentată și Biserica noastră și că este de dorit ca întotdeauna delegații noștri de la aceste conferințe să stea pe un punct de vedere ortodox fix și să nu aibă alt rost decât acela al clarificării”.⁵³⁵ Acest fapt poate fi considerat drept corolarul după care Biserica Ortodoxă Română și-a afirmat, prin reprezentanții ei de seamă, caracterul ecumenic-catolic și sobornicesc – în cadrul Mișcării Ecumenice.⁵³⁶

⁵³⁵ *Ibidem*, p. 138. Se presupune că faptul care a influențat atitudinea ecumenică a Patriarhiei Române în 1938 a fost încercarea unor așa-ziși reprezentanți ai misiunilor baptiste și adventiste de ziua a 7-a de a folosi conferințele de la Oxford și Edinburgh din 1937 ca mijloc de presiune asupra Patriarhului Miron Cristea, pentru ca acesta să ia poziție cu privire la legea publicată în România despre libertatea religioasă. Legea respectivă interzicea prozelitismul, fiind de fapt publicată în perioada de expansiune a sectelor prozeliste în România și nu de libertate religioasă (Pr. prof. Ioan Bria, *op. cit.*, p. 4).

⁵³⁶ Pr. prof. dr. Nicolae Dură, *Bisericile Europei și Uniunea Europeană. Ecumenism, reconciliere creștină și unitate europeană*, în vol. *Biserica în Misiunea...*, p. 782-784.

CAPITOLUL VII

CANONICITATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Perioada interbelică are calitatea de a conferi canoniștilor și nu numai multiple posibilități de cercetare și aprofundare a principiilor canonice ce au stat la baza organizării Bisericii Ortodoxe Române.

Situația în care se afla Biserica ortodoxă la sfârșitul primului război mondial, atât în Vechiul Regat, cât și în celelalte provincii istorice, Transilvania, Bucovina și Basarabia, alipite la trupul țării-mamă în 1918, este caracterizată de specificitatea fiecărei părți. Biserica Ortodoxă a Vechiului Regat își fundamenta organizarea pe principiile autocefaliei și al sinodalității, având însă mari probleme în afirmarea autonomiei sale în raport cu statul. Biserica Ortodoxă din Ardeal și Banat era organizată administrativ-canonic pe baza principiilor șaguniene.⁵³⁷ Marele ierarh, Andrei Șaguna, a fost cel care „a dat sinodalității cea mai clasică și cea mai largă interpretare fără a depăși cu nimic liniile dogmatice și canonice ale Bisericii Ortodoxe Române”,⁵³⁸ prin rolul atribuit mirenilor în cadrul acesteia. Principiul etnic și cel al autonomiei bisericești apărau nu numai identitatea Bisericii, ci și a neamului românesc din Ardealul aflat sub stăpânire străină.

Biserica Ortodoxă din Bucovina pune la baza organizării sale etnicitatea, în timp ce Biserica Ortodoxă a Basarabiei se regăsea administrativ-canonic sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse, etnicitatea și autonomia sa fiind limitate.

În acest context, Biserica Ortodoxă a tuturor românilor din granițele României Mari, era chemată să participe la edificarea sa administrativă și să dea justa

⁵³⁷ Dr. Laurențiu Streza, episcopul Caransebeșului, *Însemnări asupra operei canonice a Mitropolitului Andrei Șaguna*, în vol. „In Memoriam: Mitropolitul Andrei Șaguna – 1873-2003”, Editura renașterea, Cluj Napoca, 2003, p. 22-34; Pr. lect. Dr. Irime Marga, *Andrei Șaguna canonist și organizator bisericesc*, în vol. citat, p. 189-200.

⁵³⁸ Pr. prof. dr. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 198.

măsură a canonicității organizării sale. Avatariile unificării, Legea și Statutul Bisericii Ortodoxe Române din 1925, înființarea Patriarhiei Române, raportul cu statul român reliefat prin Constituția din 1923, Legea Cultelor din 1928 și, de ce nu, Concordatul din 1929, relațiile cu celelalte Biserici creștine surori sunt momente definitorii care trasează bazele canonice ale organizării Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică.

Principiul fundamental pe care se va edifica structura unitară administrativ-canonică a Bisericii Ortodoxe Române din această perioadă este cel al autocefaliei. În calitate sa de Biserică autocefală, Biserica Ortodoxă Română își exprimă raportul de independență jurisdicțională față de Bisericile din cuprinsul Ortodoxiei⁵³⁹, urmând a se conduce, de acum înainte, prin propriile sale organe bisericești, păstrând unitatea dogmatică și cultică cu Biserica Ecumenică a Răsăritului.⁵⁴⁰ Cu alte cuvinte, autocefalia „implică îndatorirea Bisericii noastre de a păstra unitatea de credință, de viață sacramentală și de structură canonică cu toate celelalte Biserici Ortodoxe în spiritul tradiției Bisericii nedespărțite de Hristos”.⁵⁴¹ Autocefalia regăsește Biserica noastră în rândul celorlalte Biserici Ortodoxe surori egale și co-responsabile afirmării unității de credință

Drepturile Bisericii Ortodoxe Române de a avea propriul sinod sau de a alege propriii săi episcopi, de a convoca sinoade și adunări bisericești sau de a promulga legi pentru comunitățile de sub jurisdicția sa, dreptul de a sfinți Sfântul și

⁵³⁹ Drd. A. Gh. Bucălae, *Probleme în legătură cu canonicitatea în perioada reorganizării Bisericii Ortodoxe Române între anii 1918-1925*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LXXXVII (1969), nr. 11-12, p. 1204.

⁵⁴⁰ Arhim. Prof. dr. Ioan N. Floca, *Bazele canonice ale organizării și funcționării Bisericii Ortodoxe Române*, în volumul „Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 1885-1985”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 171.

⁵⁴¹ Ilie Dan Ciobotea, *Autocefalia Bisericească: Unitatea de credință și libertate religioasă*, în volumul citat, p. 274.

Marele Mir⁵⁴² sau de a înființa instanțe canonice sau tribunale bisericești, de a întreține liber relații cu celelalte Biserici ortodoxe surori sau creștine, se regăsesc toate în deplina libertate de manifestare a autocefaliei Bisericii noastre în perioada interbelică.

Definitoriu pentru Biserica Ortodoxă Română este și faptul că își afirmă autocefalia în raport cu independența politică a teritoriului național.⁵⁴³ În spiritul canoanelor 17 și 28 al Sindoului IV ecumenic, precum și al canonului 38 al Sinodului VI ecumenic, autocefalia unei Biserici este condiționată de independența statală sau politică a teritoriului sau țării în care se află Biserica locală respectivă. Se dobândește astfel o mai bună coordonare a vieții bisericești și misionare, organizarea bisericească ținând seama de evoluția organizării civile.⁵⁴⁴

Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române este recunoscută constituțional, potrivit articolului 22 al Constituției din 1923⁵⁴⁵: „Biserica ortodoxă română este și

⁵⁴² Pr. Nicolae V. Dură, *Dispoziții și norme canonice privind administrarea Sfântului și Marelui Mir pe teritoriul țării noastre, expresie elocventă a autocefaliei Bisericii Române de-a lungul secolelor*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, An LVII (1981), nr. 1-3, p. 39-57.

⁵⁴³ Idem, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, ed. cit., p. 88.

⁵⁴⁴ Prof. Iorgu D. Ivan, *Etnosul. Neamul. Temei divin și principiu fundamental canonic al autocefaliei bisericești*, în vol. *Centenarul...*, p. 193.

⁵⁴⁵ „Libertatea conștiinței este absolută. Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiunea, întrucât exercițiul lor nu aduce atingerea ordinii publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale statului Biserica creștină ortodoxă și cea greco-catolică sunt biserici românești. Biserica Ortodoxă Română fiind religia marei majorități a Românilor este biserica dominantă în Statul român; iar cea greco-catolică are întâietatea față de celelalte culte. Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor. În tot regatul României Biserica creștin ortodoxă va avea o organizație unitară cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni. O lege specială va statornici principiile fundamentale ale acestei organizații unitare, precum și modalitatea după care Biserica își va regula, conduce și administra, prin organele sale proprii și sub controlul Statului, chestiunile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești. Chestiunile spirituale și canonice ale Bisericii ortodoxe române se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală. Mitropolii și episcopii Bisericii ortodoxe române se vor alege potrivit unei singure legi speciale. Raporturile dintre diferitele culte și Sfat se vor stabili prin lege”, *Monitorul oficial*, din 29 martie 1923. A se vedea și anexa: Constituția din 1923.

rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor". Aceași prevedere a fost preluată și de către Articolul 1 al Legii pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, ceea ce exprimă asumarea deplină de către stat a poziției Bisericii Ortodoxe Române în raport cu celelalte Biserici Ortodoxe surori.

Potrivit canonului 34 Apostolic: „Episcopii fiecărui neam trebuie să știe care dintre ei este și să-l considere pe el ca fiind capul lor, ei nu trebuie să facă nimic important fără consimțământul lui”,⁵⁴⁶ care dădea temei canonic organizării eclesiatice într-un cadru etnic prin episcopii neamului respectiv și Biserica noastră se găsea în rânduielile Sfinților Părinți. Biserica noastră participă astfel la întărirea conștiinței de sine a neamului exprimată prin realitățile limbii, culturii și tradiției sale.⁵⁴⁷

În baza aceluiași principiu etnic, Biserica Ortodoxă Română își va exercita jurisdicția asupra diasporei proprii.⁵⁴⁸ Înființarea Episcopiei ortodoxe misionare din America de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în 1934 își află temei canonic în acest principiu ce întărește și identitatea unei Biserici în duhul trăirii în diversitate.

Alături de principiile canonice enunțate care au menirea de a întări autocefalia Bisericii noastre, se află principiile fundamentale ce stau la baza conducerii Bisericii și anume cel ierarhic și cel sinodal.

Principiul ierarhic pune în evidență puterea bisericească cu care Mântuitorul a înzestrat Biserica și care se exercită prin ierarhia de drept divin și anume prin episcopi ca succesori în sfera de putere a Sfinților Apostoli.

Acest principiu este pus în legătură directă cu cel sinodal-colegial potrivit căruia puterea bisericească într-o Biserică autocefală se exercită prin toți episcopii

⁵⁴⁶ Arhim. Prof. dr. Ioan N. Floca, *op. cit.*, p. 26.

⁵⁴⁷ Pr. prof. Ilie Moldovan, *Etnicitate și autonomie bisericească. Considerații de ordin teologic-moral*, în volumul *Centenarul...*, p. 246.

⁵⁴⁸ Pr. asist. Nicolae V. Dură, *Forme și stări de manifestare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul secolelor. Mărturii istorice și canonice*, în vol. *Centenarul...*, p. 287.

acelei Biserici, întruniți în sinod și hotărând în mod colegial, ca egali în putere – pe care au primit-o odată cu hirotonia în treapta de arhiereu (Canonul 37 Apostolic).⁵⁴⁹

Principiul ierarhic în Biserică se aplică nu numai în raporturile dintre clerici, ci și în raporturile dintre toate organele de conducere, dintre funcțiile ce le îndeplinesc acestea. Totodată, se aplică și la raporturile dintre unitățile bisericești (canonul 33 – Sinodul IV Ecumenic, canoanele 1 și 2 Apostolice, canonul 6 – Sinodul I Ecumenic, canoanele 13 și 49 – Sinodul de la Cartagina, canonul 2 – Sinodul VII Ecumenic, canonul 12 – Sinodul de la Laodiceea etc.).⁵⁵⁰

Ascultarea sau supunerea canonică, ca un corolar al principiului ierarhic prevăzută de canoane (canoanele 39 și 55 Apostolice, canoanele 8 și 23 – Sinodul IV Ecumenic, canonul 57 – Laodiceea, canonul 31 – Cartagina) se reflectă în subordonarea treptelor inferioare preoțești față de cele superioare, în ascultarea credincioșilor față de ierarhie sau ascultarea ierarhilor față de Sinod.⁵⁵¹

Toate aceste aspecte se regăsesc în sinodalitatea Bisericii, potrivit căreia întreaga putere bisericească se poate exercita numai împreună. Sinodalitatea, de altfel, este o structură permanentă a Bisericii, o dimensiune care face parte din însăși natura sa.⁵⁵²

⁵⁴⁹ Prof. Iorgu I. Ivan, *op. cit.*, p. 193.

Principiul sinodalității în Biserică este reflectat de numeroase canoane: canoanele 34 și 37 Apostolic, Canoanele 4, 5 și 6 – Sinodul I Ecumenic, canonul 6 – Sinodul II ecumenic etc.

⁵⁵⁰ Arhim. Prof. dr. Ioan N. Floca, *op. cit.*, p. 179.

⁵⁵¹ *Ibidem.*

⁵⁵² P.F. Justinian, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, *Apostolat social*, vol. IX, București, 1968, p. 104; pr. prof. Liviu Stan, *Despre sinodalitate*, în *Studii Teologice*, An XXI (1969), nr. 3-4, p. 56-159; Pr. prof. Iorgu Ivan, *Importanța principiilor fundamentale canonice de organizație și administrație pentru unitatea Bisericii*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, An XLV (1969), nr. 3-4, p. 160-161; Dr. Nestor Vornicescu, *Principiul sinodalității în viața Bisericii Ortodoxe Române*, în vol. *Desăvârșirea unității noastre naționale – fundament al unității Bisericii străbuna*, Edit. Mitropolia Olteniei, Craiova, 1988, p. 596-597; pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Temneiri teologice ale ierarhiei și sinodalității ei*, în *Studii Teologice*, An XXII (1970), nr. 3-4, p. 167-172.

Sinodalitatea dovedește unitatea Bisericii păstrată prin dogmă, morală, canoane și cult, asigurând buna funcționare și organizare a Bisericii, ferind-o de dezbinările care vatamă împlinirea misiunii ei mântuitoare în lume.⁵⁵³

Cele două principii, cel ierarhic și sinodal stau în strânsă legătură cu așazisul principiu constituțional⁵⁵⁴, deoarece organizarea bisericească urmează pe cea civilă.⁵⁵⁵ Primele două se fundamentează pe Sfânta Scriptură, Tradiție și canoane, celălalt pe legile societății civile. Pentru a putea sta împreună s-a făcut distincție între treburile bisericești, spirituale și cele care țin de Biserică ca societate vizibilă: primele se conduc după principiile sinodal și ierarhic – în speță de Sfântul Sinod – celelalte se dirijează conform principiului constituțional și țin de organele centrale sau eparhiale, protopopești sau parohiale, ce nu exclud jurisdicția episcopală.⁵⁵⁶

Cele trei principii – ierarhic, sinodal și constituțional – stau la baza canonicității Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică, fiind reflectate atât în Constituție (1923), cât și în Legea și Statutul de organizare al Bisericii Ortodoxe Române (1925): „În tot regatul României, Biserica creștin ortodoxă va avea o organizație unitară, cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni”. O lege specială va statornici principiile fundamentale ale acestor organizații unitare, precum și modalitatea după care Biserica își va reglementa, conduce și administra, prin organele sale proprii și sub controlul statului, chestiunile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești. Chestiunile spirituale și canonice ale Bisericii Ortodoxe Române se vor regla de o singură autoritate sinodală, centrală.⁵⁵⁷

Totodată, și Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române precizează același lucru: „După dreptul canonic și în conformitate cu Constituția țării, Biserica Ortodoxă Română își reglementează, conduce și administrează, prin organele

⁵⁵³ Dr. Nestor Vornicescu, *op. cit.*, p. 601; pr. prof. Liviu Stan, *Pe drumul tradițiilor și canoanelor ortodoxe*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LXXVI (1958), nr. 5-6, p. 427.

⁵⁵⁴ Pr. conf. dr. Maximilian Pal, *op. cit.*, p. 1309.

⁵⁵⁵ *Ibidem.*

⁵⁵⁶ *Ibidem.* V. Șesan, *Reflexiuni asupra unificării organizației Bisericii*, p. 336; N. Popovici, *Opinii asupra modificării legii și statutului*, p. 312.

⁵⁵⁷ A se vedea Articolul 22 din Constituția din 1923.

sale proprii și sub controlul statului, afacerile sale religioase, culturale, fundaționale și epitropești. Controlul statului asupra Bisericii și organele sale se exercită în mod constituțional, prin Ministerul Cultelor” (Articolul 4). În fruntea Bisericii Ortodoxe Române stă Sfântul Sinod, cea mai înaltă autoritate pentru chestiunile spirituale și canonice și for suprem pentru chestiunile bisericești de orice natură, care, după legi și regulamente intră în competența lui (Articolul 5).

În baza celor principii – ierarhic, sinodal și constituțional – organizarea Bisericii Ortodoxe Române se prezintă ca unitară, dând posibilitatea elementelor constitutive ale Bisericii – clerici și mireni – să participe deopotrivă, ca elemente active, nu pasive, cu drepturi și îndatoriri la exercitarea puterii bisericești.

Biserica, ca Trup al lui Hristos, își cheamă astfel toate membrele trupului să colaboreze și să susțină autoritatea ei.⁵⁵⁸

Deși a fost aprig contestată participarea și, mai ales, ponderea laicilor la exercitarea puterii bisericești, stipulată de Legea și Statutul Bisericii Ortodoxe Române din 1925 - propunându-se chiar numeroase amendamente după promulgarea lor – Biserica Ortodoxă Română a avut înțelepciunea să păstreze și să promoveze raportul clerici-mireni în spiritul constituției sale.

În spiritul acestor trei principii mai sus menționate, privite împreună, Biserica Ortodoxă Română își va exercita în perioada dintre cele două războaie mondiale autonomia sa în raport cu statul român: „*Biserica Ortodoxă Română își reglementează, conduce, și administrează, prin organele sale proprii și sub controlul Statului, afacerile sale religioase, culturale, fundaționale și epitropești*” - Articolul 4 din Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române și articolul 12 din Legea pentru regimul general al Cultelor. Acest control al statului era exclus în chestiunile spirituale și canonice ale Bisericii (Articolul 5 din Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române și articolul 22 din Constituția din 1923).

⁵⁵⁸ P. Prof. dr. Liviu Stan, *Mireni în Biserică*, p. 25-30; Prof. univ. dr. Constantin V. Skuteris, *Locul laicilor în Biserică. O abordare ortodoxă*, în *Omagiu prof. Nicolae V. Dură...*, p. 1244-1249.

Potrivit principiului autonomiei specificat în canoanele Bisericii Ortodoxe (Canoanele 30, 34 și 37 Apostolice, canonul 5 Sinodul I Ecumenic, canoanele 12 și 19 – Sindoul IV Ecumenic, canonul 3 – Sinodul VII Ecumenic etc.), o Biserică este autonomă atunci când se administrează prin organe proprii, fiind independentă sau de sine stătătoare în treburile sale religioase, față de orice altă organizație în afara ei.⁵⁵⁹

Prin urmare, controlul statului putea fi perceput și ca un amestec în treburile Bisericii Ortodoxe Române din perioada interbelică, făcând ca autonomia sa să nu fie socotită deplină. Iar specificul ei șagunian, adică principiul autonomiei, nu se regăsește la nivelul legislației care statuează organizarea Bisericii Ortodoxe Române din această perioadă. Temenul *autonomie* nu se află nici în Constituția din 1923 și nici în Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române din 1925. Am putea menționa motivul lui I. Mateiu pentru aceasta „omitere”: pentru a nu se reda un înțeles potrivit unității naționale a statului”⁵⁶⁰, sau „motivul” Guvernului de la acea vreme: „pentru că nu este necesar; nu este cuvântul, dar este conținutul”.⁵⁶¹

Pentru N. Gr. Popescu-Prahova, statul român nu a folosit termenul în legislația sa privitoare la Biserică pentru că nu a dorit să-i acorde o autonomie reală: „Nu poate fi considerată autonomă o Biserică a cărei viață este reglementată în amănunțimi de către stat și ale cărei mișcări sunt controlate de el la fiecare pas”.⁵⁶² Autonomia Bisericii Ortodoxe Române se prezintă a fi relativă în plan politico-bisericesc.⁵⁶³

Cu toate acestea, principiul autonomiei, coroborat cu cel constituțional definesc termenii și granițele instituționale ale Bisericii, apărând canonicitatea ei prin faptul că statul se poate raporta numai la chestiuni religioase, culturale, fundamentale și epitropești, nu și la cele spirituale și canonice. Deși Biserica nu dobândește o

⁵⁵⁹ Arhim. Prof. dr. Ioan N. Floca, *op. cit.*, p. 183.

⁵⁶⁰ I. Mateiu, *Politica bisericească*, p. 111.

⁵⁶¹ Pr. Alexandru Ciubunanu, *Avantajele și dezavantajele Legii și Statutului pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*, ..., p. 8.

⁵⁶² *Ibidem*, p. 8.

⁵⁶³ Drd. Ionuț Corduneanu, *Autonomia Bisericii Ortodoxe față de stat în România* ..., p. 1432.

autonomie absolută, administrarea problemelor bisericești în raport cu puterea civilă se vor păstra totuși în granițele juridico-canonice ale tradiției Bisericii Ortodoxe.

Aplicarea principiului autonomiei Bisericii și pe plan intern, în temeiul canoanelor 34 și 37 Apostolice, canonul 2 al Sinodului II Ecumenic, canonul 8 – Sinodul III Ecumenic, canonul 20 Sinodul VI Ecumenic și canonul 22 Antiohia etc. pentru ca unitățile bisericești să se poată conduce prin organe proprii, sub supravegherea celor superioare,⁵⁶⁴ se regăsește deplin la nivelul părților constitutive ale Bisericii (parohia, protopopiatul, mănăstirile, eparhiile, mitropoliile și întreaga Biserică ca atare) așa după cum legiferează Legea și Statutul de organizare al Bisericii Ortodoxe Române din 1925.

În concluzie, se poate afirma că Biserica Ortodoxă Română din perioada interbelică exprima, prin legislație și organizare, orientarea sa deplin canonică în spiritul tradiției ortodoxe autentice.

⁵⁶⁴

Arhim. Prof. dr. Ioan N. Floca, *op. cit.*, p. 184.

CONCLUZII

Abordarea tematică a organizării Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică și a bazelor ei canonice, din perspectiva dreptului canonic se regăsește în contextul anului dedicat Autocefaliei de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Actualitatea temei este dată în primul rând de cadrul relativ asemănător de dezvoltare și asumare a bazelor canonice în spiritul tradiției ortodoxe a Bisericii Ortodoxe Române în cei 20 ani ai perioadei interbelice cu perioada celor 20 ani din viața Bisericii Ortodoxe Române de după Revoluția din 1989. Elementele comune sunt oferite în primul rând de raportul Biserică-Stat, Biserica Ortodoxă Română având un context politic democratic de manifestare și afirmare asemănător în cele două perioade.

Din acest punct de vedere, perioada regimului comunist a întrerupt practic dinamica firească în planul organizării și dezvoltării Bisericii Ortodoxe Române. De aceea, se poate vorbi chiar de o reînnoare a spiritului și a formulei de organizare tradițională a Bisericii Ortodoxe Române în conformitate cu bazele sale canonice într-un context politic-național democratic ce i-a îngăduit libertatea firească de manifestare.

Este important să amintim faptul că ambele perioade istorice parcurse de Biserica Ortodoxă Română, cea interbelică și cea post-comunistă, s-au confruntat cu situații și nevoi similare. Totodată, în ambele perioade istorice amintite s-a evidențiat necesitatea elaborării unui nou statut de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române care să corespundă realităților nou create.

Politica bisericească a statului român și a raporturilor sale cu Biserica Ortodoxă Română prezintă numeroase similitudini. Întărirea statului național unitar, a unei legislației adecvate care să asigure drepturi egale tuturor cultelor sunt tot atâtea motive pentru care tema este importantă, pentru că dă consistență înțelegerii prezentului în Biserica Ortodoxă Română.

Organizarea Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică are o caracteristică fundamentală ce este dată de principiul unității sale. Edificarea sa în

granițele României Mari ca Biserică cu o structură administrativ-teritorială și legislație canonică unitară se va realiza cu destul de multe dificultăți. Mai ales din cauza formulei de organizare sub aspect legislativ și administrativ teritorial al Bisericii Ortodoxe Române din toate provinciile istorice unificate la 1918. La sfârșitul primului război mondial, Biserica Ortodoxă Română îngemăna tradiții și legislație bisericească în spirit și forme diferite. Astfel, Biserica Ortodoxă din Transilvania aducea cu sine forme de organizare al cărui specific era dat de rolul și ponderea foarte importantă a mirenilor în conducerea Bisericii. Legislativ, era influențată în plan bisericesc de Biserica Ortodoxă Sârbă a Patriarhatului de la Carloviț, iar în plan politic-național de legislația imperială austro-ungară. Fiind o Biserică minoritară, care s-a identificat cu năzuințele naționale ale românilor transilvăneni, Biserica din Ardeal și Banat era nevoită să lupte și să-și afirme identitatea pe baza principiului autonomiei sale în raport cu statul. De altfel, experiența Bisericii din Transilvania în planul conlucrării cu mirenii și a autonomiei sale bisericești se va dovedi de bun augur pentru consolidarea Bisericii Ortodoxe Române unificate.

Deși se găseau în granițele aceluiași imperiu austro-ungar, Biserica Ortodoxă a românilor din Bucovina era organizată în baza unei legislații cu totul diferită față de Biserica din Transilvania. Mirenii aveau un rol aproape inexistent în conducerea Bisericii, iar autonomia bisericească era constrânsă de prezența statului austriac, care pe lângă sprijinul său material, reclama și un control mult mai direct al afacerilor bisericești. Biserica din Bucovina dispunea însă de „Fondul bisericesc” ceea ce i-a permis administrarea în folosul său a unui patrimoniu material substanțial pentru susținerea sa.

Ca și Biserica românilor transilvăneni, Biserica din Bucovina avea un caracter pregnant etnic-național, fiind într-o permanentă confruntare fie cu autoritățile de stat, fie cu elementul rutean pentru păstrarea identității și a specificului său.

Spre deosebire de Biserica Ortodoxă din Transilvania și Bucovina, Biserica din Basarabia ce revea în sânul Bisericii Ortodoxe Române unificate la sfârșitul primului război mondial era organizată pe principiile canonice legislative ale Bisericii Ortodoxe Ruse și a legislației imperiale țariste. Elementul său etnic național fusese afectat de rusificarea forțată impusă prin legislație, administrație și învățământ. Era

însă o Biserică puternic clericalizată, ce dispunea de un fond material bogat cu care fusese înzestrată – ca de altfel întreaga Biserică Ortodoxă – de autoritățile imperiale țariste. Specificul Bisericii Ortodoxe Ruse era adus de Biserica din Basarabia în sânul Bisericii Ortodoxe Române unificate și prin calendarul pe stil vechi, la a cărui tradiție Biserica din Basarabia nu a renunțat, generând astfel una dintre problemele serioase în planul eforturilor de consolidare a unității ecleziale la nivelul Bisericii Ortodoxe Române din perioada interbelică.

Biserica Ortodoxă Română din Vechiul Regat se dovedea a fi la sfârșitul primului război mondial șubrează în planul autorității sale sinodale. Influența politicului în viața sa perturbase capacitatea sa de a organiza și afirma pe baza principiului autonomiei sale în raport cu statul. Rolul mirenilor în conducerea Bisericii Ortodoxe Române era inexistent, iar baza sa materială fusese secătuită de secularizarea averilor bisericești din timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza, fără a mai avea puterea să se refacă.

Cu alte cuvinte, se observă că la nivelul Bisericii Ortodoxe Române unificate în granițele României Mari se îngemănau tradiții și forme foarte diferite de organizare a Bisericii. Erau prezente elemente de organizare de influență sârbă, rusă, austro-ungară, țaristă și bineînțeles a Regatului României. S-au generat, astfel, numeroase dificultăți și eforturi pe măsura acestora în vederea creării unei legislații bisericești unitare la nivelul întregii Biserici Ortodoxe Române.

În planul acestor eforturi de unificare bisericească, un element definitoriu îl constituie normarea legislativă a raportului Bisericii Ortodoxe Române cu statul român, prin intermediul legii fundamentale a țării: Constituția din 1923. Aceasta a avut menirea să întărească Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, organizarea sa unitară și autoritatea sinodală, afirmând raporturile firești ale Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici în sânul Ortodoxiei, raportul cu celelalte culte și statul, prin consacrarea poziției Bisericii Ortodoxe Române ca Biserică dominantă (majoritară) în Stat.

De asemenea, Constituția din 1923 îi recunoaște Bisericii noastre caracterul etnic-național, deși nu în literă, ci în conținut, prin atribuirea calității de *Biserică românească* alături de cel al Bisericii Greco-Catolice. Este de remarcă faptul că prin

Constituția din 1923 s-au creat în plan legislativ premisele favorabile pentru adoptarea unor principii statutare unitare la nivelul întregii Biserici Ortodoxe Române.

Prin prevederile sale cuprinse în articolul 22, Constituția din 1923 a facilitat asumarea de către reprezentanții Bisericii din toate provinciile istorice a acestor principii statutare unitare care vor fi adoptate ulterior prin Legea și Statutul Bisericii Ortodoxe Române din 1925. Acestea va oferi posibilitatea Bisericii Ortodoxe Române de a-și afirma caracterul unitar al organizării sale fundamentale în spiritul tradiției ecleziologic-canonice a Ortodoxiei. Adoptarea Legii și Statutului Bisericii Ortodoxe Române, precum și instituirea patriarhatului va întări organizarea Bisericii Ortodoxe Române, care dobânda astfel nu numai o structură unitară puternică, ci și prestigiu pe plan național și în rândul celorlalte Biserici surori.

Un element definitoriu al Legii și Statutului Bisericii Ortodoxe Române din 1925 l-a constituit participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni, la viața și conducerea Bisericii Ortodoxe, ce va da pârgii favorabile de ancorare a Bisericii Ortodoxe Române în realitatea vieții socio-culturale a țării.

Rolul pe care mirenii îl au în viața Bisericii, prin adoptarea legislativă a principiilor șaguniene, prevăzute în Statutul organic al marelui ierarh ardelean de la 1868, va schimba considerabil perspectiva generală la nivelul Bisericii Ortodoxe Române privind participarea tuturor membrilor trupului lui Hristos la exercitarea puterii bisericești.

Concordatul din 1927 (promulgat în 1929) coroborat cu Legea cultelor din 1928 va bulversa realitatea creată constituțional și întărită prin Legea și Statutul Bisericii Ortodoxe Române din 1925, prin faptul că nedreptăatea Biserica Ortodoxă Română în raport cu cultul romano-catolic și cu celelalte culte. Principiul parității cultivat de către statul român prin Legea Cultelor nu se mai aplica întocmai și la Biserica Ortodoxă Română, recunoscută ca dominantă (majoritară) în stat prin Constituția din 1923.

Prin adoptarea Concordatului cu Vaticanul, statul român a dat dovadă de incoerență în politica sa bisericească, generând tensiuni între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică din România pe de o parte, precum și între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Greco-Catolică pe de altă parte. Mai mult decât

atât, Bisericii Greco-Catolice îi era afectat însăși caracterul ei identitar național român. Din nefericire, statul român a tratat politic o problemă de natură bisericească, fapt ce se va resimți în planul eforturilor sale de consolidare a unității sale și la nivel bisericesc-spiritual pe toată perioada interbelică.

Autonomia bisericească, politico-ecclesială se dorea a fi deplină, în special de către reprezentanții Bisericii din Ardeal, în realitate însă era una relativă, ce implica, din necesități politice și practice, controlul statului. În exercitarea acestui control, statul român se limita din punct de vedere juridic la „chestiunile religioase”, iar cele „spirituale și canonice” rămânând în grija exclusivă a Bisericii Ortodoxe Române.

O particularitate a acestei perioade este faptul că însuși statul român, în baza politicii sale față de minoritate, nu-și dorea o autonomie absolută pentru culte. Totuși, Biserica Romano-Catolică va dobândi, prin Concordatul din 1929, o autonomie deplină față de stat, în timp ce Biserica Ortodoxă Română și celelalte culte vor beneficia, *de facto*, în lipsa unei metodologii de aplicare a exercițiului de control al statului, de o liberă manifestare a autonomiei lor.

Din această cauză, în perioada interbelică, autonomia Bisericii Ortodoxe Române a fost îngrădită de intervenția statului român în așa fel încât capacitatea sa de organizare, formare și dezvoltare era limitată. De altfel, greutățile cu care Biserica Ortodoxă Română s-a confruntat în planul organizării sale a reclamat susținerea materială din partea statului, ceea ce a implicat automat și o oarecare formă de control din partea acestuia. Este important de amintit că prin secularizarea averilor bisericești, Biserica Ortodoxă Română din Vechiul Regat devenise dependentă de sprijinul material al statului, iar exproprierea averilor bisericești făcute după război și în detrimentul Bisericii din celelalte provincii istorice ale României Mari impuneau acest suport al statului.

În același timp, organizarea învățământului teologic va da măsura reală a putințelor și mai ales a neputințelor Bisericii Ortodoxe Române de a avea autonomia pe care și-o dorea.

Merită subliniat că înființarea a numeroase instituții de învățământ teologic – seminarii sau academii teologice – în special din inițiativă locală (eparhială) au

depășit capacitatea Bisericii de a le susține material pe termen mediu și lung, nu au corespuns nevoilor reale ale Bisericii în planul formării și au perpetuat diferențele de organizare la nivelul provinciilor istorice din sânul Bisericii Ortodoxe Române.

Cele două decenii ale perioadei interbelice se vor dovedi insuficiente pentru Biserica Ortodoxă Română în efortul său de uniformizare a învățământului teologic. Eforturile reprezentanților Bisericii din Ardeal de a corela statutul academiilor teologice pe de o parte cu prevederile statutului de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925, iar pe de altă parte de a corela structura învățământului teologic la nivelul seminariilor, academiilor și facultăților de teologie s-au dovedit a fi zadarnice.

În planul organizării administrativ-teritoriale, Biserica Ortodoxă Română se prezintă ca o structură unitară. Cu toate dificultățile inerente, după Unirea din 1918, se va reuși reunirea provinciilor sale istorice ale țării, ale căror forme de organizare erau la începuturile procesului de unificare atât de diferite. Înființarea de noi episcopii la Cluj, Oradea, Timișoara sau Sighet în Transilvania, Cetatea Albă-Ismail sau Hotin în Basarabia, Constanța în Dobrogea, vor răspunde – în baza principiilor canonice a teritorialității și adaptării la formule de organizare ale statului, precum și al etnicității – la întărirea deopotrivă a Bisericii și a statului român. De altfel, niciodată în epoca contemporană, statul român nu a fost mai conștient de necesitatea de a-și întări caracterul său unitar și național-etnic pe suportul Bisericii Ortodoxe Române și al organizării sale.

Pe de altă parte, autonomia internă la nivelul structurii administrativ-teritoriale ale Bisericii Ortodoxe Române reflectată în părțile ei constitutive (eparhie, protopopiat, parohie) va asigura coeziunea internă a Bisericii, atât la nivel eparhial (local), cât și la nivel central. Specificitatea locală, diversitatea regională (provincială) și unitatea etnică-națională sunt reflectate în structura internă a Bisericii Ortodoxe Române.

Dezvoltarea relațiilor cu celelalte Biserici ortodoxe surori, concretizate în apropierea de Patriarhia Ecumenică, participarea la congresele pan-ortodoxe sau cele ale facultăților de teologie ortodoxă, implicarea în rezolvarea schismei bulgare relevă o Biserică Ortodoxă Română vie și combativă în promovarea Ortodoxiei.

Același spirit se află și la baza relațiilor Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici creștine. Biserica noastră a fost prezentă și preocupată de refacerea unității creștine. Dialogul cu Vechii-Catolici sau cu Biserica Anglicană, participarea la diverse întruniri ale organismelor internaționale ecumenice scot Biserica Ortodoxă Română din cadrele sale naționale, afirmând-o în plan intercreștin și internațional.

În încheiere, se poate spune că perioada interbelică – prin complexitatea problematicii sale – este pentru Biserica Ortodoxă Română un punct de reper al afirmării canonicității sale în planul organizării administrativ-teritoriale și legislative la nivel național (local), precum și în planul promovării caracterului său ecumenic, canonic și sobornicesc la nivel interbisericesc și european.

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare

1. Sfânta Scriptură

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură (ediție sinodală)*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988/1991.
2. *Biblia sau Sfânta Scriptură (ediție jubiliară a Sfântului Sinod)*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

2. Noul Testament

3. *Noul Testament*, ediție revizuită de Pr. Prof. C. Cornițescu, Pr. Ioan Mircea, Pr. Prof. Nicolae Petrescu și Pr. Prof. Dumitru Radu, București 1979.
4. *Noul Testament*, ediția 1979 revizuită prin adnotări marginale manuscrise de Pr. Prof. Dumitru Fecioru; revăzută parțial de Pr. Prof. C. Cornițescu.
5. *Noul Testament*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983.

3. Colecții de canoane și legi

6. *Arhiva Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Dosar 233/1927*, f. 21u.
7. *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, editate de arhid. prof. dr. Ioan Floca, Sibiu, 1993.
8. *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, note și comentarii de arhid. prof. dr. Ioan Floca, București, 1992 și Sibiu 2005.
9. *Decret Lege pentru înființarea Episcopiei Ortodoxe Române a Timișoarei, precum și pentru modificarea întinderii unei episcopii ortodoxe române*, 1937, 7 noiembrie, București, în I.D. Suci, R. Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol. II., Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1979, p. 1023-1024.

10. *Dialogul teologic ortodoxo-vechi catolic. Noi texte comune ale Comisiei teologice mixte ortodoxo-vechi catolice*, în *Ortodoxia*, XXXI (1979), nr. 2, p. 371-376.
11. *Legea asupra clerului mirean și seminariilor*, Imprimeria Statului, București, 1906.
12. *Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*, Mănăstirea Cernica, 1925, publicată în *Monitorul Oficial* în nr. 44 din 25 februarie 1925 – fiind dată în baza hotărârii prealabile a Sfântului Sinod din 4 februarie 1925.
13. *Minoritățile naționale din România 1925-1931. Documente*, coordonator Ioan Scurtu, Ioan Dordea, Arhivele Naționale ale României, București, 1996.
14. *Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.
15. *Statutul Bisericii Greco-Orientale române din Ungaria și Transilvania*, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1881.
16. *Textul Concordatului în: Ministerul Afacerilor Externe al României, 1920-1950, România-Vatican, vol. I, Editura Enciclopedică, București, p. 32-44. Vezi și: Ambasciata di Romania presso la Santa Sede, La Romania e la Santa Sede. Documenti diplomatici, Libera Editrice Vaticana, 2000, p. 47-61.*
17. *Texte comune ale Comisiei teologice mixte ortodoxo-vechi catolice*, traducere Pr. Prof. Ștefan Alexe în *Ortodoxia*, XXX (1978), nr. 1-2, p. 5-12.
18. *Viața bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Craiova, 1941.

II. Volume omagiale

19. *Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.
20. *Biserica în misiune – Patriarhia Română la ceas aniversar. 120 ani de autocefalie (1885-2005) 80 de ani de patriarhat (1925-2005)*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.

21. *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 1885-1985*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
22. *Episcopia Constanței 10 ani de autonomie bisericească*, Călărași, 1936.
23. *In Memoriam: Mitropolitul Andrei Șaguna 1873-2003*, Edit. Renașterea, Cluj-Napoca, 2003.
24. *Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, la cincizeci de ani de activitate bisericească, 1905-1955*, Sibiu, 1956.
25. *Omagiu profesorului Nicolae V. Dură*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța 2006.
26. *Patriarhia Română la ceas aniversar. 120 ani de autocefalie (1885-2005) 80 de ani de patriarhat (1925-2005)*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.
27. *Priveghind și lucrând pentru mântuire*, volum editat la împlinirea a 10 ani de arhipăstorire a IPS Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, 1 iulie 1990-1 iulie 2000, Iași, 2000.

III. Lucrări și studii

28. ADAMESCU, Gheorghe, *Istoria seminarului Veniamin din Iași (1803-1903)*, București, 1904.
29. ANANIA, Valeriu, *Pro Memoria. Acțiunea catolicismului în România interbelică*, București, 1992.
30. BALAUR, D. I. Balaur, *Noua traducere a Sfintei Scripturi*, în Biserica Ortodoxă Română, An LIV (1936).
31. BĂLAN, Ieron. Ioanichie, *Vetre de sihăstrie românească – sec. IV-XX*, București, 1982.
32. BĂLAN, Dr. Nicolae, *Biserica împotriva Concordatului (discurs în Senat)*, Sibiu, 1929.
33. Idem, *Biserica neamului și drepturile ei. Discurs rostit la discuția generală asupra Proiectului de Lege a Cultelor, în ședința de la 27 martie 1928 a Senatului Român*, Sibiu, 1928.

34. BOGDAN, Ioan Mircea, *Activitatea istoriografică a lui Vasile Mangra*, în „Altarul Banatului”, Anul II (XLI) 1991, nr. 7-8, p. 112-122.
35. BOLDUR, Alexandru, *Istoria Basarabiei*, București, 1983.
36. BRANIȘTE, Pr. prof. Ene, *Tiparul și cartea bisericească în cei 50 de ani de patriarhat (1925-1975)*, în Biserica Ortodoxă Română, An. XCIII(1975), nr. 11-12.
37. BRIA, Pr. Prof. Ioan, *Patriarhia Română și Consiliul ecumenic al Bisericii* (1961-1986), Geneva, 1986.
38. Idem, *Contribuția teologiei românești la studierea anglicanismului*, în Ortodoxia, Anul XXII (1970), nr. 2, p. 304-310.
39. BUCĂLAE, Drd. A. Gh., *Probleme în legătură cu canonicitatea în perioada reorganizării Bisericii Ortodoxe Române între anii 1918-1925*, în Biserica Ortodoxă Română, An LXXXVII (1969), nr. 11-12.
40. BUZAN, Magistrand Sever, *Relațiile dintre Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă Română*, în Ortodoxia, An VII (1956), nr. 3.
41. BUZILĂ, Boris, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia (1912-1918; 1918-1944)*, Chișinău, 1996.
42. CĂLINESCU, Ștefan, D. Boroianu, *Istoria Seminarului Central din București*, Iași, 1904.
43. CĂLUGĂRU, Pr. prof. Dumitru, *Învățămintul religios în Biserica Ortodoxă Română*, în Biserica Ortodoxă Română, LXXXIX (1971), nr. 1-2, p. 135-145.
44. CERNOVEDEANU, Paul, *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în contextul politic internațional 1806-1920*, București, 1993.
45. Idem, *Primii ani ai ocupației ruse (1812-1820)*, în Istoria Românilor, vol. VI, Edit. Enciclopedică, București.
46. CHIFĂR, Pr. conf. Nicolae, *Basarabia – pământ românesc*, în „Priveghind și lucrând pentru mântuire”, volum editat la împlinirea a 10 ani de arhipăstorire a IPS Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, 1 iulie 1990-1 iulie 2000, Iași, 2000, p. 265-270.

47. CHIȚESCU, Prof. N., *Mișcarea ecumenică*, în „Ortodoxia”, Anul XIV (1962), nr. 1-2, p. 17-22.
48. CIACHIR, Nicolae, *Basarabia sub stăpânire țaristă (1812-1917)*, București 1992.
49. CIOBOTEA, Ilie Dan, *Autocefalia Bisericească: Unitatea de credință și libertate religioasă*, în volumul „Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 1885-1985”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
50. CIUBUNARU, Pr. Alexandru, *Avantajele și dezavantajele Legii și Statutului de organizare al Bisericii Ortodoxe Române din 6 mai 1925*, Tipografia Lupașcu S., Bârlad, 1938.
51. CLEOPA, Arhim. Ilie, BĂLAN Arhim. Ioachim, *Viața monahală ieri și azi*, în volumul „Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.
52. COMAN, Pr. prof. Ioan G., *Ortodoxia și mișcarea ecumenică*, în „Ortodoxia”, Anul XIV (1962), nr. 1-2.
53. COMAN, Vasile, *Episcopul Roman Ciorogariu, luptător pentru libertatea și dreptatea poporului român din Transilvania*, în Mitropolia Ardealului, An XXI (1976), nr. 7-9, p. 628-636.
54. CONSTANTINIU, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers enciclopedic, București, 1997.
55. CORDUNEANU, drd. Ionuț, *Autonomia Bisericii Ortodoxe față de stat în România*, în volumul „Omagiu profesorului Nicolae V. Dură”, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța 2006, p. 1431-1441.
56. COTOS, N., *Întâiul Congres de Teologie Ortodoxă*, în „Candela”, An XLVII (1936), p. 205-206.
57. DAVID, Petru I., *Premize ale dialogului anglicano-ortodox; aspectul revelației divine. Contribuția culturii teologice românești (teză de doctorat) în Studii Teologice*, Anul XXVIII (1976), nr. 3-6, p. 213-512.
58. DEMETRESCU, Dragomir, *De la congresul panortodox din Constantinopol*, în revista Biserica Ortodoxă Română, Anul XLI (1923).

59. DINU, lect. Univ. Dr. Adrian, *Caracterul formator al dreptului canonic. Reflecții asupra legăturii dintre Stat și Biserică în lumina învățaturii creștine*, în vol. *Omagiul prof. Nicolae V. Dură*, Edit. Arhiepiscopiei Tomisului, 2006.
60. DOBRINESCU, Valeriu Florin, *România și Ungaria de la Trianon la Paris (1920-1947)*, Editura Viitorul Românesc, București, 1996, p. 66-71.
61. DRON, Pr. C., *Congresul național și Facultatea de Teologie*, în *Mitropolia Moldovei*, anul II (1926), nr. 10, p. 209-211.
62. DURANDIN, Catherine, *Istoria românilor*, Editura Institutul European, Iași, 1998.
63. DURĂ, pr. Nicolae V., *Considerații asupra dialogurilor teologice ale Bisericii ortodoxe cu Bisericile Romano-Catolică, Anglicană, Veche Catolică, Orientală (Necalcedoniană) și Luterană*, în *Ortodoxia*, Anul XXXVIII (1985), nr. 3, p. 390-449.
64. Idem, *Forme și stări de manifestare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul secolelor. Mărturii istorice și canonice*, în vol. *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 1885-1985*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
65. Idem, *Dispoziții și norme canonice privind administrarea Sfântului și Marelui Mir pe teritoriul țării noastre, expresie elocventă a autocefaliei Bisericii Române de-a lungul secolelor*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, An LVII (1981), nr. 1-3, p. 39-57.
66. Idem, *Patriarhia Ecumenică și Autocefalia Bisericii noastre de-a lungul secolelor*, în *Studii Teologice*, Anul XXXVIII, nr. 3, 1986, p. 52-81.
67. Idem, *Bisericile Europei și Uniunea Europeană. Ecumenism, reconciliere creștină și unitate europeană*, în vol. *Patriarhia Română la ceas aniversar. 120 ani de autocefalie (1885-2005) 80 de ani de patriarhat (1925-2005)*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, p. 782-784.
68. EPPEL, Marius, *Vasile Mangra. Contribuții la cunoașterea vieții și activității lui*, Arad, 2000.
69. FLOCA Ioan N., *Din istoria Dreptului românesc. III. Concordatul. Act diplomatic în slujba acțiunii catolice*, Sibiu, 1993.

70. Idem, *Drept canonic ortodox*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.
71. Idem, *Sfântul Vasile cel Mare, organizator al vieții monastice*, în „Sfântul Vasile cel Mare”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 330-354.
72. Idem, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990.
73. Idem, *Bazele canonice ale organizării și funcționării Bisericii Ortodoxe Române*, în volumul „Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 1885-1985”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
74. FLOREA, Ierom. Magist. Iulian, *Participarea și contribuția Bisericii Ortodoxe Române la conferințele interortodoxe în prima jumătate a secolului al XX-lea*, în *Ortodoxia*, anul XIV (1962), nr. 1-2, p. 184-186.
75. GASSMANN, Günther, *Documentary History of Faith and Order 1963-1993*, WCC Publications, Geneva 1993.
76. Idem, *Faith and Order*, în *Dictionary of the Ecumenical Movement*, p. 461-462.
77. GEORGESCU, Econom. D., *Patriarhul Miron Cristea, organizator al Bisericii Ortodoxe Române*, în revista *Biserica Ortodoxă Română*, anul LVI (1938).
78. GHIA, Pr. Dr. Gheorghe, *Problema unirii Bisericilor creștine*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An XLIX (1931), nr. 5.
79. GHIBU, Pr. Onisifor, *Nulitatea Concordatului dintre România și Sfântul Scaun*, Tiparul Institutului de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1935.
80. GRECESCU-MUSCEL, Colonel Gr., *Patriarhul Miron, ocrotitor și îndrumător al orfanilor de război*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an LVI (1938).
81. GRIGORIE BOTOȘĂNEANUL, Arhiereu, Econom Valeriu Iordăchescu, *Memoriu clerului din Iași în chestia înființării la Iași a unei Facultăți de Teologie*, în *Mitropolia Moldovei*, Anul II (1926), nr. 9, p. 198-201.
82. HEINEN, Arnim, *Legiunea Arhanghelului Mihail. O contribuție la problema fascismului internațional*, Edit. Humanitas, București, 1999.

83. HOSSU-LONGHIN, Valentin, *Monarhia romanească*, Editura Scripta, București, 1994.
84. ICĂ, Ioan I., *Enciclica Patriarhiei Ecumenice din ianuarie 1920 către Bisericile lui Hristos de pretutindeni*, în *Mitropolia Ardealului*, anul VIII (1968), nr. 1-3, p. 131-160.
85. IONIȚĂ, Alexandru, *Episcopia Constanței*, în *Studii Teologice*, An XXVIII (1976), nr. 7-10, p. 627-630.
86. IONIȚĂ, Pr. asist. Viorel, *Participarea profesorilor români la congrese, consfătuiri și întruniri interortodoxe*, în „Ortodoxia”, Anul XXXIII (1981), nr. 4, p. 556-564.
87. IORGA, N., *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Edit. Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, București 1932.
88. IRINEU, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Anglicanismul și Ortodoxia română*, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LVIII (1940), nr. 5-6, p. 284-287.
89. IVAN, Pr. prof. Iorgu, *Importanța principiilor fundamentale canonice de organizație și administrație pentru unitatea Bisericii*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, An XLV (1969), nr. 3-4.
90. Idem, *Organizarea și administrarea Bisericii Ortodoxe Române în ultimii 50 de ani (1925-1975)*, în revista *Biserica Ortodoxă Română*, XLIII, nr. 11-12, 1975.
91. JUSTINIAN, P.F., Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, *Apostolat social*, vol. IX, București, 1968.
92. KINNAMON, Michael, Brian E. Cope, *The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices*, WCC Publications, Geneva, 2002.
93. KRUGER, Hanfried, *Söderblom Nathan*, în *Dictionary of the Ecumenical Movement*, second edition, editat de Nicholas Lossky et. al, WCC Publication, Geneva 2002, p. 1056.
94. LASCAROV-MOLDOVEANU, A., Sergei V. Ionescu, *Constituțiunea României din 1923 adnotată cu dezbateri parlamentare și jurisprudente*, Tipografia Curierul Judiciar, București, 1923.
95. LAZĂR, I., *Stat și Biserică*, București, 1942.

96. LEB, Ioan Vasile, *Biserica în acțiune*, Editura Limes, Cluj, 2001.
97. Idem, *Dialogul ortodoxo-vechi catolic. Stadiul actual și perspectivele sale*, în Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Dialog teologic și ecumenic*, vol. III, Tom II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006.
98. LEPĂDATU, A., *Expunere de motive*, în „Legea și Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române”, p. 18-20.
99. LIȚIU, Gheorghe, *Un academician arădean înainte de 1918: Vasile Mangra*, în vol. „Academia Română și Banatul”, Timișoara, 1982, p. 154-160.
100. LUPAȘ, I., *Atitudinea oficialităților bisericești și politice față de problema unificării constituțional-administrative a Bisericii Ortodoxe Române*, în *Biserica Ortodoxă Română Anul LXXV (1925)*, nr. 5.
101. Idem, *Episcopul Nicolae Ivan 1855-1936*, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, III, Sibiu 1941, p. 274-279.
102. Idem, *Viața și faptele lui Andrei Șaguna, Mitropolitul Ardealului*, Busurești, 1926.
103. MARCU, Grigore T., *Înălțarea în rang a Academiei Teologice „Andreiene”*, în *Revista Teologică*, XXXIII (1943), nr. 3-4, p. 162-163.
104. Idem, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului. Bio-bibliografie*, p. 65-128.
105. MARGA, Pr. lect. Dr. Irimie, *Andrei Șaguna, canonist și organizator bisericesc*, în volumul *In Memoriam: Mitropolitul Andrei Șaguna 1873-2003*, Edit. Renașterea, Cluj-Napoca, 2003, p. 189-200.
106. Idem, *Biserica Ortodoxă Română majoritară în societatea românească*, în *Revista Teologică*, anul III, nr. 1, 2003.
107. MATEIU, Ioan, *Valoarea Concordatului încheiat cu Vaticanul*, Tiparul tipografiei arhidiecezane, Sibiu, 1929.
108. Idem, *Politica Bisericească a Statului românesc*, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1931.
109. MILAȘ, Nicodim, *Drept bisericesc oriental*, București, 1915.
110. MOCANU, Pr. Mihai, *Mitropolia Bucovinei. Visarion Puiu – un nedreptățit al istoriei*, în *Teologie și Viață*, An LXX (1994), nr. 1-4, p. 147-156.

111. MOISESCU, Diac. Gh. I., *Alegerea, investirea și înscăunarea P.S. Arhiereu De. Vasile Stan ca episcop al Maramureșului*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LVII (1999), nr. 1-2, p. 93-99.
112. Idem, *Moartea în îngroparea Fericitului întru pomenire Miron Patriarhul României*, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LXVI (1948), nr. 1-2, p. 145, 156, 164-165.
113. MOLDOVAN, Pr. prof. Ilie, *Etnicitate și autonomie bisericească. Considerații de ordin teologic-moral*, în volumul *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 1885-1985*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
114. MORARU, pr. prof. Alexandru, *Biserica Angliei și ecumenismul, legăturile ei cu Biserica Ortodoxă Română (Teză de doctorat)*, București, 1986.
115. Idem, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserică. Națiune. Cultură*, vol. I-II-III, Tom I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006.
116. Idem, *Ortodoxie și vechi-catolicism sau ecumenism înainte de Mișcarea Ecumenică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996.
117. Idem, *Scurt istoric al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj Napoca, 2001.
118. MORUȘCA, Policarp, *Episcopia misionară și românii din America*, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LVIII (1940), nr. 7-8, p. 538-557.
119. MUNTEANU, Pr. Alexandru-Armand, *Religia în școlile publice*, în vol. *Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 401-420.
120. MUȘAT, Mircea, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I 1918-1933, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
121. NECTARIE, Arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei, *Referat despre ședința Comisiunii mixte de studii a catolicilor vechi și ortodocșilor ținută la Bonn de la 27 la 28 octombrie 1931, privitor la intercomuniunea între aceste două Biserici*, în revista *Biserica Ortodoxă Română*, seria a III-a, Anul L (1932), nr. 6, p. 439 și următoarele.

122. NEGULESCU, Paul, *Principii fundamentale ale Constituției din 27 februarie 1938*, București 1938.
123. NICA, Arhim. Emilian, *Aduceți-vă aminte de înaintașii voștri. Arhiepiscopia Iașilor între anii 1900-1948*, Editura Doxologia, Iași, 2009.
124. NICOLAE, I.P.S. Mitropolitul Banatului, *Evenimentele de acum 50 ani*, în *Biserica Ortodoxă Română*, XCIII (1975), nr. 11-12.
125. OCTAVIAN, Diac. Prof. Nicu, *Învățămintul teologic și religios la începutul mileniului III*, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul CXX (2002), nr. 1-6, p. 189-255.
126. ONCIUL, A., *Organizația României Mari*, Tipografia Herman Czapp, Cernăuți, 1920.
127. PAL, Pr. Maximilian, *Principii juridice în organizarea Bisericii Ortodoxe Române la începutul secolului al XX-lea*, în „Omăgiu prof. Nicolae V. Dură la 60 de ani”, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța 2006.
128. PARMENTIER, Martin, *Old Catholic-Orthodox Dialogue*, în *Dictionary of Ecumenical Movement*, second edition, Editat de Nicholas Lossky et. al, WCC Publication, Geneva 2002.
129. PĂCURARIU, Pr. prof. dr. Mircea, *100 de ani de la reînființarea Mitropoliei Ardealului*, în „Mitropolia Ardealului”, IX, nr. 11-12, 1964, p. 814-840.
130. Idem, *200 ani de învățământ teologic la Sibiu*, în *Studii Teologice*, XXXVIII, nr. 2, 1986, p. 92-112.
131. Idem, *Vasile Mangra, istoric și militant pentru drepturile românilor transilvăneni*, în „Mitropolia Ardealului”, XXXV (1990), nr. 2, p. 15-20.
132. Idem, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului*, în *Biserica Ortodoxă Română*, C (1982), nr. 5-6, p. 494-517.
133. Idem, *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Iași, 1993.
134. Idem, *Istoria învățământului teologic în Bisericii Ortodoxe Române*, în *Biserica Ortodoxă Română*, XLIX, 1981, nr. 9-10, p. 879-1008.
135. Idem, *Dicționarul teologilor români*, Edit. Enciclopedică, București, 2002.
136. Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.

137. Idem, *Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la 1 Decembrie 1918*, în Biserica Ortodoxă Română, Anul CXVI (1978), nr. 11-12, p. 1250-1263.
138. Idem, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului 1867-1918*, Sibiu, 1986, p. 280-282.
139. PETCU, Cristian Vasile, *Guvernarea Miron Cristea*, Editura Enciclopedică, București, 2009.
140. PHIDAS, Vlassios, *Droit canon – un perspective orthodoxe*, Analista Chambesiana, Chambesy, Geneve, 1998.
141. PLĂMĂDEALĂ, Antonie Plămădeală, *Dascăli de cuget și simțire românească*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.
142. Idem, *Biblia de la 1936 și avatarurile ei*, în vol. „Dascăli de cuget și simțire românească”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.
143. Idem, *Contribuții istorice privind perioada 1918-1938. Elie Miron Cristea, Documente și corespondența*, Sibiu, 1987.
144. Idem, *Ca toți să fie una*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
145. Idem, *Sfântul și Marele Sinod ortodox*, în Telegraful Român, nr. 17-18, 1982.
146. POCITAN BÂRLĂDEANUL, Arhiepiscop Veniamin, *Conferința panortodoxă din sfântul munte al Athosului*, în Biserica Ortodoxă Română, Anul XLVIII (1930), p. 280-283.
147. POCITAN, Veniamin, *Biserica ortodoxă românească din America*, București – Cernica, 1937.
148. POCITAN, Pr. Econom. Vasile, *Patriarhatele Bisericii Ortodoxe*, Tipografiile Române Unite, București, 1926.
149. POPA, Arhim. Ioasaf, *Seminarul monahal. Perioada interbelică, 70 de ani de la înființare*, în „Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.
150. POPEANGĂ, Prof. dr. Vasile, prof. dr. Gheorghe Lițiu și colaboratorii, *Roman Ciorogariu (1852-1936). Studii și documente*, Oradea 1981.

151. POPESCU, pr. prof. Dumitru, *Relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Catolică*, în *Studii Teologice*, Anul XXXI (1979), nr. 9-10, p. 367-390.
152. POPESCU, Grigorie., *Din trecutul Seminarului „Nifon mitropolitul” din București*, București, 1943.
153. POPESCU, Pr. Victor N., *Ediția populară a Sfintei Scripturi*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LV (1937).
154. Idem, *IPS Patriarh Miron Cristea, Președinte al Consiliului de Miniștri. Cronica internă*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LVI (1938), nr. 1-4.
155. POPESCU, Teodor M., *Primul Congres de Teologie Ortodoxă. Atena 29 noiembrie-4 decembrie 1936*, în „*Studii Teologice*”, Anul VI (1937), nr. 1, p. 151-185.
156. POPESCU-PASĂREA, Ion, *Muzica Bizantină*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An XLIX (1931), nr. 2-3.
157. PROCOPOVICI, Pr. dr. Petre, *Episcopul Ilarie al Tomisului*, în *Candela*, Anul XXVI (1923), p. 430-434.
158. PROST, Henri, *Destinul României (1918-1954)*, Editura Campania, București, 2006.
159. RĂMUREANU, Pr. prof. I., Pr. prof. M. Șesan, pr. prof. T. Bodogae, *Istoria Bisericii Universale 1054-1982*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București.
160. RĂMUREANU, Pr. Prof. Ioan, *Istoria Bisericii Universale*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.
161. Idem, *Tratatativele de unire dintre Bisericile Ortodoxe și Biserica Anglicană de la 1920 până azi*, în „*Ortodoxia*”, Anul X (1958), nr. 2.
162. RELI, S., *Relațiile dintre stat și Biserică în România veacurilor trecute*, în *Candela*, 1933.
163. Idem, *Biserica ortodoxă română din Maramureș în vremurile trecute*, Cernăuți, 1938.

164. ROȘESCU, Pr. drd. Ioan Gheorghe, *Principiul autonomiei și principiul autocefaliei în opera mitropolitului Andrei Șaguna*, în *Mitropolia Banatului*, nr. 5-6, 1983, p. 307-316.
165. RUSU, Diac. Vasile, *Considerații privind înființarea Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului*, în *Omagiu prof. Nicolae V. Dură*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța 2006, p. 695-697.
166. Idem, *Rolul lui Roman Ciorogariu în mișcarea tribunistă orădeană*, în *Mitropolia Banatului*, Anul XXXV (1985), nr. 1-2, p. 35-43.
167. RUSU-ABRUDEANU, Ion, *Patriarhul României. Dr. Miron Cristea, Înalt Regent. Omul și faptele*, volum omagial, București, 1929.
168. SACHELARIE, C., V. Georgescu, *Unirea din 1918 și unificarea legislației*, în *Studii. Revista de istorie*, nr. 6/1968.
169. SAVIN, I. G., *Biserica română și noua ei organizare*, București, 1925.
170. Idem, *Biserica română și vechea ei organizare*, Imprimeria Fundației culturale „Principele Carol”, București, 1925.
171. SCRIBAN Arhim. Iuliu, *Conferința interortodoxă de la Constantinopol*, în *revista Biserica Ortodoxă Română*, XLI (1923).
172. Idem., *Congresul profesorilor teologi ortodocși la Atena*, în *ziarul „Epoca”* din 8 decembrie 1936.
173. Idem, *Congrese ortodoxe și cu ortodocși*, în *Biserica Ortodoxă Română*, XLVIII (1930).
174. Idem, *Moartea mitropolitului Conon*, în *Biserica Ortodoxă Română*, XL (1920), nr. 11, p. 853-856.
175. Idem, *Cele două fețe ale Bisericii Angligane*, în *Biserica Ortodoxă Română*, XLIX (1931).
176. Idem, *Investitura Patriarhului României*, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul XL (1925), nr. 11, p. 701 - 708.
177. Idem, *IPS Patriarh Miron în Anglia*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LIV (1936), nr. 6, p. 193-246.
178. Idem, *O delegație a Bisericii anglicane vizitează Biserica Românească*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LIII (1935).

179. Idem, *Patriarhul României*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an XLIII (1925), nr. 2.
180. SCURTU, Conf. dr. Ioan Scurtu, lect. Dr. Gheorghe Z. Ionescu, lect. Dr. Eufrosina Popescu, asist. Doina Smârcea, *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1984.
181. SCURTU, Ioan, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Padeia, București 2002.
182. SIMEDREA, Arhim. Tit, *Patriarhia românească. Acte și documente*, Tipografia Cărților bisericești, București, 1926.
183. Idem, *Conferința anglo-ortodoxă de la București*, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LIII (1935), nr. 5-6.
184. SIMIONOV, S., *Patriarhul Miron și Biserica bulgară*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LVI (1938), nr. 1-2.
185. SKUTERIS, Prof. univ. dr. Constantin V. Skuteris, *Locul laicilor în Biserică. O abordare ortodoxă*, în *Omagiu prof. Nicolae V. Dură*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța 2006, p. 1244-1249.
186. SPECTOR, Sherman David, *România la Conferința de pace de la Paris. Diplomația lui Ion I. C. Brătianu*, Editura Institutului European, Iași, 1995.
187. STAN, Liviu, *Statutul Bisericii Ortodoxe Române*, în *Studii Teologice*, I (1949), nr. 7-8, p. 638-661.
188. Idem, *Importanța canonică și juridică a Sinodului al IV-lea ecumenic*, în "Ortodoxia", III (1951), nr. 2-3, p.441-450.
189. Idem, *Relațiile dintre Stat și Biserică. Studiu istorico-juridic*, în "Ortodoxia", IV (1952), nr. 3-4, p. 353 – 461.
190. Idem, *Îndrumător canonic*, în vol. *Legiunile Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1953, p.453-494.
191. Idem, *Legislația bisericească și valoarea ei canonică*, în *Monitorul Oficial*, VI (1954), nr.11 - 12, p.598-617.
192. Idem, *Pe drumul tradițiilor și canoanelor ortodoxe*, în *Biserica Ortodoxă Română*, LXXVI (1958), nr. 5-6.

193. Idem, *Perspectiva canonică a relațiilor dintre Ortodoxie și Anglicism*, în Ortodoxia, X (1958), nr. 2, p. 287-301.
194. Idem, *Autocefalia și autonomia în Ortodoxie*, în Mitropolia Olteniei, An XII (1961), nr. 5-6, p. 293-303.
195. Idem, *Problema unui viitor sinod ecumenic și poziția Bisericii Ortodoxe Române față de el*, în Ortodoxia, XX (1968), nr. 2.
196. Idem, *Biserica cu sau fără laici*, în Ortodoxia An XXI (1969), nr. 4, p. 614-615.
197. Idem, *Mirenii în Biserică. Studiu canonic-istoric*, Sibiu, 1939.
198. Idem, *Despre sinodalitate*, în Studii Teologice, XXI (1969), nr. 3-4, p. 56-159.
199. STĂNILOAE, pr. prof. dr. Dumitru, *Temneiuri teologice ale ierarhiei și sinodalității ei*, în Studii Teologice, XXII (1970), nr. 3-4, p. 167-172.
200. Idem, *Tratatulele dintre Biserica Ortodoxă Română și Anglicană, privite sub aspectul dogmatic*, în Ortodoxia, X (1958), nr. 2, p. 236-351.
201. STEMPEL, Gabriel, *Mitropolitul Vasile Mangra – pasiunea vechilor manuscrise*, în Magazin istoric, 31 (1997), nr. 1, p. 17-21.
202. STREZA, Dr. Laurențiu, episcopul Caransebeșului, *Însemnări asupra operei canonice a Mitropolitului Andrei Șaguna*, în vol. „In Memoriam: Mitropolitul Andrei Șaguna – 1873-2003”, Editura Renașterea, Cluj Napoca, 2003, p. 22-34.
203. SUCIU, I.D., R. Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol. II., Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1979, p. 1023-1024
204. ȘERBĂNESCU, Niculae, *Atitudinea preoțimii față de dreptele năzuințe ale poporului*, în Biserica Ortodoxă Română, LXXV (1957), nr. 3-4, p. 220-242.
205. Idem, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în Biserica Ortodoxă Română, LXXVII (1959), nr. 7-10, p. 822-824.
206. Idem, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de autocefalie*, în Mitropolia Olteniei, XXXVIII (1985), nr. 5-6, p. 350-356.
207. Idem, *Biserica Ortodoxă Română și Mișcarea Ecumenică*, în „Ortodoxia”, XIV (1962), nr. 1-2.

208. Idem, *Patriarhia română la 70 de ani (1925 - 1995)* , în „Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă”, Editura Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.
209. Idem, *Înființarea Patriarhiei Române – 1925*, în Biserica Ortodoxă Română, XLIII (1925), nr. 11-12.
210. ȘESAN, V., *Modificarea Legii și a Statutului Bisericii Ortodoxe Române*, în Candela, An XLVI (1935).
211. Idem, *Reflexiuni asupra unificării organizatorice*, în Candela, An XXXIV (1923).
212. ȘURUBARU, Drd. Ioan N., *Tratatativele și acordurile anglicano-ortodoxo-române din 1935 în perspectiva dialogului între Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană*, în Ortodoxia, nr. XX (1968), nr. 1, p. 75-87.
213. Idem, *Izvoarele Revelației divine în Biserica Anglicană*, în „Glasul Bisericii”, Anul XXVII (1968), nr. 1-2, p. 95-106.
214. TARANGUL, A., *Modificarea Legii și a statutului Bisericii Ortodoxe Române*, în Candela, 1932, p. 721-723.
215. TITOV, Pr. Prof. T., *Situația Bisericilor Ortodoxe Orientale în prezent*, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1933.
216. VASILESCU, G., *Din suferințele Bisericii noastre în teritoriu vremelnic ocupat (1916-1918)*, în Biserica Ortodoxă Română, Anul CXVI (1978), nr. 11-12.
217. Idem, *Mitropolitul Gurie Grosu al Basarabiei*, în Biserica Ortodoxă Română, Anul XCI (1993), nr. 9-10, p. 95-104.
218. VÂRNAV, Diac. A. I., *Carte omagială cu ocazia aniversării a cinci ani de păstorire a P.S. D.D. Gherontie Episcopul Constanței*, Constanța, 1931.
219. VEIGA, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier (1919-1941)*, Edit. Humanitas, București 1993.
220. VINTILESCU, Pr. prof. P., *Conferința română ortodoxă-anglicană de la București, în iunie 1935, privită în cadrul temelor ei sacramental-liturgice*, în Ortodoxia, Anul X (1958), nr. 2, p. 252-286.
221. VISCHER, Lukas, *A Documentary History of the Faith and Order Movement 1927-1963*, St, Louis, MO, Bethany Press, 1963.

222. VORNICESCU, Dr. Nestor, *Principiul sinodalității în viața Bisericii Ortodoxe Române*, în vol. *Desăvârșirea unității noastre naționale – fundament al unității Bisericii străbuna*, Edit. Mitropolia Olteniei, Craiova, 1988, p. 596-597.
223. Idem, *Încercări, posibilități și propuneri în vederea înființării patrairhatului înainte de 1925*, în *Biserica Ortodoxă Română*, An XCIII (1975), nr. 11-12.
224. WYBREW, Hugh, *Anglican-Orthodox Dialogue*, în *Dictionary of the Ecumenical Movement*, second edition, editat de Nicholas Lossky et. al, WCC Publication, Geneva 2002, p. 30.
225. ZAMFIRESCU, Dan, *Ortodoxie și Romano-Catolicism în specificul existenței lor istorice*, București, 1992.
226. ZĂGREAN, Ioan, *Episcopul Nicolae Ivan (1855-1936) primul ierarh român al reînviatei episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului*, în *Mitropolia Ardealului*, An XVI (1971), nr. 5-6, p. 416-427.
227. Idem, *Episcopul Nicolae Ivan, ctitorul reînviatei episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului*, în *Studii și documente*, Cluj Napoca, 1985.

ANEXE

**ANEXA 1: LEGEA ȘI STATUTUL DE ORGANIZARE A BISERICII
ORTODOXE ROMÂNE - 1925**

ANEXA 2: LEGEA CULTELOR

ANEXA 1

LEGEA PENTRU ORGANIZAREA BISERICII ORTODOXE ROMANE (1925)

Poziția Bisericii înăuntru și în afară

Art. 1. Biserica ortodoxă română, fiind religia marei majorități a Românilor, este biserică dominată în Statul român.

Ea este și rămâne autocefală, adică neatârnată de orice chiriarhie din afară, păstrându-și însă, în privința dogmelor, unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului.

Orânduirea canonică și administrativă

Art. 2. Sub raportul orânduirii canonice și administrative, Biserica ortodoxă română cuprinde: *Mitropolia Ungro-Vlahiei*, cu eparhiile: Arhiepiscopia Bucureștilor, Episcopia Râmnicului-Noul-Severin, Episcopia Buzăului, Episcopia Argeșului și Episcopia Constanței.

Mitropolia Moldovei și Sucevei, cu eparhiile:

Arhiepiscopia Iașilor,

Episcopia Romanului,

Episcopia Hușilor și

Episcopia Dunărei-de-Jos.

Mitropolia Ardealului, Banalului, Crișanei Maramureșului, cu eparhiile:

Arhiepiscopia Albei Iulii și Sibiului.

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmașului

Episcopia Caransebeșului,

Episcopia Oradiei și Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului.

Mitropolia Bucovinei, cu eparhiile:

Arhiepiscopia Cernăuților și Episcopia Hotinului

Mitropolia Basarabiei, cu eparhiile:

Arhiepiscopia Chișinăului și Episcopia Cetății Albe-Ismailul.

Art. 3. Schimbarea titulaturii actuale a mitropoliilor și episcopiilor și a întinderii lor teritoriale, ca și creierea de noi eparhii, se va face numai prin lege.

Drepturile Bisericii după constituție

Art. 4. După dreptul canonic și în conformitate cu constituția țării, Biserica ortodoxă română își reglementează, conduce, și administrează, prin organele sale proprii și sub controlul Statului, afacerile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești.

Controlul Statului asupra Bisericii și organelor sale se exercită, în mod constituțional, prin Ministerul Cultelor.

Sfântul Sinod

Art. 5. În fruntea Bisericii Ortodoxe Române stă Sfântul Sinod, cea mai înaltă autoritate pentru chestiunile spirituale și canonice și for suprem pentru chestiunile bisericești de orice natură, care după legi și regulamente, intră în competența lui.

Sfântul Sinod se compune din toți mitropoliții, episcopii și arhieriei-vicari în funcțiune și e prezidat de mitropolitul Ungro-Vlahiei, ca Patriarh al Bisericii ortodoxe române.

Congresul național bisericesc și Consiliul central

Art. 6. Corporațiunea centrală reprezentativă pentru întreaga Biserică a Românilor de religie ortodoxă, în afacerile administrative, culturale, fundamentale și epitropești, este Congresul național bisericesc, compus din câte 6 reprezentanți ai fiecărei eparhii (2 clerici și 4 mireni), delegați de adunările eparhiale prevăzute la art. 9 al acestei legi pe termen de 6 ani, dintre membrii lor sau dintre alți credincioși ai eparhiilor respective.

Membrii Sfântului Sinod fac parte, de drept din Congresul național bisericesc.

Congresul acesta va avea căderea să stabilească, în cadrele legii de față și ale statutului ei, pe cale de regulament, norme obligatorii pentru întreaga Biserică.

Art. 7. Congresul național bisericesc alege un Consiliu central bisericesc, compus din 1/3 clerici și 2/3 mireni, care este organul superior administrativ pentru afacerile întregii Biserici și totdeodată organul executiv al Sfântului Sinod și al Congresului național bisericesc.

Părțile constitutive ale Bisericii și organele lor

Art. 8. Părțile constitutive ale Bisericii sunt:

Parohiile,

Protopopiatele,

Mănăstirile (ca instituțiuni religioase speciale, cu organizațiunea lor canonică),

Episcopiile și Arhiepiscopiile și

Mitropoliile (ca instituțiuni canonice și istorice).

Fiecare din părțile constitutive ale Bisericii are dreptul a reglementa, conduce și administra, independent de altă parte constitutivă de același grad, afacerile sale religioase, culturale, fundationale și epitropești și totodată a participa, prin reprezentanții săi, la lucrările părților constitutive superioare.

Acest drept se exercită prin corporațiuni constituite:

a) în parohii, din bărbații majori, de sine stătători, nepătați, care își îndeplinesc obligațiile lor morale și materiale față de biserică și așezămintele ei;

b) în protopopiate, episcopii și arhiepiscopii: din reprezentanți ai clerului și ai poporului credincios în proporție de 1/3 clerici și 2/3 mireni.

Art. 9. Fiecare parohie are o adunare parohială.

Fiecare protopopiat are o adunare protopopească.

Fiecare eparhie are o adunare eparhială.

Constituirea acestor adunări se face pe timp de 6 ani, prin votul tuturor credincioșilor care îndeplinesc condițiunile de la articolul precedent.

Totalitatea acestor credincioși formează, în fiecare parohie, adunarea parohială.

La rândul lor, membrii mireni ai adunărilor, parohiale, grupați pe circumscripții electorale, aleg pe membrii mireni ai adunărilor protopopești și pe acei ai adunărilor eparhiale.

Membrii clerici ai acestor adunări se aleg de clericii întruniți în colegii preoțești.

Art. 10. Pentru conducerea și administrarea afacerilor sale, fiecare din aceste adunări își alege, ca organ executiv, tot pentru 6 ani, un consiliu, care, în adunările protopopești și eparhiale, se va alcătui în proporție de 1/3 clerici și ²/3 mireni.

Art. 11. Modul de constituire și de funcționare al acestor adunări reprezentative și al consiliilor lor executive va fi același pentru întreaga Biserică.

Alegerea episcopilor și arhiepiscopilor-mitropoliți.

Averea lor

Art. 12 Alegerea episcopilor și arhiepiscopilor-mitropoliți se face de un colegiu electoral compus din membrii Congresului național bisericesc și din acei ai adunării eparhiale a eparhiei vacante.

La alegere vor lua parte, ca membri de drept, întrucât vor fi ortodocși, și

Președintele Consiliului de miniștri,

Ministrul de Culte,

Președintele Senatului,

Președintele Adunării Deputaților,

Prim-președintele Înaltei Curți de Casație,

Președintele Academiei Române,

Rectorii Universităților, și

Decanii Facultăților de Teologie.

Examinarea canonică a celor aleși se face de Sfântul Sinod, iar confirmarea lor, la propunerea Ministerului de Culte, de M. S. Regele, urmând apoi, potrivit datinelor țării, investitura regală.

Art. 13. Prin derogarea dela codul civil, întreaga avere lăsată de mitropoliți, episcopi și arhierei la moartea lor, dacă nu au moștenitori rezervatari (părinți sau copii) sau nu lasă testament, trece ca succesiune de drept Mitropoliei, Episcopiei sau Eparhiei unde ei funcționau.

Dacă lasă moștenitori rezervatari, ascendenți, descendenți sau ambele categorii, aceștia toți la un loc succed numai asupra jumătății din avere, dreptul Mitropoliei, Episcopiei sau Eparhiei reducându-se în asemenea caz la jumătate.

Dacă sunt în același timp ascendenți și descendenți, jumătatea de mai sus se va împărți între ei în două părți, din care o parte intră în ramura ascendentă și a doua intră în cea descendentă.

Dacă sunt rezervatari numai dintr-o linie, aceștia moștenesc întreaga rezervă de jumătate,

Dacă lasă testament și are moștenitori rezervatari, trebuie să lase prin testament jumătate din avere rezervatarilor.

În lipsă de rezervatari, poate lega această jumătate oricui ar voi. Pentru cealaltă jumătate, la care succede de drept Mitropolia, Episcopia sau Eparhia, pot prin testament să indice scopurile culturale, filantropice și obștești în folosul cărora se va întrebuința această jumătate.

Art. 14 Biblioteca mitropoliților, episcopilor și arhierilor rămâne proprietatea eparhiei și se adaugă la biblioteca eparhială, în caz, când ei, în viață fiind, n-ar fi testat-o vreunui anume așezământ cultural bisericesc.

Odăjdile lor și toate obiectele de cult ce le-au aparținut sau folosit rămân eparhiei la care au păstorit mai în urmă.

Averea monahilor și monahiilor

Art. 15. Averea monahilor și monahiilor, adusă cu dâșii în mănăstire, ca și cea dobândită, în orice mod, în timpul monahismului, rămâne întreagă mănăstirii de care țin.

Instanțele disciplinare și judecătorești ale Bisericii

Art. 16. Instanțele disciplinare și judecătorești pentru clerici în chestiunile curat bisericești sunt:

1. Consistoriul spiritual eparhial la fiecare eparhie, ca primă instanță.

Eparhiile pot trimite anumite chestiuni mai mărunte la judecătoria protopopiatului.

2. Consistoriul spiritual mitropolitan, ca instanță de apel, pe lângă cele 3 Mitropolii istorice: la București pentru Mitropolia Ungro-Vlahiei, la Iași pentru Mitropolia Moldovei, a Bucovinei și a Basarabiei și la Sibiu pentru Mitropolia Ardealului.

3. Consistoriul spiritual central de pe lângă Sfântul Sinod, ca instanță de recurs și pentru asigurarea unității de jurisprudență.

Recursurile privitoare la chestiuni dogmatice sunt exclusiv de competența Sfântului Sinod.

Împrecinații au dreptul înaintea tuturor instanțelor la apărător, cleric hirotonit.

Constituirea și competența acestor instanțe, precum și procedura de judecată, se vor determina printr-un regulament special întocmit de Sfântul Sinod și întărit de M. S. Regele.

Acest regulament va determina și normele și condițiunile de revizuire ale sentințelor date de instanțele mai sus numite.

Art. 17. Hotărârile instanțelor judecătorești bisericești se execută prin organele Bisericii. La cererea autorităților bisericești, organele puterii executive vor da tot concursul lor pentru aducerea la îndeplinire a acestor hotărâri.

Art. 18. Mitropoliții, episcopii și arhieriei pentru abaterile bisericești vor fi judecați, ca primă și ultimă instanță, de către Sfântul Sinod, iar pentru delikte ordinare și politice se vor judeca de către Înalta Curte de casație.

Cheltuielile Bisericii și ajutorul Statului

Art. 19. Cheltuielile pentru întreținerea cultului, a slujitorilor și așezămintelor Bisericii se vor acoperi în primul rând din propriile sale mijloace, create și administrate prin organele reprezentative, și executive ale diferitelor ei părți constitutive.

Art. 20. În scopul arătat la art. precedent, Ministerul Cultelor pune la dispoziția Bisericii toate averile, fondurile și fundațiunile care aparțin diferitelor ei părți constitutive, spre a fi repartizate acestora. Administrarea acestor averi și fonduri se va face de organele respective, sub supravegherea, autorităților bisericești superioare.

Fundațiunile vor fi administrate potrivit actelor de fundație sau dispozițiilor testamentare.

Art. 21. Statul va pune, la cerere, prin Ministerul Cultelor, la dispoziția Bisericii sumele necesare pentru a completa, după norme generale, stabilite prin lege și în armonizare cu salariile funcționarilor publici, veniturile clerului și plata funcționarilor ecclesiastici și pentru a acoperi și alte lipsuri materiale; aceasta însă numai după o prealabilă constatare a necesităților față de veniturile de care dispun părțile constitutive bisericești care reclamă ajutoare.

Ajutoarele acordate de Stat vor fi puse la dispoziția respectivelor organe administrative bisericești cu arătarea precisă a destinațiunii lor.

Fiecare din aceste organe, primind ajutor de la Stat, va ține în evidență conturile de gestiune, spre a putea fi cercetate de Ministerul Cultelor, care va controla dacă sumele acordate de Stat au fost întrebuințate potrivit destinației lor și cu respectarea legii contabilității publice privitoare la instituțiile cu caracter autonom.

Acest control financiar se va îndeplini în conformitate cu un regulament special întocmit de Ministerul Cultelor și de cel al Finanțelor.

Art. 22. Toate alegerile și numirile în posturi subvenționate de Stat vor fi comunicate Ministerului de Culte.

Fondul general bisericesc și Eforia Bisericii

Art. 23. Pentru a se ușura cât mai mult sarcina Statului și pentru ca Biserica să-și poată îndeplini cât mai bine misiunea sa religioasă, culturală și filantropică, se înființează *un fond general bisericesc*.

Fondul acesta se va alcătui din averile comune ale întregii Biserici, din donațiuni, din contribuțiuni aprobate de Congresul național bisericesc, din economiile realizate de Eforia Bisericii (creată prin dispozițiunile prezentei legi) și din cotele pe care Congresul național bisericesc le va stabili, pentru fiecare eparhie în parte, asupra veniturilor ei.

Art. 24. Pentru administrarea fondului general bisericesc, a tuturor averilor comune Bisericii și a sumelor acordate de Stat, pe seama ei, se instituie o *Eforie a Bisericii ortodoxe române*, care va fi organul executiv al Consiliului central în privința afacerilor economice financiare. Eforia aceasta va administra și averile și fondurile bisericești care până acum erau administrate de Ministerul Cultelor și care, din cauza dispozițiunilor testamentare sau de fundație, nu pot fi atribuite altor organe ale părților constitutive ale Bisericii.

Eforia se va compune din 3 membri, unul numit de Ministerul Cultelor de acord cu Ministerul Finanțelor, iar ceilalți doi aleși de Congresul național bisericesc (1 cleric și 1 mirean). Ea stă atât sub controlul Ministerului de Culte cât și al Consiliului central și în directă legătură cu ele.

Art. 25. Statul va da, când i se va cere, prin Ministerul Cultelor, Eforiei, pentru necesitățile generale ale Bisericii întregi, ajutoare materiale după normele de la Articolul 21 din această lege.

Art. 26. Eforia Bisericii va funcționa după un regulament întocmit, potrivit atribuțiunilor sale de Congresul național bisericesc.

Dispozițiuni cu privire la averi, beneficii, bunuri, taxe de cult etc.

Art. 21. Părțile constitutive ale Bisericii (parohiile, protopopiatele, mănăstirile, episcopiile, arhiepiscopiile, mitropoliile) și Biserica întreagă, ca atare sunt persoane juridice.

Ele au dreptul și datoria de a păstra tot ceea ce dețin azi și de a aduna averi, mobile și imobile, de orice fel, spre a le întrebuința pentru Biserică și așezămintele ei.

Art. 28. Fiecare eparhie, singură sau în unire cu altele ale mitropoliei de care ține, are dreptul de a înființa tipografii bisericești, fabrici și ateliere pentru confecționarea obiectelor de cult necesare bisericilor și așezămintelor lor (icoane, lumânări, vesminte, odoare).

Beneficiile realizate vor servi să acopere în primul loc trebuințele eparhiei sau eparhiilor respective.

Art. 29. Bunurile imobile ale bisericilor nu se pot înstrăina decât în condițiile fixate de regulamentul special întocmit de Congresul național bisericesc în acest scop.

Art. 30. Edificiile bisericilor, mănăstirilor, episcopiilor și mitropoliilor, curtea, cimitirele și odoarele sacre sunt lucruri sfințite și în afară de comerț; ele nu pot fi nici urmărite, nici sechestrate, nici înstrăinate.

Art. 31. Impozitele care s-ar stabili prin legi pentru întreținerea și ajutorarea Bisericii în genere, se vor distribui, de organele însărcinate cu aceasta, în proporția în care se găsesc credincioșii ortodocși față de cetățenii de altă religie.

Art. 32. Drepturile și obligațiile de patronat existente azi în biserica ortodoxă română sunt și rămân desființate.

Învățământul religios

Art. 33. Învățământul religios pentru elevele și elevii de religie ortodoxă în școlile primare, secundare și profesionale, publice și particulare, este obligator și se va preda sub controlul Bisericii și al Ministerului Instrucțiunii, potrivit legilor.

Art. 34. Școlile pentru formarea clerului și școlile pentru formarea cântăreților bisericești stau sub conducerea Bisericii. Programele de studii și numirea

profesorilor se vor face potrivit unei legi speciale al cărui proiect va fi întocmit de Sfântul Sinod de acord cu Ministerul Cultelor și Ministerul Instrucțiunii.

Preoții armatei, spitalelor, orfelinatelor și penitenciarelor

Art. 35. Armata are preoții ei proprii în frunte cu un episcop militar, care, sub raport canonic, atârna de Sfântul Sinod, al cărui membru este.

Alegerea și numirea acestui Episcop se va face potrivit unei legi speciale.

Art. 36. Spitalele, orfelinele, școlile corecționale, penitenciarele vor avea preoții lor pentru credincioșii ortodocși.

Puterea legală a statutului și modalitățile modificărilor eventuale

Art. 37. Alăturatul statut, întocmit de Biserică, pe temeiul principiilor și dispozițiilor generale cuprinse în această lege, pentru a determina modalitățile după care Biserica își reglementează, conduce și administrează afacerile sale religioase, culturale, fundationale și epitropești, este și rămâne obligator pentru întreaga Biserică ortodoxă română, cu putere de lege.

În cadrele dispozițiilor acestei legi, Congresul național bisericesc poate aduce statutului modificările ce va crede de cuviință, dar numai cu o majoritate de 2/3 voturi. Modificările acestea vor trebui însă aprobate de Consiliul de Miniștri.

Dispozițiuni tranzitorii

Art. 38. Până la rezolvarea afacerilor comune episcopilor Mitropoliei Ardealului, Congresul bisericesc al acestei Mitropolii, cu organul său executiv, va continua să ființeze și funcționeze, cu același mod de constituire și cu aceleași atribuțiuni, afară de cea a alegerii arhiepiscopului și mitropolitului.

Această excepțiune, privind exclusiv organizațiunea administrativă a Mitropoliei Ardealului nu atinge obligațiunea celorlalte părți constitutive ale acestei Mitropolii — parohii, protopopiate și eparhii — de a se conforma tuturor dispozițiilor legii de față și statutului ei.

Fondul religios din Bucovina

Art. 39. Fondul religios greco-oriental din Bucovina este și rămâne o fundațiune specială de sine stătătoare, care va purta de acum înainte numirea de „Fondul bisericesc ortodox român al Bucovinei”.

Art. 40. Fondul acesta este persoană juridică și va fi administrat prin consiliul eparhial, sub președinția Arhiepiscopului și Mitropolitului Bucovinei, care-1 va reprezenta în justiție și în toate actele sale.

Regulele de administrație pentru averile fondului, care constă în cea mai mare parte din domeniu păduros și agricol, vor fi, în interesul bunului mers, cele prevăzute pentru administrarea și exploatarea domeniilor Statului.

Art. 41. Bugetul anual al fondului va fi alcătuit astfel ca să acopere cheltuelile de personal și material necesare administrațiunii și exploatării lui, plata personalului bisericesc, nevoile cultului și anumite trebuințe culturale și de binefacere ale eparhiei.

Excedentele ce vor rămânea în buget, după acoperirea nevoilor de mai sus, se vor vărsa la „Fondul general bisericesc”.

Art. 42. Statul exercită dreptul său de control și supraveghere prin Ministerul de Agricultură și Domenii și prin Ministerul de Culte.

Ministerul de Agricultură și Domenii aprobă bugetul anual al fondului și confirmă numirea personalului tehnic recomandat de administrația lui, iar Ministerul de Culte aprobă repartizarea sumelor prevăzute în buget pentru plata personalului bisericesc, pentru nevoile cultului și pentru susținerea operelor culturale și de binefacere ale eparhiei.

Art. 43. Un regulament special și decretat — elaborat de o comisiune compusă din câte un reprezentant al Ministerului de Agricultură și Domenii, al Ministerului de Culte și al Mitropoliei Bucovinei — va stabili amănuntele pentru aplicarea acestor dispoziții (art. 39-43) privitoare la fondul bisericesc ortodox român al Bucovinei.

Înzestrarea Mitropoliilor și Episcopiiilor cu teren de cultură și pădure

Art. 44. Mitropoliilor și Episcopiiilor Statul le dă, spre folosință, din proprietățile sale.

1. Câte două sute nectare fiecărei Mitropolii și cate o sută de hectare fiecărei Episcopii, teren de cultură, ca sesiune mitropolitană și episcopală, care se vor administra conform art. 125 din Statut.

Terenurile de cultură date Mitropoliilor și Episcopiiilor din Ardeal, ca „sesiune” mitropolitană și episcopală, conform legii agrare, se vor socoti în aceste suprafețe.

2. De asemenea câte 500 hectare fiecărei Mitropolii și câte 300 hectare fiecărei Episcopii, pădure, care vor fi supuse serviciului silvic.

Plata personalului tehnic, administrativ și de pază acestor păduri rămâne în sarcina Statului.

Posibilitatea lor anuală de exploatare, stabilită prin amenajament, se va folosi de Mitropolii și Episcopii, cum vor crede de cuviință, pentru satisfacerea nevoilor lor.

Art. 45. Până la aplicarea integrală a acestei legi, Ministerul Cultelor va continua a îndeplini, pe cât va mai fi necesitate, atribuțiunile și funcțiunile pe care le exercită în prezent în numele și pentru Biserica ortodoxă română.

Art. 46. Toate legile și regulamentele contrarii acestei legi și statutului ei sunt și rămân abrogate.

(Sanționată prin înaltul decret regal nr. 1402 din 4 mai 1925 și publicat în Monitorul Oficial nr. 97 din 6 mai 1925)

STATUT PENTRU ORGANIZAREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

(1925)

Organele cârmuirii centrale

I. Sfântul Sinod

Art. 1. În fruntea Bisericii ortodoxe române stă Sfântul Sinod, cea mai înaltă autoritate pentru chestiunile spirituale și canonice și for suprem pentru chestiunile bisericești de orice natură, care, după legi și regulamente, intră în competența lui.

Sfântul Sinod se compune din toți mitropoliții, episcopii și arhiereii-vicari în funcțiune și e prezidat de mitropolitul Ungro-Vlahiei, ca Patriarh al Bisericii ortodoxe române, (*art. 5 din lege*).

Art. 2. În lipsa Patriarhului, președinte al Sfântului Sinod este mitropolitul Moldovei, iar în lipsa acestuia mitropolitul Ardealului, urmând apoi al Bucovinei, al Basarabiei sau cel mai vechiu episcop în hirotonie.

Art. 3. Atribuțiunile Sfântului Sinod sunt:

a) a păstra, ca organ al Autocefalei, unitate dogmatică și canonică cu celelalte Biserici ortodoxe;

b) a păstra unitatea credinței, a cultului și a șezămintelor canonice în întreaga biserică ortodoxă română;

c) a trata orice chestiune dogmatică, sacra mentală și rituală și a o rezolva în conformitate cu învățătura și interesele Bisericii;

d) a lua măsuri pentru promovarea vieții religioase și moralității clerului și credincioșilor și a supraveghea la bunul mers al afacerilor bisericești din întreaga țară;

e) a supraveghea, din punct de vedere dogmatic, moral și artistic, operele de literatură și artă bisericească;

f) a înființa, conduce și susține, cu ajutorul tuturor organelor Bisericii, un „Institut biblic și de misiune” pentru traducerea, editarea și răspândirea Sf. Scripturi, atât pentru uzul clerului cât și al credincioșilor; de asemenea a iniția și supraveghea redactarea și răspândirea a tot felul de cărți pentru întărirea religiozității și moralității credincioșilor;

g) a-și da avizul asupra proiectelor de legi referitoare la Biserica ortodoxă;

h) a judeca pe membrii săi pentru abaterile bisericești;

i) a stabili sau aproba programele învățământului religios din școlile teologice și a indica mijloacele de educație sub raport moral și religios, a elevilor ortodocși din celelalte școli;

j) a-și da asentimentul la numirea profesorilor de la Facultățile de Teologie și a supraveghea învățământul teologic superior din punct de vedere dogmatic;

l) a autoriza tipărirea de cărți bisericești și de icoane religioase pentru trebuințele cultului ortodox;

m) a hotărî - ca for suprem - în toate chestiunile de orice natură, care intră în competența lui, conform sfintelor canoane și a regulamentelor speciale.

Art. 4. Sfântul Sinod se va întruni în ședințe cel puțin odată pe an; în cazuri de trebuințe se poate întruni și în sesiuni extraordinare.

Art. 5. Convocarea o face președintele său, după încunoștințarea, prin Ministerul Cultelor, a M. S. Regelui.

Deschiderea se face prin Mesaj regal.

Ministrul Cultelor poate asista la deliberările Sfântului Sinod, cu vot consultativ.

Când Ministrul Cultelor va fi de altă confesiune decât cea ortodoxă, el va fi înlocuit prin unul din colegii săi ortodocși.

Art. 6. Sfântul Sinod poate chema la consfătuire:

a) pe reprezentanții clerului mirean pentru chestiunile care privesc acest cler;

b) pe stareții mănăstirilor pentru chestiunile mănăstirești;

c) pe reprezentanții școalelor de teologie pentru examinarea și stabilirea programelor de învățământ religios și a regulamentelor acestor școli;

d) pe reprezentanții profesorilor de religie pentru chestiunile învățământului religios din școlile primare, secundare profesionale etc.

Art. 7. Sfântul Sinod are o cancelarie specială care stă la dispoziția președintelui.

Atribuțiile acestei cancelarii se vor specifica în regulamentul interior al Sfântului Sinod.

II. Congresul național bisericesc

Art. 8. Corporațiunea centrală reprezentativă pentru întreaga Biserică a Românilor de religie ortodoxă, în afacerile administrative, culturale, fundaționale și epitropești, este Congresul național bisericesc, compus din câte 6 reprezentanți ai fiecărei eparhii (2 clerici și 4 mireni), delegați de adunările eparhiale prevăzute la art. 9 al legii, pe termen de 6 ani, dintre membrii lor sau din alte personalități ale eparhiilor respective.

Membrii Sfântului Sinod fac parte, de drept, din Congresul național bisericesc.

Congresul acesta are căderea să stabilească, în cadrele legii de față și ale statutului ei, norme obligatorii pentru întreaga Biserică.

Regulamentele întocmite și votate în acest scop de Congresul național bisericesc vor fi propuse, prin Ministerul de Culte, M. S. Regelui spre aprobare și întărire [art. 6 din lege].

Art. 9. Atribuțiunile Congresului național bisericesc sunt:

- a) a susține și apăra toate interesele și drepturile Bisericii ortodoxe române;
- b) a conduce și reglementa afacerile administrative - bisericești, culturale, fundaționale și epitropești - ale întregii Biserici;
- c) a susține așezămintele culturale, filantropice și economice ale Bisericii, întrucât ele nu sunt în proprietatea parohiilor, protopopiatelor, episcopiilor sau arhiepiscopiilor;
- d) a îngriji, spori și controla averile, mobile și imobile (clădirile și fondurile), care formează proprietatea generală a Bisericii;
- e) a procura mijloacele necesare pentru subvenționarea bisericilor sărace și așezămintelor de cultură religioasă, precum și pentru „Tipografia cărților bisericești” și pentru „Institutul biblic și de misiune”;
- f) a hotărî colecte (pantahuze) pentru scopuri generale bisericești, culturale și filantropice, iar în cazuri de trebuință a satori contribuiri bisericești (taxe de cult) în înțelegere cu autoritățile în drept;
- g) a decide asupra delimitării eparhiilor și asupra înființării de noi eparhii, după prealabila înțelegere cu eparhiile interesate și cu organele Statului;

h) a examina socotelile încheiate și a stabili bugetul pentru trebuințele centrale;

i) a alege, pe membrii Consiliului central bisericesc (*art. 7 din lege*);

j) a alege, împreună cu adunarea eparhială a eparhiei vacante, pe episcopi și mitropoliți (*art. 12 din lege*);

l) a alege 2 membri în Eforia Bisericii (*art. 25 din lege*).

Art. 10. Congresul național bisericesc se întrunește la București, din 3 în 3 ani, la o anumită dată (14 Octombrie - Sf. Paraschiva), iar în sesiuni extraordinare de câte ori va cere trebuința.

Art. 11. Președintele Congresului național bisericesc este Patriarhul sau - în lipsa lui - altul dintre ierarhi, în ordinea fixată la art. 2

Art. 12. Convocarea Congresului o face președintele său, după încunoștințarea, prin Ministerul Cultelor, a M. S. Regelui.

Deschiderea se face prin Mesaj regal.

Art. 13. Congresul național bisericesc va lucra potrivit unui regulament pe care și-l va întocmi însuși.

III. Consiliul central bisericesc

Art. 14. Congresul național bisericesc, alege un Consiliu central bisericesc, compus din 1/3 clerici și 2/3 mireni, care este organul superior administrativ pentru afacerile întregii Biserici și totodată organul executiv al Sfântului Sinod și al Congresului național bisericesc (*art. 7 din lege*).

Art. 15. Consiliul central bisericesc se compune din 15 membri, câte 3 de fiecare mitropolie (1 cleric și 2 mireni), dintre care cel puțin 5 (clerici) vor fi salariați și vor forma delegațiunea permanentă a Consiliului, iar 10 (mireni) vor fi onorifici.

Membrii salariați vor fi declarați stabili după un an de probă; cei onorifici vor fi aleși pe un period de 6 ani și vor putea fi realeși.

Art. 16. Președintele Consiliului este Patriarhul, când e de față; în lipsa lui urmează mitropoliții în ordinea fixată la art. 2, iar în lipsa acestora un delegat al Patriarhului.

Art. 17. La ședințe vor fi chemați toți membrii, dar pentru a se lua hotărâri valabile trebuie să fie prezenți cel puțin 8 membri, afară de președinte.

Mitropoliții și episcopii pot participa la lucrările Consiliului, cu vot deliberativ.

Art. 18. Consiliul central bisericesc își va avea cancelaria sa și va funcționa conform unui regulament întocmit de Congresul național bisericesc.

IV. Consistoriul spiritual central

Art. 19. Pentru afacerile disciplinare și judecătorești, venite de la consistoriile spirituale mitropolitane, funcționează, ca instanță de recurs și pentru asigurarea unității de jurisprudență, Consistoriul spiritual central, compus din 5 preoți cu pregătire superioară teologică și eventual juridică și anume câte unul de fiecare mitropolie.

Art. 20. Membrii se vor numi, după propunerea mitropoliilor respective, de către Sfântul Sinod, pe termen de 6 ani. Ei pot fi numiți din nou. Pe lângă cei 5 membri ordinari, vor fi numiți și 5 membri supleanți.

An. 21. Procedura de judecată va fi cea stabilită prin regulamentul special pentru instanțele judecătorești bisericești întocmit de Sfântul Sinod.

V. Eforia Bisericii

Art. 22. Pentru administrarea fondului general bisericesc, a tuturor averilor comune Bisericii și a sumelor acordate de Stat pe seama ei, se instituie o *Eforie a Bisericii ortodoxe române*, care va fi organul executiv al Consiliului central în privința afacerilor economice-financiare.

Eforia aceasta va administra și averile și fondurile bisericești care până acum erau administrate de Ministerul Cultelor și care, din cauza dispozițiilor testamentare sau de fundație, nu pot fi atribuite altor organe ale părților constitutive ale Bisericii.

Eforia se va compune din 3 membri, unul numit de Ministerul Cultelor de acord cu Ministerul Finanțelor, iar ceilalți doi aleși de Congresul național bisericesc (1 cleric și 1 mirean). Ea stă atât sub controlul Ministerului de Culte, cât și al Consiliului central și în directă legătură cu ele (*art. 24 din lege*).

Art. 23. Membrii Eforiei se numesc pe timp de 6 ani.

În caz de vacanță, până la expirarea periodului, cei doi membri din urmă vor fi instituți de Consiliu central bisericesc, sub rezerva ratificării ulterioare a Congresului național bisericesc.

Eforia își alege dintre membrii săi un președinte.

Art. 24. Sfera de activitate a Eforiei Bisericii este:

- a) a administra fondul general bisericesc;
- b) a administra averile, bunurile, legatele și fundațiunile Bisericii, cu destinație generală, îngrijind ca averile să se administreze corect și rațional, iar clădirile, pământurile, pădurile etc. să se arendeze și să se dea în exploatare prin licitațiuni publice, aprobând hotărâri referitoare la investiții de capitaluri în construcțiuni, pământuri, acțiuni și alte efecte și priveghind ca fundațiunile să se administreze în conformitate cu actele de fundațiune și cu dispozițiunile testamentare;
- c) a primi de la consiliile eparhiale bugetele care reclamă ajutor de la Stat;
- d) a alcătui proiectul de buget general pentru întreaga Biserică, spre a fi avut în vedere de Ministerul Cultelor la întocmirea bugetului său;
- e) a primi de la Ministerul de Culte, după trebuință, sumele acordate pe seama mitropoliilor, arhiepiscopilor și episcopilor și a le transmite acestora spre întrebuințare, în conformitate cu dispozițiile bugetare și cu legea contabilității publice;
- f) a îngriji și controla ca la fiecare eparhie să funcționeze un serviciu de casă și contabilitate în regulă;
- g) a observa ca fiecare eparhie să-i prezinte la finele anului socotelile despre întrebuințarea sumelor primite de la sau prin Eforie;
- h) a îndeplini, la cererea consiliilor eparhiale, funcția de revizor expert;
- i) a creia un fond propriu pentru asigurarea în contra focului a tuturor edificiilor care sunt proprietatea Bisericii;
- j) a întreține și administra, în înțelegere cu Sfântul Sinod, o tipografie a cărților bisericești;
- l) a înființa un fond de împrumut pentru înlănțuirea clădirii de biserici și de case parohiale și pentru repararea lor;
- m) a înființa o Casă de credit, economie și ajutor a personalului bisericesc, care Casă va avea o administrație proprie;

Art. 25. Amănuntele referitoare la începerea activității, la instituirea personalului și, în genere, la funcționarea regulată a acestei instituții se vor stabili prin regulamente speciale, întocmite de Congresul național bisericesc.

PĂRȚILE CONSTITUTIVE ALE BISERICII ȘI ORGANELE LOR

I. Parohia

Art. 26. Parohia este comunitatea bisericească a credincioșilor, clerici și mireni, care, sub conducerea parohului, susțin, cu mijloacele lor materiale și morale, una sau mai multe biserici, cu așezămintele și personalul lor.

Art. 27. Scopul parohiei este:

a) a susține, întări și răspândi credința Bisericii ortodoxe și a lucra astfel ca toți credincioșii să viețuească în conformitate cu învățăturile acestei credințe, îndeosebi cercetând Sfânta Biserică și sfintele slujbe dumnezeiești, împărtășindu-se cu Sfintele Taine și îndeplinind faptele milei creștinești;

b) a întreține și a ajuta biserica, pe slujitori și așezămintele ei și a purta grijă de toate nevoile parohiei.

Art. 28. Comunitatea care nu este în stare să se susțină din mijloace proprii se alătură la o parohie vecină sub numele de filială, credincioșii ei având, în afacerile bisericești, culturale, fundationale și epitropești aceleași drepturi și datorii ca și credincioșii din parohie,

Art. 29. Prefacerea unei filiale în parohie și înființarea unei parohii noi o aprobă, după cererea credincioșilor și cu avizul oficiului protopopesco, consiliul eparhial, iar când, pentru susținerea parohiei și a personalului ei, se cere și ajutorul Statului, înființarea trebuie admisă și de Ministerul Cultelor.

Art. 30. Pentru înființarea unei noi parohii se cere la orașe un număr de cel puțin 400 familii, iar la sate de cel puțin 200 familii.

În cazuri bine motivate se pot înființa, în mod excepțional, parohii și sub acest număr de familii.

Art. 31. Întinderea parohiei poate fi modificată de consiliul eparhial, după cererea motivată a parohienilor și după ce s-a luat avizul protopopiatului.

Art. 32. Personalul parohiei se compune dintr-un preot-paroh și unul sau doi cântăreți. Numărul preoților și diaconilor se poate mări după cererea credincioșilor din parohie, când necesitățile reclamă și mijloacele admit aceasta.

Preoții trebuie să locuiască în parohie.

Art. 33. Parohul este conducătorul oficiului parohial și în această calitate ține registrele și rezolvă toate actele oficiului parohial. Unde sunt mai mulți preoți, episcopul numește conducător al oficiului parohial pe cel mai apt dintre ei.

Art. 34. Parohul, conducător al oficiului parohial, este dator a ține un registru despre toți parohienii cu familiile lor, în care însemnează numele, prenumele, data nașterii, botezului, căsătoriei, morții, apoi ocupațiunea, data eventualei mutări în altă parohie etc.

Art. 35. Pentru a fi preot sau diacon se cere a fi major, cetățean român, să întrunească condițiile canonice și să aibă diploma de studii superioare teologice (Facultăți, Academii și Institute teologice cu absolvenți de seminarii sau de liceu) din țară sau străinătate, în acest din urmă caz echivalată de autoritățile cu cădere.

În lipsa unor astfel de candidați pot fi instituți preoți și absolvenți ai seminariilor. În cazuri de speciale necesități, Sfântul Sinod va decide.

Art. 36. Afacerile parohiale le îndeplinește parohul dimpreună cu: 1. adunarea parohială, 2. consiliul parohial și 3. epitropii parohiali, în conformitate cu normele în vigoare și cu aprobarea consiliului eparhial și episcopului.

I. Adunarea parohială

Art. 37. Toți bărbații majori, de sine stătători, nepătați și care își îndeplinesc datoriile lor morale și materiale față de biserică și așezămintele ei, sunt membri ai parohiei și compun adunarea parohială. Preoții, diaconii și cântăreții sunt membri de drept ai adunării parohiale.

Art. 38. Adunarea parohială are următoarele atribuțiuni:

a) examinează și completează raportul anual despre mersul tuturor afacerilor din parohie;

b) alege pe membrii consiliului parohial, ai epitropiei parohiale și pe acei ai comitetelor parohiale;

c) examinează și aprobă propunerile consiliului parohial relativ la zidirea, repararea sau înzestrarea bisericii, a casei parohiale și eventual a altor clădiri bisericesti, culturale, fundamentale, de caritate și epitropești, aparținătoare parohiei;

d) examinează și aprobă măsurile proiectate de consiliul parohial pentru înființarea de fonduri în scopuri bisericesti, culturale, filantropice și, în general, pentru adunarea mijloacelor bănești necesare parohiei;

e) fixează taxe de cult în folosul parohiei;

f) examinează situațiunea materială a personalului bisericii din parohie și hotărăște măsuri, în caz de trebuință, pentru îmbunătățirea ei, în conformitate cu normele de salarizare a clerului;

g) alege pe membrii adunării protopopești și pe acei ai adunării eparhiale, după modalitatea stabilită în regulamentele pentru aceste alegeri;

h) priveghează ca consiliul și epitropii parohiei să-și îndeplinească chemarea conform dispozițiilor acestui statut și regulamentelor în vigoare ;

i) examinează și aprobă bugetul și inventarul alcătuit de consiliul parohial;

j) cercetează și aprobă gestiunea anuală a parohiei, examinată mai întâi de consiliul parohial și o trimite consiliului eparhial pentru control și descărcare;

1) decide în privința cumpărării, vânzării și grevării imobilelor.

Art. 39. Adunarea parohială se întrunește de regulă de două ori pe an: odată în primul trimestru al anului, a doua oară în luna Decembrie, pentru întocmirea bugetului pe anul următor; poate ține însă și ședințe extraordinare.

Art. 40. Președinte de drept al adunării parohiale este parohul purtător al oficiului parohial. El este însă obligat a ceda președenția protopopului, dacă acesta este de față, în care caz parohul ocupă locul de vice-președinte. Dacă nu este preot în parohie, președenția adunării revine locțiitorului de paroh.

Art. 41. Parohul sau locțiitorul său convoacă adunarea parohială, în biserică, după sfânta liturghie, cel puțin cu 8 zile înainte de întrunirea ei, înștiințând de aceasta și pe protopop.

Convocarea va arăta locul și data adunării cum și chestiunile ce se vor discuta.

Art. 42. Adunarea poate lua hotărâri valide, numai dacă vor fi de față, afară de paroh, cel puțin a zecea parte a membrilor înscriși în lista parohienilor. Dacă la ziua hotărâtă nu se întrunește acest număr, adunarea se convoacă a doua oară, tot cu 8 zile mai înainte. La a doua convocare, adunarea se va ține cu orice număr de membri, nu însă mai mic decât numărul membrilor din consiliul parohial.

Art. 43. Împotriva hotărârilor adunării parohiale se poate face contestație la consiliul eparhial.

Contestațiile trebuiesc anunțate chiar în ședință și înaintate în timp de 14 zile; după acest termen, nu mai sunt valabile.

2. Consiliul parohial.

Art. 44. Consiliul parohial este organul executiv și administrativ al adunării parohiale și este ales din sânul ei. El lucrează sub președenția parohului purtător al oficiului parohial și reprezintă comunitatea bisericească în toate chestiunile, afară de cele curat duhovnicești.

Art. 45. Consiliul parohial se compune: în parohiile până la 1.000 suflete din 10, până la 1.500 din 15, până la 2.000 din 20, până la 2 500 din 25 și de aici în sus din 30 membri aleși. Tatăl și fiul, frații, socrul și ginerele nu pot fi împreună membri ai consiliului.

Art. 46. Membrii consiliului parohial se aleg pe 6 ani; ei sunt onorifici și se pot realege. Preoții din parohie și primul cântăreț al bisericii parohiale sunt membri de drept ai consiliului parohial.

Epitropii sunt și ei membri de drept ai consiliului parohial, cu vot consultativ însă.

Art. 47. Atribuțiunile consiliului parohial sunt:

a) a întocmi și a ține în evidență inventarul averii mișcătoare și nemișcătoare a bisericii, instituțiunilor, fondurilor și fundațiunilor;

b) a face adunării parohiale propuneri pentru vânzarea, cumpărarea sau grevarea imobilelor;

c) a îngriji de păstrarea intactă a averii mișcătoare și nemișcătoare a bisericii, instituțiunilor culturale, fondurilor și fundațiunilor și a dispune - de câte ori crede necesar - controlul casei și verificarea actelor aflate la epitropii bisericii;

- d) a întreține în bună stare edificiile bisericești, culturale și fundaționale;
- e) a înzestra biserica cu odăjdii, icoane, vase sfințite, cărți și cele trebuincioase pentru serviciul dumnezeesc și eventual instituțiunile ei culturale cu cele necesare;
- f) a afla mijloacele trebuitoare pentru zidirea sau repararea bisericii, casei parohiale și altor edificii proprii și a raporta despre ele adunării parohiale;
- g) a găsi resursele necesare pentru dotațiunea parohului, preotului ajutător, diaconului și altor slujbași ai bisericii și ai așezămintelor sale și a raporta despre acestea adunării parohiale;
- h) a face propuneri adunării parohiale în privința taxelor de cult și a întocmi proiecte pentru repartitia acestor taxe asupra credincioșilor;
- i) a fixa condițiunile ce trebuiesc observate de epitropi la arendarea și închirierea bunurilor bisericești, culturale și fundaționale, sub rezerva aprobării consiliului eparhial;
- j) a stabili, cu aprobarea consiliului eparhial, modalitatea plasării fondurilor disponibile ale bisericii, instituțiilor culturale și fundațiunilor;
- l) a examina, la sfârșitul anului, gestiunea financiară a parohiei și a prezenta raport despre aceasta adunării parohiale;
- m) a examina și eventual a completa raportul anual, redactat de paroh, despre mersul tuturor afacerilor parohiei și a-1 prezenta adunării parohiale;
- n) a supraveghea asupra religiozității și moralității parohienilor și a lucra pentru dezrădăcinarea obiceiurilor rele și a imoralității, prin mijloace morale și pedepse bisericești mai mici; asemenea a cere ajutorul protopopului și, la caz de necesitate, al episcopului, pentru răspândirea religiozității și a moralității;
- o) a apăra vaza și onoarea bisericii și a personalului bisericesc;
- p) a face, prin oficiul protopopesco, consiliului eparhial orice propunere și reclamațiune privitoare la afacerile bisericești, culturale și epitropești.

Art. 48. Consiliul ține ședință ori de câte ori cere trebuința; obligatoriu însă cel puțin de două ori pe an: la sfârșitul lunii iunie și noiembrie, pentru ca la adunarea parohială ce se ține în luna Decembrie să-și poată prezenta raportul general despre averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericii, instituțiunilor culturale, fondurilor și

fundațiunilor, precum și despre gestiunea anuală și un proiect de buget despre trebuințele bisericii, instituțiilor culturale, fondurilor și fundațiunilor pe anul viitor.

Ari. 49. La ședințele consiliului parohial iau parte cu vot deliberativ și capii instituțiilor culturale și așezămintelor parohiale, când se discută chestiuni privitoare la acele instituțiuni și așezăminte.

Art. 50. Convocarea consiliului parohial o face parohul sau înlocuitorul său, în calitate de președinte.

Dacă jumătate din membrii consiliului cer în scris convocarea unei ședințe extraordinare, președintele este obligat a convoca consiliul fără întârziere.

Art. 51. Hotărâri valide se pot lua numai dacă, afară de președinte, sunt prezenți cel puțin jumătate din numărul total al membrilor.

Comitetele parohiale

Art. 52. Pe lângă consiliul parohial se pot constitui comitete parohiale speciale:

- a) pentru înzestrarea și înfrumusețarea biserici lor, a curților bisericesti și a cimitirelor și pentru ținerea lor în cea mai bună rânduială;
- b) pentru formarea și susținerea de coruri bisericesti ;
- c) pentru îngrijirea, îmbrăcarea și înzestrarea cu cărți și alte mijloace de învățătură a școlarilor săraci;
- d) pentru ajutorarea săracilor și ocrotirea orfanilor și a văduvelor;
- e) pentru cercetarea și ajutorarea bolnavilor din comună și spitale;
- f) pentru înființarea și susținerea de biblioteci parohiale populare;
- g) pentru organizarea de grădini de copii și cursuri de analfabeți și adulți, în colaborare cu Ministerul Instrucțiunii;
- h) pentru înființarea cercurilor misionare de combatere a diferitelor secte și credințe potrivnice Bisericii ortodoxe;
- i) pentru înființarea și susținerea de internate cămine, azile și spitale și a oricărei alte opere de milă creștinească, de caritate publică și activitate samaritană.

Art. 53. Unde mijloacele bisericii nu vor fi suficiente pentru o atare activitate proprie, biserica, clerul și toate organele ei oferă întreg sprijinul lor moral și

material altor așezăminte de asemenea natură existente în parohie ori se asociază cu comitetele similare din alte parohii pentru o reciprocă susținere și colaborare.

Art. 54. Comitetele parohiale vor stă sub președinția parohului sau a delegatului lui cleric sau mirean. Femeile majore din parohie pot fi alese membre în aceste comitete.

3. Epitropii parohiali

Art. 55. Epitropii sunt administratorii averii parohiale, se aleg de către adunarea parohială, pe timp de 6 ani, dintre cei mai meritoși credincioși ai parohiei și se aprobă de protopop. Ei pot fi realeși.

Art. 56. Numărul epitropilor este de 3, iar la biserici cu averi parohiale mai mari numărul lor va putea fi de 5.

După alegere depun jurământul înaintea parohului și a consiliului parohial.

Art. 51. Atribuțiunile epitropilor parohiali sunt:

a) a primi de la consiliul parohial, pe baza inventarului, toată averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericii, instituțiilor culturale și a fondurilor și a o administra, după hotărârile adunării parohiale și ale consiliului parohial și în conformitate cu regulamentele în vigoare, fiind solidar răspunzători pentru buna ei chivernisire;

b) a păstra într-o ladă sau casă de fier averea mișcătoare a bisericii, instituțiilor culturale și a fondurilor, precum sunt banii și hârtiile de valoare;

c) a ține un registru (condică) de venituri și cheltueli, și, unde parohia are averi mai mari, a înființa - la trebuință - un oficiu de casă și de contabilitate;

d) a ține inventar de starea averii parohiale;

e) a prezenta la sfârșitul fiecărui an, consiliului parohial, un raport documentat asupra veniturilor și cheltuielilor bisericesti, culturale și fundamentale și a se supune la revizuirea amănunțită a casei ori de câte ori va cere aceasta consiliul parohial, protopopul sau alt organ legal de control;

f) a nu face nici o cheltuială neprevăzută în buget, fără împuternicirea consiliului sau a adunării parohiale;

g) a îngriji ca edificiile bisericesti, ale institutiunilor culturale și ale altor bunuri bisericesti, precum și curtea bisericii, a casei parohiale și cimitirul să fie în stare bună;

h) a plăti salariile stabilite pentru personalul bisericesc și cultural, ajutoarele persoanelor sărace și ale bursierilor și a trimite, prin protopop, la consiliul eparhial sau la destinație, donațiunile și contribuțiile pentru instituțiile eparhiale.

Art. 58. Regulamente speciale vor arăta modul de lucrare și funcționare al organelor reprezentative și executive aparținătoare parohiei.

II. Protopopiatul

Art. 59. Protopopiatul este reunirea mai multor parohii în frunte cu un protopop. Un protopopiat va avea cel mult 50 parohii și cel puțin 20, după împrejurările locale.

Art. 60. Afacerile administrative bisericesti, culturale și epitropești din protopopiat le conduce protopopul, ca organ de legătură între parohie și eparhie.

Art. 61. Protopopul cu reședința în capitala județului este reprezentantul oficial al Bisericii față de autoritatea Statului.

În orașele cu scaun episcopal rolul și dreptul acesta sunt ale episcopului sau delegatului său. El îndeplinește sarcinile publice pe care legile le atribuie protopopului județului.

Art. 62. Datoriile și drepturile protopopului sunt:

a) A inspecta, în fiecare an, parohiile din protopopiat, bisericile și obiectele lor, clădirile bisericesti, registrele, arhiva și biblioteca, observând starea religioasă, morală și socială a parohienilor.

Rezultatul inspecțiunii va fi consemnat într-un proces-verbal amănunțit și va fi trecut în registrul de inspecție al parohiei.

Procesele-verbale se vor înainta, în copie, din 6 în 6 luni, consiliului eparhial, respectiv episcopului, cu raport și propuneri;

b) A supraveghea și călăuzi activitatea pastorală, culturală și socială a preoțimii;

c) A îngriji ca ordinele și dispozițiunile autorităților superioare să fie executate la timp;

- d) A îngriji ca parohiile vacante să nu sufere în cele religioase;
- e) A face în fiecare an raport general despre întreaga viață bisericească din protopopiat, prezentându-l adunării protopopești, apoi episcopului;
- f) A aproba clericilor din protopopiat concediu în eparhie până la 8 zile pe an;
- g) A lua dispoziții pentru suplinirea parohiilor vacante prin moartea titularilor, până la completarea lor.

Art. 63. Protopopul are o cancelarie cu un preot ajutor ca secretar și un copist.

Art. 64. Candiții la protopopiat trebuie să fie licențiați în teologie sau absolvenți ai Institutelor și Academiilor teologice și să aibă o activitate mai deosebită de cel puțin 5 ani pe teren de practică bisericească.

Art. 65. Pretutindenii unde trebuințele vor cere și împrejurările vor îngădui, protopopul va conduce afacerile protopopiatului împreună cu: 1. Adunarea protopopească, 2. consiliul protopopesc și 3. epitropii protopopești.

1. Adunarea protopopească

Art. 66. Adunarea protopopească este compusă din 15 sau 24 membri, după mărimea protopopiatului: 1/3 preoți și 2/3 mireni, aleși pe 6 ani.

Modalitatea alegerii lor în adunările parohiale și în colegiile preoțești ale protopopiatului se va stabili printr-un regulament special.

Alegători sunt toți credincioșii înscrși în vreuna din listele parohiilor din protopopiat.

Art 67. Chestiunile ce intră în competența adunării protopopești sunt:

- a) afacerile administrative bisericești, culturale și fundamentale, privitoare la protopopiat;
- b) alegerea membrilor consiliului protopopesc, a personalului instituțiilor culturale pendinte de protopopiat, a epitropilor protopopești și a membrilor judecătoreiei protopopești, aceștia din urmă cu aprobarea episcopului;
- c) promovarea afacerilor bisericești, culturale și economice din protopopiat;

d) examinarea și aprobarea bugetului protopopiatului, făcut și prezentat de consiliul protopopesc:

e) examinarea gestiunii anuale a protopopiatului;

f) exprimarea de avize cu privire la înființarea și desființarea de parohii;

g) repartizarea taxelor de cult pentru trebuințele protopopiatului.

Art. 68. Adunarea protopopească se ține odată pe an în primul trimestru. Ea se poate convoca și în sesiune extraordinară. În cazul acesta convocarea se face dacă protopopul sau jumătate din numărul total al membrilor o va cere și numai în scopul de a se desbata vreo chestiune însemnată bisericească, culturală sau financiară urgentă.

Art. 69. Pentru ținerea unei adunări protopopești extraordinare se cere încuviințarea consiliului eparhial sau a episcopului.

Art 70. Convocarea adunării protopopești se face de către protopop, care este președintele ei de drept, cu cel puțin 14 zile înainte de ziua fixată pentru ținerea ei, anunțând cu acea ocaziune și ordinea chestiunilor ce se vor desbata în adunare.

Art. 71. Adunarea protopopească poate lua hotărâri valide numai dacă afară de președinte, va lua parte la adunare cel puțin majoritatea membrilor ei.

Art. 72. Împotriva hotărârilor adunării protopopești se poate face contestație la consiliul eparhial.

Contestațiile trebuie să fie anunțate chiar în ședință și înaintate în timp de 14 zile, după acest termen, nu mai sunt valabile.

2. Consiliul protopopesc

Art. 73. Consiliul protopopesc este organul executiv al adunării protopopești și conduce afacerile comune ale întregului protopopiat în privința administrativă bisericească, culturală și fundațională

Membrii săi se aleg de adunarea protopopească pe 6 ani, dintre credincioșii din protopopiat, cu majoritate de voturi. Ei pot fi realeși.

Tatăl și fiul, frații, socrul și ginerele nu pot fi împreună membri ai consiliului.

Art. 74. Consiliul protopopesc se compune din 6 membri, sub președenția protopopului sau locțiitorului lui ca al 7-lea, în proporție de 1/3 clerici și 2/3 mireni.

Art. 75. Atribuțiile acestui consiliu în afacerile comune ale protopopiatului sunt aceleași ca și acelea ale consiliului parohial în ceea ce privește parohia.

Art. 76. Consiliul ține de regulă 3 ședințe pe an și anume: în Ianuarie, Iunie și Octombrie; iar în caz de necesitate și mai multe.

Convocarea o face protopopul sau locțiitorul său, în calitate de președinte.

Art. 77. Hotărâri valide se pot lua numai dacă, afară de președinte, sunt prezenți cel puțin 3 membri.

3. Epitropii protopopești

Art. 78 Pentru îndeplinirea hotărârilor privitoare la afacerile financiare generale ale protopopiatului, precum și pentru administrarea fondurilor ce s-ar înființa pentru întregul protopopiat, se vor alege, în adunarea protopopească 4 epitropi pe câte 6 ani, având același cerc de activitate ca și acela al epitropilor parohiali în afacerile parohiale.

Judecătoria protopopiatului

Art. 79. După trebuințe se vor putea institui judecătoria și la protopopiate.

În competența acestor judecătoria intră următoarele chestiuni:

a) a aplană și eventual a hotărî diferendele ivite în sânul personalului bisericesc cu privire la taxele de epitrahil, la neînțelegerile dintre parohieni și preoțime, precum și la micșorarea veniturilor legale preoțești din partea comunităților parohiale sau a credincioșilor.

b) a desbata chestiunile bisericești și disciplinare preoțești pe cari consistoriul spiritual eparhial i le încredințează.

Art. 80. Modul de constituire și de funcționare al acestor judecătoria se va stabili prin regulamentul special pentru instanțele judecătorești bisericești întocmit de Sfântul Sinod.

Conferințele preoțești

Art. 81. Clerul dintr-un protopopiat ține în fiecare an conferințe pastorale generale și parțiale:

a) pentru perfecționarea preoților în slujbele bisericești, oficiind în sobor și îndreptând defectele observate;

b) pentru îndrumarea preoțimii în toate ramurile activității parohiale;

c) pentru a discuta chestiunile ce interesează biserica și clerul și a formula deziderate;

d) pentru ca preoții meritori să comunice rezultatele activității lor pastorale, spre cunoștința și orientarea celor tineri și cu mai puțină experiență;

e) pentru completarea și aprofundarea cunoștințelor teologice;

f) pentru perfecționarea preoților ca predicatori și duhovnici;

g) pentru combaterea rătăcirilor dela credință ce s-ar ivi și răspândi în popor.

Art. 82. Conferințe similare, în același scop de perfecționare și înaintare profesională, vor ține și cântăreții din protopopiat, sub președinția protopopului sau delegatului său

Art.83. Regulamente speciale vor arăta modul de lucrare și funcționare al tuturor organelor - reprezentative și executive - aparținătoare protopopiatului.

III. Mănăstirile

Art. 84. Mănăstirea este o comunitate religioasă de călugări sau de maici, care se hotărăsc, printr-un vot sărbătoresc, a-și petrece viața în înfrânare, sărăcie și ascultare necondiționată.

Art. 85. Mănăstirea este persoană morală, supusă întru toate direct ordinelor și dispozițiilor episcopului respectiv, care este conducătorul ei canonic.

Art. 86. Mănăstiri noi se pot întemeia numai cu învoirea și binecuvântarea Sfântului Sinod, la propunerea episcopului respectiv, fie că întemeietorul este un călugăr sau un particular, care să asigure mijloacele necesare pentru susținerea lor și a personalului, fie că aceasta s-ar face din inițiativa unor corporațiuni bisericești, care și-ar lua angajamentul de a aduna mijloace necesare.

Desființarea unei mănăstiri se poate face numai cu încuviințarea Sfântului Sinod.

Art. 87. Fiecare mănăstire este datoră:

a) a-și întocmi astfel viața în interiorul ei, încât să devie un loc de aleasă și desăvârșită viața bisericească, de frumoase virtuți creștinești, de evlavioase slujbe religioase, de bogată mângâiere sufletească, atât pentru conviețuitorii ei, cât și pentru creștinii, care o vor vizita;

b) să practice ocupațiuni și îndeletniciri potrivite cu sfințenia locului care să fie de folos poporului în mijlocul căruia se află și să dovedească o dragoste împreună cu fapte bune față de obștea țării.

Art. 88. În acest scop mănăstirile de călugări vor înființa:

a) seminarii monahale pentru monahi, cel puțin la o mănăstire mai mare din fiecare eparhie, unde se vor trimite (numai pentru învățătură) și frații din alte mănăstiri:

b) școli de misionari pentru combaterea sectelor religioase, pentru orfeline școli de corecțiune și azile de bătrâni;

c) tipografii de cărți bisericești, religioase, și morale, cel puțin în o mănăstire din fiecare eparhie;

d) legătorii de cărți;

e) ateliere pentru icoane;

f) ateliere pentru pictură, strungărie, sculpturi și argintărie bisericească etc.;

g) școli de cântăreți bisericești;

h) cultură de albine, de vie, de viermi de mătase;

i) ateliere de meserii potrivite cu îndeletnicirile tagmei.

Iar în cele de maici:

a) școli monahale pentru pregătirea specială a maicelor;

b) școli profesionale și de menaj;

c) cursuri speciale de lucru pentru fete;

d) orfeline;

e) institute pentru pregătirea surorilor de caritate, necesare spitalelor și particularilor bolnavi;

f) ateliere pentru tot felul de țesături și cusături naționale;

g) ateliere pentru confecționarea stofelor de ornate bisericești și pentru croirea și cusutul veștmintelor preoțești;

h) ateliere pentru brodatul ornatelor și mitrelor arhieresti;

i) azile de bătrâne și orice alt fel de așezăminte de caritate.

Călugării și călugărițele sunt datori să lucreze în atelierele de mănăstiri, pretutindeni unde există.

Art. 89. Pentru pregătirea și desăvârșirea personalului monahal conducător al diferitelor instituții culturale și misionare din mănăstiri se destinează în fiecare eparhie o mănăstire de călugări și una de călugărițe, cu condiții speciale de admitere și întreținere, cari se vor fixa în regulament.

Art. 90. Cel care dorește a se face monah este dator a adresa episcopului o petițiune în acest scop, la care trebuie să alăture toate actele cu privire la studiile și trecutul său.

Episcopul, dacă găsește cererea acceptabilă, îl trimite în ascultare la una din mănăstirile eparhiei sale.

În caz când candidatul dovedește o purtare bună și este un element folositor obștei mănăstirești, starețul îl poate recomanda episcopului pentru admiterea legală în rândul fraților.

Dacă în timpul ispitirii canonice, care poate varia între șase luni și trei ani dela data admitterii legale între frați, candidatul dă dovezi de suficientă pregătire și de aplicație pentru monahism, starețul îl recomandă episcopului, spre a fi supus examenului de monah, în fața unei comisiuni anume instituită în acest scop, după care examen episcopul aprobă primirea și tunderea aceluia în cinul monahal dacă a împlinit vârsta de 30 ani; dacă candidatul are studii teologice sau altfel de studii superioare, se poate aproba și fără examen și la vârsta de 25 ani. Înainte de tundere, cel admis trebuie să-și reguleze toate referințele sale familiare și de avere față de descendenții săi firești sau adoptivi. Cel intrat în cinul monahal nu mai poate poseda avere particulară, totul al său fiind al mănăstirii.

Art. 91. Monahii, fără privire la hirotonie sau hirotesie, împreună cu starețul lor, sunt datori a împlini, cu toată strictețea, normele canonice și cele privitoare la viața monahicească din rânduiala pentru monahi.

Art. 92. Toți monahii sau monahiile dintr-o mănăstire formează soborul mănăstiresc.

Art. 93. Soborul mănăstiresc se îngrijește de bunul mers atât al vieții religioase, culturale și sociale din mănăstiri, cât și de bună starea economică. El poartă și răspunderea bunei ordine din mănăstirea sa.

Îndeosebi este de căderea soborului:

a) Examinarea rasoforilor înainte de a se primi în cinul monahal și recomandarea lor către episcop.

b) Recomandarea celor apți a fi hirotoniți ierodiaconi și ieromonahi.

Pentru a fi hirotonit ierodiacon sau ieromonah se cere a fi absolvent al seminarului monahicesc sau al unei școale teologice.

În lipsa acestora, candidații vor fi supuși unui examen în fața unei comisii instituite de episcop.

c) Ținerea în evidență a averilor mănăstirești și, spre acest scop, facerea unui inventar de toată averea mănăstirii, inventar revizuit cel puțin odată pe an.

d) Întocmirea bugetului mănăstirii, care va fi trimis spre aprobare episcopului înainte de începerea anului.

e) Stabilirea eventualelor cheltuieli extraordinare și înaintarea lor spre aprobare episcopului.

f) Examinarea gestiunii financiare prezentate în fiecare an de econom și trimiterea ei la episcop, cu sau fără observări.

g) Îngrijirea de bună stare a școalelor mănăstirești în privința religioasă, morală și didactică.

h) Alegerea starețului, conform dispozițiilor art. 95 din acest statut.

Hotărârile soborului se iau cu majoritate de voturi.

În contra lor se poate apela la episcop în termen de 8 zile.

Art. 94 Conducătorul suprem al oricărei mănăstiri este episcopul, dar, în lipsa lui, stă, la fața locului, starețul, care este președintele soborului și conducătorul direct al întregii mănăstiri.

Ca președinte al soborului mănăstiresc este dator a consulta în afaceri importante soborul și a ține buna ordine în aceste consultări.

În caz de moartea acestuia, episcopul numește, până la alegerea unui alt stareț, un locțiitor dintre ieromonahi.

Art. 95. Starețul se alege astfel: soborul mănăstirii prezintă 3 candidați dintre monahii cei mai distinși, iar episcopul numește pe unul dintre ei. Candidații trebuie să aibă vârsta de cel puțin 30 ani și să fie după putință, absolvenți ai unei școale teologice, cu deosebită activitate misionară și culturală bisericească.

Art. 96. Dacă în vreo mănăstire s-ar afla vreun arhiereu retras sau pensionar, el poate fi ales, cu aprobarea episcopului și dacă soborul îl dorește, stareț. Dar și pentru cazul că nu este stareț, soborul are să-i facă toate înlesnirile traiului și să i dea toată cinstea cuvenită demnității arhieresti.

Art. 91. Starețul sau stareța reprezintă mănăstirea înaintea tuturor instanțelor judecătorești de orice grad și a tuturor autorităților administrative de orice categorie. Are dreptul a face acte de apărare, cereri în justiție, apeluri, opoziții, revizuri, recursuri orice fel de urmăriri, având pentru aceasta învoirea consiliului economic aprobată de episcop,

Art. 98. Starețul e ajutat în conducerea mănăstirii de un consiliu duhovnicesc și altul economic, care se întrunesc de câte ori este trebuință.

Art. 99. Consiliul duhovnicesc sau disciplinar este compus - sub președenția starețului - din duhovnicii mănăstirii și din monahii cei mai cu autoritate, în total cel puțin din 5 membri. Ei se aleg de sobor și se aprobă de episcop pe timp de 6 ani.

Duhovnicii în mănăstirile de călugări și de maici trebuie să fie ieromonahi și numiți de episcopi.

Art. 100. În mănăstirile de maici consiliul duhovnicesc se compune din: stareță, duhovnicul mănăstirii și un număr corespunzător de maici din cele mai cu experiență, alese pe termen de 6 ani de către sobor.

Art. 101. Consiliul economic este compus - sub președenția starețului - din: economul, casierul, eclesiarhul și arhondarul mănăstirii, cari se aleg pe termen de 6 ani, de către soborul mănăstiresc și se întâresc de episcop.

La mănăstirile care au peste 50 călugări, soborul va delega încă trei membri în consiliul economic.

Dacă într-o mănăstire nu se găsesc oameni potriviți pentru aceste oficii, episcopul poate permite a se alege și din alte mănăstiri.

Art. 102. Lucrările de cancelarie le îndeplinește un secretar, care conduce toate afacerile atât ale consiliului duhovnicesc cât și ale celui economic. El se alege de sobor dintre monahii mai pricepuți și se aprobă de episcop.

Art. 103. Mănăstirile de maici se conduc după aceleași norme ca cele de călugări; deci, toate articolele referitoare la stareț, econom, casier, eclesiarh, arhodar și

secretar din mănăstirile de călugări privesc, în aceeași măsură, și pe stareță, econoamă, casieră, arhondară, secretară, etc. din mănăstirile de maici.

Art. 104. Atribuțiile amănunțite ale starețului ale consiliilor duhovnicești și administrative, ale economului, casierului, eclesiarhului și arhondarului vor fi stabilite prin regulamente speciale, alcătuite de soborul stareților tuturor mănăstirilor dintr-o eparhie și aprobate de episcop și de Sfântul Sinod.

Art. 105. Gradele monahale sunt: monah, ierodiacon, arhidiacon, ieromonah, singel, proto-singel, arhimandrit

La maici se disting starețe fără cruce și starețe cu cruce.

Gradele superioare se dau de episcop pe baza unei recomandări a consiliului duhovnicesc numai celor cu merite deosebite și cu pregătire mai bună.

Rangul de arhimandrit se va conferi, cu aprobarea Sfântului Sinod, de episcopul respectiv.

Art. 106. Dacă vreunei mănăstiri i s-ar impune să îngrijească și de trebuințele sufletești ale credincioșilor din apropierea ei, va trebui să ceară îndrumări speciale de la episcopul său.

Art. 107. Fiecare mănăstire trebuie să aibă o bibliotecă cu cărți rituale, bisericești, religioase, istorice, economice etc. care vor fi puse la dispoziția comunității monahale.

Art. 108. În temeiul canonului 6 al sinodului II, care zice: „monahii nu trebuie să aibă nimic al lor propriu, ci toate ale lor se închină mănăstirii”, monahii trebuie să ducă o viață chinovială de obște, iar acolo unde o astfel de viață lipsește, conducătorii mănăstirilor trebuie s-o introducă.

Art. 109. Conform hotărârilor sfintelor sinoade ecumenice (can. 4 sin. IV; can. 21 sin. VII), călugării sunt datori a rămâne în ascultare până la sfârșitul vieții lor în mănăstirile unde au fost tunși sau unde cu învoirea episcopului sau așezat. Frații, monahii și clericii dintre monahi nu pot fi mutați dintr-o mănăstire în alta fără motive binecuvântate.

Art. 110. Dacă vreun călugăr a oficiat undeva în interes obștesc, din ordinul episcopului, este dator, îndată ce a încetat delegația sa, a se întoarce la mănăstirea unde îl trimite episcopul său și a închina mănăstirii agoniseala sa.

Monahii învățați stau la dispoziția episcopului și pot fi utilizați la trebuințele administrației bisericești sau pentru apostoli a internă și externă de orice soiu.

Cei nepotriviți pentru activitatea intelectuală sunt obligați a se ocupa cu lucrări practice sau fizice. Refuzul dela această îndatorire - care se poate îngădui numai în caz de boală - trage după sine excluderea din mănăstire.

Art. 111. Episcopii și arhieriei retrași sau demisionați sunt obligați a locui în mănăstirea dela care au metania sau în altă mănăstire designată de Sfântul Sinod.

Art. 112. Fiecare eparhie are pentru mănăstirile sale un exarh numit de episcop, la propunerea soborului stareților, pe timp de 6 ani, dintre monahii cu experiență și absolvenți a unei școli teologice; acesta este obligat a le vizita cât mai des; a se interesa de mersul vieții lor călugărești, de școlile, atelierele și institutele lor; a controla, cu binecuvântarea episcopului, administrarea averii și a veniturilor; a se convinge despre executai ea oi dinelor episcopului; a face acestuia propuneri motivate de îndreptarea relelor și de introducerea îmbunătățirilor în toate privințele.

Episcopul poate delega și alte organe bisericești pentru controlul necesar.

Art. 113. Stareții și starețile mănăstirilor din eparhie se vor întruni, din când în când, sub președenția episcopului sau a delegatului său, spre a discuta asupra feluritelor nevoi și îmbunătățiri în viață de obște a mănăstirilor.

Art. 114. Mănăstirile cu mijloacele lor materiale vin în ajutor la nevoile eparhiei și ale tuturor instituțiilor ei, după normele stabilite de adunarea eparhială și de episcop.

IV. Episcopiile

Ari. 115. Episcopia este reunirea mai multor protopopiate și mănăstiri, în frunte cu un episcop sau arhiepiscop, care, fiind conducătorul lor canonic și legal, este în drept și dator a lucra, direct și indirect, pentru conducerea preoției și promovarea vieții creștine, a credincioșilor și a mănăstirilor.

Art. 116. Titlul episcopilor este acel al eparhiilor ce păstoresc.

Modificarea titlurilor actuale ale episcopilor se poate face numai prin lege, la propunerea Sfântului Sinod.

Art. 117. Episcopii se aleg dintre bărbații titrați și bine pregătiți pentru această treaptă a clerului ortodox român. Pentru a fi episcop se cere vârsta canonică, titlul de licențiat sau doctor în teologie și naționalitatea română.

Art. 118. Alegerea de episcop o conduce Mitropolitul de care atârnă eparhia vacantă, iar cea de arhiepiscop și mitropolit președintele Congresului național bisericesc, după modalitatea fixată în art. 12 din lege. Și anume, constituindu-se adunarea electorală se procedează la actul alegerii, prin vot secret, după cum urmează:

Fiecare alegător scrie pe un buletin numele celui pe care îl ține vrednic de episcop și, după cum va fi chemat de președinte, depune buletinul în urnă. După ce au votat toți alegătorii, președintele și secretarii adunării, dimpreună cu doi bărbați de încredere, aleși de adunare din sânul său, despoaie scrutinul și numără buletinele, luându-le unul câte unul din urna în care s-au depus și introducându-le în altă urnă goală. Constatându-se că numărul buletinelor corespunde numărului voturilor pronunțate, președintele, în vederea tuturor celor de față și a bărbaților de încredere, scoate pe rând buletinele din urnă, citește în auzul tuturor numele înscrise, iar secretarii înseamnă voturile. Încheindu-se scrutinul, președintele proclamă rezultatul alegerii, care se trece în procesul-verbal. Candidatul care a întrunit majoritatea absolută a voturilor pronunțate este ales. În caz de paritate, decid sorții. Procesul-verbal, semnat de președinte, secretari și bărbații de încredere, se înaintează Sfântului Sinod pentru examinarea alegerii, cercetare canonică, aprobare și prezentare, prin Ministerul Cultelor, M. S. Regelui spre confirmare.

Art. 119. După confirmarea alegerii, noul episcop, dacă nu este arhieru, se sfințește de mitropolitul locului, asistat de cel puțin 2 episcopi sau arhierii, și se prezintă înaintea Majestății Sale Regelui pentru a primi învestitura după vechile tradiții.

Apoi se dă episcopului gramata mitropolitană, spre a putea fi instalat la scaunul episcopesc, din partea mitropolitului local sau a delegatului său, în prezența reprezentantului Ministerului de Culte.

Art. 120. În caz că alegerea unui episcop nu e aprobată de Sfântul Sinod ori de M. S. Regele, se va proceda la o nouă alegere, care neapărat va trebui făcută în termenul fixat de Sfântul Sinod în acest scop.

Art. 121. Pe timpul vacanței scaunului episcopesc, afacerile duhovnicești le îndeplinește episcopul locțiitor, desemnat de mitropolit, iar cele administrative curente consiliul eparhial, ferindu-se de orice înnoire sau schimbare și luând măsuri, în înțelegere cu episcopul locțiitor și cu mitropolitul, ca alegerea noului episcop să se facă neapărat în interval de 3 luni.

Art. 122. Drepturile și datoriile episcopului, sau arhiepiscopului sunt:

a) Conduce eparhia sa în marginele prescrise de canoane și de normele în vigoare;

b) Acordă dispense bisericești de căsătorie și desface căsătoria bisericească după ce s-a pronunțat divorțul de judecătoria civilă;

c) Este dator a se îngriji de bunul mers al vieții bisericești din eparhie și de funcționarea normală a organelor ei;

d) În conformitate cu canoanele, episcopul nu poate lipsi din eparhie, afară de cazurile când ia parte la ședințele Sfântului Sinod și ale Senatului sau la alte întruniri oficioase; iar pentru timp mai lung trebuie să obține concediul mitropolitului respectiv al Sfântului Sinod pentru mitropoliți.

În caz de plecare afară din țară încunoștințează prin Ministerul Cultelor pe M. S. Regele;

e) Institue dintre preoții titrați, cu cel puțin 5 ani de activitate pastorală, pentru întreaga eparhie, un revizor bisericesc, pentru a controla, la ordinul său oficiile protopopești și toate organele bisericești din eparhie;

f) Face cât mai des vizite canonice în eparhia sa, spre a lumina și mângâia direct pe eparhioți. Despre ele întocmește raport Sf. Sinod și adunării eparhiale;

g) În cazuri grave, cari reclamă o intervenție urgentă, poate suspenda, în mod preventiv, pe un vinovat de la oficiu, înainte chiar de a se începe cercetarea cazului lui, care cercetare trebuie făcută în cel mult 30 zile.

Art. 123. Fiecare episcop are un vicar cu titluri academice sau asimilate, numit de el dintre clericii din cinul călugăresc sau jnirenesc. Numai în cazuri de boală sau bătrânețe Sf Sinod, cu aprobarea M. S. Regelui, poate să-i dea un vicar arhieru.

Art. 124. Cercul de activitate al vicarului îl desemnează episcopul; el poate îndeplini deci numai slujbele religioase și afacerile pe care i le încredințează episcopul.

Art. 125. Averea casei episcopale și arhiepiscopale se administrează de către un econom sau de către o comisiune specială sub supravegherea episcopului.

Economul va fi răspunzător episcopului pentru toate. El este dator a păstra neștirbită averea casei episcopale și pe timpul vacanței scaunului episcopesc.

Art. 126. Veștmintele și odoarele arhieresti se păstrează și se îngrijesc de eclesiarhul catedralei.

Art. 127. Este oprit (can. 14, 35 apost.; can. 15; can. 5, IV.; can. 13,21 Antiohia; can. 16 sinod. I—II (861) ca un episcop sau arhieru să officieze slujbe dumnezeesti în eparhie străină fără încuviințarea episcopului local.

Art. 128. Episcopul conduce afacerile eparhiale cu ajutorul:

1. adunării eparhiale,
2. consiliului eparhial și
3. consistoriului spiritual eparhial.

1. Adunarea eparhială

Art. 129. Adunarea eparhială se compune din reprezentanții clerului și ai credincioșilor în proporție de 1/3 clerici și 2/3 mireni.

Numărul membrilor adunării eparhiale este de 45 sau de 60, după întinderea teritorială a fiecărei eparhii, și anume: 45 în eparhiile: Argeș, Buzău, Cetatea-Albă, Dunărea de-Jos și Huși și 60 în eparhiile: Arad, București, Caransebeș, Cernăuți, Chișinău, Cluj, Constanța, Hotin, Iași, Oradea, Râmnic, Roman și Sibiu.

În caz de modificare a întinderii teritoriale a actualelor eparhii, Congresul național bisericesc va determina numărul membrilor adunărilor eparhiale respective.

Art. 130. Membrii adunării eparhiale se aleg după modul arătat la art. 9 din lege, pe câte 6 ani; ei pot fi realeși.

Pocedura de alegere se va stabili prin regulament special și același pentru toate eparhiile, întocmit de Congresul național bisericesc.

Art. 131. Atribuțiunile adunării eparhiale sunt următoarele:

a) susținerea libertății religioase și drepturilor Bisericii în înțelesul legilor țării;

b) examinarea raportului general anual al consiliului eparhial despre mersul vieții și afacerilor bisericești din eparhie și luarea de hotărâri în privința celor de urmat pentru viitor;

c) desbaterea proiectelor și propunerilor făcute de consiliul eparhial și hotărârea celor de urmat;

d) consultarea și luarea măsurilor trebuincioase pentru ridicarea culturii clerului și credincioșilor din eparhie;

e) consultarea și luarea măsurilor trebuincioase pentru disciplinarea organelor bisericești și a credincioșilor ;

f) luarea măsurilor și procurarea mijloacelor pentru propășirea culturală și educativă a tinerimii școlare în spirit moral și religios și combaterea influențelor dăunătoare;

g) înființarea de tipografii bisericești pentru tipărirea și răspândirea cărților;

h) ajutorarea bisericilor sărace;

i) ratificarea acordării de către consiliul eparhial a burselor și subvențiilor pentru studii în vederea unei pregătiri culturale superioare a elementelor necesare serviciilor bisericești și culturale ale eparhiei;

j) îngrijirea și controlarea averii mișcătoare și nemișcătoare, a bunurilor și fondurilor, care fac proprietatea eparhiei și îngrijirea ca toate așezămintele economice ale eparhiei să progreseze, iar mijloacele ei materiale să sporească;

k) luarea de hotărâri privitoare la întrebuințarea acestor bunuri și fonduri conform scopului pentru care s-au înființat;

l) încuviințarea de colecte pentru scopuri bisericești, culturale, fundaționale și filantropice;

m) stabilirea bugetului anual al eparhiei și al instituțiilor ei, cum și examinarea gestiunii lor financiare pe anul expirat;

n) luarea dispozițiilor necesare pentru delimitarea și înființarea protopopiatelor;

o) delegarea reprezentanților eparhiei (2 clerici și 4 mireni) în Congresul național bisericesc dintre membrii săi sau alți credincioși ai eparhiei;

p) alegerea membrilor consiliului eparhial, episcopul având dreptul de aprobare;

r) alegerea membrilor consistoriului spiritual eparhial și metropolitan, cu aprobarea episcopului.

Art. 132. Adunarea eparhială se ține de regulă odată pe an, la Duminica Samarinencii (a treia după Paști), iar în cazuri de necesitate se poate convoca în sesiune extraordinară.

Art. 133. Președintele adunării eparhiale este episcopul sau arhiepiscopul; în caz de împiedicare sau de vacanță președintele este locțiitorul episcopului. În arhiepiscopia Bucureștilor, Patriarhul își deleagă un locțiitor dintre arhieriei săi.

Art. 134. Convocarea o face, cu 14 zile înainte de termenul adunării, episcopul sau arhiepiscopul, iar în caz de vacanță consiliul eparhial.

Art. 135. Hotărârile adunărilor eparhiale care, după aprecierea episcopului, ar putea vătăma interesele Bisericii sau ale Statului, vor fi trimise, cu raportul motivat al acestuia, în termen de o lună, spre dezbateră la Congresul național bisericesc, care va hotărî asupra lor, în cea mai apropiată sesiune, fie aprobându-le, fie anulându-le.

2. Consiliul eparhial

Art. 136. Consiliul eparhial este organul executiv al adunării eparhiale și conduce afacerile administrative, bisericești, culturale și fundaționale pentru eparhia întreagă.

Membrii săi se numesc „consilierii eparhiei” și au vot deliberativ.

Art. 131. Consiliul se poate împărți în secții deosebite, și anume:

- a) secția administrativ-bisericească;
- b) secția culturală;
- c) secția economică.

Numărul consilierilor va fi de fiecare secție 6 dintre care cel mult 2 salariați (referenții), iar ceilalți onorifici.

Art. 138. Membrii secției bisericești, atât salariați cât și onorifici, sunt toți clerici hirotoniți.

Membrii secției culturale și economice sunt 1/3 clerici și 2/3 mireni.

Art. 139. Atât consilierii referenți cât și cei onorifici se aleg de adunarea eparhială și se aprobă de episcop.

Art. 140. Consilierii referenți sunt stabili după un an de probă; consilierii onorifici se aleg pe timp de 6 ani cât durează un period electoral și pot fi realeși.

Art. 141. Președinte de drept al consiliului este episcopul sau arhiepiscopul; în lipsa lui vicarul său, iar în lipsa acestuia cel mai vechiu consilier dintre clericii secției bisericești.

Art. 142. Consiliul eparhial are o cancelarie specială.

Un secretar salariat, care poate fi preot sau mirean, îndeplinește lucrările secretariatului; un arhivar și numărul necesar de funcționari îndeplinesc lucrările de cancelarie în toate trei secțiile.

Consiliul eparhial mai poate avea, după trebuință, un jurisconsult, un arhitect și un pictor, pentru consultare în afacerile de specialitate.

Art. 143. Fiecare secție poate îndeplini afacerile ce aparțin căderii sale, independent, sub titlul general de „Consiliul eparhial sau arhiepiscopesc”.

La ședințe vor fi convocați toți membrii secțiunii. Hotărâri se pot lua însă fiind de față cel puțin 3 consilieri, afară de președinte.

Când voturile sunt egale, hotărăște votul președintelui.

Art. 144. Atribuțiunile secțiilor consiliului eparhial sunt:

a) pentru secția administrativ-bisericească:

a) a veghea ca serviciile bisericești să se săvârșească în conformitate cu normele și doctrina Bisericii ortodoxe;

b) a îngriji ca bisericile să se clădească conform sfintelor canoane și în stilul Bisericii Ortodoxe;

c) a stăruia ca bisericile să se sfințească și să se înzestreze cu icoanele, vasele, candelile și cărțile trebuincioase;

d) a îngriji ca registrele botezaților, cununaților și ale morților să se țină potrivit normelor în vigoare;

e) a stăruia ca adunările parohiale și protopopești să și îndeplinească datoriile după dispozițiile cuprinse în acest statut;

f) a dispune ca protopopii și preoții să-și îndeplinească cu scrupulozitate toate datoriile lor;

g) a priveghea asupra purtării morale a preoțimii și poporului credincios, în și afară de biserică;

h) a face propuneri atât pentru hirotonia clericilor cât și pentru numirea și transferarea preoților și cântăreților conform normelor din acest statut;

i) a îngriji de bunul mers al școlilor teologice;

j) a îngriji și a stăruia ca în centrul episcopiei și în fiecare capitală de județ să se înființeze căminuri preoțești pentru adăpostul preoților și familiilor lor și a face, în înțelegere cu secția economică, propunere în această privință adunării eparhiale;

l) a lua după moartea episcopului conducerea eparhiei în frunte cu locțiitorul de episcop, îngrijindu-se de ocuparea scaunului vacant.

b) pentru secția culturală:

a) a lucra pentru buna administrare a școlilor confesionale de toate gradele, acolo unde sunt;

b) a institui în posturi pe profesori și învățători la școlile confesionale, conform legilor speciale;

c) a desbata și hotărî asupra tuturor cazurilor disciplinare ale profesorilor și învățătorilor confesionali;

d) a priveghea asupra perfecționării și a purtării morale a profesorilor și învățătorilor acestor școli;

e) a se îngriji de învățământul religios în școlile unde urmează tineri de religia ortodoxă și a dirige toate chestiunile de ordin cultural bisericesc,

c) pentru secția economică:

a) a administra averea mișcătoare și nemișcătoare a eparhiei, precum și fundațiunile ei;

b) a întocmi un inventar despre toată această avere;

c) a alcătui bugetul anual și a-l prezenta adunării eparhiale spre cercetare și aprobare;

d) a ține, după regulile contabilității, registre de venituri și cheltueli și a prezenta adunării eparhiale, spre revizuire, socotelile anuale justificate;

e) a recomanda personalul de administrație financiară și economică.

d) pentru toate secțiile (în ședință comună):

a) chestiunile de principiu;

b) afacerile de natură mixtă, care i se trimit (ca atare) din partea președintelui sau a unei secții;

c) toate afacerile care i se vor delega spre rezolvare de adunarea eparhială sau Congresul național bisericesc;

d) publicarea hotărârilor adunării eparhiale și ale Congresului;

e) luarea măsurilor pentru alegeri de membri în diferite adunări și organe bisericești din eparhie;

f) prezentarea de rapoarte, proiecte și regulamente de resortul său la adunarea eparhială;

g) alegerea secretarului consiliului eparhial, cu aprobarea episcopului;

h) instituirea, potrivit legilor școlare respective, a directorului și profesorilor de la școlile de teologie pe baza recomandării făcute: pentru seminarii de secția bisericească, pentru celelalte școli de secția culturală;

i) chestiunile referitoare la organizarea cancelariei consiliului și la plata funcționarilor consiliului;

j) cumpărarea și vinderea imobilelor, cu încuviințarea adunării eparhiale;

l) înaintarea propunerilor către adunarea eparhială cu privire la delimitarea protopopiatelor și parohiilor;

m) suspendarea și disolvarea consiliului parohial și protopopesesc în cazuri de grave abateri și instituirea unei comisii provizorii pentru conducerea afacerilor până la aplanarea incidentului, când alegerea și constituirea acestor consilii în mod normal a devenit posibilă, urmând să se ceară ratificarea acestei dispoziții la cea dintâi adunare eparhială.

Art 145. Secția culturală își îndeplinește atribuțiunile potrivit instrucțiunilor și măsurilor propuse de adunarea eparhială, în conformitate cu legile școlare și regulamentele existente; ea este datoare a raporta pe larg adunării eparhiale despre starea școlilor confesionale și a învățământului religios în genere și a face propuneri în consecință.

Art. 146. Secția economică va îngriji de susținerea averii și va stăru pentru sporirea ei, făcând propuneri în această privință adunării eparhiale.

Art. 447. Pentru daunele provenite în averea episcopiei, din neglijență sau vină, președintele și membrii consilieri ai secției economice sunt direct răspunzători.

Art. 148. La încetarea din viață a episcopului, fiecare secție desemnează câte 2 membri din sânul său spre a sigila imediat dulapurile și camerele spre a dispune cele necesare pentru îngropare.

În ziua următoare, delegații secției economice, în prezența celorlalți 4 membri ai comisiei, fac inventarul averii și al hârtiilor răposatului, separând cele ce sunt proprietatea lui, spre a putea urma în conformitate cu cele dispuse în testament.

Art. 149. După ocuparea scaunului episcopesc, secția economică predă noului episcop, la intrarea lui în scaun, cu inventar, toată averea mobilă și imobilă, doarele și obiectele prețioase bisericești și biblioteca.

3. Comisionul spiritual eparhial

Art. 150. La fiecare eparhie va funcționa un consistoriu spiritual pentru judecarea abaterilor de natură bisericească săvârșite de membrii clerului de mir și celălalt personal bisericesc.

El se compune din 3 preoți, doctori sau licențiați în teologie de la o Facultate de Teologie ortodoxă și având și cunoștințe speciale canonice și juridice.

Art. 151. Membrii vor fi aleși de adunarea eparhială, cu aprobarea episcopului, pe timp de 6 ani. Ei pot fi realeși.

Art. 152. Sentințele se dau cu drept de recurs și fără drept de opoziție.

Procedura de judecată va fi cea stabilită prin regulamentul special pentru instanțele judecătorești bisericești întocmit de Sfântul Sinod.

V. Mitropoliile

Art. 153. O mitropolie se compune din mai multe episcopii sufragane, în frunte cu mitropolitul, care este totodată arhiepiscopul eparhiei centrale din acel ținut, având drepturile și îndatoririle fiecărui chiriarh.

Art. 154. Mitropoliții se aleg conform art. 12 din lege și după modalitatea prevăzută la art. 121 din acest statut.

Art. 155. Sfântul Sinod supune pe cel ales - întrucât n-ar fi arhiereu - examinării canonice, iar M. S. Regele confirmă, la propunerea Ministrului de Culte, alegerea și, după hirotonia întru arhiereu, dă noului ales - după datinile țării - învestitura regală.

Sfântul Sinod emite gramata pentru instalare în scaun.

Art. 156. Fiecare mitropolit are dreptul să convoace, de câte ori va găsi cu cale, pe episcopii și arhierii mitropoliei sale, la consfătuiri asupra chestiunilor ce privesc Biserica din acea mitropolie și cari nu intră în atribuțiunile Sfântului Sinod.

Art. 157. Fiecare Mitropolie are un vicar arhiereu, iar Mitropolia centrală doi. Numirea acestor vicari aparține Mitropolitului, iar de cernarea gradului ierarhic Sfântului Sinod. Confirmarea lor în posturi se face prin decret regal.

Art. 158. Pe lângă cele trei Mitropolii istorice funcționează câte un consistoriu spiritual mitropolitan, ca instanță de apel, și anume: la București pentru Mitropolia Ungro-Vlahiei, la Iași pentru Mitropolia Moldovei, a Bucovinei și Basarabiei și la Sibiu pentru Mitropolia Ardealului.

Fiecare eparhie are un delegat în acest consistoriu ales de adunarea eparhială, cu aprobarea episcopului, pe timp de 6 ani. Procedura de judecată va fi cea stabilită prin regulamentul special pentru instanțele judecătorești bisericești întocmit de Sf. Sinod.

Dispozițiuni cu privire la edificiile bisericești, la cimitirele rurale și la incompatibilități

Edificiile bisericești

Art. 159. Bisericile sunt:

- a) parohiale și filiale;
- b) de cimitir;
- c) fundaționale;
- d) particulare;
- e) izolate;
- f) paraclise;
- g) catedrale;
- h) de mănăstiri și

i) din străinătate.

Art. 160. Biserica parohială aparține parohiei. Dacă într-o parohie sunt mai multe biserici, episcopul desemnează pe cea de căpetenie, ca biserică parohială.

În orașele cu reședință episcopală, ca și în capitalele de județ, episcopul va designa biserica catedrală.

Art. 161. Bisericile din cimitire - întrucât nu sunt de sine stătătoare - sunt pendinte de biserica parohială cea mai apropiată.

Unde împrejurările locale o pretinde, Episcopul poate dispune și altfel.

Art. 162. Bisericile ctitoricești, întemeiate pe baza actelor de fundație, se conduc de epitropii speciale, potrivit acelor acte; stau însă și ele sub jurisdicțiunea autorităților bisericești

Actele de fundație ale acestor biserici pot fi, dacă e cazul, cercetate și verificate de autoritățile în drept.

Art. 163. Dacă o fundațiune filantropică sau culturală, cu biserică separată de clădirile fundațiunii, s-ar desființa, biserica ei trece în posesiunea parohiei sau eparhiei pe teritoriul căreia se află.

ART. 164. O biserică particulară - imediat după sfințirea ei - trece în proprietatea și folosința eparhiei cu tot terenul ei și cade sub dispozițiunile acestui statut, ținându-se bine înțelese seamă de actele de fundație. Eventualele condiții testamentare, contrare acestei legi, se vor considera de nule.

Art. 165. Biserici izolate sunt acele cari nu se află pe un teritoriu locuit de vreo așezare omenească. Ele se consideră ca posesiuni proprii ale eparhiei și trebuie să aibă în jur o fâșie de teritoriu de cel puțin 40 metri și un drum de acces.

Art. 166. Afară de paraclisele de la reședințe sau biserici principale, mai sunt paraclise de sine stătătoare:

- a) la institute filantropice și culturale, publice sau particulare;
- b) la închisori;
- c) la armata de uscat și la marina militară;
- d) la locuințe particulare (case de rugăciuni).

Acestea sunt pendinte de autoritatea în serviciul căruia stau, având însă ca autoritate supremă bisericească pe episcop.

Pe preotul lor îl numește pretutindenii episcopul, după propunerea motivată a consiliului eparhial.

Art. 161. Biserici de orice categorie se pot ridica numai cu învoirea și binecuvântarea episcopului, fie că se clădesc din nou, fie că se transformă dintr-un alt edificiu. La bisericile desființate, obiectele de cult nu se pot folosi decât conform dispozițiilor episcopului.

Cimitirele rurale

Art. 168. Fiecare parohie rurală trebuie să aibă un cimitir pentru îngroparea morților, care este și rămâne proprietatea parohiei.

Art. 169. Cimitirul și locul său se administrează de organele parohiei.

Art. 170. Cimitirul se supraveghează de paroh și consiliul parohial, care este dator să se îngrijească de împrejurimea lui și de ținerea în bună ordine.

Art. 111. Locurile de morminte se dau cu plată sau gratuit, după hotărârea consiliului parohial și potrivit legii ce ar reglementa aceasta.

Art. 112. Cimitirele noi se înființează în înțelegere cu autoritatea sanitară.

Incompatibilități

Art. 113. În întreaga Biserică ortodoxă română nimeni nu poate fi în același timp:

- a) membru al consiliului protopopesco și al judecătoriei protopopești;
- b) membru al consiliului eparhial și al consistoriului spiritual eparhial;
- c) protopop și membru al consistoriului spiritual eparhial;
- d) membru al consiliului central și al consistoriului spiritual central și al Eforiei Bisericii;
- e) membru al consiliului eparhial sau al consistoriului spiritual eparhial și totodată membru al consiliului central sau al consistoriului spiritual central sau al Eforiei Bisericii;
- f) nu pot fi împreună epitropi parohiali sau epitropi protopopești cei înrudiți între sine până la al 4-lea grad de sânge și al 2-lea de cuscrie;
- g) asemenea nu pot fi aleși membri ai judecătoriei protopopești, ai consiliului eparhial și ai consistoriului spiritual eparhial cei ce sunt înrudiți între sine sau cu episcopul respectiv până la al 4-lea grad de sânge și al 2-lea de cuscrie.

Art. 114. Nici un membru al vreunei corporațiuni bisericești reprezentative, administrative, de control și judecătorești, nu poate lua parte la deciderea următoarelor cauze:

- a) a cauzelor lor proprii sau a celor ce le pot aduce pagube sau câștig personal;
- b) a cauzelor rudeniilor până la gradul al 4-lea de sânge sau al 2-lea de cuscrie;
- c) a cauzelor părinților sau copiilor adoptivi, precum și a cauzelor ce stau sub tutoratul sau curatela lor;
- d) a cauzelor la cari au fost martori, procuratori, experți sau pe care le-au anchetat;
- e) a cauzelor la a căror decizie au luat odată parte în instanță inferioară.

Dispozițiuni finale

Art. 175. La toate organele bisericești constituite prin alegere se va designa și un număr de supleanți până la jumătatea numărului celor aleși.

Art. 176. Președinții comitetelor parohiale, protopopești și eparhiale reprezintă, în fața tuturor instanțelor judecătorești și administrative, respectivele parohii, protopopiate și eparhii.

Art. 177. O comisiune specială, instituită de Sfântul Sinod de acord cu Ministerul Cultelor, va fi însărcinată cu lucrările necesare pentru punerea în aplicare a dispozițiunilor acestui statut, imediat după promulgare.

Art. 178. Actualele adunări (sinoade) eparhiale din Mitropolia Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului vor continua să funcționeze până la expirarea mandatului lor.

La acea dată, ele se vor constitui din nou, potrivit dispozițiunilor statutului de față, pe un termen care să expire în același timp cu al adunărilor eparhiale din celelalte părți ale țării.

(Sanționat prin înaltul decret regal nr. 1402 din 4 mai 1925 și publicat în Monitorul Oficial nr. 97 din 6 mai 1925)

ANEXA 2

LEGEA PENTRU REGIMUL GENERAL AL CULTELOR

(22 aprilie 1928)

Capitolul I - Dispozițiuni generale

1. Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune, întrucât exercițiul lor nu atinge ordinea publică, bunele moravuri și legile sale de organizare.

2. Împiedicarea exercițiului liber al oricărui cult se va pedepsi potrivit dispozițiunilor respective din codul penal.

Serviciile religioase în afară de biserici sau case de rugăciuni se vor face cu observarea strictă a legilor și regulamentelor în vigoare, evitându-se orice acte care ar putea aduce vreo jignire celorlalte culte sau ar constitui demonstrațiuni împotriva lor.

3. Credințele religioase nu pot împiedica pe nimeni a dobândi sau exercita drepturile civile și politice, nici nu pot scuti pe nimeni de la obligațiunile impuse de legi.

4. Nimeni nu poate fi urmărit de autoritățile bisericești pentru motivul că și-a îndeplinit vreo obligație impusă de legi sau că nu a săvârșit vreo faptă oprită de legi.

5. Nimeni nu poate fi constrâns să participe la serviciile religioase ale unui alt cult. [...]

6. Constituirea de organizațiuni politice pe bază confesională și tratarea chestiunilor de politică militantă în sânul corporațiunilor și instituțiilor bisericești sunt interzise.

7. Nici un cult nu poate avea relațiuni de dependență cu vreo autoritate sau organizație bisericească din străinătate, afară de cele impuse de principiile dogmatice și juridico-canonice.

Relațiunile dintre stat și cultul catolic - singurul în țară cu asemenea dependență - vor putea fi stabilite printr-un acord special, care va fi suspus Corpurilor legiuitoare pentru aprobare.

8. Jurisdicțiunea autorităților religioase ale cultelor din țară nu se poate întinde în afara teritoriului statului român.

Asemenea nici autoritățile religioase ale cultelor din străinătate nu vor putea exercita nici o jurisdicție în cuprinsul statului român.

9. Cultele și asociațiile religioase nu pot primi ajutoare materiale din străinătate direct sau indirect, fără a le aduce la cunoștința guvernului. [...]

10. Membrii clerului, ai organelor de conducere și funcționarii de orice categorie ai cultelor și instituțiilor lor trebuie să fie cetățeni români, care se bucură de toate drepturile civile și politice și care nu au fost condamnați prin sentință definitivă pentru crime contra bunelor moravuri și contra siguranței statului și, în genere, pentru orice faptă care ar atrage interdicțiune corecțională.

În mod excepțional, Ministerul Cultelor poate admite ca membri ai clerului și cetățeni străini, însă pentru un timp limitat și numai în cazul când existența sau funcționarea unei comunități religioase ar fi periclitată prin încetarea serviciului religios. [...]

14. Cultele pot înființa, administra și controla instituțiuni culturale și de binefacere în marginile și potrivit dispozițiilor legilor privitoare la acest fel de instituțiuni.

15. Cultele pot înființa și conduce institute speciale pentru pregătirea clerului lor.

Programele pentru studiile teologice vor fi stabilite de autoritatea bisericească competentă și vor fi comunicate Ministerului Cultelor.

Studiul istoriei, al limbii și literaturii române și al Constituțiunii țării sunt obligatorii în aceste institute și se vor preda conform unui program stabilit de autoritatea bisericească competentă în acord cu Ministerul Cultelor și acel al Instrucțiunii, așa fel ca să nu împiedice pregătirea teologică specială și să fie compatibil cu caracterul religios-moral al acestor institute. [...]

18. Toate cultele sunt datorate a face servicii religioase la solemnitățile naționale și la cele ale Familiei Domnitoare. [...]

Capitolul II - Raporturile dintre stat și culte

21. Pe lângă biserica ortodoxă, a cărei organizare este stabilită prin lege specială, în statul român, mai există următoarele culte:

- a) Cultul român greco-catolic (unit);
- b) Cultul catolic (de rit latin, grec-rutean și armean);
- c) Cultul reformat (calvin);
- d) Cultul evanghelic-luteran;
- e) Cultul unitarian;
- f) Cultul armeano-gregorian;
- g) Cultul mozaic (cu diferitele sale rituri);
- h) Cultul mahomedan.

22. Culte noi pot fi recunoscute în stat dacă confesiunea de credință și principiile lor religioase morale nu vor fi potrivnice ordinii publice, bunelor moravuri și legilor țării și dacă sistemul lor de organizare, conducere și administrare va fi în conformitate cu dispozițiunile legii de față. [...]

Recunoașterea dată unui cult poate fi revocată, pe aceeași cale, dacă organele, corporațiile și membrii săi contravin în mod fățiș dispozițiilor acestei legi și ale statutului aprobat. [...]

24. Asociațiunile religioase și funcționarea lor stau sub regimul legilor privitoare la asociațiuni în genere și la întruniri publice.

Sunt cu desăvârșire interzise, sub sancțiunea pedepselor prevăzute în codul penal, acele asociațiuni religioase care propagă doctrine de natură a aduce atingere legilor de organizare ale statului și instituțiile sale și care prin practicile lor rituale contravin bunelor moravuri și ordinii publice. [...]

25. Statul are asupra tuturor cultelor dreptul de supraveghere și control, care se va exercita prin Ministerul Cultelor.

Autoritățile tuturor cultelor sunt datorate să trimită și să dea acestui minister sau delegaților săi autorizați orice acte oficiale și orice informație li s-ar cere. [...]

31. Ajutoarele pe care statul le va acorda diferitelor culte vor fi în raport cu numărul credincioșilor români ai lor față de populația totală a țării, cu situația materială a cultelor respective și cu nevoile lor reale.

Aceste ajutoare vor fi date pentru acoperirea nevoilor lor pentru necesități specifice și constatate că ar depăși veniturile ce au și niciodată sub formă de sume globale.

Ele vor putea fi retrase sau suspendate de Ministerul Cultelor celor vinovați pentru agitațiuni împotriva ordinii și siguranței statului și pentru violarea dispozițiilor acestei legi. [...]

Capitolul III - Relațiunile dintre culte

41. Membrii unui cult nu pot fi constrânși să contribuie la întreținerea altui cult.

42. Preoții unui cult pot săvârși slujbe și ceremonii religioase numai credincioșilor cultului propriu.

Excepții de la această dispoziție se pot face în cazul când credincioșii unui cult, care n-au preot în localitate, ar cere ei înșiși la locuința lui serviciul preotului unui cult și numai pentru cazuri de extremă necesitate și urgență.

Minoritățile naționale din România 1925-1931. Documente, coordonator Ioan Scurtu, Ioan Dordea, Arhivele Naționale ale României, București, 1996, pp. 267-273.